พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๗

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เทวตาสังยุต

นฬวรรคที่ ๑

โอฆตรณสูตรที่ ๑

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้วเทวดาองค์หนึ่ง มีวรรณงามยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒] เทวดานั้น ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลคำนี้ กะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ข้าพระองค์ขอทูลถาม พระองค์ ข้ามโอฆะได้อย่างไร ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ท่านผู้มีอายุ เราไม่พักอยู่ ไม่เพียรอยู่ ข้ามโอฆะได้แล้ว ฯ

ท. ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ก็พระองค์ไม่พักไม่เพียร ข้ามโอฆะได้ อย่างไรเล่า ฯ

พ. ท่านผู้มีอายุ เมื่อใด เรายังพักอยู่ เมื่อนั้น เรายังจมอยู่โดยแท้ เมื่อใดเรายังเพียรอยู่ เมื่อนั้น เรายังลอยอยู่โดยแท้ ท่านผู้มีอายุ เราไม่พัก เรา ไม่เพียร ข้ามโอฆะได้แล้วอย่างนี้แล ฯ

เทวดานั้นกล่าวคาถานี้ว่า

นานหนอ ข้าพเจ้าจึงจะเห็นขีณาสวพราหมณ์ผู้ดับรอบแล้ว ไม่พักอยู่ไม่เพียรอยู่ ข้ามตัณหาเป็นเครื่องเกาะเกี่ยวในโลก ฯ

[๓] เทวดานั้นกล่าวคำนี้แล้ว พระศาสดาทรงอนุโมทนา ครั้งนั้นแล เทวดานั้นดำริว่า พระศาสดาทรงอนุโมทนาคำของเรา จึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วก็หายไป ณ ที่นั้นแล ฯ

นิโมกขสูตรที่ ๒

[๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้วเทวดาองค์หนึ่ง มีวรรณงาม ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับครั้นแล้วจึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๕] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบทูล คำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ พระองค์ย่อมทรงทราบมรรคเป็นทางหลีกพ้นผลเป็นความหลุดพ้น นิพพานเป็นที่สงัด ของสัตว์ทั้งหลาย หรือหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ท่านผู้มีอายุ เรารู้จักมรรคเป็นทางหลีกพ้นผลเป็นความหลุดพ้น นิพพานเป็นที่สงัด ของสัตว์ทั้งหลายโดยแท้จริง ฯ

ท. ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ก็พระองค์ย่อมทรงทราบมรรคเป็นทางหลีก พ้น ผลเป็นความหลุดพ้น นิพพานเป็นที่สงัด ของสัตว์ทั้งหลายอย่างไรเล่า ฯ

[๖] พระผู้มีพระภาคทรงวิสัชนาโดยคาถานี้ว่า

ท่านผู้มีอายุ เพราะความสิ้นภพอันมีความเพลิดเพลินเป็นมูล เพราะความ

สิ้นแห่งสัญญาและวิญญาณ เพราะ ความดับ เพราะความสงบแห่งเวทนา

ทั้งหลาย เราย่อมรู้จัก มรรคเป็นทางหลีกพ้น ผลเป็นความหลุดพ้น

นิพพานเป็นที่ สงัด ของสัตว์ทั้งหลายอย่างนี้ ฯ

อุปเนยยสูตรที่ ๓

[๗] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าวคาถา นี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ชีวิตคืออายุมีประมาณน้อย ถูกต้อนเข้าไปเรื่อย เมื่อบุคคลถูก ชราต้อนเข้าไปแล้ว ย่อมไม่มีผู้ป้องกัน บุคคลเมื่อเห็นภัยนี้ ในมรณะ พึงทำบุญทั้งหลายที่นำความสุขมาให้ ฯ

[๘] ชีวิตคืออายุมีประมาณน้อย ถูกต้อนเข้าไปเรื่อย เมื่อบุคคลถูกชราต้อนเข้าไปแล้ว ย่อมไม่มีผู้ป้องกัน บุคคลเมื่อเห็นภัยนี้ในมรณะ พึงละอามิสในโลกเสีย มุ่งสันติเถิด ฯ

อัจเจนติสูตรที่ ๔

[๙] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

กาลทั้งหลายย่อมล่วงไป ราตรีทั้งหลายย่อมผ่านไป ชั้นแห่งวัยย่อมละลำดับไป บุคคลเมื่อเห็นภัยนี้ในมรณะ พึงทำบุญทั้งหลายที่นำความสุขมาให้ ฯ

[๑๐] กาลทั้งหลายย่อมล่วงไป ราตรีทั้งหลายย่อมผ่านไป ชั้น แห่งวัยย่อมละลำดับไป บุคคลเมื่อเห็นภัยนี้ในมรณะ พึงละอามิสในโลกเสีย มุ่งสันติเถิด ฯ

กติฉินทิสูตรที่ ๕

[๑๑] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถานี้ว่า

บุคคลควรตัดเท่าไร ควรละเท่าไร ควรบำเพ็ญคุณอันยิ่งเท่าไร ภิกษุล่วงธรรมเครื่องข้องเท่าไร พระองค์จึงตรัสว่าเป็นผู้ข้ามโอฆะแล้ว ฯ

[๑๒] บุคคลควรตัดสังโยชน์เป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่าง ควรละ สังโยชน์เป็นส่วนเบื้องบน ๕ อย่าง ควรบำเพ็ญอินทรีย์อันยิ่ง ๕ อย่าง ภิกษุล่วงธรรมเป็นเครื่องข้อง ๕ อย่าง เรากล่าวว่า เป็นผู้ข้ามโอฆะแล้ว ฯ

ชาครสูตรที่ ๖

[๑๓] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าว คาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

เมื่อธรรมทั้งหลายตื่นอยู่ ธรรมประเภทไหนนับว่าหลับ เมื่อ ธรรมทั้งหลายหลับ ธรรมประเภทไหนนับว่าตื่น บุคคลหมักหมมธุลีเพราะธรรมประเภทไหน บุคคลบริสุทธิ์เพราะธรรม ประเภทไหน ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

[๑๔] เมื่ออินทรีย์ ๕ อย่างตื่นอยู่ นิวรณ์ ๕ อย่างนับว่าหลับ
เมื่อนิวรณ์ ๕ อย่างหลับอินทรีย์ ๕ อย่าง นับว่าตื่น
บุคคลหมักหมมธุลีเพราะนิวรณ์ ๕ อย่าง บุคคลบริสุทธิ์เพราะอินทรีย์
๕ อย่าง ฯ

อัปปฏิวิทิตสูตรที่ ๗

[๑๕] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ธรรมทั้งหลายอันชนพวกใดยังไม่แทงตลอดแล้ว ชนพวกนั้นย่อมถูก
จูงไปในวาทะของชนพวกอื่น ชนพวกนั้นชื่อว่ายังหลับ ไม่ตื่น (กาลนี้)
เป็นกาลสมควร เพื่อจะตื่นของชนพวกนั้น ฯ

[๑๖] ธรรมทั้งหลาย อันชนพวกใดแทงตลอดดีแล้ว ชนพวกนั้น ย่อมไม่ถูก
จูงไปในวาทะของชนพวกอื่น บุคคลผู้รู้ดีทั้งหลาย รู้ทั่วถึงโดยชอบแล้ว
ย่อมประพฤติเสมอในหมู่สัตว์ผู้ประพฤติไม่เสมอ ฯ

สุสัมมุฏฐสูตรที่ ๘

[๑๗] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าว คาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ธรรมทั้งหลายอันชนพวกใดลืมเลือนแล้ว ชนพวกนั้น ย่อมถูกจูงไปใน
วาทะของชนพวกอื่น ชนพวกนั้นชื่อว่ายังหลับไม่ตื่น(กาลนี้) เป็นกาล
ควรเพื่อจะตื่นของชนพวกนั้น ฯ
[๑๘] ธรรมทั้งหลาย อันชนพวกใดไม่ลืมเลือนแล้ว ชนพวกนั้นย่อมไม่ถูก
จูงไปในวาทะของชนพวกอื่น บุคคลผู้รู้ดีทั้งหลายรู้ทั่วถึงโดยชอบแล้ว
ย่อมประพฤติเสมอในหมู่สัตว์ผู้ประพฤติไม่เสมอ ฯ

มานกามสูตรที่ ๙

[๑๙] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าว คาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ทมะย่อมไม่มีแก่บุคคลที่ปรารถนามานะ ความรู้ย่อมไม่มีแก่บุคคลที่มี
จิตไม่ตั้งมั่น บุคคลผู้เดียว เมื่ออยู่ในป่าประมาทแล้ว ไม่พึงข้ามพ้นฝั่ง
แห่งเตภูมิกวัฏอันเป็นที่ตั้งแห่งมัจจุได้ ฯ
[๒๐] บุคคลละมานะแล้ว มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว มีจิตดี พ้นในธรรมทั้งปวงแล้ว
เป็นผู้เดียว เมื่ออยู่ในป่า ไม่ประมาทแล้วบุคคลนั้นพึงข้ามฝั่งแห่ง
เตภูมิกวัฏเป็นที่ตั้งแห่งมัจจุได้ ฯ

อรัญญสูตรที่ ๑๐

[๒๑] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาค ด้วยคาถาว่า

วรรณของภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ในป่า ฉันภัตอยู่หนเดียว เป็น สัตบุรุษ
ผู้ประพฤติธรรมอันประเสริฐ ย่อมผ่องใสด้วยเหตุ อะไร ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

[๒๒] ภิกษุทั้งหลายไม่เศร้าโศกถึงปัจจัยที่ล่วงแล้ว ไม่ปรารถนาปัจจัยที่ยังมา
ไม่ถึง เลี้ยงตนด้วยปัจจัยที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า วรรณ (ของภิกษุทั้งหลาย
นั้น) ย่อมผ่องใสด้วยเหตุนั้นเพราะความปรารถนาถึงปัจจัยที่ยังไม่มาถึง
และความโศกถึงปัจจัยที่ล่วงแล้ว พวกพาลภิกษุจึงซูบซีด เหมือนต้นอ้อ
สดที่ถูกถอนเสียแล้ว ฉะนั้น

จบ นฬวรรค ที่ ๑

สูตรที่กล่าวถึงในวรรคนั้น โอฆตรณสูตร นิโมกขสูตร อุปเนยยสูตร อัจเจนติสูตร กติฉินทิสูตร ชาครสูตร อัปปฏิวิทิตสูตร สุสัมมุฏฐสูตร มานกามสูตร อรัญญสูตร เป็นที่ ๑๐ นฬวรรค ท่านกล่าวด้วยสูตรทั้ง ๑๐ นั้น ฉะนี้แล

นันทนวรรคที่ ๒

นันทนสูตรที่ ๑

[๒๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อาราม ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของ พระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๒๔] พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่อง เคยมีมาแล้ว พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์องค์หนึ่งแวดล้อมด้วยหมู่นางอัปสร อิ่มเอิบ พรั่งพร้อมด้วยเบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ พวกนางอัปสรบำเรออยู่ในสวนนันทวัน ได้กล่าวคาถานี้ในเวลานั้นว่า

เทวดาเหล่าใดไม่เห็นนันทวัน อันเป็นที่อยู่ของหมู่นรเทพ สามสิบ
ผู้มียศ เทวดาเหล่านั้นย่อมไม่รู้จักความสุข ฯ

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเทวดานั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว เทวดาองค์ หนึ่งได้ย้อนกล่าวกะเทวดานั้นด้วยคาถาว่า

ดูกรท่านผู้เขลา ท่านย่อมไม่รู้จักคำของพระอรหันต์ทั้งหลายว่า สังขาร
ทั้งปวงไม่เที่ยง มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้ว
ก็ดับไป ความสงบระงับสังขารเหล่านั้นเสียได้เป็นสุข ฯ

นันทิสูตรที่ ๒

[๒๖] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

คนมีบุตรย่อมยินดีเพราะบุตรทั้งหลาย คนมีโค ย่อมยินดี เพราะโค
ทั้งหลายเหมือนกันฉะนั้น เพราะอุปธิเป็นความดีของ คน บุคคลใด
ไม่มีอุปธิ บุคคลนั้นไม่มียินดีเลย ฯ

[๒๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
บุคคลมีบุตร ย่อมเศร้าโศกเพราะบุตรทั้งหลาย บุคคลมีโคย่อมเศร้า
โศกเพราะโคทั้งหลายเหมือนกันฉะนั้น เพราะอุปธิเป็นความเศร้าโศก
ของคน บุคคลใดไม่มีอุปธิ บุคคลนั้นไม่เศร้าโศกเลย ฯ

นัตถิปุตตสมสูตรที่ ๓

[๒๘] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าวคาถานี้ในสำนัก
พระผู้มีพระภาคว่า
ความรักเสมอด้วยความรักบุตรไม่มี ทรัพย์เสมอด้วยโคย่อมไม่มี
แสงสว่างเสมอด้วยดวงอาทิตย์ย่อมไม่มี สระทั้งหลายมีทะเลเป็นอย่างยิ่ง ฯ

[๒๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ความรักเสมอด้วยความรักตนไม่มี ทรัพย์เสมอด้วยข้าวเปลือกย่อม
ไม่มี แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาย่อมไม่มี ฝนต่างหากเป็นสระยอดเยี่ยม ฯ

ขัตติยสูตรที่ ๔

[๓๐] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กล่าวคาถานี้ในสำนัก
พระผู้มีพระภาคว่า
กษัตริย์ประเสริฐสุดกว่าสัตว์ ๒ เท้า โคประเสริฐสุดกว่าสัตว์ ๔ เท้า
ภรรยาที่เป็นนางกุมารีประเสริฐสุดกว่าภรรยาทั้งหลาย บุตรใดเป็นผู้เกิด
ก่อน บุตรนั้นประเสริฐสุดกว่าบุตรทั้งหลาย ฯ

[๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
พระสัมพุทธเจ้าประเสริฐสุดกว่าสัตว์ ๒ เท้า สัตว์อาชาไนยประเสริฐ
สุดกว่าสัตว์ ๔ เท้า ภรรยาที่ปรนนิบัติดี ประเสริฐสุดกว่าภรรยา
ทั้งหลาย บุตรใดเป็นผู้เชื่อฟัง บุตรนั้นประเสริฐสุดกว่าบุตรทั้งหลาย ฯ

สกมานสูตรที่ ๕

[๓๒] (เทวดากล่าวว่า)

เมื่อนกทั้งหลายพักร้อน ในเวลาตะวันเที่ยง ป่าใหญ่ ประหนึ่งว่า
ครวญคราง ความครวญครางของป่านั้นเป็นภัยปรากฏแก่ข้าพเจ้า ฯ

[๓๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า)

เมื่อนกทั้งหลายพักร้อน ในเวลาตะวันเที่ยง ป่าใหญ่ ประหนึ่งว่า
ครวญคราง นั้นเป็นความยินดีปรากฏแก่เรา ฯ

นิททาตันทิสูตรที่ ๖

[๓๔] (เทวดากล่าวว่า)

อริยมรรคไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ เพราะความหลับ ความ
เกียจคร้าน ความบิดกาย ความไม่ยินดี และความมึนเมาเพราะภัต ฯ

[๓๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า)

เพราะขับไล่ความหลับ ความเกียจคร้าน ความบิดกายความไม่ยินดี
และความมึนเมาเพราะภัต ด้วยความเพียรอริยมรรคย่อมบริสุทธิ์ได้ ฯ

ทุกกรสูตรที่ ๗

[๓๖] (เทวดากล่าวว่า)

ธรรมของสมณะ คนไม่ฉลาด ทำได้ยาก ทนได้ยาก เพราะธรรมของ
สมณะนั้นมีความลำบากมาก เป็นที่ติดขัดของ คนพาล ฯ

[๓๗] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า)

คนพาล ประพฤติธรรมของสมณะสิ้นวันเท่าใด หากไม่ห้ามจิต เขา
ตกอยู่ในอำนาจของความดำริทั้งหลาย พึงติดขัดอยู่ทุกๆ อารมณ์ ภิกษุ

ยั้งวิตกในใจไว้ได้ เหมือนเต่าหดอวัยวะทั้งหลายไว้ในกระดองของตน
อันตัณหานิสัยและ ทิฐินิสัยไม่พัวพันแล้ว ไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น
ปรินิพพาน แล้ว ไม่พึงติเตียนใคร ฯ

หิริสูตรที่ ๘

[๓๘] บุรุษที่เกียดกันอกุศลธรรมด้วยหิริ ได้มีอยู่น้อยคนในโลก ภิกษุใด
บรรเทาความหลับเหมือนม้าดีหลบแซ่ ภิกษุนั้นมีอยู่น้อยรูปในโลก ฯ

[๓๙] ขีณาสวภิกษุพวกใด เป็นผู้เกียดกันอกุศลธรรมด้วยหิริมีสติประพฤติอยู่
ในกาลทั้งปวง ขีณาสวภิกษุพวกนั้นมีน้อย ขีณาสวภิกษุทั้งหลาย
บรรลุนิพพานเป็นส่วนสุดแห่งทุกข์แล้ว เมื่อสัตตนิกายประพฤติไม่
เรียบร้อย ย่อมประพฤติเรียบร้อย ฯ

กุฎิกาสูตรที่ ๙

[๔๐] (เทวดากล่าวว่า)

กระท่อมของท่านไม่มีหรือ รังของท่านไม่มีหรือ เครื่องสืบต่อของท่าน
ไม่มีหรือ ท่านเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูกหรือ ฯ

[๔๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า)

แน่ละ กระท่อมของเราไม่มี แน่ละ รังของเราไม่มี แน่ละเครื่อง
สืบต่อของเราไม่มี แน่ละ เราเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูก ฯ

[๔๒] ข้าพเจ้ากล่าวแก่ท่านว่า อะไรเป็นกระท่อม ข้าพเจ้ากล่าวแก่ท่านว่าอะไร
เป็นรัง ข้าพเจ้ากล่าวแก่ท่านว่าอะไรเป็นเครื่องสืบต่อ ข้าพเจ้ากล่าวแก่
ท่านว่าอะไรเป็นเครื่องผูก ฯ

[๔๓] ท่านกล่าวมารดาว่าเป็นกระท่อม ท่านกล่าวภรรยาว่าเป็นรัง ท่านกล่าว
บุตรว่าเป็นเครื่องสืบต่อ ท่านกล่าวตัณหาว่าเป็น เครื่องผูกแก่เรา ฯ

ดีจริง กระท่อมของท่านไม่มี ดีจริง รังของท่านไม่มี ดีจริง เครื่อง
สืบต่อของท่านไม่มี ดีจริง ท่านเป็นผู้พ้นแล้วจาก เครื่องผูก ฯ

สมิทธิสูตรที่ ๑๐

[๔๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ตโปทาราม เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล พระสมิทธิเถระผู้มีอายุ ตื่นขึ้นในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี เข้าไปที่ ลำน้ำตโปทาเพื่อจะล้างตัว ครั้นล้างตัวแล้ว จึงกลับขึ้นยืนมีจีวรผืนเดียวรอให้ ตัวแห้ง ฯ

[๔๕] ครั้งนั้นแล เมื่อราตรีใกล้สว่าง เทวดาองค์หนึ่ง มีวรรณงาม ยังลำน้ำตโปทาทั้งสิ้นให้สว่างทั่ว เข้าไปหาพระสมิทธิเถระผู้มีอายุถึงที่ใกล้ ครั้นแล้ว จึงลอยอยู่ในอากาศ ได้กล่าวกะพระสมิทธิเถระผู้มีอายุด้วยคาถาว่า

ภิกษุ ท่านไม่บริโภคแล้ว ยังขออยู่ ท่านบริโภคแล้ว ก็ไม่ ต้องขอเลย ภิกษุ ท่านบริโภคแล้ว จงขอเถิด กาลอย่า ล่วงท่านไปเสียเลย ฯ

[๔๖] ส. เรายังไม่รู้กาล กาลยังลับ มิได้ปรากฏ เพราะ เหตุนั้น เราไม่บริโภคแล้ว จึงยังขออยู่ กาลอย่าล่วงเราไป เสียเลย ฯ

[๔๗] ครั้งนั้นแล เทวดานั้นลงมายืนที่พื้นดินแล้ว กล่าวกะพระสมิทธิ เถระว่า ภิกษุ ท่านเป็นบรรพชิตยังหนุ่มแน่น มีผมดำประกอบด้วยปฐมวัย จำเริญรุ่น จะเป็นผู้ไม่เพลิดเพลินในกามทั้งหลายเสียแล้ว ภิกษุ ท่านจงบริโภค กามทั้งหลายเป็นของมนุษย์ อย่าละกามที่เห็นประจักษ์เสีย วิ่งไปหาทิพยกามอัน มีโดยกาลเลย ฯ

[๔๘] ส. ท่านผู้มีอายุ เราหาได้ละกามที่เห็นประจักษ์ วิ่งเข้าไปหา ทิพยกามอันมีโดยกาลไม่ ท่านผู้มีอายุ เราละกามอันมีโดยกาลแล้ว วิ่งเข้าไปหา โลกุตรธรรมที่เห็นประจักษ์ ท่านผู้มีอายุ ด้วยว่ากามทั้งหลายอันมีโดยกาล (เป็นของชั่วคราว) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกาม ทั้งหลายนั้นมีโทษยิ่ง โลกุตรธรรมนี้ อันบุคคลพึงเห็นเอง ให้ผลไม่มีกาล ควร เรียกร้องผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนทั้งหลายพึงทราบเฉพาะตน ฯ

[๔๙] ท. ภิกษุ ก็กามทั้งหลายอันมีโดยกาล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษมาก เป็นอย่างไร โลกุตรธรรมนี้ อันบุคคลพึงเห็นเอง ให้ผลไม่มีกาล ควรร้องเรียกผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนทั้งหลาย พึงทราบเฉพาะตน เป็นอย่างไร ฯ

[๕๐] ส. ท่านผู้มีอายุ เราเป็นผู้ใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ เราไม่อาจบอกท่านได้พิสดาร พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จประทับที่ตโปทาราม เขตพระนครราชคฤห์ ท่านเข้า ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแล้ว ทูลถามเรื่องนี้เถิด พระผู้มีพระภาคทรง พยากรณ์แก่ท่านอย่างใด ท่านพึงทรงจำเรื่องนั้นไว้อย่างนั้นเถิด ฯ

ท. พระผู้มีพระภาคนั้น อันพวกเทวดามีบริวารมากจำพวกอื่นแวดล้อม แล้ว ข้าพเจ้าจะเข้าไปเฝ้าไม่ได้ง่ายเลย ภิกษุ ถ้าท่านเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค นั้นแล้วพึงทูลถามเรื่องนี้ แม้ข้าพเจ้าพึงมาเพื่อฟังธรรม ฯ

พระสมิทธิเถระผู้มีอายุรับต่อเทวดานั้นว่า ท่านผู้มีอายุ เราจะทูลถามอย่างนี้ แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นเข้าไปแล้ว จึงถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาค แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๕๑] พระสมิทธิเถระผู้มีอายุ ครั้นนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระองค์ขอประทานโอกาสกราบทูล ข้าพระองค์ ตื่นขึ้นในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรีเข้าไปที่ลำน้ำตโปทาเพื่อล้างตัว ครั้นล้างตัวแล้ว กลับขึ้นยืน มีจีวรผืนเดียวรอให้ตัวแห้ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งนั้นแล เมื่อราตรีใกล้สว่าง เทวดาองค์หนึ่ง มีวรรณงาม ยังลำน้ำตโปทาทั้งสิ้นให้สว่างทั่ว เข้าไปหาข้าพระองค์ ครั้นแล้วจึงลอยอยู่ในอากาศ ได้กล่าวด้วยคาถานี้ว่า

ภิกษุ ท่านไม่บริโภคแล้ว ยังขออยู่ ท่านบริโภคแล้ว ก็ไม่ต้องขอเลย
ภิกษุ ท่านบริโภคแล้ว จงขอเถิด กาลอย่าล่วงท่านไปเสียเลย ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเทวดากล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกะเทวดานั้นด้วยคาถาว่า

เรายังไม่รู้กาล กาลยังลับ มิได้ปรากฏ เพราะเหตุนั้น เราไม่ บริโภคแล้ว
จึงยังขออยู่ กาลอย่าล่วงเราไปเสียเลย ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งนั้นแล เทวดานั้นลงมายืนที่พื้นดินแล้วกล่าว คำนี้กะข้าพระองค์ว่า ภิกษุ ท่านเป็นบรรพชิตยังหนุ่มแน่น มีผมดำ ประกอบ ด้วยปฐมวัยจำเริญรุ่น จะเป็นผู้ไม่เพลิดเพลินในกามทั้งหลายเสียแล้ว ภิกษุ ท่านจงบริโภคกามทั้งหลายเป็นของมนุษย์ อย่าละกามที่เห็นประจักษ์ วิ่งเข้าไป หาทิพยกามอันมีโดยกาลเลย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเทวดานั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวคำนี้กะเทวดานั้นว่า ท่านผู้มีอายุ เราหาได้ละกามที่เห็นประจักษ์ วิ่งเข้าไปหาทิพยกามอันมีโดยกาลไม่ ท่านผู้มีอายุ เราละกามอันมีโดย กาลแล้ว วิ่งเข้า

ไปหาโลกุตรธรรมที่เห็นประจักษ์ ท่านผู้มีอายุ ด้วยว่ากามทั้งหลาย อันมีโดยกาล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกาม ทั้งหลายนั้นมีโทษยิ่ง โลกุตรธรรมนี้ อันบุคคลพึงเห็นเอง ให้ผลไม่มีกาล ควรร้องเรียกผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนทั้งหลาย พึงทราบเฉพาะตน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว เทวดานั้นได้กล่าวคำนี้กะข้าพระองค์ว่า ภิกษุ ก็กามทั้งหลายอันมีโดยกาล พระผู้มี พระภาคตรัสว่า มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษมากเป็นอย่างไร โลกุตรธรรมนี้ อันบุคคลพึงเห็นเอง ให้ผลไม่มีกาล ควรร้องเรียกผู้อื่นว่า ท่าน จงมาดูเถิด ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนทั้งหลาย พึงทราบเฉพาะตน เป็น อย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเทวดานั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้ กล่าวคำนี้กะเทวดานั้นว่า ท่านผู้มีอายุ เราเป็นผู้บวชใหม่ เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ เราไม่อาจบอกท่านได้พิสดาร พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จประทับอยู่ที่ตโปทาราม เขตพระนครราชคฤห์ ท่านเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแล้ว ทูลถามเรื่องนี้เถิด พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ แก่ท่านอย่างไร ท่านพึงทรงจำเรื่องนั้นไว้อย่างนั้นเถิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว เทวดานั้นได้กล่าวคำนี้กะข้าพระองค์ว่า ภิกษุ พระผู้มีพระภาคนั้น อันพวกเทวดามีบริวารมากจำพวกอื่นแวดล้อมแล้ว ข้าพเจ้าจะเข้าไปเฝ้าไม่ได้ง่ายเลย ภิกษุ ถ้าท่านเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคนั้นแล้วพึงทูลถามเรื่องนี้ แม้ข้าพเจ้าพึงมาเพื่อฟังธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าคำของเทวดา นั้นเป็นคำจริง เทวดานั้นพึงมาในที่ใกล้วิหารนี้นี่แล ฯ

เมื่อพระสมิทธิเถระทูลอย่างนี้แล้ว เทวดานั้นได้กล่าวคำนี้กะพระสมิทธิ เถระผู้มีอายุว่า ทูลถามเถิด ภิกษุ ทูลถามเถิด ภิกษุ ข้าพเจ้าตามมาถึงแล้ว ฯ

[๕๒] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเทวดานั้นด้วยคาถาทั้งหลายว่า

สัตว์ทั้งหลายมีความสำคัญในข้อที่ได้รับบอก ติดอยู่ในข้อที่ได้รับบอก
ไม่กำหนดรู้ข้อที่ได้รับบอก ย่อมมาสู่อำนาจแห่งมัจจุส่วนขีณาสวภิกษุ
กำหนดรู้ข้อที่ได้รับบอก ย่อมไม่สำคัญข้อที่ได้รับบอกแล้ว เพราะข้อที่
ได้รับบอกนั้น ย่อมไม่มีแก่ขีณาสวภิกษุนั้น ฉะนั้น เหตุที่จะพึงพูดถึงข้อ
ที่ได้รับบอกจึงมิได้มีแก่ขีณาสวภิกษุนั้น ดูกรเทวดา ถ้าท่านเข้าใจก็จง
พูด ฯ

เทวดานั้นทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ทราบเนื้อความแห่ง ธรรมนี้ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อให้ได้ความโดยพิสดารได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอพระโอกาส

ข้าพระองค์พึงทราบเนื้อความแห่งธรรมนี้ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อให้ได้ความโดยพิสดารได้อย่างไร พระผู้มีพระภาค โปรดตรัสแก่ข้าพระองค์อย่างนั้นเถิด ฯ

[๕๓] พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปด้วยพระคาถาว่า

บุคคลใดสำคัญว่าเราเสมอเขา ว่าเราดีกว่าเขา ว่าเราเลวกว่าเขาบุคคล
นั้นพึงวิวาทกับเขา ขีณาสวภิกษุเป็นผู้ไม่หวั่นไหวอยู่ใน มานะ๓ อย่าง
มานะว่าเราเสมอเขา ว่าเราดีกว่าเขา ว่าเราเลวกว่าเขา ย่อมไม่มีแก่
ขีณาสวภิกษุนั้น ดูกรเทวดา ถ้าท่านเข้าใจก็จงพูดเถิด ฯ

เทวดานั้นทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ทราบเนื้อความแห่ง ธรรมนี้ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อให้ได้ความโดยพิสดารได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอประทานพระโอกาส ข้าพระองค์พึงทราบเนื้อความแห่งธรรมนี้ที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อให้ได้ความโดยพิสดารได้อย่างใด ขอพระผู้มีพระภาคโปรดตรัสแก่ข้าพระองค์อย่างนั้นเถิด ฯ

[๕๔] พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปด้วยพระคาถาว่า

ขีณาสวภิกษุละบัญญัติเสียแล้ว บรรลุธรรมที่ปราศจากมานะแล้ว ได้ตัด
ตัณหาในนามรูปนี้เสียแล้ว พวกเทวดา พวกมนุษย์ในโลกนี้ก็ดี ในโลกอื่นก็ดี ใน
สวรรค์ทั้งหลายก็ดี ในสถานที่อาศัยของสัตว์ทั้งปวงก็ดี
เที่ยวค้นหาก็ไม่พบขีณาสวภิกษุนั้น ผู้มีเครื่องผูกอันตัดเสียแล้ว ไม่มีทุกข์
ไม่มีตัณหา ดูกรเทวดาถ้าท่านเข้าใจก็จงพูดเถิด ฯ

[๕๕] เทวดานั้นทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ข้าพระองค์ทราบเนื้อความแห่ง ธรรมนี้ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อให้ได้ความโดยพิสดารอย่างนี้ว่า

ไม่ควรทำบาปด้วยวาจา ด้วยใจ และด้วยกาย อย่างไหนๆ ในโลก ทั้งปวง ควรละกามทั้งหลายเสียแล้ว มีสติ มีสัมปชัญญะ ไม่ควรเสพทุกข์อันประกอบด้วยโทษ ไม่เป็นประโยชน์ ฯ

จบนันทนวรรคที่ ๒

สูตรที่กล่าวในนันทนวรรคนั้น นันทนสูตร นันทิสูตร นัตถิปุตตสมสูตร ขัตติยสูตร สกมานสูตร นิททาตันทิสูตร ทุกกรสูตร หิริสูตร กุฏิกาสูตร เป็นที่ ๙ กับสมิทธิสูตร เป็นที่ ๑๐ ท่านกล่าวแล้วฉะนี้ ฯ

สัตติวรรคที่ ๓

สัตติสูตรที่ ๑

[๕๖] เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุพึงมีสติ เว้นรอบเพื่อละกามราคะ เหมือนบุรุษที่ถูกประหารด้วยหอก
มุ่งถอนเสีย และเหมือนบุรุษที่ถูกไฟไหม้บนศีรษะ มุ่งดับไฟ ฉะนั้น ฯ

[๕๗] พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาว่า

ภิกษุพึงมีสติ เว้นรอบเพื่ออันละสักกายทิฏฐิ เหมือนบุรุษถูกประหารด้วย
หอก และเหมือนบุรุษที่ถูกไฟไหม้บนศีรษะ ฯ

ผุสติสูตรที่ ๒

[๕๘] ท. วิบากย่อมไม่ถูกบุคคลผู้ไม่ถูกกรรม วิบากพึงถูก บุคคลผู้ถูกกรรม
โดยแท้ เพราะฉะนั้น วิบากย่อมถูกบุคคลผู้ถูกกรรม ผู้ประทุษร้าย นรชน
ผู้ไม่ประทุษร้าย ฯ

[๕๙] ภ. บุคคลใดย่อมประทุษร้ายแก่นรชน ผู้ไม่ประทุษร้ายเป็นผู้บริสุทธิ์
ปราศจากกิเลส บาปย่อมกลับมาถึงบุคคลนั้น ผู้เป็นพาลแท้ ประดุจธุลี
อันละเอียดที่ซัดไปทวนลม ฉะนั้น ฯ

ชฎาสูตรที่ ๓

[๖๐] ท. หมู่สัตว์รกทั้งภายใน รกทั้งภายนอก ถูกรกชัฏหุ้มห่อแล้ว ข้าแต่
พระโคดม เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถามพระองค์ว่า ใครพึงถางรกชัฏ
นี้ได้ ฯ

[๖๑] ภ. นรชนผู้มีปัญญา ตั้งมั่นแล้วในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญ
อยู่ เป็นผู้มีความเพียร มีปัญญารักษาตนรอดภิกษุนั้นพึงถางรกชัฏนี้
ได้ ราคะก็ดี โทสะก็ดี อวิชชาก็ดีบุคคลทั้งหลายใด กำจัดเสียแล้ว
บุคคลทั้งหลายนั้น เป็นผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตัณหา
เป็นเครื่องยุ่งอันบุคคลทั้งหลายนั้นสางเสียแล้ว นามก็ดี รูปก็ดี
ปฏิฆสัญญาและรูปสัญญาก็ดี ย่อมดับหมดในที่ใด ตัณหาเป็นเครื่อง
ยุ่งนั้น ย่อมขาดไปในที่นั้น ฯ

มโนนิวารณสูตรที่ ๔

[๖๒] ท. บุคคลพึงห้ามใจแต่อารมณ์ใดๆ ทุกข์ย่อมไม่มาถึงบุคคลนั้นเพราะ
อารมณ์นั้นๆ บุคคลนั้นพึงห้ามใจแต่อารมณ์ทั้งปวง บุคคลนั้นย่อม
พ้นจากทุกข์เพราะอารมณ์ทั้งปวง ฯ
[๖๓] ภ. บุคคลไม่ควรห้ามใจแต่อารมณ์ทั้งปวง ที่เป็นเหตุให้ใจมาถึงความ
สำรวม บาปย่อมเกิดขึ้นแต่อารมณ์ใดๆ บุคคลพึงห้ามใจแต่อารมณ์
นั้นๆ ฯ

อรหันตสูตรที่ ๕

[๖๔] ท. ภิกษุใดเป็นผู้ไกลจากกิเลส มีกิจทำเสร็จแล้ว มีอาสวะสิ้นแล้ว
เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด ภิกษุนั้นพึงกล่าวว่า เราพูดดังนี้
บ้าง บุคคลทั้งหลายอื่นพูดกะเราดังนี้บ้าง ฯ
[๖๕] ภ. ภิกษุใดเป็นผู้ไกลจากกิเลส มีกิจทำเสร็จแล้ว มีอาสวะสิ้นแล้ว
เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด ภิกษุนั้นพึงกล่าวว่า เราพูดดังนี้บ้าง
บุคคลทั้งหลายอื่นพูดกะเราดังนี้บ้าง ภิกษุนั้นฉลาด ทราบคำพูดในโลก
พึงกล่าวตามสมมติที่พูดกัน ฯ

[๖๖] ท. ภิกษุใดเป็นพระอรหันต์ มีกิจทำเสร็จแล้ว มีอาสวะสิ้นแล้ว เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด ภิกษุนั้นยังติดมานะหรือหนอ จึงกล่าวว่าเราพูดดังนี้บ้าง บุคคลทั้งหลายอื่นพูดกะเรา ดังนี้บ้าง ฯ

[๖๗] ภ. กิเลสเป็นเครื่องผูกทั้งหลาย มิได้มีแก่ภิกษุที่ละมานะเสียแล้ว มานะและคันถะทั้งปวง อันภิกษุนั้นกำจัดเสียแล้วภิกษุเป็นผู้มีปัญญาดีล่วงเสียแล้วซึ่งความสำคัญ ภิกษุนั้นพึงกล่าวว่า เราพูดดังนี้บ้าง บุคคลทั้งหลายอื่นพูดกะเราดังนี้บ้าง ภิกษุนั้นฉลาด ทราบคำพูดในโลก พึงกล่าวตามสมมติที่พูดกัน ฯ

ปัชโชตสูตรที่ ๖

[๖๘] ท. โลกย่อมรุ่งเรืองเพราะแสงสว่างทั้งหลายใด แสงสว่างทั้งหลายนั้นย่อมมีอยู่เท่าไรในโลก ข้าพระองค์ทั้งหลายมาเพื่อจะทูลถามพระผู้มีพระภาค ไฉนจะรู้จักแสงสว่างที่ทูลถามนั้น ฯ

[๖๙] ภ. แสงสว่างทั้งหลายมีอยู่ ๔ อย่างในโลก แสงสว่างที่๕ มิได้มีในโลกนี้ ดวงอาทิตย์สว่างในกลางวัน ดวงจันทร์สว่างในกลางคืน อนึ่งไฟย่อมรุ่งเรืองในกลางวันและกลางคืนทุกหนแห่ง พระสัมพุทธเจ้าประเสริฐกว่าแสงสว่างทั้งหลายแสงสว่างของพระสัมพุทธเจ้า เป็นแสงสว่างอย่างเยี่ยม ฯ

สรสูตรที่ ๗

[๗๐] ท. สงสารทั้งหลายย่อมกลับแต่ที่ไหน วัฏฏะย่อมไม่เป็นไปในที่ไหน นามก็ดี รูปก็ดี ย่อมดับหมดในที่ไหน ฯ

[๗๑] ภ. น้ำ ดิน ไฟ ลม ย่อมไม่ตั้งอยู่ในที่ใด สงสารทั้งหลายย่อมกลับแต่ที่นี้ วัฏฏะย่อมไม่เป็นไปในที่นี้ นามก็ดีรูปก็ดี ย่อมดับหมดในที่นี้ ฯ

มหัทธนสูตรที่ ๘

[๗๒] ท. กษัตริย์ทั้งหลายมีทรัพย์มาก มีสมบัติมาก ทั้งมีแว่นแคว้น ไม่รู้จักพอในกามทั้งหลาย ย่อมขันแข่งซึ่งกันและกันเมื่อกษัตริย์ทั้งหลายนั้นมัวขวนขวาย ลอยไปตามกระแสแห่งภพ บุคคลพวกไหนไม่มีความขวนขวาย ละความโกรธและความทะเยอทะยานเสียแล้วในโลก ฯ

[๗๓] ภ. บุคคลทั้งหลาย ละเรือน ละบุตร ละปศุสัตว์ที่รักบวชแล้ว กำจัดราคะ โทสะ และอวิชชาเสียแล้ว เป็นผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว เป็นผู้ไกลจากกิเลส บุคคลพวกนั้นเป็นผู้ไม่ขวนขวายในโลก ฯ

จตุจักกสูตรที่ ๙

[๗๔] ท. ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรมาก สรีระมีจักร ๔ มีทวาร ๙ เต็มด้วยของไม่สะอาด ประกอบด้วยโลภะ ย่อมเป็นดังว่าเปือกตม ความออกไป (จากทุกข์) ได้ จักมีได้อย่างไร ฯ

[๗๕] ภ. ตัดความผูกโกรธด้วย กิเลสเป็นเครื่องร้อยรัดด้วยความปรารถนาและความโลภอันลามกด้วย ถอนตัณหาอันมีอวิชชาเป็นมูลเสียแล้วอย่างนี้ ความออกไป (จากทุกข์)จึงจักมีได้ ฯ

เอณิชังคสูตรที่ ๑๐

[๗๖] ท. พวกข้าพระองค์เข้ามาเฝ้าแล้ว ขอทูลถามพระองค์ผู้มีความเพียร
ซูบผอม มีแข้งดังเนื้อทราย มีอาหารน้อย ไม่มีความโลภ เป็นเหมือน

ราชสีห์และช้างเที่ยวไปผู้เดียว ไม่มีห่วงใยในกามทั้งหลาย บุคคลจะ
พ้นจากทุกข์ได้อย่างไร ฯ

[๗๗] ภ. กามคุณ ๕ มีใจเป็นที่ ๖ บัณฑิตประกาศแล้วในโลก บุคคลเลิก
ความพอใจในนามรูปนี้ได้แล้ว ก็พ้นจากทุกข์ได้อย่างนี้ ฯ

จบสัตติวรรคที่ ๓

สูตรที่กล่าวในสัตติวรรคนั้น สัตติสูตร ผุสติสูตร ชฏาสูตร มโนนิวารณสูตร อรหันตสูตร ปัชโชตสูตร สรสูตร มหัทธนสูตร จตุจักกสูตร เป็นที่ ๙ กับเอณิชังคสูตร ครบ ๑๐ ฉะนี้แล ฯ

สตุลลปกายิกวรรคที่ ๔

สัพภิสูตรที่ ๑

[๗๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว พวกเทวดาสตุลลปกายิกา (ผู้เทิดทูนธรรมของสัตบุรุษ) มากด้วยกัน มีวรรณงาม ยังพระวิหารเชตวันให้สว่างทั่วกัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว จึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วจึงยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๗๙] เทวดาองค์หนึ่ง ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

บุคคลควรนั่งร่วมกับพวกสัตบุรุษ ควรทำความสนิทกับพวกสัตบุรุษ
บุคคลทราบสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว มีแต่คุณอันประเสริฐ ไม่มีโทษอันลามกเลย ฯ

[๘๐] ลำดับนั้น เทวดาอื่นอีกได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

บุคคลควรนั่งร่วมกับพวกสัตบุรุษ ควรทำความสนิทกับพวกสัตบุรุษ
บุคคลทราบสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว ย่อมได้ปัญญา หาได้ปัญญาแต่คนอันธพาลอื่นไม่ ฯ

[๘๑] ลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีกได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

บุคคลควรนั่งร่วมกับพวกสัตบุรุษ ควรทำความสนิทกับพวกสัตบุรุษ
บุคคลทราบสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก ในท่ามกลางแห่งเรื่องเป็นที่ตั้งแห่งความเศร้าโศก ฯ

[๘๒] ลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีกได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

บุคคลควรนั่งร่วมกับพวกสัตบุรุษ ควรทำความสนิทกับพวกสัตบุรุษ

บุคคลทราบสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว ย่อมไพโรจน์ในท่ามกลาง
แห่งญาติ ฯ

[๘๓] ลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีกได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
บุคคลควรนั่งร่วมกับพวกสัตบุรุษ ควรทำความสนิทกับพวกสัตบุรุษ
สัตว์ทั้งหลายทราบสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้วย่อมไปสู่สุคติ ฯ

[๘๔] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
บุคคลควรนั่งร่วมกับพวกสัตบุรุษ ควรทำความสนิทกับพวกสัตบุรุษ
สัตว์ทั้งหลายทราบสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้วย่อมดำรงอยู่สบาย
เนืองๆ ฯ

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กราบทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค คำของใครหนอแลเป็นสุภาษิต ฯ

[๘๕] พระผู้มีพระภาคตรัสบอกว่า คำของพวกท่านทั้งหมดเป็นสุภาษิตโดยปริยาย ก็แต่พวกท่านจงฟังซึ่งคำของเราบ้าง
บุคคลควรนั่งร่วมกับพวกสัตบุรุษ ควรทำความสนิทกับพวกสัตบุรุษ บุคคล
ทราบสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ฯ

มัจฉริยสูตรที่ ๒

[๘๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิตเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไป แล้ว พวกเทวดาสตุลลปกายิกามากด้วยกัน มีวรรณงาม ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๘๗] เทวดาตนหนึ่ง ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

เพราะความตระหนี่ และความประมาทอย่างนี้ บุคคลจึงให้ทานไม่ได้
บุคคลผู้หวังบุญ รู้แจ้งอยู่ พึงให้ทานได้ ฯ

[๘๘] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวคาถาทั้งหลายนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

คนตระหนี่กลัวภัยใดย่อมให้ทานไม่ได้ ภัยนั้นนั่นแลย่อมมีแก่คน
ตระหนี่ผู้ไม่ให้ทาน คนตระหนี่ย่อมกลัวความหิวและความกระหายใด
ความหิวและความกระหายนั้นย่อมถูกต้องคนตระหนี่นั้นนั่นแลผู้เป็น
พาลทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า ฉะนั้นบุคคลควรกำจัดความตระหนี่อัน
เป็นสนิมในใจ ให้ทานเถิดเพราะบุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์
ทั้งหลายในโลกหน้า ฯ

[๘๙] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวคาถาทั้งหลายนี้ในสำนัก พระผู้มีพระภาคว่า

ชนทั้งหลายเหล่าใด เมื่อของมีน้อยก็แบ่งให้ เหมือนพวกเดินทางไกล
ก็แบ่งของให้แก่พวกที่เดินทางร่วมกัน ชนทั้งหลายเหล่านั้น เมื่อบุคคล
ทั้งหลายเหล่าอื่นตายแล้ว ก็ชื่อว่าย่อมไม่ตาย ธรรมนี้เป็นของบัณฑิตแต่
ปางก่อน ชนพวกหนึ่งเมื่อของมีน้อยก็แบ่งให้ ชนพวกหนึ่งมีของมากก็
ไม่ให้ ทักษิณาที่ให้แต่ของน้อย นับเสมอด้วยพัน ฯ

[๙๐] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวคาถาทั้งหลายนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ทาน พวกพาลชนเมื่อให้ ให้ได้ยาก กุศลธรรม พวกพาลชนเมื่อทำ
ทำได้ยาก พวกอสัตบุรุษย่อมไม่ทำตาม ธรรมของสัตบุรุษ อันพวก
อสัตบุรุษดำเนินตามได้แสนยาก เพราะฉะนั้น การไปจากโลกนี้ของพวก
สัตบุรุษและของพวกอสัตบุรุษจึงต่างกัน พวกอสัตบุรุษย่อมไปสู่นรก พวก
สัตบุรุษย่อมเป็นผู้ดำเนินไปสู่สวรรค์ ฯ

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กราบทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค คำของใครหนอแลเป็นสุภาษิต ฯ

[๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คำของพวกท่านทั้งหมดเป็นสุภาษิตโดยปริยาย ก็แต่พวกท่านจงฟังซึ่งคำของเราบ้าง

บุคคลแม้ใด ย่อมประพฤติธรรม ประพฤติสะอาด เป็นผู้เลี้ยงภริยา
และเมื่อของมีน้อยก็ให้ได้ เมื่อบุรุษแสนหนึ่งบูชาภิกษุพันหนึ่ง หรือ
บริจาคทรัพย์พันกหาปณะ การบูชาของบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงส่วน
ร้อย ของบุคคลอย่างนั้น ฯ

[๙๒] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวกะพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า
การบูชาอันไพบูลย์ใหญ่โตนี้ ย่อมไม่เท่าถึงส่วนแห่งทานที่บุคคลให้
ด้วยความประพฤติธรรม เพราะเหตุอะไร เมื่อบุรุษแสนหนึ่งบูชาภิกษุ
พันหนึ่ง หรือบริจาคทรัพย์พันกหาปณะการบูชาของบุรุษเหล่านั้นย่อม
ไม่ถึงส่วนร้อยของบุคคลอย่างนั้น ฯ

[๙๓] ในลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเทวดานั้นด้วย พระคาถาว่า
บุคคลเหล่าหนึ่ง ตั้งอยู่ในกรรมปราศจากความสงบ (ปราศจากธรรม)
โบยเขา ฆ่าเขา ทำให้เขาเศร้าโศกแล้วให้ทานทานนั้นจัดว่าทาน
มีหน้าอันนองด้วยน้ำตา จัดว่าทานเป็นไปกับด้วยอาชญา จึงย่อมไม่เท่า
ถึงส่วนแห่งทานที่ให้ด้วยความสงบ(ประพฤติธรรม) เมื่อบุรุษแสนหนึ่ง
บูชาภิกษุพันหนึ่ง หรือบริจาคทรัพย์พันกหาปณะ การบูชาของบุรุษ
เหล่านั้น ย่อมไม่ถึงส่วนร้อยของบุคคลอย่างนั้น โดยนัยอย่างนี้ ฯ

สาธุสูตรที่ ๓

[๙๔] ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว พวกเทวดาสตุลลปกายิกามากด้วยกัน มีวรรณงาม ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๙๕] เทวดาองค์หนึ่ง ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้เปล่งอุทานนี้ใน สำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แลเพราะความ
ตระหนี่และความประมาทอย่างนี้ บุคคลจึงให้ทานไม่ได้ อันบุคคล
ผู้หวังบุญ รู้แจ้งอยู่ พึงให้ทานได้ ฯ

[๙๖] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แลอนึ่ง แม้เมื่อ
ของมีอยู่น้อย ทานก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้บุคคลพวกหนึ่ง เมื่อของ
มีน้อย ย่อมแบ่งให้ได้ บุคคลพวกหนึ่ง มีของมากก็ให้ไม่ได้ ทักษิณา
ที่ให้แต่ของน้อย ก็นับเสมอด้วยพัน ฯ

[๙๗] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แลแม้เมื่อ
ของมีอยู่น้อย ทานก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ อนึ่งทานที่ให้แม้ด้วยศรัทธา
ก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่าทานและการรบ
เสมอกัน พวกวีรบุรุษแม้มีน้อย ย่อมชนะคนขลาดที่มากได้ ถ้าบุคคล
เชื่ออยู่ย่อมให้สิ่งของแม้น้อยได้ เพราะฉะนั้นแล ทายกนั้นย่อมเป็นผู้มี
ความสุขในโลกหน้า ฯ

[๙๘] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แลแม้เมื่อของ
มีอยู่น้อย การให้ทานได้เป็นการดี อนึ่ง ทานที่ให้แม้ด้วยศรัทธาก็ยัง
ประโยชน์ให้สำเร็จได้ อนึ่ง ทานที่ให้แก่บุคคลผู้มีธรรมอันได้แล้ว
ยิ่งเป็นการดี บุคคลใดเกิดมาย่อมให้ทานแก่ผู้มีธรรมอันได้แล้ว ผู้มี
ธรรมอันบรรลุแล้วด้วยความหมั่นและความเพียร บุคคลนั้นล่วงพ้นนรก
แห่งยมราช ย่อมเข้าถึงสถานอันเป็นทิพย์ ฯ

[๙๙] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แล แม้เมื่อของ
มีอยู่น้อย การให้ทานได้เป็นการดี ทานที่ให้แม้ด้วยศรัทธาก็ยัง
ประโยชน์ให้สำเร็จได้ ทานที่ให้แก่บุคคลผู้มีธรรมอันได้แล้ว ยิ่งเป็น
การดี อนึ่ง ทานที่บุคคลเลือกให้ยิ่งเป็นการดี ทานที่เลือกให้ พระสุคต

ทรงสรรเสริญแล้วบุคคลทั้งหลายผู้ควรแก่ทักษิณา ย่อมมีอยู่ในโลกคือ
หมู่สัตว์นี้ ทานทั้งหลาย อันบุคคลให้แล้วในบุคคลทั้งหลายนั้น ย่อม
มีผลมาก เหมือนพืชทั้งหลายที่บุคคลหว่านแล้วในนาดี ฯ

[๑๐๐] ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ไม่มีทุกข์ ทานยังประโยชน์ให้สำเร็จได้แล แม้เมื่อของ
มีอยู่น้อย การให้ทานได้เป็นการดี ทานที่ให้แม้ด้วยศรัทธาก็ให้
ประโยชน์สำเร็จได้ ทานที่ให้แก่บุคคลผู้มีธรรมอันได้แล้วยิ่งเป็นการดี
อนึ่ง ทานที่บุคคลเลือกให้ยิ่งเป็นการดี อนึ่ง ความสำรวมแม้ในสัตว์
ทั้งหลายยิ่งเป็นการดีบุคคลใดประพฤติเป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย
อยู่ ไม่ทำบาป เพราะกลัวความติเตียนแห่งผู้อื่น บัณฑิตทั้งหลายย่อม
สรรเสริญบุคคลซึ่งเป็นผู้กลัวบาป แต่ไม่สรรเสริญบุคคลผู้กล้าในการ
ทำบาปนั้น สัตบุรุษทั้งหลายย่อมไม่ทำบาป เพราะความกลัวบาป
แท้จริง ฯ

ในลำดับนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้กล่าวคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มี
พระภาค คำของใครหนอแลเป็นสุภาษิต ฯ

[๑๐๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คำของพวกท่านทั้งหมดเป็นสุภาษิต โดยปริยาย แต่ว่าพวก
ท่านจงฟังซึ่งคำของเราบ้าง

ก็ทานอันบัณฑิตสรรเสริญแล้วโดยส่วนมากโดยแท้ ก็แต่ธรรมบท
(นิพพาน) แหละประเสริฐว่าทาน เพราะว่าสัตบุรุษทั้งหลายผู้มีปัญญา
ในกาลก่อนก็ดี ในกาลก่อนกว่าก็ดี บรรลุซึ่งนิพพานแล้วแท้จริง ฯ

นสันติสูตรที่ ๔

[๑๐๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว พวกเทวดาสตุลลปกายิกามากด้วยกัน มีวรรณงาม ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง ฯ

[๑๐๓] เทวดาตนหนึ่ง ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

กามทั้งหลายในหมู่มนุษย์ที่เป็นของเที่ยงย่อมไม่มี บุรุษผู้เกี่ยวข้องแล้ว
ผู้ประมาทแล้วในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ทั้งหลายอันมีอยู่ในหมู่
มนุษย์นี้ ไม่มาถึงนิพพานเป็นที่ไม่กลับมาแต่วัฏฏะเป็นที่ตั้งแห่งมัจจุ
เบญจขันธ์เกิดแต่ฉันทะทุกข์ก็เกิดแต่ฉันทะ เพราะกำจัดฉันทะเสีย
จึงกำจัดเบญจขันธ์ได้ เพราะกำจัดเบญจขันธ์ได้ จึงกำจัดทุกข์ได้
อารมณ์อันงามทั้งหลายในโลกไม่เป็นกาม ความกำหนัดที่พร้อมไปด้วย
ความดำริเป็นกามของบุรุษ อารมณ์อันงามทั้งหลายย่อมตั้งอยู่ในโลก
อย่างนั้นนั่นแหละ บุคคลผู้มีปัญญาทั้งหลายย่อมกำจัดฉันทะในอารมณ์
ทั้งหลายนั้นโดยแท้ บุคคลพึงละความโกรธเสีย พึงทิ้งมานะเสีย พึง
ล่วงสังโยชน์ทั้งปวงเสียทุกข์ทั้งหลาย ย่อมไม่ตกถึงบุคคลนั้น ผู้ไม่
เกี่ยวข้องในนามรูป ผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล ขีณาสวภิกษุละ
บัญญัติเสียแล้ว ไม่ติดมานะแล้ว ได้ตัดตัณหาในนามรูปนี้เสียแล้ว
พวกเทวดา พวกมนุษย์ ในโลกนี้ก็ดี ในโลกอื่นก็ดี ในสวรรค์
ทั้งหลายก็ดี ในสถานเป็นที่อาศัยแห่งสัตว์ทั้งปวงก็ดีเที่ยวค้นหา ก็
ไม่พบขีณาสวภิกษุนั้น ผู้มีเครื่องผูกอันตัดเสียแล้ว ไม่มีทุกข์ ไม่มี
ตัณหา ฯ

[๑๐๔] (ท่านพระโมฆราชกล่าว)

ก็หากว่า พวกเทวดา พวกมนุษย์ ในโลกนี้ก็ดี ในโลกอื่นก็ดี ไม่
ได้เห็นพระขีณาสพนั้น ผู้อุดมกว่านรชน ผู้ประพฤติประโยชน์เพื่อพวก
นรชน ผู้พ้นแล้วอย่างนั้น เทวดาและมนุษย์เหล่าใด ย่อมไหว้
พระขีณาสพนั้น เทวดาและมนุษย์เหล่านั้น ย่อมเป็นผู้อันบัณฑิตพึง
สรรเสริญ ฯ

[๑๐๕] (พระผู้มีพระภาคตรัส)

ดูกรภิกษุ แม้พวกเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น ย่อมเป็นผู้อันบัณฑิตพึง
สรรเสริญ พวกเทวดาและมนุษย์เหล่าใด ย่อมไหว้ขีณาสวภิกษุนั้น ผู้พ้น
แล้วอย่างนั้น ดูกรภิกษุ แม้พวกเทวดาและมนุษย์เหล่านั้นรู้ธรรมแล้ว
ละวิจิกิจฉาแล้ว ก็ย่อมเป็นผู้ล่วงแล้วซึ่งธรรมเป็นเครื่องข้อง ฯ

อุชฌานสัญญีสูตรที่ ๕

[๑๐๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว พวกเทวดาผู้มีความมุ่งหมายเพ่งโทษมากด้วยกัน มีวรรณงาม ยังพระ วิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วจึงได้ลอย   อยู่ในอากาศ ฯ

[๑๐๗] เทวดาตนหนึ่ง ครั้นลอยอยู่ในอากาศแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ใน สำนักพระผู้มีพระภาคว่า

บุคคลใดประกาศตนอันมีอยู่โดยอาการอย่างอื่น ให้เขารู้โดยอาการอย่าง
อื่น บุคคลนั้นลวงปัจจัยเขากินด้วยความเป็นขโมย เหมือนความลวงกิน
แห่งพรานนก ก็บุคคลทำกรรมใดควรพูดถึงกรรมนั้น ไม่ทำกรรมใด ก็
ไม่ควรพูดถึงกรรมนั้นบัณฑิตทั้งหลายย่อมรู้จักบุคคลนั้น ผู้ไม่ทำ มัว
แต่พูดอยู่ ฯ

[๑๐๘] พระผู้มีพระภาคตรัสคาถาทั้งหลายนี้ว่า

ใครๆ ไม่อาจดำเนินปฏิปทานี้ด้วยเหตุสักว่าพูด หรือฟังส่วนเดียว บุคคล
ผู้มีปัญญาทั้งหลาย ผู้มีฌาน ย่อมพ้นจากเครื่องผูกของมาร ด้วยปฏิปทา
อันมั่นคงนี้บุคคลผู้มีปัญญาทั้งหลาย ทราบความเป็นไปของโลกแล้วรู้
แล้ว เป็นผู้ดับกิเลส ข้ามตัณหาเป็นเครื่องเกี่ยวข้องในโลกแล้วย่อมไม่
พูดโดยแท้ ฯ

[๑๐๙] ในลำดับนั้นแล เทวดาเหล่านั้นลงมายืนบนแผ่นดิน หมอบลงใกล้พระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ โทษ

ของพวกข้าพเจ้าล่วงไปแล้ว พวกข้าพเจ้าเหล่าใด เป็นพาลอย่างไร เป็นผู้หลงแล้วอย่างไร เป็นผู้ไม่ฉลาดอย่างไร ได้สำคัญ แล้วว่าพระผู้มีพระภาคอันพวกเราพึงรุกราน ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดอดโทษของพวกข้าพเจ้านั้น เพื่อจะสำรวมในกาลต่อไป ฯ

ในลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงยิ้มแย้ม ฯ

[๑๑๐] ในลำดับนั้นแล เทวดาเหล่านั้นผู้เพ่งโทษโดยประมาณยิ่ง กลับ ขึ้นไปบนอากาศ เทวดาตนหนึ่งได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

เมื่อเราแสดงโทษอยู่ ถ้าบุคคลใดมีความโกรธอยู่ในภายในมีความเคือง
หนัก ย่อมไม่อดโทษให้ บุคคลนั้นย่อมสอดสวมเวร หากว่าในโลกนี้
โทษก็ไม่มี ความผิดก็ไม่มี เวรทั้งหลายก็ไม่สงบ ในโลกนี้ใครพึงเป็น
คนฉลาด เพราะเหตุไร โทษทั้งหลายของใครก็ไม่มี ความผิดของใครก็
ไม่มีใครไม่ถึงแล้วซึ่งความหลงใหล ในโลกนี้ ใครย่อมเป็นผู้มีปัญญา
เป็นผู้มีสติในกาลทั้งปวง ฯ

[๑๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

โทษทั้งหลายก็ไม่มี ความผิดก็ไม่มีแก่พระตถาคตนั้น ผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้
เอ็นดูแก่สัตว์ทั้งปวง พระตถาคตนั้นไม่ถึงแล้วซึ่งความหลงใหล พระ
ตถาคตนั้นย่อมเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้มีสติในกาลทั้งปวง เมื่อพวกท่าน
แสดงโทษอยู่ หากบุคคลใดมีความโกรธอยู่ในภายใน มีความเคืองหนัก
ย่อมไม่อดโทษให้ บุคคลนั้นย่อมสอดสวมเวร เราไม่ชอบเวรนั้น เรา
ย่อมอดโทษแก่ท่านทั้งหลาย ฯ

สัทธาสูตรที่ ๖

[๑๑๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วง ไปแล้ว พวกเทวดาสตุลลปกายิกามากด้วยกัน มีวรรณงาม ยังพระวิหารเชตวัน ทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๑๑๓] เทวดาตนหนึ่ง ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ศรัทธาเป็นเพื่อนสองของคน หากว่าความเป็นผู้ไม่มีศรัทธาไม่ตั้งอยู่ แต่นั้นบริวารยศและเกียรติยศย่อมมีแก่เขานั้นอนึ่ง เขานั้นละทิ้งสรีระแล้วก็ไปสู่สวรรค์ บุคคลพึงละความโกรธเสีย พึงทิ้งมานะเสีย พึงล่วงสังโยชน์ทั้งปวงเสียกิเลสเป็นเครื่องเกี่ยวข้อง ย่อมไม่เกาะเกี่ยวบุคคลนั้น ผู้ไม่เกี่ยวข้องในนามรูป ผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล ฯ

[๑๑๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า)

พวกชนพาลผู้มีปัญญาทราม ย่อมตามประกอบความประมาทส่วนนักปราชญ์ย่อมรักษาความไม่ประมาท เหมือนบุคคลรักษาทรัพย์อันประเสริฐ บุคคลอย่าตามประกอบความประมาทและอย่าตามประกอบความสนิทสนมด้วยอำนาจความยินดีทางกาม เพราะว่าบุคคลไม่ประมาทแล้วเพ่งพินิจอยู่ ย่อมบรรลุบรมสุข ฯ

สมยสูตรที่ ๗

[๑๑๕] ข้าพเจ้าสดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่ามหาวัน เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ กับด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ล้วนเป็นพระอรหันต์ ก็พวกเทวดามาแต่โลกธาตุสิบแล้ว ประชุมกันมาก เพื่อจะเห็นพระผู้มีพระภาค และพระภิกษุสงฆ์ ฯ

[๑๑๖] ในครั้งนั้นแล เทวดา ๔ องค์ที่เกิดในหมู่พรหมชั้นสุทธาวาส ได้มีความดำริว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้แล ประทับอยู่ ณ ป่ามหาวัน เขต กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ กับด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ล้วน เป็นพระอรหันต์ ก็พวกเทวดามาแต่โลกธาตุสิบประชุมกันมาก เพื่อจะเห็นพระผู้มี พระภาคและพระภิกษุสงฆ์ ไฉนหนอแม้เราทั้งหลายควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว พึงกล่าวคาถาคนละคาถา ในสำนักพระผู้มีพระภาค ฯ

[๑๑๗] ในครั้งนั้นแล พวกเทวดาทั้ง ๔ นั้นจึงหายจากหมู่พรหมชั้น สุทธาวาส มาปรากฏอยู่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษผู้มีกำลัง เหยียดแขนที่คู้ออกหรือคู้แขนที่เหยียดเข้า ฉะนั้น ฯ

[๑๑๘] เทวดาองค์หนึ่ง ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กล่าว คาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

การประชุมใหญ่ในป่าใหญ่ มีพวกเทวดามาประชุมกันแล้ว พวกข้าพเจ้า
มาสู่ที่ชุมนุมอันเป็นธรรมนี้ เพื่อจะเยี่ยมหมู่พระผู้ที่ใครๆ ให้แพ้ไม่ได้ ฯ

[๑๑๙] ในลำดับนั้นแล เทวดาองค์อื่นอีก ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุทั้งหลายในที่ประชุมนั้นตั้งจิตมั่นแล้ว ได้ทำจิตของตนให้
ตรงแล้วภิกษุทั้งปวงนั้นเป็นบัณฑิตย่อมรักษาอินทรีย์ทั้งหลาย
ดุจดังว่านายสารถีถือบังเหียน ฉะนั้น ฯ

[๑๒๐] ในลำดับนั้นแล เทวดาองค์อื่นอีก ได้กล่าวคาถานี้ในสำนัก พระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุทั้งหลายนั้นตัดกิเลสดังตะปูเสียแล้ว ตัดกิเลสดังว่าลิ่มสลักเสีย
แล้ว ถอนกิเลสดังว่าเสาเขื่อนเสียแล้ว มิได้มีความหวั่นไหว เป็นผู้
หมดจดปราศจากมลทิน อันพระพุทธเจ้าผู้มีจักษุทรงฝึกดีแล้ว เป็น
หมู่นาคหนุ่มประพฤติอยู่ ฯ

[๑๒๑] ในลำดับนั้นแล เทวดาองค์อื่นอีก ได้กล่าวคาถานี้ในสำนัก พระผู้มีพระภาคว่า

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งถึงแล้วซึ่งพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ชนเหล่านั้นจัก
ไม่ไปสู่อบายภูมิ ละร่างกายอันเป็นของมนุษย์แล้วจักยังหมู่เทวดาให้
บริบูรณ์ ฯ

สกลิกสูตรที่ ๘

[๑๒๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ มิคทายวัน ในสวนมัททกุจฉิ เขตพระนครราชคฤห์

ก็โดยสมัยนั้นแล พระบาทของพระผู้มีพระภาคถูกสะเก็ด หินกระทบแล้ว ได้ยินว่า เวทนาทั้งหลาย ของพระผู้มีพระภาคมาก เป็นความ ลำบากมีในพระสรีระ กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่สำราญ ไม่ทรงสบาย ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะอดกลั้นเวทนาทั้งหลาย ไม่ทรงเดือดร้อน ในครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ปูผ้าสังฆาฏิสี่ชั้น ทรงสำเร็จสีหไสยาส โดยพระปรัสเบื้องขวา ซ้อนพระบาทเหลื่อมด้วยพระบาท ทรงมีพระสติสัมปชัญญะอยู่ ฯ

[๑๒๓] ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว พวกเทวดาสตุลลปกายิกา เจ็ดร้อย มีวรรณงาม ยังสวนมัททกุจฉิทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง ฯ

[๑๒๔] เทวดาตนหนึ่งครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้เปล่ง อุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า พระสมณโคดมผู้เจริญเป็นนาคหนอ ก็แหละ พระสมณโคดม ทรงมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้นซึ่งเวทนาทั้งหลายอันมีใน พระสรีระเกิดขึ้นแล้ว เป็นความลำบาก กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่สำราญ ไม่ทรง สบาย ด้วยความที่พระสมณโคดมเป็นนาค มิได้ทรงเดือดร้อน ฯ

[๑๒๕] ในครั้งนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มี พระภาคว่า พระสมณโคดมผู้เจริญ เป็นสีหะหนอ ก็แหละพระสมณโคดมทรง มีพระสติสัมปชัญญะอดกลั้นซึ่งเวทนาทั้งหลายอันมีในพระสรีระเกิดขึ้นแล้ว เป็น ความลำบาก กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่สำราญ ไม่ทรงสบาย ด้วยความที่พระ สมณโคดมเป็นสีหะ มิได้ทรงเดือดร้อน ฯ

[๑๒๖] ในครั้งนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มี พระภาคว่า พระสมณโคดมผู้เจริญเป็นอาชาไนยหนอ ก็แหละพระสมณโคดมทรงมีพระสติสัมปชัญญะอดกลั้นเวทนาทั้งหลายอันมีในพระสรีระเกิดขึ้นแล้ว เป็น ความลำบาก กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่สำราญ ไม่ทรงสบาย ด้วยความที่พระสมณโคดมเป็นอาชาไนย มิได้ทรงเดือดร้อน ฯ

[๑๒๗] ในครั้งนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มี พระภาคว่า พระสมณโคดมผู้เจริญเป็นผู้องอาจหนอ ก็แหละพระสมณโคดม ทรงมีพระสติสัมปชัญญะอดกลั้นซึ่งเวทนาทั้งหลาย อันมีในพระสรีระเกิดขึ้นแล้ว เป็นความลำบาก กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่สำราญ ไม่ทรงสบาย ด้วยความที่ พระสมณโคดมเป็นผู้องอาจ มิได้ทรงเดือดร้อน ฯ

[๑๒๘] ในครั้งนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มี พระภาคว่า พระสมณโคดมผู้เจริญเป็นผู้ใฝ่ธุระหนอ ก็แหละพระสมณโคดม ทรงมีพระสติสัมปชัญญะอดกลั้น

เวทนาทั้งหลายอันมีในพระสรีระเกิดขึ้นแล้ว เป็น ความลำบาก กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่สำราญ ไม่ทรงสบาย ด้วยความที่พระสมณโคดมเป็นผู้ไฝ่ธุระ มิได้ทรงเดือดร้อน ฯ

[๑๒๙] ในครั้งนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า พระสมณโคดมผู้เจริญเป็นผู้ฝึกแล้วหนอ ก็แหละพระสมณโคดม ทรงมีพระสติสัมปชัญญะ อดกลั้นซึ่งเวทนาทั้งหลายอันมีในพระสรีระเกิดขึ้นแล้ว เป็นความลำบาก กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่สำราญ ไม่ทรงสบาย ด้วยความที่พระ สมณโคดมเป็นผู้ฝึกแล้ว มิได้ทรงเดือดร้อน ฯ

[๑๓๐] ในครั้งนั้นแล เทวดาอื่นอีก ได้เปล่งอุทานนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า ท่านทั้งหลายจงดูสมาธิที่พระสมณโคดมให้เจริญดีแล้ว อนึ่ง จิตพระสมณโคดมให้พ้นดีแล้ว อนึ่ง จิตเป็นไปตามราคะ พระสมณโคดมไม่ให้น้อม ไปเฉพาะแล้ว อนึ่ง จิตเป็นไปตามโทสะ พระสมณโคดมไม่ให้กลับมาแล้ว อนึ่ง จิตพระสมณโคดมหาต้องตั้งใจข่ม ต้องคอยห้ามกันไม่ บุคคลใดพึงสำคัญ พระสมณโคดมผู้เป็นบุรุษนาค เป็นบุรุษสีหะ เป็นบุรุษอาชาไนย เป็นบุรุษองอาจเป็นบุรุษไฝ่ธุระ เป็นบุรุษฝึกแล้วเห็นปานนี้ว่าเป็นผู้อันตนพึงล่วงเกิน บุคคลนั้น จะเป็นอะไรนอกจากไม่มีตา ฯ

เทวดานั้นครั้นกล่าวดังนี้แล้ว ได้กล่าวคาถาทั้งหลายนี้ว่า

พราหมณ์ทั้งหลายมีเวทห้า มีตบะ ประพฤติอยู่ตั้งร้อยปี แต่จิตของ
พราหมณ์เหล่านั้นไม่พ้นแล้วโดยชอบ พราหมณ์เหล่านั้นมีจิตเลว ย่อม
ไม่ลุถึงฝั่ง ฯ

พราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้อันตัณหาครอบงำแล้ว เกี่ยวข้องด้วยพรตและ
ศีล ประพฤติตบะอันเศร้าหมองอยู่ตั้งร้อยปีแต่จิตของพราหมณ์เหล่า
นั้นไม่พ้นแล้วโดยชอบ พราหมณ์เหล่านั้นมีจิตเลว ย่อมไม่ลุถึงฝั่ง ฯ

ความฝึกฝนย่อมไม่มีแก่บุคคลที่ใคร่มานะ ความรู้ย่อมไม่มีแก่บุคคลที่มี
จิตไม่ตั้งมั่น บุคคลผู้เดียวเมื่ออยู่ในป่า ประมาทอยู่แล้ว ไม่พึงข้ามพ้น
ฝั่งแห่งแดนมัจจุได้ ฯ

บุคคลละมานะแล้ว มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว มีจิตดี พ้นในธรรมทั้งปวงแล้ว
ผู้เดียว อยู่ในป่า ไม่ประมาทแล้ว บุคคลนั้นพึงข้ามพ้นฝั่งแห่งแดนมัจจุ
ได้ ฯ

ปฐมปัชชุนนธีตุสูตรที่ ๙

[๑๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลาในป่ามหาวัน เขตพระนครเวสาลี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว ธิดาของท้าวปัชชุนนะ ชื่อโกกนทา มีวรรณิอันงาม ยังป่ามหาวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายอภิวาท แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๑๓๒] ธิดาของท้าวปัชชุนนะ ชื่อโกกนทา ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถาทั้งหลายนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

หม่อมฉันชื่อว่าโกกนทา เป็นธิดาของท้าวปัชชุนนะ ย่อมไหว้เฉพาะ
พระสัมพุทธเจ้าผู้เลิศกว่าสัตว์ ผู้เสด็จอยู่ในป่า เขตพระนครเวสาลี
สุนทรพจน์ว่า ธรรมอันพระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักษุ ตามตรัสรู้
แล้วดังนี้ หม่อมฉันได้ยินแล้วในกาลก่อน แท้จริง หม่อมฉันนั้น
เมื่อพระสุคตผู้เป็นมุนีทรงแสดงอยู่ ย่อมรู้ประจักษ์ในกาลนี้ ชนเหล่า
ใดเหล่าหนึ่งมีปัญญาทราม ติเตียนธรรมอันประเสริฐเที่ยวไปอยู่ ชน
เหล่านั้น ย่อมเข้าถึงโรรุวนรกอันร้ายกาจ ประสบทุกข์ตลอดกาลนาน
ส่วนชนทั้งหลายเหล่าใดแล ประกอบด้วยความอดทนและความสงบใน
ธรรมอันประเสริฐ ชนทั้งหลายเหล่านั้น ละร่างกายอันเป็นของมนุษย์
แล้วจักยังหมู่เทวดาให้บริบูรณ์ ฯ

ทุติยปัชชุนนธีตุสูตรที่ ๑๐

[๑๓๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลาในป่ามหาวัน เขตพระนครเวสาลี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว ธิดาของท้าวปัชชุนนะ ชื่อจุลลโกกนทา มีวรรณงาม

ยังป่ามหาวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วยืนอยู่ ณ ที่ ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๑๓๔] ธิดาของท้าวปัชชุนนะ ชื่อจุลลโกกนทา ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กล่าวคาถาทั้งหลายในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ธิดาของท้าวปัชชุนนะ ชื่อโกกนทา มีวรรณสว่างดังสายฟ้ามาแล้วใน
ที่นี้ ไหว้พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ได้กล่าวแล้วซึ่งคาถา
ทั้งหลายนี้มีประโยชน์เทียว หม่อมฉันพึงจำแนกธรรมนั้นโดยปริยายแม้
มาก ธรรมเช่นนั้นมีอยู่โดยปริยาย ธรรมเท่าใดที่หม่อมฉันศึกษาแล้วด้วย
ใจ หม่อมฉันจักกล่าวอรรถแห่งธรรมนั้นโดยย่อ ใครๆ ไม่ควรทำกรรม
อันลามกด้วยวาจา ด้วยใจ หรือด้วยกายอย่างไรๆ ในโลกทั้งปวง
ใครๆ ละกามทั้งหลายแล้ว มีสติสัมปชัญญะ ไม่พึงเสพทุกข์อันไม่
ประกอบด้วยประโยชน์ ฯ

จบ สตุลลปกายิกวรรค ที่ ๔

สูตรที่กล่าวในสตุลลปกายิกวรรคนั้น สัพภิสูตร มัจฉริสูตร สาธุสูตร นสันติสูตร อุชฌานสัญญิสูตร สัทธาสูตร สมยสูตร สกลิกสูตร ปัชชุนนธิตุสูตรทั้ง ๒ สูตร ฉะนี้แล ฯ

อาทิตตวรรคที่ ๕

อาทิตตสูตรที่ ๑

[๑๓๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง ซึ่งมีวรรณงาม ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วยืน อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๑๓๖] เทวดานั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถา เหล่านี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

เมื่อเรือนถูกไฟไหม้แล้ว เจ้าของเรือนขนเอาภาชนะใดออกไปได้ ภาชนะ
นั้นย่อมเป็นประโยชน์แก่เขา ส่วนสิ่งของที่มิได้ขนออกไป ย่อมไหม้ใน
ไฟนั้น ฉันใด ฯ

โลก (คือหมู่สัตว์) อันชราและมรณะเผาแล้ว ก็ฉันนั้น ควรนำออก
(ซึ่งโภคสมบัติ) ด้วยการให้ทาน เพราะทานวัตถุที่บุคคลให้แล้ว ได้ชื่อ
ว่านำออกดีแล้ว ฯ

ทานวัตถุที่บุคคลให้แล้วนั้นย่อมมีสุขเป็นผล ที่ยังมิได้ให้ย่อมไม่เป็น
เหมือนเช่นนั้น โจรยังปล้นได้ พระราชายังริบได้เพลิงยังไหม้ได้ หรือ
สูญหายไปได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลจำต้องละร่างกายพร้อมด้วยสิ่งเครื่องอาศัยด้วยตายจากไป
ผู้มีปัญญารู้ชัด ดั่งนี้แล้ว ควรใช้สอยและให้ทาน ฯ

เมื่อได้ให้ทานและใช้สอยตามควรแล้ว จะไม่ถูกติฉิน เข้าถึง สถานที่
อันเป็นสวรรค์ ฯ

กินททสูตรที่ ๒

[๑๓๗] เทวดาทูลถามว่า

บุคคลให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้กำลัง ให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้วรรณะ ให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้ความสุข ให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้จักษุและบุคคลเช่นไรชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ข้าพระองค์ทูลถามพระองค์ ขอพระองค์ตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด ฯ

[๑๓๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุคคลให้อาหารชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปโคมไฟชื่อว่าให้จักษุและผู้ที่ให้ที่พักพาอาศัยชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมฤตธรรม ฯ

อันนสูตรที่ ๓

[๑๓๙] เทวดากราบทูลว่า

เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวก ต่างก็พอใจอาหารด้วยกันทั้งนั้น เออก็ผู้ที่ไม่พอใจอาหารชื่อว่ายักษ์โดยแท้ ฯ

[๑๔๐] พ. ชนเหล่าใดมีใจผ่องใสแล้ว ให้อาหารนั้นด้วยศรัทธา อาหารนั้นแลย่อมพะนอเขาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะเหตุนั้นบุคคลพึงนำความตระหนี่ให้ปราศจากไป พึงข่มความ ตระหนี่ซึ่งเป็นตัวมลทินเสียให้ทาน เพราะบุญทั้งหลายเป็นที่พึ่งของเหล่าสัตว์ในโลกหน้า ฯ

เอกมูลสูตรที่ ๔

[๑๔๑] เทวดากราบทูลว่า

บาดาล มีรากอันเดียว มีความวนสอง มีมลทินสาม มี เครื่องลาดห้าเป็นทะเล หมุนไปได้สิบสองด้าน ฤาษีข้ามพ้นแล้ว ฯ

อโนมิยสูตรที่ ๕

[๑๔๒] เทวดากราบทูลว่า

ท่านทั้งหลายเชิญดูพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้มีพระนามไม่ทราม ผู้ทรงเห็นประโยชน์อันละเอียด ผู้ให้ซึ่งปัญญาไม่ทรงข้องอยู่ในอาลัยคือกาม ตรัสรู้ธรรมทุกอย่าง มีพระปรีชาดี ทรงก้าวไปในทางอันประเสริฐ ผู้ทรงแสวงคุณอันใหญ่ ฯ

อัจฉราสูตรที่ ๖

[๑๔๓] เทวดาทูลถามว่า

ป่าชัฏชื่อโมหนะ อันหมู่นางอัปสรประโคมแล้ว อันหมู่ปีศาจสิงอยู่แล้ว ทำไฉนจึงจะหนีไปได้ ฯ

[๑๔๔] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ทางนั้นชื่อว่าเป็นทางตรง ทิศนั้นชื่อว่าไม่มีภัย รถชื่อว่าไม่มีเสียงดัง ประกอบด้วยล้อคือธรรม หิริเป็นฝาของรถนั้นสติเป็นเกราะกั้นของรถนั้น เรากล่าวธรรมมีสัมมาทิฏฐินำหน้าว่าเป็นสารถี ยานชนิดนี้มีอยู่แก่ผู้ใด จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เขา (ย่อมไป) ในสำนักพระนิพพานด้วยยานนี้แหละ ฯ

วนโรปสูตรที่ ๗

[๑๔๕] เทวดาทูลถามว่า

ชนพวกไหนมีบุญ เจริญในกาลทุกเมื่อทั้งกลางวันและกลางคืน ชนพวกไหนตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลเป็นผู้ไปสวรรค์ ฯ

[๑๔๖] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ชนเหล่าใดสร้างอาราม (สวนไม้ดอกไม้ผล) ปลูกหมู่ไม้(ใช้ร่มเงา) สร้างสะพาน และชนเหล่าใดให้โรงน้ำเป็นทานและบ่อน้ำทั้งบ้านที่พักอาศัย ชนเหล่านั้นย่อมมีบุญ เจริญในกาลทุกเมื่อทั้งกลางวันและกลางคืน ชนเหล่านั้นตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้ไปสวรรค์ ฯ

เชตวนสูตรที่ ๘

[๑๔๗] เทวดากราบทูลว่า

ก็พระเชตวันมหาวิหารนี้นั้น อันหมู่แห่งท่านผู้แสวงคุณอยู่อาศัยแล้ว อันพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชาประทับอยู่แล้ว เป็นแหล่งที่เกิดปีติของข้าพระองค์ การงาน ๑ วิชา ๑ธรรม ๑ ศีล ๑ ชีวิตอย่างสูง ๑ สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ด้วยคุณธรรม ๕ นี้ หาบริสุทธิ์ด้วยโคตรหรือด้วยทรัพย์ไม่ ฯเพราะเหตุนั้นแหละ คนผู้ฉลาด เมื่อเห็นประโยชน์ของตนควรเลือกเฟ้นธรรมโดยอุบายอันแยบคาย เพราะเมื่อเลือกเฟ้นเช่นนี้ ย่อมหมดจดได้ในธรรมเหล่านั้น ฯ

พระสารีบุตรรูปเดียวเท่านั้น (เป็นผู้ประเสริฐ) ด้วยปัญญา ศีล และความสงบ ภิกษุใดเป็นผู้ถึงซึ่งฝั่ง ภิกษุนั้นก็มีท่านพระสารีบุตรนั้นเป็นเยี่ยม ฯ

มัจฉริสูตรที่ ๙

[๑๔๘] เทวดาทูลถามว่า

คนเหล่าใดในโลกนี้ เป็นคนตระหนี่ เหนียวแน่น ดีแต่ว่าเขาทำการกีดขวางคนเหล่าอื่นผู้ให้อยู่ ฯ

วิบากของคนพวกนั้นจะเป็นเช่นไร และสัมปรายภพของเขาจะเป็นเช่นไร ฯ

ข้าพระองค์มาเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาค ไฉนข้าพระองค์จึง จะรู้ความข้อนั้น ฯ

[๑๔๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

คนเหล่าใดในโลกนี้ เป็นคนตระหนี่ เหนียวแน่น ดีแต่ว่าเขาทำการกีดขวางคนเหล่าอื่นผู้ให้อยู่ ฯ

คนเหล่านั้นย่อมเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือยมโลก ถ้าหากถึงความเป็นมนุษย์ ก็เกิดในสกุลคนยากจน ซึ่งจะหาท่อนผ้า อาหาร ความร่าเริงและความสนุกสนานได้โดยยาก ฯ

คนพาลเหล่านั้นต้องประสงค์สิ่งใดแต่ผู้อื่น เขาย่อมไม่ได้แม้สิ่งนั้นสมความปรารถนา นั่นเป็นผลในภพนี้ และภพหน้าก็ยังเป็นทุคติอีกด้วย ฯ

[๑๕๐] เทวดาทูลถามว่า

ก็ข้อนี้ข้าพระองค์เข้าใจชัดอย่างนี้ (แต่) จะทูลถามข้ออื่นกะพระโคดม ชนเหล่าใดในโลกนี้ได้ความเป็นมนุษย์แล้วรู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าพระธรรมและพระสงฆ์ เป็นผู้มีความเคารพแรงกล้า วิบากของชนเหล่านั้นจะเป็นเช่นไร และสัมปรายภพของเขาจะเป็นเช่นไร ข้าพระองค์มาเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาค ไฉนข้าพระองค์จึงจะรู้ความข้อนั้น ฯ

[๑๕๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ชนเหล่าใดในโลกนี้ได้ความเป็นมนุษย์แล้ว รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ เป็นผู้มีความเคารพแรงกล้า ชนเหล่านี้ย่อมปรากฏในสวรรค์อันเป็นที่อุบัติหากถึงความเป็นมนุษย์ ย่อมเกิดในสกุลที่มั่งคั่ง ได้ผ้าอาหารความร่าเริงและความสนุกสนานโดยไม่ยาก พึงมีอำนาจแผ่ไปในโภคทรัพย์ที่ผู้อื่นหาสะสมไว้ บันเทิงใจอยู่ นั่นเป็นวิบากในภพนี้ ทั้งภพหน้าก็เป็นสุคติ ฯ

ฆฏิกรสูตรที่ ๑๐

[๑๕๒] ฆฏิกรพรหมกราบทูลว่า
ภิกษุ ๗ รูปผู้เข้าถึงพรหมโลกชื่อว่าอวิหา เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว มีราคะ
โทสะสิ้นแล้ว ข้ามเครื่องเกาะเกี่ยวในโลกได้แล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ก็ภิกษุเหล่านั้นคือผู้ใดบ้าง ผู้ข้ามเครื่องข้องเป็นบ่วงของมารที่ข้ามได้
แสนยาก ละกายของมนุษย์แล้วก้าวล่วงซึ่งทิพยโยคะ ฯ

ฆฏิกรพรหมกราบทูลว่า
คือท่านอุปกะ ๑ ท่านผลคัณฑะ ๑ ท่านปุกกุสาติ ๑ รวมเป็น ๓ ท่าน
ท่านภัททิยะ ๑ ท่านขัณฑเทวะ ๑ ท่านพหุทันตี ๑ ท่านสิงคิยะ ๑
(รวมเป็น ๗ ท่าน) ท่านเหล่านั้นล้วนแต่ละกายของมนุษย์ ก้าวล่วง
ทิพยโยคะได้แล้ว ฯ

[๑๕๓] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ท่านเป็นคนมีความฉลาด กล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่านั้น ผู้ละบ่วงมารได้
แล้ว ภิกษุเหล่านั้นตรัสรู้ธรรมของใครเล่า จึงตัดเครื่องผูกคือภพเสียได้ ฯ

[๑๕๔] ฆฏิกรพรหมกราบทูลว่า
ท่านเหล่านั้น ตรัสรู้ธรรมของผู้ใดจึงตัดเครื่องผูกคือภพเสียได้ ผู้นั้น
ไม่มีอื่นไปจากพระผู้มีพระภาค และธรรมนั้นไม่มีอื่นไปจากคำสั่งสอน
ของพระองค์ ฯ
นามและรูปดับไม่เหลือในธรรมใด ท่านเหล่านั้นได้รู้ธรรมนั้นในพระ
ศาสนานี้ จึงตัดเครื่องผูกคือภพเสียได้ ฯ

[๑๕๕] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ท่านกล่าววาจาลึกรู้ได้ยาก เข้าใจให้ดีได้ยาก ท่านรู้ธรรม ของใคร
จึงกล่าววาจาเช่นนี้ได้ ฯ

[๑๕๖] ฆฏิกรพรหมกราบทูลว่า

เมื่อก่อนข้าพระองค์เป็นช่างหม้อ ทำหม้ออยู่ในเวภพิงคชนบท เป็นผู้เลี้ยงมารดาและบิดา ได้เป็นอุบาสกของพระกัสสปพุทธเจ้า เป็นผู้เว้นจากเมถุนธรรม เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่เกี่ยวด้วยอามิส ได้เคยเป็นคนร่วมบ้านกับพระองค์ ทั้งได้เคยเป็นสหายของพระองค์ในกาลปางก่อน ข้าพระองค์รู้จักภิกษุ ๗ รูปเหล่านี้ ผู้หลุดพ้นแล้ว มีราคะและโทสะสิ้นแล้วผู้ข้ามเครื่องข้องในโลกได้แล้ว ฯ

[๑๕๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

แน่ะนายช่างหม้อ ท่านกล่าวเรื่องอย่างใด เรื่องนั้นได้เป็นจริงแล้วอย่างนั้นในกาลนั้น เมื่อก่อนท่านเคยเป็นช่างหม้อทำหม้ออยู่ในเวภพิงคชนบท เป็นผู้เลี้ยงมารดาและบิดา เป็นอุบาสกของพระกัสสปพุทธเจ้า เป็นผู้เว้นจากเมถุนธรรมเป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่เกี่ยวด้วยอามิส ได้เป็นคนเคยร่วมบ้านกันกับเรา ทั้งได้เคยเป็นสหายของเราในปางก่อน ฯ

พระสังคีติกาจารย์กล่าวว่า

สหายเก่าทั้งสอง ผู้มีตนอันอบรมแล้ว ทรงไว้ซึ่งสรีระมีในที่สุด ได้มาพบกันด้วยอาการอย่างนี้ ฯ

จบ อาทิตตวรรค ที่ ๕

สูตรที่กล่าวในอาทิตตวรรคนั้น คือ

อาทิตตสูตร กินททสูตร อันนสูตร เอกมูลสูตร อโนมิยสูตร อัจฉราสูตร วนโรปสูตร เชตวนสูตร มัจฉริสูตร ฆฏิกรสูตร ฉะนี้แล ฯ

ชราวรรคที่ ๖

ชราสูตรที่ ๑

[๑๕๘] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอยังประโยชน์ให้สำเร็จ จนกระทั่งชรา อะไรหนอ ตั้งมั่นแล้วยังประโยชน์ให้สำเร็จ อะไรหนอเป็นรัตนะของคนทั้งหลาย อะไรหนอโจรลักไปได้ยาก ฯ

[๑๕๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศีลยังประโยชน์ให้สำเร็จจนกระทั่งชรา ศรัทธาตั้งมั่นแล้วยังประโยชน์ให้สำเร็จ ปัญญาเป็นรัตนะของคนทั้งหลาย บุญอันโจรลักไปได้ยาก ฯ

อชรสาสูตรที่ ๒

[๑๖๐] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอ เพราะไม่ชำรุดจึงยังประโยชน์ให้สำเร็จ อะไรหนอดำรงมั่นแล้ว ยังประโยชน์ให้สำเร็จ อะไรหนอเป็นรัตนะของชนทั้งหลาย อะไรหนอบุคคลพึงนำให้พ้นจากพวกโจรได้ ฯ

[๑๖๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศีล เพราะไม่ชำรุดจึงยังประโยชน์ให้สำเร็จ ศรัทธา ดำรงมั่นแล้วยังประโยชน์ให้สำเร็จ ปัญญา เป็นรัตนะของคนทั้งหลายบุญ อันบุคคลพึงนำไปให้พ้นจากพวกโจรได้ ฯ

มิตตสูตรที่ ๓

[๑๖๒] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอเป็นมิตรของคนเดินทาง อะไรหนอเป็นมิตรในเรือนของตน
อะไรเป็นมิตรของคนมีธุระเกิดขึ้น อะไรหนอเป็นมิตรติดตามไปถึงภพหน้า ฯ

[๑๖๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

พวกเกวียน พวกโคต่างเป็นมิตรของคนเดินทาง มารดาเป็นมิตรใน
เรือนของตน สหายเป็นมิตรของคนผู้มีธุระเกิดขึ้นเนืองๆ บุญที่ตนทำ
เองเป็นมิตรติดตามไปถึงภพหน้า ฯ

วัตถุสูตรที่ ๔

[๑๖๔] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย อะไรหนอเป็นสหายอย่างยิ่งใน
โลกนี้ เหล่าสัตว์มีชีวิตที่อาศัยแผ่นดิน อาศัยอะไรหนอเลี้ยงชีพ ฯ

[๑๖๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย ภรรยาเป็นสหายอย่างยิ่ง เหล่าสัตว์มี
ชีวิตที่อาศัยแผ่นดิน อาศัยฝนเลี้ยงชีพอยู่ ฯ

ปฐมชนสูตรที่ ๕

[๑๖๖] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอยังคนให้เกิด อะไรหนอของเขาย่อมวิ่งพล่าน อะไรหนอ
เวียนว่ายไปยังสงสาร อะไรหนอเป็นภัยใหญ่ของเขา ฯ

[๑๖๗] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ตัณหายังคนให้เกิด จิตของเขาย่อมวิ่งพล่าน สัตว์เวียนว่ายไปยังสงสาร
ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของเขา ฯ

ทุติยชนสูตรที่ ๖

[๑๖๘] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอยังคนให้เกิด อะไรหนอของเขาย่อมวิ่งพล่าน อะไรหนอ
เวียนว่ายไปยังสงสาร สัตว์ย่อมไม่หลุดพ้นจากอะไร ฯ

[๑๖๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ตัณหายังคนให้เกิด จิตของเขาย่อมวิ่งพล่าน สัตว์เวียนว่ายไปยังสงสาร
สัตว์ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์ ฯ

ตติยชนสูตรที่ ๗

[๑๗๐] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอยังคนให้เกิด อะไรหนอของเขาย่อมวิ่งพล่าน อะไรหนอ
เวียนว่ายไปยังสงสาร อะไรหนอเป็นที่พำนักของสัตว์นั้น ฯ

[๑๗๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ตัณหายังคนให้เกิด จิตของเขาย่อมวิ่งพล่าน สัตว์เวียนว่ายไปยังสงสาร
กรรมเป็นที่พำนักของสัตว์นั้น ฯ

อุปปถสูตรที่ ๘

[๑๗๒] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอบัณฑิตกล่าวว่าเป็นทางผิด อะไรหนอสิ้นไปตามคืนและวัน
อะไรหนอเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อะไรหนอมิใช่น้ำแต่เป็นเครื่อง
ชำระล้าง ฯ

[๑๗๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ราคะบัณฑิตกล่าวว่าเป็นทางผิด วัยสิ้นไปตามคืนและวัน หญิงเป็นมลทินของพรหมจรรย์ หมู่สัตว์นี้ย่อมติดอยู่ในหญิงนี้ ตบะและพรหมจรรย์นั้น มิใช่น้ำแต่เป็นเครื่องชำระล้าง ฯ

ทุติยสูตรที่ ๙

[๑๗๔] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอเป็นเพื่อนของคน อะไรหนอย่อมปกครองคนนั้น และสัตว์ยินดีในอะไรจึงพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ฯ

[๑๗๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศรัทธาเป็นเพื่อนของคน ปัญญาย่อมปกครองคนนั้น สัตว์ยินดีในพระนิพพานจึงพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ฯ

กวิสูตรที่ ๑๐

[๑๗๖] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอเป็นต้นเหตุของคาถา อะไรหนอเป็นเครื่องปรากฏ(พยัญชนะ) ของคาถาเหล่านั้น คาถาอาศัยอะไรหนอ อะไรหนอเป็นที่อาศัยของคาถา ฯ

[๑๗๗] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ฉันท์เป็นต้นเหตุของคาถา อักขระเป็นเครื่องปรากฏ (พยัญชนะ) ของคาถา คาถาอาศัยแล้วซึ่งชื่อ กวีเป็นที่อาศัยของคาถา ฯ

จบ ชราวรรค ที่ ๖

สูตรที่กล่าวในชราวรรคนั้น คือ

ชราสูตร อชรสาสูตร มิตตสูตร วัตถุสูตร ชนสูตร ๓ สูตร อุปปถสูตร ทุติยสูตร กับกวิสูตร เต็มวรรคพอดี ฯ

อันธวรรคที่ ๗

นามสูตรที่ ๑

[๑๗๘] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอครอบงำสิ่งทั้งปวง สิ่งทั้งปวงที่ยิ่งขึ้นไปกว่าสิ่งอะไรย่อมไม่มี
สิ่งทั้งปวงเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคืออะไร ฯ

[๑๗๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ชื่อย่อมครอบงำสิ่งทั้งปวง สิ่งทั้งปวงที่ยิ่งขึ้นไปกว่าชื่อไม่มี สิ่งทั้งปวง
เป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคือชื่อ ฯ

จิตตสูตรที่ ๒

[๑๘๐] เทวดาทูลถามว่า

โลกอันอะไรย่อมนำไป อันอะไรหนอย่อมเสือกไสไป โลกทั้งหมด
เป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคืออะไร ฯ

[๑๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โลกอันจิตย่อมนำไป อันจิตย่อมเสือกไสไป โลกทั้งหมดเป็นไปตาม
อำนาจของธรรมอันหนึ่งคือจิต ฯ

ตัณหาสูตรที่ ๓

[๑๘๒] เทวดาทูลถามว่า

โลกอันอะไรหนอย่อมนำไป อันอะไรหนอย่อมเสือกไสไป โลกทั้งหมด
เป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคืออะไร ฯ

[๑๘๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โลกอันตัณหาย่อมนำไป อันตัณหาย่อมเสือกไสไป โลกทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคือตัณหา ฯ

สัญโญชนสูตรที่ ๔

[๑๘๔] เทวดาทูลถามว่า

โลกมีอะไรหนอเป็นเครื่องประกอบไว้ อะไรหนอเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น เพราะละขาดซึ่งธรรมอะไรจึงเรียกว่านิพพาน ฯ

[๑๘๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โลกมีความเพลิดเพลินเป็นเครื่องประกอบไว้ วิตกเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น เพราะละตัณหาเสียได้ขาด จึงเรียกว่านิพพาน ฯ

พันธนสูตรที่ ๕

[๑๘๖] เทวดาทูลถามว่า

โลกมีอะไรหนอเป็นเครื่องผูกไว้ อะไรหนอเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น เพราะละเสียได้ซึ่งอะไร จึงตัดเครื่องผูกได้หมด ฯ

[๑๘๗] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โลกมีความเพลิดเพลินเป็นเครื่องผูกไว้ วิตกเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น เพราะละตัณหาเสียได้ขาด จึงตัดเครื่องผูกได้หมด ฯ

อัพภาหตสูตรที่ ๖

[๑๘๘] เทวดาทูลถามว่า

โลกอันอะไรหนอกำจัดแล้ว อันอะไรหนอล้อมไว้แล้ว อันลูกศรคืออะไรเสียบแล้ว อันอะไรเผาแล้วในกาลทุกเมื่อ ฯ

[๑๘๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โลกอันมฤตยูกำจัดแล้ว อันชราล้อมไว้แล้ว อันลูกศรคือ ตัณหาเสียบแล้ว อันความอยากเผาให้ร้อนแล้วในกาลทุกเมื่อ ฯ

อุฑฑิตสูตรที่ ๗

[๑๙๐] เทวดาทูลถามว่า

โลกอันอะไรหนอดักไว้ อันอะไรหนอล้อมไว้ โลกอันอะไรหนอปิดไว้ โลกตั้งอยู่แล้วในอะไร ฯ

[๑๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โลกอันตัณหาดักไว้ อันชราล้อมไว้ โลกอันมฤตยูปิดไว้โลกตั้งอยู่แล้วในทุกข์ ฯ

ปิหิตสูตรที่ ๘

[๑๙๒] เทวดาทูลถามว่า

โลกอันอะไรหนอปิดไว้ โลกตั้งอยู่แล้วในอะไร โลกอันอะไรหนอดักไว้ อันอะไรหนอล้อมไว้ ฯ

[๑๙๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โลกอันมฤตยูปิดไว้ โลกตั้งอยู่แล้วในทุกข์ โลกอันตัณหาดักไว้ อันชราล้อมไว้ ฯ

อิจฉาสูตรที่ ๙

[๑๙๔] เทวดาทูลถามว่า

โลกอันอะไรผูกไว้ เพราะกำจัดอะไรเสียจึงจะหลุดพ้น เพราะละอะไรได้ขาด จึงตัดเครื่องผูกได้ทุกอย่าง ฯ

[๑๙๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โลกอันความอยากผูกไว้ เพราะกำจัดความอยากเสียได้จึงหลุดพ้น เพราะ
ละความอยากได้ขาด จึงตัดเครื่องผูกได้ทั้งหมด ฯ

โลกสูตรที่ ๑๐

[๑๙๖] เทวดาทูลถามว่า

เมื่ออะไรเกิดขึ้น โลกจึงเกิดขึ้น โลกย่อมชมเชยในอะไร โลกยึดถือ
ซึ่งอะไร โลกย่อมเดือดร้อนเพราะอะไร ฯ

[๑๙๗] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

เมื่ออายตนะ ๖ เกิดขึ้น โลกจึงเกิดขึ้น โลกย่อมทำความชมเชยใน
อายตนะ ๖ โลกยึดถืออายตนะ ๖ นั่นแหละโลกย่อมเดือดร้อนเพราะ
อายตนะ ๖ ฯ

จบ อันธวรรค ที่ ๗

สูตรที่กล่าวในอันธวรรคนั้น คือ

นามสูตร จิตตสูตร ตัณหาสูตร สัญโญชนสูตร พันธนสูตร อัพภาหตสูตร
อุฑฑิตสูตร ปิหิตสูตร อิจฉาสูตร กับโลกสูตร รวมเป็น ๑๐ ฯ

ฆัตวาวรรคที่ ๘

ฆัตวาสูตรที่ ๑

[๑๙๘] เทวดานั้น ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ฆ่าอะไรหนอจึงอยู่เป็นสุข ฆ่าอะไรหนอจึงไม่เศร้าโศก ข้าแต่พระโคดม
พระองค์ชอบฆ่าอะไรซึ่งเป็นธรรมอันเดียว ฯ

[๑๙๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ฆ่าความโกรธเสียได้จึงอยู่เป็นสุข ฆ่าความโกรธเสียจึงไม่เศร้าโศก แน่ะ
เทวดา พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญการฆ่าความโกรธ ซึ่งมีราก
เป็นพิษ มียอดหวาน เพราะฆ่าความโกรธนั้นเสียแล้วย่อมไม่เศร้าโศก ฯ

รถสูตรที่ ๒

[๒๐๐] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอเป็นสง่าของรถ อะไรหนอเป็นเครื่องปรากฏของไฟ อะไรหนอ
เป็นสง่าของแว่นแคว้น อะไรหนอเป็นสง่าของสตรี ฯ

[๒๐๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ธงเป็นสง่าของรถ ควันเป็นเครื่องปรากฏของไฟ พระราชาเป็นสง่าของ
แว่นแคว้น ภัศดาเป็นสง่าของสตรี ฯ

วิตตสูตรที่ ๓

[๒๐๒] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอย่างประเสริฐของคนในโลกนี้ อะไรหนอที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้อะไรหนอเป็นรสดีกว่าบรรดารสทั้งหลาย คนมีชีวิตเป็นอยู่อย่างไร นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่ามีชีวิตประเสริฐ ฯ

[๒๐๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศรัทธาเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอย่างประเสริฐของคนในโลกนี้ ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้ ความจริงเท่านั้นเป็นรสที่ดียิ่งกว่ารสทั้งหลาย คนที่เป็นอยู่ด้วยปัญญานักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่ามีชีวิตประเสริฐ ฯ

วุฏฐิสูตรที่ ๔

[๒๐๔] เทวดาทูลถามว่า

บรรดาสิ่งที่งอกขึ้น สิ่งอะไรหนอประเสริฐ บรรดาสิ่งที่ตกไป อะไรหนอประเสริฐ บรรดาสัตว์ที่เดินด้วยเท้า ใครเป็นผู้ประเสริฐ บรรดาชนผู้แถลงคารม ใครเป็นผู้ประเสริฐ ฯ

[๒๐๕] เทวดาผู้หนึ่งแก้ว่า

บรรดาสิ่งที่งอกขึ้น ข้าวกล้าเป็นประเสริฐ บรรดาสิ่งที่ตกไป ฝนเป็นประเสริฐ บรรดาสัตว์ที่เดินด้วยเท้า เหล่าโคเป็นประเสริฐ บรรดาชนผู้แถลงคารม บุตรเป็นประเสริฐ (เพราะไม่กล่าวร้ายให้มารดาบิดา) ฯ

[๒๐๖] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บรรดาสิ่งที่งอกขึ้น ความรู้เป็นประเสริฐ บรรดาสิ่งที่ตกไป อวิชชาเป็นประเสริฐ บรรดาสัตว์ที่เดินด้วยเท้า พระสงฆ์เป็นประเสริฐ บรรดาชนผู้แถลงคารม พระพุทธเจ้าเป็นประเสริฐ ฯ

ภีตสูตรที่ ๕

[๒๐๗] เทวดาทูลถามว่า

ประชุมชนเป็นอันมากในโลกนี้ กลัวอะไรหนอ มรรคาที่ดีแท้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ด้วยเหตุมิใช่น้อย ข้าแต่พระโคดมผู้มีปัญญาดุจแผ่นดิน ข้าพระองค์ขอถามถึงเหตุนั้น ว่าบุคคลตั้งอยู่ในอะไรแล้วไม่พึงกลัวปรโลก ฯ

[๒๐๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุคคลตั้งวาจาและใจไว้โดยชอบ มิได้ทำบาปด้วยกาย อยู่ครอบครองเรือนที่มีข้าวและน้ำมาก เป็นผู้มีศรัทธา เป็นผู้อ่อนโยน มีปรกติเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทราบถ้อยคำ ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม ๔ อย่างเหล่านี้ ชื่อว่าผู้ดำรงในธรรม ไม่ต้องกลัวปรโลก ฯ

นชีรติสูตรที่ ๖

[๒๐๙] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอย่อมทรุดโทรม อะไรไม่ทรุดโทรม อะไรหนอท่านเรียกว่าทางผิด อะไรหนอเป็นอันตรายแห่งธรรม อะไรหนอสิ้นไปตามคืนและวัน อะไรหนอเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อะไรไม่ใช่น้ำแต่เป็นเครื่องชำระล้าง ในโลกมีช่องกี่ช่องที่จิตไม่ตั้งอยู่ได้ ข้าพระองค์มาเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาค ไฉนข้าพระองค์จะรู้ความข้อนั้นได้ ฯ

[๒๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

รูปของสัตว์ทั้งหลายย่อมทรุดโทรม นามและโคตรย่อมไม่ทรุดโทรม ราคะท่านเรียกว่าทางผิด ความโลภเป็นอันตรายของธรรม วัยสิ้นไปตามคืนและวัน หญิงเป็นมลทินของพรหมจรรย์ หมู่สัตว์นี้ย่อมข้องอยู่ในหญิงนี้ ตบะและพรหมจรรย์ทั้งสองนั้น มิใช่น้ำแต่เป็นเครื่องชำระล้าง ในโลกมีช่องอยู่ ๖ ช่องที่จิตไม่ตั้งอยู่ได้ คือความเกียจคร้าน ๑ ความประมาท ๑ ความไม่หมั่น ๑ ความไม่สำรวม ๑

ความมักหลับ ๑ ความอ้างเลศไม่ทำงาน ๑ พึงเว้นช่องทั้ง ๖ เหล่านั้น
เสียโดยประการทั้งปวงเถิด ฯ

อิสสรสูตรที่ ๗

[๒๑๑] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอเป็นใหญ่ในโลก อะไรหนอเป็นสูงสุดแห่งภัณฑะ ทั้งหลาย
อะไรหนอเป็นดังสนิมศัสตราในโลก อะไรหนอเป็นเสนียดในโลก
ใครหนอนำของไปอยู่ย่อมถูกห้าม แต่ใครนำไปกลับเป็นที่รัก ใครหนอ
มาหาบ่อยๆ บัณฑิตย่อมยินดีต้อนรับ ฯ

[๒๑๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

อำนาจเป็นใหญ่ในโลก หญิงเป็นสูงสุดแห่งภัณฑะทั้งหลาย ความโกรธ
เป็นดังสนิมศัสตราในโลก พวกโจรเป็นเสนียดในโลก โจรนำของไป
อยู่ย่อมถูกห้าม แต่สมณะนำไปกลับเป็นที่รัก สมณะมาหาบ่อยๆ
บัณฑิตย่อมยินดีต้อนรับ ฯ

กามสูตรที่ ๘

[๒๑๓] เทวดาทูลถามว่า

กุลบุตรผู้ใคร่ประโยชน์ไม่ควรให้สิ่งอะไร คนไม่ควรสละอะไร อะไร
หนอที่เป็นส่วนดีงามควรปล่อย แต่ที่เป็นส่วนลามกไม่ควรปล่อย ฯ

[๒๑๔] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุรุษไม่พึงให้ซึ่งตน ไม่พึงสละซึ่งตน วาจาที่ดีควรปล่อย แต่วาจา
ที่ลามกไม่ควรปล่อย

ปาเถยยสูตรที่ ๙

[๒๑๕] เทวดาทูลถามว่า

อะไรหนอย่อมรวบรวมไว้ซึ่งเสบียง อะไรหนอเป็นที่มานอนแห่ง
โภคทรัพย์ทั้งหลาย อะไรหนอย่อมเสือกไสนรชนไป อะไรหนอ
ละได้ยากในโลก สัตว์เป็นอันมากติดอยู่ในอะไรเหมือนนกติดบ่วง ฯ

[๒๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศรัทธาย่อมรวบรวมไว้ซึ่งเสบียง ศิริ (คือมิ่งขวัญ) เป็นที่มานอน
แห่งโภคทรัพย์ทั้งหลาย ความอยากย่อมเสือกไสนรชนไป ความอยาก
ละได้ยากในโลก สัตว์เป็นอันมากติดอยู่ในความอยาก เหมือนนก
ติดบ่วง ฯ

ปัชโชตสูตรที่ ๑๐

[๒๑๗] เทวดาทูลถามว่า

อะไรเป็นแสงสว่างในโลก อะไรหนอเป็นธรรมเครื่องตื่นอยู่ในโลก อะไร
หนอเป็นสหายในการงานของผู้เป็นอยู่ด้วยการงาน อะไรหนอเป็น
เครื่องสืบต่อชีวิตของเขา อะไรหนอย่อมพะนอเลี้ยงบุคคลผู้เกียจคร้าน
บ้าง ไม่เกียจคร้านบ้าง บ้างมารดาเลี้ยงดูบุตร เหล่าสัตว์มีชีวิตที่อาศัย
แผ่นดินอาศัยอะไรหนอเลี้ยงชีวิต ฯ

[๒๑๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก สติเป็นธรรมเครื่องตื่นอยู่ในโลก ฝูงโค
เป็นสหายในการงานของผู้เป็นอยู่ด้วยการงาน ไถเป็นเครื่องต่อชีวิต
ของเขา ฝนย่อมเลี้ยงบุคคลผู้เกียจคร้านบ้างไม่เกียจคร้านบ้าง เหมือน
มารดาเลี้ยงบุตร เหล่าสัตว์มีชีวิตที่อาศัยแผ่นดิน อาศัยฝนเลี้ยงชีวิต ฯ

อรณสูตรที่ ๑๑

[๒๑๙] เทวดาทูลถามว่า

คนพวกไหนหนอไม่เป็นข้าศึกในโลกนี้ พรหมจรรย์ที่อยู่จบแล้วของ
ชนพวกไหน ย่อมไม่เสื่อม คนพวกไหนกำหนดรู้ความอยากได้
ในโลกนี้ ความเป็นไทยมีแก่คนพวกไหนทุกเมื่อ มารดาบิดาหรือ
พี่น้องย่อมไหว้บุคคลนั้น ผู้ตั้งมั่นในศีลคือ ใครหนอ พวกกษัตริย์
ย่อมอภิวาทใครหนอ ในธรรมวินัยนี้ ผู้มีชาติต่ำ ฯ

[๒๒๐] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

สมณะทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นข้าศึกในโลก พรหมจรรย์ที่อยู่
จบแล้วของสมณะทั้งหลายย่อมไม่เสื่อม สมณะทั้งหลายย่อมกำหนดรู้
ความอยากได้ ความเป็นไทยย่อมมีแก่สมณะทั้งหลายทุกเมื่อ มารดา
บิดาหรือพี่น้องย่อมไหว้บุคคลนั้น ผู้ตั้งมั่น (ในศีล) คือสมณะ ถึงพวก
กษัตริย์ก็อภิวาทสมณะในธรรมวินัยนี้ ผู้มีชาติต่ำ ฯ

จบ ฆัตวาวรรค ที่ ๘

สูตรที่กล่าวในฆัตวาวรรคนั้น คือ

ฆัตวาสูตร รถสูตร วิตตสูตร วุฏฐิสูตร ภีตสูตร นชีรติสูตร อิสสรสูตร กามสูตร ปาเถยยสูตร ปัชโชตสูตร และอรณสูตร ฯ

จบ เทวตาสังยุต ฯ

เทวปุตตสงยุต

วรรคที่ ๑

ปฐมกัสสปสูตรที่ ๑

[๒๒๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้น กัสสปเทวบุตร เมื่อราตรีปฐมยามสิ้นไปแล้ว มีวรรณอันงาม ยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็ถวาย บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง กัสสปเทวบุตรยืนอยู่ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระผู้มีพระภาคทรงประกาศภิกษุไว้แล้ว แต่ ไม่ทรงประกาศคำสอนของภิกษุ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัสสปเทวบุตร ถ้าอย่างนั้นคำสอนนั้นจง แจ่มแจ้ง ณ ที่นี้ เถิด ฯ

[๒๒๒] กัสสปเทวบุตร ได้กราบทูลว่า บุคคลพึงศึกษาคำสุภาษิต การเข้าไปนั่งใกล้ สมณะ การนั่งในที่เร้นลับแต่ผู้เดียว และการสงบระงับจิต ฯ

พระศาสดาได้ทรงพอพระทัย ฯ

ลำดับนั้น กัสสปเทวบุตรทราบว่า พระศาสดาทรงพอพระทัย จึงถวาย บังคมพระผู้มี พระภาค ทำประทักษิณแล้วอันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

ทุติยกัสสปสูตรที่ ๒

[๒๒๓] ... อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... กัสสปเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ภาษิตคาถานี้ ในสำนัก พระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุพึงเป็นผู้เพ่งพินิจ มีจิตหลุดพ้นแล้ว พึงหวังธรรมอันไม่เป็นที่เกิด
ขึ้นแห่งหฤทัย
อนึ่ง ภิกษุผู้มุ่งต่อพระอรหัตนั้น พึงรู้ความเกิดขึ้น และความเสื่อมไป
แห่งโลก พึงมีใจดี อันตัณหาและทิฐิไม่อิงอาศัยแล้ว ฯ

มาฆสูตรที่ ๓

[๒๒๔] ... อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถีครั้งนั้น มาฆเทวบุตร เมื่อราตรีปฐมยามสิ้นไปแล้ว มีวรรณอันงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๒๕] มาฆเทวบุตรยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า
บุคคลฆ่าอะไรสิ จึงจะอยู่เป็นสุข ฆ่าอะไรสิ จึงจะไม่เศร้าโศก ข้าแต่
พระโคดม พระองค์ทรงพอพระทัยการฆ่าธรรมอะไร ซึ่งเป็นธรรม
อันเดียว ฯ

[๒๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า
บุคคลฆ่าความโกรธแล้ว ย่อมอยู่เป็นสุข ฆ่าความโกรธแล้ว ย่อมไม่
เศร้าโศก ดูกรท้าววัตรภู อริยะทั้งหลาย สรรเสริญการฆ่าความโกรธ
ซึ่งมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน เพราะว่าบุคคลฆ่าความโกรธนั้นแล้ว
ย่อมไม่เศร้าโศก ฯ

มาคธสูตรที่ ๔

[๒๒๗] มาคธเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

แสงสว่างในโลก มีกี่อย่าง ข้าพระองค์มาเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาคแล้ว
ไฉนจะพึงทราบข้อนั้นได้ ฯ

[๒๒๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า
แสงสว่างในโลกมี ๔ อย่าง อย่างที่ ๕ ไม่มีในโลกนี้ พระอาทิตย์ส่อง
สว่างในกลางวัน พระจันทร์ส่องสว่างในกลางคืน ส่วนไฟส่องสว่าง
ในที่นั้นๆ ทั้งกลางวันและกลางคืน พระสัมพุทธเจ้าประเสริฐสุดกว่า
แสงสว่างทั้งหลายแสงสว่างนี้เป็นยอดเยี่ยม ฯ

ทามลิสูตรที่ ๕

[๒๒๙] ... อารามแห่งอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้ง นั้น ทามลิเทวบุตร เมื่อราตรีปฐมยามสิ้นไปแล้ว มีวรรณงามยิ่งนัก ยังพระวิหาร เชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๓๐] ทามลิเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้ภาษิตคาถานี้ ใน
สำนักพระผู้มีพระภาคว่า
พราหมณ์ผู้ไม่เกียจคร้าน พึงทำความเพียรนี้ เขาไม่ปรารถนาภพ
ด้วยเหตุนั้น เพราะละกามได้ขาดแล้ว ฯ

[๒๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ทามลิ กิจไม่มีแก่พราหมณ์ เพราะว่า พราหมณ์ทำกิจเสร็จแล้ว บุคคล
ยังไม่ได้ท่าจอดในแม่น้ำทั้งหลาย เพียงใด เขาเป็นสัตว์เกิด ต้อง
พยายาม ด้วยตัวทุกอย่าง เพียงนั้น ก็ผู้นั้นได้ท่าเป็นที่จอดแล้ว ยืนอยู่
บนบก ไม่ต้องพยายาม เพราะว่า เขาเป็นผู้ถึงฝั่งแล้ว ฯ
ดูกรทามลิเทวบุตร นี้เป็นข้ออุปมาแห่งพราหมณ์ ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว
มีปัญญาเพ่งพินิจ ฯ

พราหมณ์นั้น ถึงที่สุดแห่งชาติและมรณะแล้ว ไม่ต้องพยายาม เพราะ
เป็นผู้ถึงฝั่งแล้ว ฯ

กามทสูตรที่ ๖

[๒๓๒] กามทเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค สมณธรรมทำได้โดยยาก ข้าแต่ พระผู้มีพระภาค สมณธรรมทำได้โดยยากยิ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนทั้งหลาย ผู้ตั้งมั่นแล้วด้วยศีลแห่งพระเสขะ มีตนตั้งมั่นแล้ว ย่อม
กระทำ แม้ซึ่งสมณธรรมอันบุคคลทำได้โดยยากความยินดี ย่อมนำสุข
มาให้แก่บุคคลผู้เข้าถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้ไม่มีเรือน ฯ

[๒๓๓] กามทเทวบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อที่หาได้ยากนี้ คือความสันโดษ ยินดี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนเหล่าใด ยินดีแล้วในความสงบแห่งจิต ชนเหล่าใด มีใจยินดีแล้ว
ในความอบรมจิต ทั้งกลางวันและกลางคืน ชนเหล่านั้น ย่อมได้แม้
ซึ่งสิ่งที่ได้โดยยาก ฯ

[๒๓๔] กามทเทวบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ธรรมชาติที่ ตั้งมั่นได้ยากนี้ คือจิต ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนเหล่าใด ยินดีแล้วในความสงบอินทรีย์ ชนเหล่านั้น ย่อมตั้งมั่น
ซึ่งจิตที่ตั้งมั่นได้ยาก ดูกรกามทเทวบุตร อริยะทั้งหลายเหล่านั้นตัดข่าย
แห่งมัจจุไปได้ ฯ

[๒๓๕] กามทเทวบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ทางที่ไปได้ยาก คือ ทางที่ไม่เสมอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรกามทเทวบุตร อริยะทั้งหลาย ย่อมไปได้ แม้ในทางที่ไม่เสมอ

ที่ไปได้ยาก

ผู้มิใช่อริยะ ย่อมเป็นผู้บ่ายศีรษะลงเบื้องต่ำ ตกไปในทางอันไม่เสมอ

ทางนั้นสม่ำเสมอสำหรับอริยะทั้งหลาย เพราะอริยะทั้งหลาย เป็นผู้

สม่ำเสมอ ในทางอันไม่เสมอ ฯ

ปัญจาลจัณฑสูตรที่ ๗

[๒๓๖] ปัญจาลจัณฑเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ภาษิตคาถานี้

ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

บุคคลผู้มีปัญญามาก ได้ประสบโอกาส ในที่คับแคบหนอ ผู้ใดได้รู้ฌาน

เป็นผู้ตื่น ผู้นั้นเป็นผู้หลีกออกได้อย่างองอาจเป็นมุนี ฯ

[๒๓๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนเหล่าใด แม้อยู่ในที่คับแคบ แต่ได้เฉพาะแล้วซึ่งสติ เพื่อการบรรลุ

ธรรม คือพระนิพพาน ชนเหล่านั้น ตั้งมั่นดีแล้ว โดยชอบ ฯ

ตายนสูตรที่ ๘

[๒๓๘] ครั้งนั้น ตายนเทวบุตรผู้เป็นเจ้าลัทธิมาแต่ก่อน เมื่อราตรีปฐมยามสิ้นไปแล้ว มีวรรณอันงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๓๙] ตายนเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้ภาษิตคาถา เหล่านี้

ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ท่านจงพยายามตัดกระแสตัณหา จงบรรเทากามเสียเถิดพราหมณ์ ฯ

มุนีไม่ละกาม ย่อมไม่เข้าถึงความที่จิตแน่วแน่ได้ ฯ

ถ้าบุคคลจะพึงทำความเพียร พึงทำความเพียรนั้นจริงๆ พึงบากบั่น
ทำความเพียรนั้นให้มั่น เพราะว่าการบรรพชาที่ปฏิบัติย่อหย่อน ยิ่ง
เรี่ยรายโทษดุจธุลี ฯ
ความชั่วไม่ทำเสียเลยประเสริฐกว่า ความชั่วย่อมเผาผลาญในภายหลัง ฯ
ก็กรรมใดทำแล้ว ไม่เดือดร้อนในภายหลัง กรรมนั้นเป็นความดี ทำแล้ว
ประเสริฐกว่า หญ้าคาอันบุคคลจับไม่ดี ย่อมบาดมือนั่นเองฉันใด ฯ
ความเป็นสมณะ อันบุคคลปฏิบัติไม่ดี ย่อมฉุดเข้าไปเพื่อ เกิดในนรก
ฉันนั้น ฯ
กรรมอันย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง วัตรอันใดที่เศร้าหมอง และ
พรหมจรรย์ที่น่ารังเกียจ ทั้งสามอย่างนั้น ไม่มีผลมาก ฯ

ตายนเทวบุตร ครั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

[๒๔๐] ครั้งนั้น โดยล่วงราตรีนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ ทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เทวบุตรนามว่าตายนะ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ มาแต่ก่อน เมื่อราตรีปฐมยามสิ้นไป มีวรรณอันงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ก็อภิวาทเราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ตายนเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ภาษิต คาถาเหล่านี้ในสำนักของเราว่า
ท่านจงพยายามตัดกระแสตัณหา จงบรรเทากามเสียเถิดพราหมณ์
มุนีไม่ละกาม ย่อมไม่เข้าถึงความที่จิตแน่วแน่ได้ ฯ
ถ้าบุคคลจะพึงทำความเพียร พึงทำความเพียรนั้นจริงๆ พึงบากบั่น
ทำความเพียรนั้นให้มั่น เพราะว่าการบรรพชาที่ปฏิบัติย่อหย่อน ยิ่ง
เรี่ยรายโทษดุจธุลี ฯ
ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยประเสริฐกว่า ความชั่วย่อมเผาผลาญในภายหลัง ฯ
ก็กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนในภายหลัง กรรมนั้นเป็นความดี ทำแล้ว
ประเสริฐกว่า หญ้าคาอันบุคคลจับไม่ดี ย่อมบาดมือนั่นเอง ฉันใด ฯ
ความเป็นสมณะ อันบุคคลปฏิบัติไม่ดี ย่อมฉุดเข้าไปเพื่อเกิดในนรก
ฉันนั้น ฯ

กรรมอันย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง วัตรอันใดที่เศร้าหมอง และ
พรหมจรรย์ที่น่ารังเกียจ ทั้งสามอย่างนั้น ไม่มีผลมาก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตายนเทวบุตรครั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว ก็อภิวาทเรา ทำประทักษิณแล้ว อันตรธานไปในที่นั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงศึกษา จงเล่าเรียน จงทรงจำตายนคาถาไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตายนคาถาประกอบ ด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ฯ

จันทิมสูตรที่ ๙

[๒๔๑] พระผู้มีพระภาคประทับ ... เขตพระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้น จันทิมเทวบุตร ถูกอสุรินทราหูเข้าจับแล้ว ครั้งนั้นจันทิมเทวบุตรระลึกถึงพระผู้มีพระภาค ได้ภาษิตคาถานี้ในเวลานั้นว่า

ข้าแต่พระพุทธเจ้า ผู้แกล้วกล้า ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระองค์
พระองค์เป็นผู้หลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวง ข้าพระองค์ถึงเฉพาะแล้ว
ซึ่งฐานะอันคับขัน ขอพระองค์จงเป็นที่พึ่งแห่งข้าพระองค์นั้น ฯ

[๒๔๒] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงปรารภจันทิมเทวบุตรได้ตรัส กะอสุรินทราหู ด้วยพระคาถาว่า

จันทิมเทวบุตร ถึงตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์ ว่าเป็นที่พึ่ง ดูกรราหู
ท่านจงปล่อยจันทิมเทวบุตร พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้อนุเคราะห์
แก่โลก ฯ

[๒๔๓] ลำดับนั้นอสุรินทราหู ปล่อยจันทิมเทวบุตรแล้ว มีรูปอันกระหืดกระหอบ เข้าไปหาอสุรินทเวปจิตติถึงที่อยู่ ครั้นแล้วก็เป็นผู้เศร้าสลด เกิดขนพอง ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๔๔] อสุรินทเวปจิตติ ได้กล่าวกะอสุรินทราหู ผู้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ด้วยคาถาว่า

ดูกรราหู ทำไมหนอ ท่านจึงกระหืดกระหอบปล่อยพระจันทร์เสีย
ทำไมหนอ ท่านจึงมีรูปสลด มายืนกลัวอยู่ ฯ

[๒๔๕] อสุรินทราหูกล่าวว่า

ข้าพเจ้าถูกขับด้วยคาถาของพระพุทธเจ้า หากข้าพเจ้าไม่พึงปล่อยจันทิม
เทวบุตร ศีรษะของข้าพเจ้าพึงแตกเจ็ดเสี่ยงมีชีวิตอยู่ ก็ไม่พึงได้รับ
ความสุข ฯ

สุริยสูตรที่ ๑๐

[๒๔๖] ก็โดยสมัยนั้น สุริยเทวบุตร ถูกอสุรินทราหูเข้าจับแล้ว ครั้งนั้น สุริยเทวบุตร ระลึกถึงพระผู้มีพระภาค ได้กล่าวคาถานี้ในเวลานั้นว่า

ข้าแต่พระพุทธเจ้า ผู้แกล้วกล้า ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระองค์
พระองค์เป็นผู้หลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวง ข้าพระองค์ถึงเฉพาะแล้วซึ่ง
ฐานะอันคับขัน ขอพระองค์จงเป็นที่พึ่งแห่งข้าพระองค์นั้น ฯ

[๒๔๗] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงปรารภสุริยเทวบุตรได้ตรัสกะอสุรินทราหูด้วยพระคาถาว่า

สุริยเทวบุตร ถึงตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์ ว่าเป็นที่พึ่ง ดูกรราหู ท่าน
จงปล่อยสุริยะ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นผู้อนุเคราะห์แก่โลก สุริยะ
ใดเป็นผู้ส่องแสง กระทำความสว่างในที่มืดมิด มีสัณฐานเป็นวงกลม
มีเดชสูง ดูกรราหู ท่านอย่ากลืนกินสุริยะนั้น ผู้เที่ยวไปในอากาศ
ดูกรราหู ท่านจงปล่อยสุริยะ ผู้เป็นบุตรของเรา ฯ

[๒๔๘] ลำดับนั้น อสุรินทราหู ปล่อยสุริยเทวบุตรแล้ว มีรูปอันกระหืดกระหอบเข้าไปหาอสุรินทเวปจิตติถึงที่อยู่ ครั้นแล้วก็เป็นผู้เศร้าสลด เกิดขนพอง ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๔๙] อสุรินทเวปจิตติ ได้กล่าวกะอสุรินทราหู ผู้ยืนอยู่ ณ ที่ ควรส่วนข้างหนึ่งด้วยคาถาว่า

ดูกรราหู ทำไมหนอ ท่านจึงกระหืดกระหอบ ปล่อยพระสุริยะเสีย
ทำไมหนอ ท่านจึงมีรูปเศร้าสลด มายืนกลัวอยู่ ฯ

[๒๕๐] อสุรินทราหู กล่าวว่า

ข้าพเจ้าถูกขับด้วยคาถาของพระพุทธเจ้า ถ้าข้าพเจ้าไม่พึงปล่อยพระสุริยะ

ศีรษะของข้าพเจ้าพึงแตกเจ็ดเสี่ยง มีชีวิตอยู่ ก็ไม่พึงได้รับความสุข ฯ

จบ วรรคที่ ๑

รวมพระสูตรในวรรคที่ ๑ นี้ มี ๑๐ สูตร คือ ปฐมกัสสปสูตรที่ ๑ ทุติยกัสสปสูตรที่ ๒ มาฆสูตรที่ ๓ มาคธสูตรที่ ๔ ทามลิสูตรที่ ๕ กามทสูตร ที่ ๖ ปัญจาลจัณฑสูตรที่ ๗ ตายนสูตรที่ ๘ จันทิมสูตรที่ ๙ และสุริยสูตรที่ ๑๐ ฯ

อนาถปิณฑิกวรรคที่ ๒

จันทิมสสูตรที่ ๑

[๒๕๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น จันทิมสเทวบุตร เมื่อปฐมยามสิ้นไปแล้ว มีวรรณงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๕๒] จันทิมสเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ กล่าวคาถานี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ก็ชนเหล่าใด เข้าถึงฌาน มีจิตเป็นสมาธิ มีปัญญา มีสติชนเหล่า
นั้น จักถึงความสวัสดี ประดุจเนื้อในชวากเขา ไร้ริ้นยุง ฉะนั้น ฯ

[๒๕๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็ชนเหล่าใด เข้าถึงฌาน ไม่ประมาท ละกิเลสได้ ชนเหล่านั้น จัก
ถึงฝั่งประดุจปลา ทำลายข่ายได้แล้ว ฉะนั้น ฯ

เวณฑุสูตรที่ ๒

[๒๕๔] เวณฑุเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าว คาถานี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ชนเหล่าใด นั่งใกล้พระสุคต ประกอบตนในศาสนาของพระโคดม ไม่
ประมาทแล้ว ศึกษาตามอยู่ ชนเหล่านั้นถึงความสุขแล้วหนอ ฯ

[๒๕๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนเหล่าใด เป็นผู้เพ่งพินิจ ศึกษาตามในข้อสั่งสอน อันเรากล่าวไว้
แล้ว ชนเหล่านั้น ไม่ประมาทอยู่ในกาล ไม่พึงไปสู่อำนาจแห่งมัจจุ ฯ

ทีฆลัฏฐิสูตรที่ ๓

[๒๕๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่ ให้เหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น ทีฆลัฏฐิเทวบุตร เมื่อ ราตรีปฐมยามสิ้นไปแล้ว มีวรรณอันงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเวฬุวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๕๗] ทีฆลัฏฐิเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าว คาถานี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุพึงเป็นผู้มีปกติเพ่งพินิจ มีจิตหลุดพ้นแล้ว พึงหวังความไม่เกิดขึ้น
แห่งหทัย รู้ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งโลกแล้ว มีใจดี อัน
ตัณหาและทิฐิไม่อิงอาศัยแล้ว มีคุณข้อนั้นเป็นอานิสงส์ ฯ

นันทนสูตรที่ ๔

[๒๕๘] นันทนเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ข้าแต่พระโคดม ผู้มีพระปัญญากว้างขวาง ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์
ถึงญาณทัสสนะ อันไม่เวียนกลับแห่งพระผู้มีพระภาค บัณฑิตทั้งหลาย
เรียกบุคคลชนิดไรว่า เป็นผู้มีศีล เรียกบุคคลชนิดไรว่า เป็นผู้มีปัญญา
บุคคลชนิดไรล่วงทุกข์อยู่ได้ เทวดาทั้งหลาย บูชาบุคคลชนิดไร ฯ

[๒๕๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุคคลใด มีศีล มีปัญญา มีตนอบรมแล้ว มีจิตตั้งมั่นยินดีในฌาน
มีสติ เขาปราศจากความโศกทั้งหมด ละได้ขาดมีอาสวะสิ้นแล้ว ทรง
ไว้ซึ่งร่างกายมีในที่สุด บัณฑิตทั้งหลายเรียกบุคคลชนิดนั้นว่า เป็น
ผู้มีศีล เรียกบุคคลชนิดนั้นว่าเป็นผู้มีปัญญา บุคคลชนิดนั้นล่วง
ทุกข์อยู่ได้ เทวดาทั้งหลายบูชาบุคคลชนิดนั้น ฯ

จันทนสูตรที่ ๕

[๒๖๐] จันทนเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

บุคคลผู้ไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนและกลางวัน จะข้ามโอฆะได้อย่างไรสิ
ใครจะไม่จมในห้วงน้ำลึก อันไม่มีที่พึ่งพิงไม่มีที่ยึดเหนี่ยว ฯ

[๒๖๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ในกาลทุกเมื่อ มีปัญญา มีใจตั้งมั่นดีแล้ว
ปรารภความเพียร มีตนส่งไปแล้ว ย่อมข้ามโอฆะที่ข้ามได้ยาก เข้าเว้น
ขาดแล้วจากกามสัญญา ล่วงรูปสัญโญชน์ได้ มีภพเป็นที่เพลิดเพลิน
สิ้นไปแล้ว ย่อมไม่จมในห้วงน้ำลึก ฯ

วาสุทัตตสูตรที่ ๖

[๒๖๒] วาสุทัตตเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุพึงมีสติเพื่อละกามราคะ งดเว้นเสีย ประดุจบุคคลถูกแทงด้วยหอก
ประดุจบุคคลถูกไฟไหม้ศีรษะอยู่ ฯ

[๒๖๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุพึงมีสติเพื่อการละสักกายทิฏฐิ งดเว้นเสีย ประดุจบุคคลถูกแทง
ด้วยหอก ประดุจบุคคลถูกไฟไหม้ศีรษะอยู่ ฯ

สุพรหมสูตรที่ ๗

[๒๖๔] สุพรหมเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

จิตนี้สะดุ้งอยู่เป็นนิตย์ ใจนี้หวาดเสียวอยู่เป็นนิตย์ ถ้าเมื่อกิจทั้งหลาย
ยังไม่เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นแล้วก็ตาม ถ้าความไม่สะดุ้งกลัวมีอยู่ ข้า
พระองค์ทูลถามแล้ว ขอจงตรัสบอกข้อนั้นแก่ข้าพระองค์ ฯ

[๒๖๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

นอกจากปัญญาและความเพียร นอกจากความสำรวมอินทรีย์ นอกจาก
ความสละวางโดยประการทั้งปวง เรายังไม่เห็นความสวัสดีแห่งสัตว์
ทั้งหลาย ฯ

สุพรหมเทวบุตรได้กล่าวดังนี้แล้ว ฯลฯ ก็อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

กกุธสูตรที่ ๘

[๒๖๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระอัญชนวัน สถานพระราชทานอภัยแก่เนื้อ เขตเมืองสาเกต ครั้งนั้น กกุธเทวบุตร เมื่อราตรีปฐมยามสิ้นไปแล้ว มีวรรณงามยิ่งนัก ยังอัญชนวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๖๗] กกุธเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระสมณะ พระองค์ทรงยินดีอยู่หรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรผู้มีอายุ เราได้อะไรจึงจะยินดี ฯ

กกุธเทวบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระสมณะ ถ้าอย่างนั้นพระองค์ทรงเศร้าโศกอยู่หรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรผู้มีอายุ เราเสื่อมอะไรจึงจะเศร้าโศก ฯ

กกุธเทวบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระสมณะ ถ้าอย่างนั้นพระองค์ไม่ทรงยินดีเลย ไม่ทรงเศร้าโศกเลยหรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นเช่นนั้นผู้มีอายุ ฯ

[๒๖๘] กกุธเทวบุตร กราบทูลว่า

ข้าแต่ภิกษุ พระองค์ไม่มีทุกข์บ้างหรือ ความเพลิดเพลินไม่มีบ้างหรือ

ความเบื่อหน่ายไม่ครอบงำพระองค์ผู้ประทับนั่งแต่พระองค์เดียวบ้างหรือ ฯ

[๒๖๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรท่านผู้อันคนบูชา เราไม่มีทุกข์เลย และความเพลิดเพลินก็ไม่มี

อนึ่ง ความเบื่อหน่าย ก็ไม่ครอบงำเราผู้นั่งแต่ผู้เดียว ฯ

[๒๗๐] กกุธเทวบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่ภิกษุ ทำไมพระองค์จึงไม่มีทุกข์ ทำไมความเพลิดเพลินจึงไม่มี

ทำไมความเบื่อหน่าย จึงไม่ครอบงำพระองค์ผู้นั่งแต่ผู้เดียว ฯ

[๒๗๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ผู้มีทุกข์นั่นแหละ จึงมีความเพลิดเพลิน ผู้มีความเพลิดเพลินนั่นแหละ

จึงมีทุกข์ ภิกษุย่อมเป็นผู้ไม่มีความเพลิดเพลินไม่มีทุกข์ ท่านจงรู้อย่าง

นี้เถิด ผู้มีอายุ ฯ

[๒๗๒] กกุธเทวบุตรกราบทูลว่า

นานหนอ ข้าพระองค์จึงพบเห็นภิกษุ ผู้เป็นพราหมณ์ดับรอบแล้ว

ไม่มีความเพลิดเพลิน ไม่มีทุกข์ ข้ามพ้นเครื่องข้องในโลกแล้ว ฯ

อุตตรสูตรที่ ๘

[๒๗๓] ราชคฤหนิทาน ฯ อุตตรเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้าง หนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ชีวิตมีอายุน้อย ถูกชราต้อนเข้าไป ชีวิตที่ถูกชราต้อนเข้าไปแล้ว ย่อม
ไม่มีที่ต้านทาน บุคคลเห็นภัยในมรณะนี้แล้วพึงทำบุญอันจะนำความ
สุขมาให้ ฯ

[๒๗๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชีวิตมีอายุน้อย ถูกชราต้อนเข้าไป ชีวิตที่ถูกชราต้อนเข้าไปแล้ว ย่อม
ไม่มีที่ต้านทาน ผู้เห็นภัยในความตายนี้ พึงละโลกามิสเสีย มุ่งต่อ
สันติ ฯ

อนาถปิณฑิกสูตรที่ ๑๐

[๒๗๕] อนาถบิณฑิกเทวบุตร ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ก็พระเชตวันนี้นั้น อันหมู่แห่งท่านผู้แสวงคุณพำนักอยู่ พระธรรมราชา
ก็ประทับอยู่แล้ว เป็นที่ให้เกิดปีติแก่ข้าพระองค์ ฯ
สัตว์ทั้งหลาย ย่อมบริสุทธิ์ด้วยส่วน ๕ นี้ คือ กรรม วิชชา ธรรม
ศีล และชีวิตอันอุดม หาใช่บริสุทธิ์ด้วยโคตรหรือทรัพย์ไม่ ฯ
เพราะเหตุนั้นแหละ บุรุษผู้เป็นบัณฑิต เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ของตน
พึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคายอย่างนี้ จึงจะบริสุทธิ์ในธรรมนั้น พระ
สารีบุตรรูปเดียวเท่านั้น เป็นผู้ประเสริฐด้วยปัญญา ศีล และธรรม
เครื่องสงบระงับ ภิกษุใดเป็นผู้ถึงซึ่งฝั่ง ภิกษุนั้นก็มีท่านพระสารีบุตร
นั้นเป็นอย่างเยี่ยม ฯ

อนาถบิณฑิกเทวบุตร ครั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วอันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

[๒๗๖] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค เมื่อล่วงราตรีนั้นแล้ว จึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้เทวบุตรองค์หนึ่ง เมื่อราตรี ปฐมยามสิ้นไปแล้ว มีวรรณงามยิ่งนัก ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ก็อภิวาทเราแล้ว ได้

ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เทวบุตรนั้น ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ในสำนัก เราว่า

ก็พระเชตวันนี้นั้น อันหมู่แห่งท่านผู้แสวงคุณพำนักอยู่พระธรรมราชา
ก็ประทับอยู่แล้ว เป็นที่ให้เกิดปีติแก่ข้าพระองค์ ฯ
สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ด้วยส่วน ๕ นี้ คือ กรรม วิชชา ธรรม ศีล
และชีวิตอันอุดม หาใช่บริสุทธิ์ด้วยโคตรหรือทรัพย์ไม่ ฯ
เพราะเหตุนั้นแหละ บุรุษผู้เป็นบัณฑิต เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ของตน
พึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคายอย่างนี้ จึงจะบริสุทธิ์ในธรรมนั้น พระ
สารีบุตรรูปเดียวเท่านั้น เป็นผู้ประเสริฐ ด้วยปัญญา ศีล และธรรม
เครื่องสงบระงับ ภิกษุใดเป็นผู้ถึงซึ่งฝั่ง ภิกษุนั้นก็มีท่านพระสารีบุตร
นั้นเป็นอย่างเยี่ยม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบุตรนั้นครั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว ก็อภิวาทเรา ทำประทักษิณแล้ว อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

[๒๗๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เทวบุตรนั้นเห็นจะเป็นอนาถบิณฑิกเทวบุตรแน่ อนาถบิณฑิกคฤหบดีได้เลื่อมใสยิ่งนักในท่านพระสารีบุตร ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ถูกละๆ ดูกรอานนท์ ข้อที่จะพึง ถึงด้วยการนึกคิดมีประมาณเพียงใดนั้น เธอถึงแล้ว ดูกรอานนท์ ก็เทวบุตรนั้น คือ อนาถบิณฑิกเทวบุตร ฯ

จบ อนาถบิณฑิกวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรในอนาถบิณฑิกวรรคที่ ๒ นี้มี ๑๐ สูตร คือ จันทิมสสูตรที่ ๑ เวณฑุสูตรที่ ๒ ทีฆลัฏฐิสูตรที่ ๓ นันทนสูตรที่ ๔ จันทนสูตรที่ ๕ วาสุทัตตสูตรที่ ๖ สุพรหมสูตรที่ ๗ กกุธสูตรที่ ๘ อุตตรสูตรที่ ๙ และ อนาถบิณฑิกสูตรที่ ๑๐ ฯ

นานาติตถิยวรรคที่ ๓

สิวสูตรที่ ๑

[๒๗๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อปฐมยามล่วงแล้ว สิวเทวบุตร มีวรรณะงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว จึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วได้ยืน อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๗๙] สิวเทพบุตร ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าว คาถาเหล่านี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

บุคคลควรสมาคมกับพวกสัตบุรุษ ควรทำความสนิทสนมกับพวกสัตบุรุษ
บุคคลรู้ทั่วถึงพระสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว เป็นผู้ประเสริฐ ไม่
เป็นผู้ตกต่ำ บุคคลควรสมาคมกับพวกสัตบุรุษเท่านั้น ควรทำความ
สนิทสนมกับพวกสัตบุรุษ บุคคลรู้ทั่วถึงพระสัทธรรมของพวกสัตบุรุษ
แล้ว ย่อมได้ปัญญา ไม่คลาดเป็นอย่างอื่น บุคคลควรสมาคมกับพวก
สัตบุรุษเท่านั้น ควรทำความสนิทสนมกับพวกสัตบุรุษ บุคคลรู้ทั่วถึง
พระสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศกในท่ามกลางแห่ง
ความเศร้าโศกบุคคลควรสมาคมกับพวกสัตบุรุษเท่านั้น ควรทำความ
สนิทสนมกับพวกสัตบุรุษ บุคคลรู้ทั่วถึงพระสัทธรรมของพวกสัตบุรุษ
แล้วย่อม รุ่งโรจน์ในท่ามกลางหมู่ญาติ บุคคลควรสมาคมกับพวก
สัตบุรุษเท่านั้น ควรทำความสนิทสนมกับพวกสัตบุรุษ เหล่าสัตว์รู้ทั่ว
ถึงพระสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้วย่อมถึงสุคติ บุคคลควรสมาคม
กับพวกสัตบุรุษเท่านั้น ควรทำความสนิทสนมกับพวกสัตบุรุษ เหล่า
สัตว์รู้ทั่วถึงพระสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว ย่อมยืนยงตลอดไป ฯ

[๒๘๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบสิวเทวบุตรด้วยพระคาถาว่า บุคคลควรสมาคมกับพวกสัตบุรุษเท่านั้น ควรทำความสนิทสนมกับพวกสัตบุรุษ บุคคลรู้ทั่วถึงสัทธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ฯ

เขมสูตรที่ ๒

[๒๘๑] เขมเทพบุตร ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กล่าวคาถาเหล่านี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

คนพาลผู้มีปัญญาทราม ย่อมประพฤติกับตนเองดังศัตรู ย่อมทำกรรมลามกอันอำนวยผลเผ็ดร้อน บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมเดือดร้อนภายหลัง มีหน้านองด้วยน้ำตาร้องไห้อยู่ เสวยผลแห่งกรรมใด กรรมนั้นทำแล้วไม่ดีเลย บุคคลทำกรรมใดแล้ว ไม่เดือดร้อนในภายหลัง มีหัวใจแช่มชื่นเบิกบานเสวยผลแห่งกรรมใด กรรมนั้นทำแล้วเป็นการดี บุคคลรู้กรรมใดว่าเป็นประโยชน์แก่ตน ควรรีบลงมือกระทำกรรมนั้นทีเดียว อย่าพยายามเป็นนักปราชญ์เจ้าความคิด ด้วยความคิดอย่างพ่อค้าเกวียน พ่อค้าเกวียนละหนทางสายใหญ่ที่เรียบร้อยสม่ำเสมอเสีย แวะไปสู่ทางที่ขรุขระ เพลาก็หักสะบั้นซบเซา ฉันใดบุคคลละทิ้งธรรมหันไปประพฤติตามอธรรม ก็ฉันนั้น เป็นคนเขลาเบาปัญญา ดำเนินไปสู่ทางมฤตยูซบเซาอยู่ เหมือนพ่อค้าเกวียนมีเพลาเกวียนหักแล้ว ฉะนั้น ฯ

เสรีสูตรที่ ๓

[๒๘๒] เสรีเทพบุตร ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กล่าวคาถาทูลถวายพระผู้มีพระภาคว่า

เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวก ต่างก็พอใจอาหารด้วยกันทั้งนั้น เออ
ก็ผู้ที่ไม่พอใจอาหารชื่อว่ายักษ์โดยแท้ ฯ

[๒๘๓] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบเสรีเทพบุตร ด้วยพระคาถาว่า
ชนเหล่าใดมีใจผ่องใส ให้ข้าวและน้ำด้วยศรัทธา ข้าวและน้ำนั้นแล
ย่อมพะนอเขาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะเหตุนั้น สมควรเปลื้อง
ความเหนียวแน่นเสีย ครอบงำมลทินของใจเสีย พึงให้ทาน บุญเท่านั้น
ย่อมเป็นที่พึ่งของเหล่าสัตว์ในโลกหน้า ฯ

[๒๘๔] ส. น่าอัศจรรย์พระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา พระเจ้าข้า พระดำรัสนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแจ่มแจ้งแล้ว
ชนเหล่าใดมีใจผ่องใส ให้ข้าวและน้ำด้วยศรัทธา ข้าวและน้ำนั้นแล
ย่อมพะนอเขาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะเหตุนั้น สมควรเปลื้อง
ความเหนียวแน่นเสีย ครอบงำมลทินของใจเสีย พึงให้ทาน บุญ
เท่านั้นเป็นที่พึ่งของเหล่าสัตว์ในโลกหน้า ฯ

[๒๘๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว หม่อมฉันได้เป็น พระเจ้าแผ่นดิน มีนามว่าเสรี เป็นทายก เป็นทานบดี เป็นผู้กล่าวชมการให้ทานที่ประตูทั้ง ๔ ด้าน หม่อมฉันได้ให้ทานแก่สมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทางไกล วณิพกและยาจกทั้งหลาย ครั้นต่อมา พวกฝ่ายในพากันเข้าไปหาหม่อมฉัน ได้พูดปรารภขึ้นว่า พระองค์ทรงบำเพ็ญทาน แต่พวกหม่อมฉันไม่ได้ให้ ทาน เป็นการชอบที่พวกหม่อมฉันจะได้อาศัยใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทให้ทานกระทำบุญบ้าง หม่อมฉันจึงคิดเห็นว่า เราเองก็เป็นทายก เป็นทานบดี เป็นผู้กล่าว ชมการให้ทาน เมื่อมีผู้พูดว่า พวกหม่อมฉันจะให้ทาน เราจะว่าอะไร แล้วจึงมอบ ประตูด้านแรกให้แก่พวกฝ่ายในไป เขาพากันให้ทานในที่นั้น ทานของหม่อมฉันก็ลดไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นต่อมา พวกกษัตริย์พระราชวงศ์พากันเข้าไปหาหม่อมฉัน ได้พูดปรารภขึ้นว่า พระองค์ทรงบำเพ็ญทาน พวกฝ่ายในก็บำเพ็ญทาน แต่พวกข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้ให้ทาน เป็นการชอบที่พวกข้าพระพุทธเจ้าจะได้อาศัยใต้ ฝ่าละอองธุลีพระบาทกระทำบุญบ้าง หม่อมฉันก็คิดเห็นว่า เราเองก็เป็นทายก เป็นทานบดี เป็นผู้กล่าวชมการให้ทาน เมื่อมีผู้พูดว่า พวกข้าพระพุทธเจ้าจะให้ทานเราจะ ว่าอะไร แล้วจึงมอบประตูด้านที่สองให้แก่พวกกษัตริย์พระราชวงศ์ไป พวก

กษัตริย์ พระราชวงศ์ต่างก็พากันให้ทานในที่นั้น ทานของหม่อมฉันก็ลดไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นต่อมา พวกพลกาย (ข้าราชการฝ่ายทหาร) เข้าไปหาหม่อมฉันได้พูดปรารภ ขึ้นว่า พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พวกฝ่ายในก็ทรงบำเพ็ญพระกุศล พวกกษัตริย์พระราชวงศ์ก็ทรงบำเพ็ญพระกุศล พวกข้าพระพุทธเจ้ามิได้ให้ทาน เป็นการชอบที่พวกข้าพระพุทธเจ้าจะได้อาศัยใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทให้ทานกระทำ บุญบ้าง หม่อมฉันจึงคิดเห็นว่า เราเองก็เป็นทายก เป็นทานบดี เป็นผู้ กล่าวชมการให้ทาน เมื่อมีผู้พูดว่า พวกข้าพระพุทธเจ้าจะให้ทาน เราจะว่าอะไร แล้วจึงมอบประตูด้านที่สามให้พวกพลกายไป เขาก็พากันให้ทานใน ที่นั้น ทาน ของหม่อมฉันก็ลดไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นต่อมา มีพวกพราหมณ์ คฤหบดี (ข้าราชการฝ่ายพลเรือน) เข้าไปหาหม่อมฉันได้พูดปรารภขึ้นว่า พระองค์ ก็ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พวกฝ่ายในก็ทรงบำเพ็ญพระกุศล พวกกษัตริย์พระราช วงศ์ก็ทรงบำเพ็ญพระกุศล พวกข้าราชการฝ่ายทหารก็ให้ทาน แต่พวกข้าพระพุทธเจ้า ไม่ได้ให้ทาน เป็นการชอบที่พวกข้าพระพุทธเจ้าจะได้อาศัยใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ให้ทานกระทำบุญบ้าง หม่อมฉันจึงคิดเห็นว่า เราเองก็เป็นทายก เป็นทานบดี เป็น ผู้กล่าวชมการให้ทาน เมื่อมีผู้พูดว่า พวกข้าพระพุทธเจ้าจะให้ทาน เราจะว่าอะไร แล้วจึงมอบประตูด้านที่สี่ให้พวกพราหมณ์คฤหบดีไป เขาต่างก็พากันให้ทานในที่นั้น ทานของหม่อมฉันก็ลดไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกเจ้าหน้าที่ ทั้งหลายต่างพากันเข้าไปหาหม่อมฉัน ได้ทูลสนองขึ้นว่า บัดนี้พระองค์จะไม่ทรง บำเพ็ญทานในที่ไหนๆ อีกหรือ เมื่อเขาทูลอย่างนี้ หม่อมฉันจึงกล่าวตอบไปว่าท่านทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น ในท้องถิ่นชนบทนอกๆ ออกไป มีรายได้ใดๆ เกิดขึ้น พวกท่านจงรวบรวมส่งเข้าไปในเมือง (เข้าท้องพระคลัง) เสียกึ่งหนึ่ง อีกกึ่งหนึ่งพวกท่านจงให้ทานแก่สมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทางไกล วณิพกและยาจกทั้งหลายในชนบทนั้นเถิด (เป็นเช่นดังกราบบังคมทูลถวายนี้แหละพระเจ้าข้า) หม่อมฉันจึงยังไม่ถึงที่สุดแห่งบุญที่ได้บำเพ็ญไว้ แห่งกุศลที่ได้ ก่อสร้างไว้ตลอดกาลนานอย่างนี้ โดยที่จะมาคำนึงถึงว่า เท่านี้เป็นบุญพอแล้ว เท่านี้เป็นผลของบุญพอแล้ว หรือเท่านี้ที่เราพึงตั้งอยู่ในสามัคคีธรรม (คือพร้อม เพรียงร่วมทำบุญกับเขาพอแล้ว) ฯ

[๒๘๖] น่าอัศจรรย์ พระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา พระเจ้าข้า พระดำรัสนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแจ่มแจ้งแล้ว

ชนเหล่าใดมีใจผ่องใส ให้ข้าวและน้ำด้วยศรัทธา ข้าวและน้ำนั้นแล
ย่อมพะนอเขาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะเหตุนั้น สมควรเปลื้อง
ความเหนียวแน่นเสีย ครอบงำมลทินของใจเสีย พึงให้ทาน บุญ
เท่านั้นย่อมเป็นที่พึ่งของเหล่าสัตว์ในโลกหน้า ฯ

ฆฏิการสูตรที่ ๔

[๒๘๗] ฆฏิการเทพบุตร ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุ ๗ รูป ผู้เข้าถึงพรหมโลกชื่อว่าอวิหาเป็นผู้หลุดพ้นแล้วสิ้นราคะ
โทสะแล้ว ข้ามพ้นเครื่องข้องต่างๆ ในโลกเสียได้แล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ก็ภิกษุเหล่านั้น คือใครบ้างผู้ข้ามพ้นเครื่องข้องเป็นบ่วงมารอันแสนยาก
ที่ใครๆ จะข้ามพ้นได้ ละกายของมนุษย์แล้วก้าวล่วงเครื่องประกอบ
อันเป็นทิพย์ ฯ

ฆฏิการเทพบุตรกราบทูลว่า

คือ ท่านอุปกะ ๑ ท่านผลคัณฑะ ๑ ท่านปุกกุสาติ ๑ รวมเป็น ๓ ท่าน
ท่านภัททิยะ ๑ ท่านขัณฑเทวะ ๑ ท่านพาหุรัคคิ ๑ ท่านลิงคิยะ ๑
(รวมเป็น ๗ ท่าน) ท่านเหล่านั้นล้วนแต่ละกายของมนุษย์ ก้าวล่วง
เครื่องประกอบอันเป็นทิพย์ได้แล้ว ฯ

[๒๘๘] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ท่านเป็นคนมีความฉลาด กล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่านั้น ผู้ละบ่วงมาร
ได้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นรู้ทั่วถึงธรรมของใคร จึงได้ตัดเครื่องผูกคือภพ
เสียได้ ฯ

[๒๘๙] ฆ. ท่านเหล่านั้นรู้ทั่วถึงธรรมของผู้ใดจึงตัดเครื่องผูกคือภพเสียได้ ผู้นั้น
นอกจากพระผู้มีพระภาค และธรรมนั้นนอกจากพระศาสนาของพระองค์
แล้วเป็นไม่มี ฯ
นามและรูปดับไม่เหลือในธรรมใด ท่านเหล่านั้นได้รู้ธรรมนั้นในพระ
ศาสนานี้ จึงตัดเครื่องผูกคือภพได้ ฯ

[๒๙๐] พ. ท่านกล่าววาจาลึก รู้ได้ยาก เข้าใจให้ดีได้ยากท่านรู้ทั่วถึงธรรม
ของใคร จึงกล่าววาจาเช่นนี้ได้ ฯ

[๒๙๑] ฆ. ครั้งก่อนข้าพเจ้าเป็นช่างหม้อ ทำหม้ออยู่ในเวภพิงคชนบท เป็น
ผู้เลี้ยงดูมารดาบิดา เป็นอุบาสกของพระกัสสปพุทธเจ้า เว้นขาดจาก
เมถุนธรรม ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่มีอามิส ได้เคยเป็นคนร่วมบ้านกับ
พระองค์ทั้งเคยได้เป็นสหายของพระองค์ในปางก่อน ข้าพเจ้ารู้จักภิกษุ
ทั้ง ๗ รูปเหล่านี้ ผู้หลุดพ้นแล้ว สิ้นราคะ โทสะแล้วข้ามพ้นเครื่อง
ข้องต่างๆ ในโลกได้แล้ว ฯ

[๒๙๒] พ. แน่ นายช่างหม้อ ท่านพูดอย่างใดก็ได้เป็นจริงแล้ว อย่างนั้นใน
กาลนั้น ครั้งก่อนท่านเป็นช่างหม้อ ทำหม้ออยู่ในเวภพิงคชนบท เป็น
ผู้เลี้ยงดูมารดาบิดา เป็นอุบาสกของพระกัสสปพุทธเจ้า งดเว้นจาก
เมถุนธรรม ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่มีอามิส ได้เป็นคนเคยร่วมบ้านกัน
กับเรา ทั้งได้เคยเป็นสหายของเราในปางก่อน ฯ

พระสังคีติกาจารย์กล่าวว่า

สหายเก่าทั้งสอง ผู้มีตนอันอบรมแล้ว ทรงไว้ซึ่งสรีระมีในที่สุด
ได้มาพบกันด้วยอาการอย่างนี้ ฯ

ชันตุสูตรที่ ๕

[๒๙๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ภิกษุเป็นจำนวนมากอยู่ในกุฎีอันตั้งอยู่ในป่าข้างเขาหิมวันต์ แคว้นโกศล เป็นผู้ฟุ้งซ่าน เย่อหยิ่ง โอนเอน ปากกล้า วาจาสามหาว มีสติ ฟั่นเฟือน ขาดสัมปชัญญะ ไม่มั่นคง มีจิตคิดนอกทาง ประพฤติเยี่ยงคฤหัสถ์ ฯ

[๒๙๔] วันหนึ่งเป็นวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ ชันตุเทพบุตรเข้าไปหาพวกภิกษุ เหล่านั้นถึงที่อยู่ ครั้นแล้วจึงได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นด้วยคาถาทั้งหลายว่า

ครั้งก่อน พวกภิกษุผู้เป็นสาวกพระโคดมเป็นอยู่ง่าย (เลี้ยงง่าย) ไม่เป็น
ผู้มักได้แสวงหาบิณฑบาต ไม่มักได้ที่นอนที่นั่ง ฯ
ท่านรู้ว่าสิ่งทั้งปวงในโลกเป็นของไม่เที่ยง กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ
ส่วนท่านเหล่านี้ ทำตนให้เป็นคนเลี้ยงยากเหมือนชาวบ้านที่โกงเขากิน
กินๆ แล้วก็นอน เที่ยวประจบไปในเรือนของคนอื่น ฯ
ข้าพเจ้าขอทำอัญชลีต่อท่าน ขอพูดกะท่านบางพวกในที่นี้ว่าพวกท่าน
ถูกเขาทอดทิ้งหมดที่พึ่ง เป็นเหมือนเปรต ฯ
ที่ข้าพเจ้ากล่าวนี้หมายเอาบุคคลจำพวกที่ประมาทอยู่ ส่วนท่านพวกใด
ไม่ประมาทอยู่ ข้าพเจ้าขอนมัสการท่านพวกนั้น ฯ

โรหิตัสสสูตรที่ ๖

[๒๙๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว โรหิตัสสเทวบุตรมีวรรณงามยิ่งนัก ยังพระวิหาร เชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว จึงถวายอภิวาทพระผู้มี พระภาคแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

โรหิตัสสเทพบุตรยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลสถิตอยู่ ณ ที่ใดหนอ จึงจะไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อันบุคคลจะอาจบ้างหรือไม่ เพื่อที่จะรู้ เพื่อที่จะเห็น หรือ เพื่อที่จะบรรลุที่สุดโลกได้ด้วยการเดินทาง ฯ

[๒๘๖] พ. อาวุโส ที่ใดเป็นที่ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ เราไม่พูดถึงที่นั้นอันเป็นที่สุดของโลกว่า ควรรู้ ควรเห็น ควรบรรลุด้วยการ เดินทาง ฯ

ร. น่าอัศจรรย์ พระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา พระเจ้าข้า พระดำรัสนี้พระผู้มี พระภาคตรัสแจ่มแจ้ง ดังปรากฏว่า อาวุโส ที่ใดเป็นที่ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ เราไม่พูดถึงที่นั้นอันเป็นที่สุดของโลกว่า ควรรู้ ควรเห็น ควรบรรลุด้วยการเดินทาง ฯ

[๒๘๗] ร. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่ปางก่อน ข้าพระองค์เป็นฤาษี ชื่อโรหิตัสสะ เป็นบุตรของอิสสรชน มีฤทธิ์ เหาะไปในอากาศได้ มีความเร็ว ประดุจอาจารย์สอนศิลปธนู จับธนูมั่น ชาญศึกษา ชำนาญมือ เคยประกวดยิงธนู มาแล้ว ยิงผ่านเงาตาลตามขวางได้ด้วยลูกศรขนาดเบาโดยสะดวกดาย ย่างเท้าของ ข้าพระองค์เห็นปานนี้ ประดุจจากมหาสมุทรด้านทิศบูรพา ก้าวถึงมหาสมุทรด้านทิศ ประจิม ข้าพระองค์มาประสงค์อยู่แต่เพียงว่า เราจักบรรลุถึงที่สุดของโลกด้วยการ เดินทาง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ประกอบด้วยความเร็วขนาดนี้ด้วย ย่างเท้าขนาดนี้ เว้นจากการกิน การขบเคี้ยว และการลิ้มรสอาหาร เว้นจากการ ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ เว้นจากระงับความเหน็ดเหนื่อยด้วยการหลับนอน มีอายุ ถึงร้อยปี ดำรงชีพอยู่ถึงร้อยปี เดินทางตลอดร้อยปี ก็ยังไม่ถึงที่สุดของโลกได้ แต่มาทำกาลกิริยาเสียในระวาง น่าอัศจรรย์นัก พระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา พระเจ้าข้า พระดำรัสนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแจ่มแจ้งแล้ว ดังปรากฏว่า อาวุโส ที่ใดเป็นที่ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ เราไม่พูดถึงที่นั้นอันเป็นที่สุดของโลก ว่าควรรู้ ควรเห็น ควรบรรลุ ด้วยการเดินทาง ฯ

[๒๘๘] พ. ดูกรอาวุโส ที่ใดเป็นที่ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ เราไม่พูดถึงที่นั้นอันเป็นที่สุดของโลก ว่าควรรู้ ควรเห็น ควรบรรลุ ด้วยการเดินทาง ก็ถ้าหากเรายังไม่บรรลุถึงที่สุดของโลกแล้ว ก็จะไม่กล่าวถึงการ กระทำที่สุดทุกข์ ก็แต่ว่าเราบัญญัติเรียกว่าโลก เหตุให้เกิดโลก การดับของโลก และทางให้ถึงความดับโลก ในสรีระร่าง มีประมาณวาหนึ่งนี้ และพร้อมทั้งสัญญาพร้อมทั้งใจครอง ฯ

แต่ไหนแต่ไรมา ยังไม่มีใครบรรลุถึงที่สุดโลกด้วยการเดินทาง และเพราะ ที่ยังบรรลุถึงที่สุดโลกไม่ได้ จึงไม่พ้นไปจากทุกข์ ฯ

เหตุนั้นแหละ คนมีปัญญาดี ตระหนักชัดเรื่องโลก ถึงที่สุดโลกได้ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว รู้จักที่สุดโลกแล้ว เป็นผู้ระงับแล้ว จึงไม่หวังโลกนี้และ โลกหน้า ฯ

นันทสูตรที่ ๗

[๒๙๙] นันทเทพบุตร ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กล่าว คาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

กาลย่อมล่วงไป ราตรีย่อมผ่านไป ชั้นแห่งวัยย่อมละลำดับไป ฯ
บุคคลมาพิจารณาเห็นภัยในมรณะนี้ ควรทำบุญอันนำความสุขมาให้ ฯ

[๓๐๐] พ. กาลย่อมล่วงไป ราตรีย่อมผ่านไป ชั้นแห่งวัยย่อมละลำดับไป บุคคลมาพิจารณาเห็นภัยในมรณะนี้ มุ่งต่อสันติ ควรละโลกามิสเสีย ฯ

นันทิวิสาลสูตรที่ ๘

[๓๐๑] นันทิวิสาลเทพบุตร ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว จึงได้กล่าวคาถาทูลถวายพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมหาวีรบุรุษ สรีรยนต์ มีจักร ๑- ๔ มีทวาร ๒- ๙
เต็มไปด้วยของไม่สะอาด ประกอบด้วยความโลภ ย่อมเป็นประดุจ
เปือกตม ไฉนจักมีความออกไปจากทุกข์ได้ ฯ

[๓๐๒] พ. บุคคลตัดความผูกโกรธด้วย กิเลสเป็นเครื่องรัดด้วย ความปรารถนาและความโลภอันชั่วช้าด้วย ถอนตัณหาพร้อมทั้งอวิชชาอันเป็นมูล รากเสียได้ อย่างนี้จึงจักออกไปจากทุกข์ได้

สุสิมสูตรที่ ๙

[๓๐๓] สาวัตถีนิทาน ฯ

ณ กาลครั้งหนึ่ง ท่านพระอานนท์เถระเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายอภิวาท นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ เธอชอบสารีบุตร หรือไม่ ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่าที่ไม่ใช่คนพาล ไม่ใช่คนมุทะลุ ไม่ใช่ คนงมงาย ไม่ใช่คนมีจิตวิปลาส จะไม่ชอบท่านพระสารีบุตร เพราะท่านเป็น บัณฑิต มีปัญญามาก เป็นเจ้าปัญญา มีปัญญาชวนให้ร่าเริง มีปัญญาแล่น มีปัญญาหลักแหลม มีปัญญาแทงตลอด มีความปรารถนาน้อย สันโดษ เป็นผู้สงัดกาย สงัดใจ ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ปรารภความเพียร เป็นผู้เข้าใจพูด อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้โจทก์ท้วงคนผิด เป็นผู้ตำหนิคนชั่ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่าที่ไม่ใช่คนพาล ไม่ใช่คนมุทะลุ ไม่ใช่คนงมงาย ไม่ใช่คน มีจิตวิปลาส จะไม่ชอบท่าน ฯ

[๓๐๔] พ. อย่างนั้นๆ อานนท์ ใครเล่าที่ไม่ใช่คนพาล ไม่ใช่คนมุทะลุ ไม่ใช่คนงมงาย ไม่ใช่คนมีจิตวิปลาส จะไม่ชอบสารีบุตร เพราะสารีบุตรเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก เป็นเจ้าปัญญา มีปัญญาชวนให้ร่าเริง มีปัญญาแล่น มีปัญญาหลักแหลม มีปัญญาแทงตลอด มีความปรารถนาน้อย สันโดษ เป็นผู้ สงัดกาย สงัดใจ ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ปรารภความเพียร เป็นผู้เข้าใจพูด อดทน ต่อถ้อยคำ เป็นผู้โจทก์ท้วงคนผิด เป็นผู้ตำหนิคนชั่ว อานนท์ ใครเล่าที่ไม่ใช่คน พาล ไม่ใช่คนมุทะลุ ไม่ใช่คนงมงาย ไม่ใช่คนมีจิตวิปลาส จะไม่ชอบสารีบุตร ฯ

[๓๐๕] ณ กาลครั้งนั้น สุสิมเทพบุตร แวดล้อมไปด้วยเทพบุตร บริษัทเป็นอันมาก ขณะที่พระผู้มีพระภาคและพระอานนท์เถระ กำลังกล่าว สรรเสริญคุณท่านพระสารีบุตรอยู่ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายอภิวาท แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อยืนเรียบร้อยแล้ว จึงได้กราบบังคมทูลพระผู้มีพระภาคว่า จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาค จริง อย่างนั้น พระสุคต อันใครเล่าที่ไม่ใช่คนพาล ไม่ใช่คนมุทะลุ ไม่ใช่คนงมงาย ไม่ใช่คนมีจิตวิปลาส จะไม่ชอบท่านพระสารีบุตร เพราะท่านเป็นบัณฑิต ฯลฯ เป็นผู้ตำหนิคนชั่ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะข้าพระองค์ได้เข้าร่วมประชุม เทพบุตรบริษัทใดๆ ก็ได้ยินเสียงอย่างหนาหูว่า ท่านพระสารีบุตรเป็นบัณฑิต ฯลฯ เป็นผู้ตำหนิคนชั่ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่าที่ไม่ใช่คนพาล ไม่ใช่คนมุทะลุ ไม่ใช่คนงมงาย ไม่ใช่คนมีจิตวิปลาส จะไม่ชอบท่าน ฯ

[๓๐๖] ครั้งนั้น เทพบุตรบริษัทของสุสิมเทพบุตรอยู่ เป็นผู้ปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติ กำลังกล่าวสรรเสริญคุณท่านพระสารีบุตรอยู่ ขณะที่สุสิมเทพบุตร กำลังกล่าวสรรเสริญคุณท่านพระสารีบุตรอยู่ เป็นผู้ปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติ โสมนัส มีรัศมีแห่งผิวพรรณแพรวพราวปรากฏอยู่ ฯ

[๓๐๗] แก้วมณีและแก้วไพฑูรย์ อันงาม โชติช่วง แปดเหลี่ยม อันบุคคลขัดสี เรียบร้อยแล้ว วางไว้บนผ้ากัมพลสีเหลือง ย่อมส่องแสงแพรวพราวรุ้งร่วง ฉันใด เทพบุตรบริษัทของสุสิมเทพบุตร ขณะที่สุสิมเทพบุตรกำลังกล่าว สรรเสริญคุณท่านพระสารีบุตรอยู่ เป็นผู้ปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติโสมนัส มีรัศมีแห่งผิวพรรณแพรวพราวปรากฏอยู่ ฯ

[๓๐๘] แท่งทองชมพูนุท เป็นของที่บุตรนายช่างทองผู้ขยันหมั่นใส่เบ้า หลอมไล่จนสิ้นราคีเสร็จแล้ว วางไว้บนผ้ากำพลสีเหลือง ย่อมขึ้นสีผุดผ่องเปล่ง ปลั่ง ฉันใด เทพบุตรบริษัทของสุสิมเทพบุตร ขณะที่สุสิมเทพบุตรกำลังกล่าว สรรเสริญคุณท่านพระสารีบุตรอยู่ เป็นผู้ปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติโสมนัส มีรัศมี แห่งผิวพรรณแพรวพราวปรากฏอยู่ ฯ

[๓๐๙] ดาวประกายพฤกษ์ ขณะที่อากาศปลอดโปร่งปราศจากหมู่เมฆใน ฤดูสรทกาล ย่อมส่องแสงสุกสกาววาวระยับ ฉันใด เทพบุตรบริษัทของสุสิมเทพบุตร ขณะที่สุสิมเทพบุตรกำลังกล่าวสรรเสริญคุณท่านพระสารีบุตรอยู่ เป็นผู้ ปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติโสมนัส มีรัศมีแห่งผิวพรรณแพรวพราวปรากฏอยู่ ฯ

[๓๑๐] พระอาทิตย์ขณะที่อากาศปลอดโปร่ง ปราศจากหมู่เมฆในฤดู สรทกาล พวยพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้า ขจัดความมืดที่มีอยู่ในอากาศทั้งปวง ย่อมแผดแสง แจ่มจ้าไพโรจน์ ฉันใด เทพบุตรบริษัทของสุสิมเทพบุตร ขณะที่สุสิมเทพบุตร กำลังกล่าวสรรเสริญคุณท่านพระสารีบุตรอยู่ เป็นผู้ปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติ โสมนัส มีรัศมีแห่งผิวพรรณแพรวพราวปรากฏอยู่ ฯ

[๓๑๑] ครั้งนั้น สุสิมเทพบุตร ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ปรารภถึงท่านพระสารีบุตรว่า

ท่านพระสารีบุตรคนรู้จักท่านดีว่าเป็นบัณฑิตไม่ใช่คนมักโกรธ มีความ
ปรารถนาน้อย สงบเสงี่ยม ฝึกฝนมาดี มีคุณงามความดี
อันพระศาสดาทรงสรรเสริญ เป็นผู้แสวงคุณ ฯ

[๓๑๒] พระผู้มีพระภาคได้ภาษิตคาถาตอบสุสิมเทพบุตรปรารภถึงท่าน พระสารีบุตรว่า

สารีบุตรใครๆ ก็รู้จักว่าเป็นบัณฑิต ไม่ใช่คนมักโกรธ มีความ
ปรารถนาน้อย สงบเสงี่ยม อบรม ฝึกฝนมาดี จำนงอยู่ก็แต่กาลเป็น
ที่ปรินิพพาน ฯ

นานาติตถิยสูตรที่ ๑๐

[๓๑๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่ให้ เหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ณ กาลครั้งหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงแล้ว พวกเทพบุตรผู้เป็นสาวกเดียรถีย์ต่างๆ เป็นอันมาก คือ อสมเทพบุตร สหลี เทพบุตร นิกเทพบุตร กาโกฏกเทพบุตร เวฏัมพรีเทพบุตร มาณวคามิยเทพบุตร มีวรรณงามยิ่ง ยังพระวิหารเวฬุวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผูมีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๓๑๔] อสมเทพบุตร ครั้นยืนอยู่ ณ ส่วนที่ควรข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าว คาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ปรารภถึงท่านปูรณะกัสสปว่า

ครูปูรณะกัสสป เพียงแต่มองไม่เห็นบาปหรือบุญของตน ในเพราะเหตุที่
สัตว์ถูกฟัน ถูกฆ่า ถูกโบย ถูกข่มเหง ในโลกนี้เท่านั้น ท่านบอกให้
วางใจเสีย ท่านย่อมควรที่จะยกย่องว่าเป็นศาสดา ฯ

[๓๑๕] สหลีเทพบุตร ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ปรารภ ถึงท่านมักขลิโคศาล ต่อไปว่า

ครูมักขลิโคศาล สำรวมตนดีแล้ว เพราะรังเกียจบาปด้วยตบะ ละวาจา
ที่ก่อให้เกิดความทะเลาะกับคนเสีย เป็นผู้สม่ำเสมองดเว้นจากสิ่ง
ที่มีโทษ พูดจริง ท่านมักขลิโคศาล จัดว่าเป็นผู้คงที่ ไม่กระทำบาป
โดยแท้ ฯ

[๓๑๖] นิกเทพบุตร ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ปรารภถึงท่านนิครนถ์นาฏบุตรต่อไปว่า

ครูนิครนถ์ นาฏบุตร เป็นผู้เกลียดบาป มีปัญญารักษาตัวรอดเห็นภัย
ในสงสาร เป็นผู้ระมัดระวังทั้ง ๔ ยาม เปิดเผยสิ่งที่ตนเห็นแล้วและ
ฟังแล้ว น่าจะไม่ใช่ผู้หยาบช้าโดยแท้ ฯ

[๓๑๗] อาโกฏกเทพบุตร ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ปรารภถึงพวกเดียรถีย์ต่างๆ ต่อไปอีกว่า

ท่านปกุธะ กัจจายนะ ท่านนิครนถ์ นาฏบุตร และพวกท่านมักขลิโคศาล
ท่านปูรณะกัสสปเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นศาสดาของหมู่ บรรลุถึงที่สุดใน
สมณธรรมแล้ว ท่านเหล่านั้นคงเป็นผู้ไม่ไกลไปจากสัตบุรุษแน่นอน ฯ

[๓๑๘] เวฏัมพรีเทพบุตร ได้กล่าวตอบอาโกฏกเทพบุตรด้วยคาถาว่า

สุนัขจิ้งจอกสัตว์เลวๆ ใคร่จะตีตนเสมอราชสีห์ แม้จะไม่ใช่สัตว์
ขี้เรื้อน แต่ก็มีบางคราวที่ทำตนเทียมราชสีห์ ฯ
ครูของหมู่บำเพ็ญตัวเป็นคนแนะหนทาง แต่พูดคำเท็จ มีมรรยาท
น่ารังเกียจ จะเทียบกับสัตบุรุษไม่ได้ ฯ

[๓๑๙] ลำดับนั้น มารผู้ลามกเข้าสิงเวฏัมพรีเทพบุตรแล้วได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

สัตว์เหล่าใด ประกอบแล้ว ในความเกลียดบาปด้วยตบะรักษาความ
สงบสงัดอยู่ ติดอยู่ในรูป ปรารถนาเทวโลก สัตว์เหล่านั้น ย่อม
สั่งสอนชอบ เพื่อปรโลกโดยแท้ ฯ

[๓๒๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่เป็นมารตัวร้ายกาจ จึงได้ทรงภาษิตคาถาตอบมารผู้ลามกว่า

รูปใดๆ จะอยู่ในโลกนี้หรือโลกหน้า และจะอยู่ในอากาศ มีรัศมี
รุ่งเรืองก็ตามที รูปทั้งหมดเหล่านั้น อันมารสรรเสริญแล้ว วางดักสัตว์
ไว้แล้ว เหมือนเขาเอาเหยื่อล่อเพื่อฆ่าปลาฉะนั้น ฯ

[๓๒๑] ลำดับนั้น มาณวคามิยเทพบุตร ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ในสำนัก พระผู้มีพระภาค ปรารภถึงพระผู้มีพระภาคว่า

ภูเขาวิปุละ เขากล่าวกันว่า เป็นสูงเยี่ยมกว่าภูเขาที่ตั้งอยู่ในพระนคร
ราชคฤห์ เสตบรรพตเป็นเลิศกว่าภูเขาที่ตั้งอยู่ในป่าหิมวันต์ พระอาทิตย์
เป็นเลิศกว่าสิ่งที่ไปในอากาศ มหาสมุทรเป็นเลิศกว่าห้วงน้ำทั้งหลาย

พระจันทร์เป็นเลิศกว่าดวงดาวทั้งหลาย พระพุทธเจ้าโลกกล่าวว่าเป็นเลิศกว่าประชุมชนทั้งโลก พร้อมทั้งเทวโลก ฯ

จบ นานาติตถิยวรรค ที่ ๓

รวมพระสูตรในนานาติตถิยวรรคที่ ๓ นี้ มี ๑๐ สูตร คือ สิวสูตรที่ ๑ เขมสูตรที่ ๒ เสรีสูตรที่ ๓ ฆฏิการสูตรที่ ๔ ชันตุสูตรที่ ๕ โรหิตัสสสูตรที่ ๖ นันทสูตรที่ ๗ นันทิวิสาลสูตรที่ ๘ สุสิมสูตรที่ ๙ และนานาติตถิยสูตรที่ ๑๐ ฯ

จบ เทวปุตตสังยุตต์

โกสลสังยุตต์

ปฐมวรรคที่ ๑

ทหรสูตรที่ ๑

[๓๒๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงได้ทรงปราศรัยกับ พระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๓๒๓] พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า แม้พระโคดมผู้เจริญย่อมทรงปฏิญาณบ้างหรือไม่ว่า เราได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอย่างยอดเยี่ยม

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรมหาบพิตร ก็พระองค์เมื่อจะตรัสโดย ชอบก็พึงตรัสถึงอาตมภาพว่า ตถาคตได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอย่างยอด เยี่ยม ดูกรมหาบพิตร เพราะว่าอาตมภาพได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ฯ

[๓๒๔] พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดม ผู้เจริญ แม้สมณพราหมณ์บางพวก เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มี ชื่อเสียง มีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนส่วนมากยกย่องว่าดี คือ ปูรณะกัสสปมักขลิโคศาล นิครนถ์ นาฏบุตร สัญชัยเวลัฏฐบุตร ปกุธะ กัจจายนะ อชิต เกสกัมพล ฯ

สมณพราหมณ์แม้เหล่านั้น เมื่อถูกหม่อมฉันถามว่า ท่านทั้งหลายย่อม ปฏิญาณได้หรือว่า เราได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณดังนี้ ก็ยังไม่ปฏิญาณ ตนได้ว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ส่วนพระโคดมผู้เจริญยังทรง เป็นหนุ่มโดยกำเนิดและยังทรงเป็นผู้ใหม่โดยบรรพชา ไฉนจึงปฏิญาณได้เล่า ฯ

[๓๒๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรมหาบพิตร ของ ๔ อย่างเหล่านี้ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นว่าเล็กน้อย ๔ อย่างเป็นไฉน ของ ๔ อย่างคือ

๑. กษัตริย์ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นว่ายังทรงพระเยาว์

๒. งู ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นว่าตัวเล็ก

๓. ไฟ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นว่าเล็กน้อย

๔. ภิกษุ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นว่ายังหนุ่ม

ดูกรมหาบพิตร ของ ๔ อย่างเหล่านี้ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นว่าเล็กน้อย ฯ

[๓๒๖] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

นรชนไม่พึงดูถูกดูหมิ่น กษัตริย์ผู้ถึงพร้อมด้วยพระชาติ มีพระชาติสูง
ผู้ทรงพระยศว่ายังทรงพระเยาว์ เพราะเหตุว่าพระองค์เป็นมนุษย์ชั้นสูง
ได้เสวยราชสมบัติแล้ว ทรงพระพิโรธขึ้น ย่อมทรงลงพระราชอาชญา
อย่างหนักแก่เขาได้ฉะนั้น ผู้รักษาชีวิตของตน พึงงดเว้นการสบประ
มาทกษัตริย์นั้นเสีย ฯ

นรชนเห็นงูที่บ้านหรือที่ป่าก็ตาม ไม่พึงดูถูกดูหมิ่นว่าตัวเล็ก(เพราะ
เหตุว่า) งูเป็นสัตว์มีพิษ (เดช) ย่อมเที่ยวไปด้วย รูปร่างต่างๆ งูนั้น
พึงมากัด ชายหญิงผู้พลั้งเผลอในบางคราวฉะนั้น ผู้รักษาชีวิตของตน
พึงงดเว้นการสบประมาทงูนั้นเสีย ฯ

นรชนไม่พึงดูถูกดูหมิ่นไฟที่กินเชื้อมาก ลุกเป็นเปลว มีทางดำ (ที่ๆ
ไฟไหม้ไปดำ) ว่าเล็กน้อย เพราะว่าไฟนั้นได้เชื้อแล้วก็เป็นกองไฟใหญ่
พึงลามไหม้ชายหญิงผู้พลั้งเผลอในบางคราว ฉะนั้น ผู้รักษาชีวิตของตน
พึงงดเว้นการสบประมาทไฟนั้นเสีย ฯ

(แต่ว่า) ป่าใดที่ถูกไฟไหม้จนดำไปแล้ว เมื่อวันคืนล่วงไปๆพรรณหญ้า
หรือต้นไม้ยังงอกขึ้นที่ป่านั้นได้ ส่วนผู้ใดถูกภิกษุผู้มีศีลแผดเผา ด้วย

เดช บุตรธิดาและปศุสัตว์ของผู้นั้นย่อมพินาศ ทายาทของเขาก็ย่อม
ไม่ได้รับทรัพย์มรดก เขาเป็นผู้ไม่มีเผ่าพันธุ์ ย่อมเป็นเหมือนตาล
ยอดด้วน ฯ
ฉะนั้นแลบุคคลผู้เป็นบัณฑิต พิจารณาเห็นงู ไฟ กษัตริย์ผู้ทรงยศ
และภิกษุผู้มีศีล ว่าเป็นภัยแก่ตน พึงประพฤติต่อโดยชอบทีเดียว ฯ

[๓๒๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสจบลงแล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้ง นัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก บุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุจะได้เห็นรูป ฉันใด พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมโดยปริยายเป็นอันมากก็ฉันนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งเป็นที่ระลึก ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำ ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณคมน์จนตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ปุริสสูตรที่ ๒

[๓๒๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามแห่งท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ครั้นแล้วจึงทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบ ทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมกี่อย่างเมื่อบังเกิดขึ้นในภายใน ของบุคคล ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สบาย ฯ

[๓๒๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรมหาบพิตร ธรรม ๓ อย่างแล เมื่อบังเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อ ความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สบาย ธรรม ๓ อย่างเป็นไฉน ธรรม ๓ อย่าง คือ

๑. โลภะ

๒. โทสะ

๓. โมหะ

ดูกรมหาบพิตร ธรรม ๓ อย่างนี้แล เมื่อบังเกิดขึ้นในภายในของบุคคล ย่อมบังเกิดขึ้น เพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สบาย ฯ

[๓๓๐] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

โลภะ โทสะ และโมหะ ที่เกิดขึ้นในตนย่อมบั่นรอนบุคคลผู้ใจบาป เ

หมือนผลของตนย่อมบั่นรอนต้นเต่ารั้ง ฉะนั้น ฯ

ราชสูตรที่ ๓

[๓๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามแห่ง ท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว จึงทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบ ทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้ที่เกิดมาแล้วที่พ้นจากชราและมรณะ มีอยู่บ้างหรือไม่ ฯ

[๓๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรมหาบพิตร คนเกิดมาแล้วที่ จะพ้นจากชรา มรณะไม่มีเลย แม้กษัตริย์มหาศาลซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี โภคะมาก มีทองและเงิน มากมาย มีทรัพย์เครื่องอุปกรณ์น่าปลื้มใจมากมาย มี ทรัพย์คือข้าวเปลือกมากมาย ก็ไม่มีพ้นจาก ชรามรณะ แม้พราหมณ์มหาศาลซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง ฯลฯ ก็ไม่มีพ้นจากชรามรณะ แม้คฤหบดีมหาศาล ก็ไม่มีพ้นจากชรา มรณะ ภิกษุแม้ทุกองค์ ซึ่งเป็นพระอรหันต์ หมดสิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบ พรหมจรรย์ แล้ว กระทำกรณียะเสร็จแล้ว วางภาระหนักลงได้แล้ว ได้บรรลุประโยชน์ของตน แล้ว หมดสิ้นกิเลสเครื่องประกอบไว้ในภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ร่างกายนี้แม้ แห่งพระอรหันต์เหล่านั้น ก็เป็นสภาพแตกดับ ถูกทอดทิ้งเป็น ธรรมดา ฯ

[๓๓๓] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ราชรถอันวิจิตรดีย่อมชำรุดโดยแท้ อนึ่ง แม้สรีระก็ย่อมเข้าถึงชรา แต่ว่า

ธรรมของสัตบุรุษหาเข้าถึงชราไม่ สัตบุรุษเท่านั้น ย่อมรู้กันได้กับ

สัตบุรุษ ฯ

ปิยสูตรที่ ๔

[๓๓๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามแห่ง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ครั้นแล้วจึงทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบ ทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (วันนี้) ข้าพระองค์เข้าที่ลับพักผ่อน อยู่ ได้เกิดความนึกคิดอย่างนี้ว่า ชนเหล่าไหนหนอแลชื่อว่ารักตน ชนเหล่าไหน ชื่อว่าไม่รักตน ข้าพระองค์จึงได้เกิดความคิดต่อไปว่า ก็ชนเหล่าใดแลย่อม ประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่รักตน ถึงแม้ชนเหล่านั้นจะพึง กล่าวอย่างนี้ว่า เรารักตน ถึงเช่นนั้น ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่าไม่รักตน ข้อนั้นเป็น เพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่า ชนผู้ไม่รักใคร่กันย่อมทำความเสียหายให้แก่ผู้ไม่รักใคร่กันได้โดยประการใด ชนเหล่านั้นย่อมทำความเสียหายให้แก่ตนด้วยตนเอง ได้โดยประการนั้น ฉะนั้น ชนเหล่านั้นจึงชื่อว่าไม่รักตน ส่วนว่าชนเหล่าใดแล ย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ชนเหล่านั้นชื่อว่ารักตน ถึงแม้ชนเหล่านั้น จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่รักตน ถึงเช่นนั้น ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่ารักตน ข้อนั้น เป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่า ชนผู้ที่รักใคร่กันย่อมทำความดีความเจริญ ให้ แก่ผู้ที่รักใคร่กันได้โดยประการใด ชนเหล่านั้นย่อมทำความดีความเจริญ ให้แก่ตนด้วยตนเองได้โดยประการนั้น ฉะนั้น ชนเหล่านั้นจึงชื่อว่ารักตน ฯ

[๓๓๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถูกแล้วๆ มหาบพิตร เพราะว่าชน บางพวกย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ชนเหล่านั้นไม่ชื่อว่ารักตน ถึง แม้พวกเขาจะกล่าวอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายมีความรักตน ถึงเช่นนั้นพวกเขาก็ชื่อว่า ไม่มีความรักตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร

ก็เพราะเหตุว่า ชนผู้ไม่รักใคร่กันย่อม ทำความเสียหายให้แก่ผู้ไม่รักใคร่กันได้โดยประการใด พวกเขาเหล่านั้นย่อมทำความเสียหายแก่ตนด้วยตนเองได้โดยประการนั้น พวกเขาเหล่านั้นจึงชื่อว่าไม่รัก ตน ส่วนว่าชนบางพวกย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ พวกเหล่านั้นชื่อว่ารักตน ถึงแม้พวกเขาจะกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่รักตน ถึงเช่นนั้นพวกเหล่านั้นก็ชื่อ ว่ารักตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่าชนผู้ที่รักใคร่กันย่อมทำความดี ความเจริญให้แก่ชนผู้ที่รักใคร่กันได้โดยประการใด พวกเหล่านั้นย่อมทำความดี ความเจริญแก่ตนด้วยตนเองได้โดยประการนั้น ฉะนั้น พวกเหล่านั้นจึงชื่อว่ารักตน ฯ

[๓๓๖] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ถ้าบุคคลพึงรู้ว่าตนเป็นที่รัก ไม่พึงประกอบด้วยบาป เพราะว่าความสุข
นั้นไม่เป็นผลที่บุคคลผู้ทำชั่วจะพึงได้โดยง่าย ฯ
เมื่อบุคคลถูกมรณะครอบงำ ละทิ้งภพมนุษย์ไปอยู่ ก็อะไรเป็นสมบัติ
ของเขา และเขาย่อมพาเอาอะไรไปได้ อนึ่ง อะไรเล่าจะติดตามเขาไป
ประดุจเงาติดตามตนไป ฉะนั้น ฯ
ผู้ที่มาเกิดแล้วจำจะต้องตายในโลกนี้ ย่อมทำกรรมอันใดไว้ คือ เป็น
บุญและเป็นบาปทั้งสองประการ บุญและบาปนั้นแลเป็นสมบัติของเขา
และเขาจะพาเอาบุญและบาปนั้นไป (สู่ปรโลก)อนึ่ง บุญและบาปนั้น
ย่อมเป็นของติดตามเขาไปประดุจเงาติดตามตนไป ฉะนั้น ฯ
เพราะฉะนั้น บุคคลพึงทำกัลยาณกรรมสะสมไว้เป็นสมบัติในปรโลก
(เพราะว่า) บุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก ฯ

อัตตรักขิตสูตรที่ ๕

[๓๓๗] พระเจ้าปเสนทิโกศล ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมฉันได้เข้าที่ลับ พักผ่อนอยู่ ได้เกิดความนึกคิดอย่างนี้ว่า ชนพวกไหนหนอแล ชื่อว่าเป็นผู้รักษา ตน ชนพวกไหนหนอแล ชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาตน ข้าพระองค์ได้คิดต่อไปว่า ก็ชนบางพวกแลย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ชนพวกนั้นชื่อว่าเป็นผู้ ไม่รักษาตน ถึงแม้พลช้าง พลม้า พลรถ หรือพลเดินเท้า จะพึงรักษา

เขา ถึง เช่นนั้นชนพวกนั้น ก็ชื่อว่าไม่เป็นผู้รักษาตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะ เหตุว่าการรักษาเช่นนั้น เป็นการรักษาภายนอก มิใช่เป็นการรักษาภายใน ฉะนั้น ชนพวกนั้นจึงชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาตน ส่วนว่าชนบางพวกย่อมประพฤติสุจริตด้วย กาย วาจา ใจ ชนพวกนั้นชื่อว่าเป็นผู้รักษาตน ถึงแม้ว่าพลช้าง พลม้า พลรถ หรือพลเดินเท้า จะไม่รักษาเขา ถึงเช่นนั้นชนพวกนั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้รักษาตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่าการรักษาเช่นนั้น เป็นการรักษาภายใน มิใช่ เป็นการรักษาภายนอก ฉะนั้น ชนพวกนั้นจึงชื่อว่าเป็นผู้รักษาตน ฯ

[๓๓๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ถูกแล้วๆ มหาบพิตร ก็ชนบาง พวกย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ชนพวกนั้นชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาตน ถึงแม้ชนพวกนั้นจะมีพลช้าง พลม้า พลรถ หรือพลเดินเท้า คอยรักษา ถึง เช่นนั้นชนพวกนั้นก็ชื่อว่าไม่รักษาตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่า การรักษาเช่นนั้นเป็นการรักษาภายนอก มิใช่เป็นการรักษาภายใน ฉะนั้น ชนพวก นั้นจึงชื่อว่าไม่รักษาตน ส่วนว่าชนบางพวกย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ชนพวกนั้นชื่อว่าเป็นผู้รักษาตน ถึงแม้ชนพวกนั้นจะไม่มีพลช้าง พลม้า พลรถ หรือพลเดินเท้า คอยรักษา ถึงเช่นนั้นชนพวกนั้นก็ชื่อว่ารักษาตน ข้อนั้นเป็น เพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่าการรักษาเช่นนั้นเป็นการรักษาภายใน มิใช่เป็นการ รักษาภายนอก ฉะนั้น ชนพวกนั้นจึงชื่อว่าเป็นผู้รักษาตน ฯ

[๓๓๙] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

การสำรวมด้วยกายเป็นการดี การสำรวมด้วยวาจาเป็นการดีการสำรวม
ด้วยใจเป็นการดี การสำรวมในที่ทั้งปวงเป็นการดีบุคคลสำรวมในที่
ทั้งปวงแล้วมีความละอายต่อบาป เรากล่าวว่าเป็นผู้รักษาตน ฯ

อัปปกสูตรที่ ๖

[๓๔๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามแห่ง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ครั้นแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมฉันได้เข้าที่ลับพักผ่อนอยู่ ได้เกิดความคิดอย่างนี้ว่า สัตว์เหล่าใดได้โภคทรัพย์ยิ่งๆ แล้ว ย่อมไม่มัวเมา ไม่ประมาท ไม่ถึงความติดอยู่ในกามคุณ และไม่ประพฤติผิดในสัตว์ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นมีจำนวนน้อยในโลก ส่วนว่าสัตว์เหล่าใดได้โภคทรัพย์ยิ่งๆ แล้ว ย่อมมัวเมา ประมาท ถึงความติดอยู่ในกามคุณ และประพฤติผิดในสัตว์ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นแลมีจำนวนมากมายในโลก ฯ

[๓๔๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ถูกแล้วๆ มหาบพิตร สัตว์เหล่าใดได้โภคทรัพย์ยิ่งๆ แล้ว ย่อมไม่มัวเมา ไม่ประมาท ไม่ถึงความติดอยู่ในกามคุณ และไม่ประพฤติผิดในสัตว์ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นมีจำนวนน้อยในโลกส่วนว่าสัตว์เหล่าใดได้โภคทรัพย์ยิ่งๆ แล้ว ย่อมมัวเมา ประมาท ถึงความติด อยู่ในกามคุณ และประพฤติผิดในสัตว์ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นแลมีจำนวนมาก มายในโลก ฯ

[๓๔๒] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้กำหนัดกล้าในโภคทรัพย์ ที่น่าใคร่ มักมาก หลงใหล
ในกามคุณ ย่อมไม่รู้สึกการก้าวล่วง (ประพฤติผิดในสัตว์พวกอื่น)
เหมือนพวกเนื้อไม่รู้สึกแร้วซึ่งโก่งดักไว้ฉะนั้น ผลเผ็ดร้อนย่อมมีแก่
สัตว์พวกนั้นในภายหลัง เพราะว่ากรรมเช่นนั้นมีวิบากเลวทราม ฯ

อรรถกรณสูตรที่ ๗

[๓๔๓] พระเจ้าปเสนทิโกศล ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมฉันได้นั่ง ณ ที่ พิจารณาคดี เห็นกษัตริย์มหาศาลบ้าง พราหมณ์มหาศาลบ้าง คฤหบดีมหาศาลบ้าง ซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมากมาย มีทรัพย์เครื่อง อุปกรณ์น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์คือข้าวเปลือกมากมาย ยังกล่าวมุสาทั้งที่รู้สึก อยู่ เพราะเหตุแห่งกาม เพราะเรื่องกาม เพราะมีกามเป็นเค้ามูล หม่อมฉันได้ เกิดความนึกคิดอย่างนี้ว่า เป็นการไม่สมควรเลยด้วยการที่เราจะพิจารณาคดีในบัดนี้ (เพราะ) บัดนี้ ราชโอรสนามว่าวิฑูฑภะผู้มีหน้าชื่นบาน จักปรากฏโดยการ พิจารณาคดี ฯ

[๓๔๔] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ชอบแล้วๆ มหาบพิตร กษัตริย์ มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล แม้บางพวกเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์ มาก ฯลฯ มีทรัพย์คือข้าวเปลือกมากมาย ยังจักกล่าวมุสาทั้งที่รู้สึกอยู่ เพราะเหตุแห่งกาม เพราะเรื่องกาม เพราะมีกามเป็นเค้ามูล ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อความ เสื่อมประโยชน์ เพื่อความทุกข์แก่พวกเขาตลอดกาลนาน ฯ

[๓๔๕] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้กำหนัดกล้าในโภคทรัพย์ที่น่าใคร่ มักมากหลงใหล
ในกามคุณ ย่อมไม่รู้สึกการล่วงเกิน เหมือนพวกปลากำลังเข้าไปสู่เครื่อง
ดัก ซึ่งอ้าดักอยู่ ฉะนั้น ผลอันเผ็ดร้อนย่อมมีแก่สัตว์พวกนั้นใน
ภายหลัง เพราะว่ากรรมเช่นนั้นมีวิบากเลวทราม ฯ

มัลลิกาสูตรที่ ๘

[๓๔๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามแห่ง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ประทับ ณ ปราสาทอันประเสริฐชั้นบน พร้อมด้วยพระนางมัลลิการาชเทวี ฯ

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตรัสกับพระนางมัลลิการาชเทวีว่า แน่ะ มัลลิกา ก็คนอื่นคือใครเล่าซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตน ย่อมมีแก่เธอหรือหนอแล ฯ

พระนางมัลลิกาได้ทูลสนองว่า ข้าแต่มหาราชเจ้า ก็คนอื่นคือใครเล่าซึ่ง เป็นที่รักยิ่งกว่าตน ย่อมไม่มีแก่หม่อมฉันแล ก็คนอื่นคือใครเล่าซึ่งเป็นที่รักยิ่ง กว่าตน ย่อมมีแก่พระองค์หรือไฉน ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า แน่ะมัลลิกา คนอื่นใครๆ ซึ่งเป็นที่รักยิ่ง กว่าตนย่อมไม่มีแม้แก่ฉัน ฯ

[๓๔๗] ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จลงจากปราสาทเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วประทับ นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมฉันได้อยู่ที่ปราสาทอัน ประเสริฐชั้นบนกับด้วยพระนางมัลลิการาชเทวี ได้พูดกับพระนางมัลลิการาชเทวีว่า แน่ะมัลลิกา ก็คนอื่นคือใครเล่าซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตน ย่อมมีอยู่หรือหนอแล ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นหม่อมฉันพูดอย่างนี้แล้ว พระนางมัลลิการาชเทวีได้ทูล สนองหม่อมฉันว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ก็คนอื่นคือใครเล่าซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตน ย่อมไม่มีแก่หม่อมฉันแล ก็คนอื่นใครๆ ซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนย่อมมีอยู่แก่พระองค์หรือไฉน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นพระนางมัลลิกาทูลสนองอย่างนี้แล้วหม่อมฉันได้พูดกับพระนางมัลลิการาชเทวีว่า แน่ะมัลลิกา คนอื่นใครๆ ซึ่งเป็น ที่รักยิ่งกว่าตน ย่อมไม่มีแม้แก่ฉันแล ฯ

[๓๔๘] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงได้ ตรัสพระคาถานี้ในเวลานั้นว่า

บุคคลค้นหาด้วยจิตตลอดทิศทั้งหมด ไม่ได้พบใครซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตน
ในที่ไหนๆ เลย สัตว์ทั้งหลายเหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน
ฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนสัตว์อื่น ฯ

ยัญญสูตรที่ ๙

[๓๔๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามแห่งท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตระเตรียมการบูชามหายัญ โคผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ ตัว แพะ ๕๐๐ ตัว และ แกะ ๕๐๐ ตัว ถูกนำไปผูกไว้ที่หลักเพื่อบูชายัญ แม้ชนบางคนของพระเจ้า ปเสนทิโกศลนั้น เป็นทาส คนใช้หรือกรรมกรที่มีอยู่ แม้ชนเหล่านั้นถูกอาชญา ถูกภัยคุกคาม มีหน้านองด้วยน้ำตาร้องไห้พลาง กระทำบริกรรมไปพลาง ฯ

[๓๕๐] ครั้งนั้นแล พวกภิกษุหลายรูปครองผ้าเรียบร้อยแล้วในเวลาเช้า ถือบาตรและจีวรเข้าไปสู่กรุงสาวัตถี เพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาตในเวลาหลัง ภัตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ภิกษุเหล่านั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตระเตรียมการบูชามหายัญ โคผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ ตัว แพะ ๕๐๐ ตัว และ แกะ ๕๐๐ ตัว ถูกนำไปผูกไว้ที่หลักเพื่อบูชายัญ แม้ชนบางคนของพระเจ้า ปเสนทิโกศลนั้น เป็นทาส คนใช้ หรือกรรมกรที่มีอยู่ ชนแม้เหล่านั้นถูกอาชญา ถูกภัยคุกคาม มีหน้านองด้วยน้ำตาร้องไห้พลาง กระทำบริกรรมไปพลาง ฯ

[๓๕๑] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงได้ ตรัสพระคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

มหายัญที่มีการตระเตรียมมาก มีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์
ชนิดต่างๆ คือ อัศวเมธ ปุริสเมธ สัมมาปาสะ วาชเปยยะ
นิรัคคพะ มหายัญเหล่านั้น เป็นยัญไม่มีผลมาก (เพราะ)

พระพุทธเจ้าเป็นต้นผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ผู้ดำเนินปฏิปทาอันชอบ
ย่อมไม่เข้าไปใกล้ยัญนั้น ฯ

ส่วนยัญใด มีการตระเตรียมน้อย ไม่มีการฆ่า แพะ แกะ โค และ
สัตว์ชนิดต่างๆ ซึ่งบุคคลบูชาสืบตระกูลทุกเมื่อพระพุทธเจ้าเป็นต้น
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ดำเนินปฏิปทาอันชอบ ย่อมเข้าไปใกล้ยัญ
นั้น ฯ

ผู้มีปัญญาควรบูชายัญนั้น ยัญนั้นเป็นยัญมีผลมาก เมื่อบุคคลบูชา
ยัญนั้นนั่นแหละ ย่อมมีแต่ความดี ไม่มีความชั่วช้าเลวทราม ยัญก็
เป็นยัญอย่างไพบูลย์ และเทวดาย่อมเลื่อมใส ฯ

พันธนสูตรที่ ๑๐

[๓๕๒] ก็โดยสมัยนั้นแล หมู่มหาชนถูกพระเจ้าปเสนทิโกศลให้จองจำ ไว้แล้ว บางพวกถูกจองจำด้วยเชือก บางพวกถูกจองจำด้วยขื่อคา บางพวกถูก จองจำด้วยโซ่ตรวน ฯ

ครั้งนั้นแล ภิกษุหลายรูปครองผ้าเรียบร้อยแล้วในเวลาเช้าถือบาตและจีวร เข้าไปสู่พระนครสาวัตถี เพื่อบิณฑบาต ครั้นกลับจากบิณฑบาตในเวลาหลัง ภัตตาหารแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงถวายบังคพระผู้มีพระภาค แล้วได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้นนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หมู่มหาชนถูกพระเจ้าปเสนทิโกศลใหจองจำไว้แล้ว บางพวกถูกจองจำด้วยเชือก บางพวกถูกจองจำด้วยขื่อคา บางพวก ถูกจองจำด้วยโซ่ตรวน ฯ

[๓๕๓] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงได้ ตรัสพระคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

นักปราชญ์ทั้งหลายไม่ได้กล่าวเครื่องจองจำที่ทำด้วยเหล็ก ทำด้วยไม้
และทำด้วยหญ้า (เชือก) ว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่นนักปราชญ์ทั้งหลาย

กล่าวความรักใคร่พอใจนักในแก้วมณี และกุณฑล และความห่วงอาลัย ในบุตรและภรรยาทั้งหลายว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่น พาให้ตกต่ำ เป็นเครื่องจำที่หย่อนๆแต่ปลดเปลื้องได้ยาก นักปราชญ์ทั้งหลายตัดเครื่องจองจำแม้เช่นนั้นออกบวช เป็นผู้ไม่มีความห่วงอาลัย ละกามสุขเสียแล้ว ฯ

จบ วรรคที่ ๑

รวมพระสูตรในปฐมวรรคที่ ๑ นี้ คือ

ทหรสูตรที่ ๑ ปุริสสูตรที่ ๒ ราชสูตรที่ ๓ ปิยสูตรที่ ๔ อัตตรักขิต สูตรที่ ๕ อัปปกสูตรที่ ๖ อรรถกรณสูตรที่ ๗ มัลลิกาสูตรที่ ๘ ยัญญสูตรที่ ๙ และพันธนสูตรที่ ๑๐ ฯ

ทุติยวรรคที่ ๒

ชฏิลสูตรที่ ๑

[๓๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารบุพพาราม ปราสาทของมิคารมารดา เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้น ในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่ทรงพักผ่อนแล้ว ประทับนั่งที่ภายนอกซุ้มประตู ฯ

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๓๕๕] ก็สมัยนั้น ชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎกนิครนถ์ ๗ คน ปริพาชก ๗ คน ผู้มีขนรักแร้ เล็บ และขนยาว ถือ เครื่องบริขารต่างๆ เดินผ่านไปในที่ไม่ไกล พระผู้มีพระภาค ฯ

ทันใดนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เสด็จลุกจากอาสนะทรงกระทำพระภูษา เฉวียงพระอังสาข้างหนึ่ง ทรงจดพระชานุมณฑลเบื้องขวา ณ พื้นแผ่นดิน ทรง ประนมอัญชลีไปทางชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎก นิครนถ์ ๗ คน ปริพาชก ๗ คน เหล่านั้นแล้ว ทรงประกาศพระนาม ๓ ครั้งว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคือพระราชาปเสนทิโกศล... ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคือพระราชา ปเสนทิโกศล ฯ

ลำดับนั้น เมื่อชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎกนิครนถ์ ๗ คน ปริพาชก ๗ คนเหล่านั้น เดินผ่านไปได้ไม่นาน พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกนักบวชเหล่านั้น คงเป็นพระอรหันต์ หรือท่านพระอรหัตมรรคเหล่าใดเหล่าหนึ่งในโลก ฯ

[๓๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร พระองค์เป็นคฤหัสถ์ บริโภคกาม ครอบครองเรือน บรรทมเบียดพระโอรสและพระชายา ทาจุรณจันทน์ อันมาแต่แคว้นกาสี ทรงมาลาของหอมและเครื่องลูบไล้ ยินดีเงินและทอง ยากที่ จะรู้เรื่องนี้ว่า คนพวกนี้เป็นพระอรหันต์ หรือคนพวกนี้บรรลุอรหัตมรรค ฯ

ดูกรมหาบพิตร ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน ก็ศีลนั้นจะพึงรู้ได้โดย กาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่รู้ ผู้มีปัญญา จึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรามก็ไม่รู้ ฯ

ดูกรมหาบพิตร ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยการงาน ก็ความสะอาดนั้นจะพึง รู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่รู้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรามก็ไม่รู้ ฯ

ดูกรมหาบพิตร กำลังใจพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย ก็กำลังใจนั้น จะพึงรู้ ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่รู้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรามก็ไม่รู้ ฯ

ดูกรมหาบพิตร ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา ก็ปัญญานั้นจะพึงรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่รู้ ผู้มีปัญญา จึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรามก็ไม่รู้ ฯ

[๓๕๗] พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่า อัศจรรย์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องไม่เคยมีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เท่าที่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร พระองค์เป็นคฤหัสถ์ บริโภคกาม... ยากที่จะรู้เรื่องนี้... ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรามก็ไม่รู้ ดังนี้ เป็นอันตรัส ดีแล้ว ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นักบวชเหล่านั้นเป็นคนของหม่อมฉัน เป็นจารบุรุษ เป็นคนสืบข่าวลับ เที่ยวสอดแนมไปยังชนบทแล้วพากันมา ในภายหลังข้าพระองค์ จึงจะรู้เรื่องราวที่คนเหล่านั้นสืบได้ก่อน ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้คนเหล่านั้น ชำระล้างละอองธุลีนั้นแล้ว อาบดี ประเทืองผิวดี โกนผมและหนวดแล้ว นุ่งห่มผ้าขาว เอิบอิ่มเพรียบพร้อม ด้วยเบญจกามคุณ บำเรอข้าพระองค์อยู่ ฯ

[๓๕๘] ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบความนี้แล้ว จึงได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

คนผู้เกิดมาดี ไม่ควรไว้วางใจ เพราะผิวพรรณและรูปร่าง ไม่ควรไว้
วางใจ เพราะการเห็นกันชั่วครู่เดียว เพราะว่านักบวชผู้ไม่สำรวม
ทั้งหลาย ย่อมเที่ยวไปยังโลกนี้ ด้วยเครื่องบริขารของเหล่านักบวชผู้
สำรวมดีแล้ว ประดุจกุณฑลดิน และมาสกโลหะหุ้มด้วยทองคำปลอม
ไว้ คนทั้งหลายไม่บริสุทธิ์ในภายใน งามแต่ภายนอก แวดล้อมด้วย
บริวารท่องเที่ยวอยู่ในโลก ฯ

ปัญจราชสูตรที่ ๒

[๓๕๙] พระผู้มีพระภาคประทับ ... เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้น พระราชา ๕ พระองค์ มีพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นประมุข ผู้เอิบอิ่มเพรียบพร้อมได้รับบำเรออยู่ด้วยเบญจพิธกามคุณ เกิดถ้อยคำโต้เถียงกันขึ้นว่า อะไรหนอเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย ฯ

ในพระราชาเหล่านั้น บางองค์ได้ตรัสอย่างนี้ว่า รูปทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย ฯ

บางองค์ได้ตรัสอย่างนี้ว่า เสียงทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย ฯ

บางองค์ได้ตรัสอย่างนี้ว่า กลิ่นทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย ฯ

บางองค์ได้ตรัสอย่างนี้ว่า รสทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย ฯ

บางองค์ได้ตรัสอย่างนี้ว่า โผฏฐัพพะทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย ฯ

เพราะเหตุที่พระราชาเหล่านั้น ไม่อาจทรงยังกันและกันให้เข้าพระทัยได้ จึงพระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ตรัสกะพระราชาเหล่านั้นว่า มาเถิดท่านสหายทั้งหลาย เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจักทูลถามความข้อนี้กะพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์แก่เราทั้งหลายอย่างใด เราทั้งหลาย พึงจำคำพยากรณ์นั้นไว้อย่างนั้นเถิด ฯ

พระราชาเหล่านั้น ทรงรับพระดำรัสของพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้ว ฯ

[๓๖๐] ครั้งนั้น พระราชา ๕ พระองค์เหล่านั้น มีพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นประมุข เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายในที่นี้ เป็นราชา ทั้ง ๕ คน เอิบอิ่มเพรียบพร้อมได้รับบำเรออยู่ด้วยเบญจกามคุณ เกิดมีถ้อยคำ โต้เถียงกันขึ้นว่า

อะไรหนอเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย บางท่านกล่าวอย่างนี้ว่า รูปทั้งหลาย เป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย บางท่านกล่าวอย่างนี้ว่า เสียงทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย บางท่านกล่าวอย่างนี้ว่า กลิ่นทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลายบางท่านกล่าวอย่างนี้ว่า รสทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย บางท่านกล่าวอย่างนี้ ว่า โผฏฐัพพะทั้งหลายเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไร หนอเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย ฯ

[๓๖๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร ยอดสุดแห่งความพอใจนั่นแหละ อาตมภาพกล่าวว่าเป็นยอดในเบญจกามคุณ ดูกรมหาบพิตร รูปเหล่าใดเป็นที่พอใจของคนบางคน รูปเหล่านั้นไม่เป็นที่พอใจของคนบางคน เขา ดีใจ มีความดำริบริบูรณ์ด้วยรูปเหล่าใด รูปอื่นจากรูปเหล่านั้น จะยิ่งกว่า หรือ ประณีตกว่า เขาก็ไม่ปรารถนา รูปเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่งสำหรับเขา รูปเหล่านั้นเป็นยอดเยี่ยมสำหรับเขา ดูกรมหาบพิตร เสียงเหล่าใด ... ดูกรมหาบพิตร กลิ่นเหล่าใด ... ดูกรมหาบพิตร รสเหล่าใด ... ดูกรมหาบพิตร โผฏฐัพพะ เหล่าใด เป็นที่พอใจของคนบางคน โผฏฐัพพะเหล่านั้น ไม่เป็นที่พอใจของคน บางคน เขาดีใจ มีความดำริบริบูรณ์ด้วยโผฏฐัพพะเหล่าใด โผฏฐัพพะอื่นจาก โผฏฐัพพะเหล่านั้น จะยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า เขาก็ไม่ปรารถนา โผฏฐัพพะ เหล่านั้นเป็นอย่างยิ่งสำหรับเขา โผฏฐัพพะเหล่านั้นเป็นยอดเยี่ยมสำหรับเขา ฯ

[๓๖๒] ก็สมัยนั้น จันทนังคลิกอุบาสกนั่งอยู่ในบริษัทนั้น ฯ

ลำดับนั้น จันทนังคลิกอุบาสกลุกจากอาสนะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ พระผู้มีพระภาค เหตุอย่างหนึ่งย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต เหตุอย่างหนึ่งย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรจันทนังคลิกะ ขอเหตุนั้นจงแจ่มแจ้งเถิด ฯ

ลำดับนั้น จันทนังคลิกอุบาสก ได้สรรเสริญพระผู้มีพระภาคเฉพาะพระพักตร์ ด้วยคาถาที่สมควรแก่เหตุนั้นว่า

ดอกปทุมชื่อโกกนุท บานในเวลาเช้า ยังไม่สิ้นกลิ่นยังมีกลิ่นหอมอยู่
ฉันใด ท่านจงดูพระอังคีรส ผู้ไพโรจน์อยู่ดุจดวงอาทิตย์ รุ่งโรจน์อยู่
ในอากาศ ฉะนั้น ฯ

[๓๖๓] ลำดับนั้น พระราชา ๕ พระองค์เหล่านั้น ทรงให้จันทนังคลิกอุบาสกห่มด้วย ผ้า ๕ ผืน (คือพระราชทานผ้าห่ม ๕ ผืน) ฯ

ทันใดนั้น จันทนังคลิกอุบาสก ก็ถวายให้พระผู้มีพระภาคทรงห่มด้วย ผ้า ๕ ผืน เหล่านั้น ฯ

โทณปากสูตรที่ ๓

[๓๖๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยพระสุธาหารหุงด้วยข้าวสารหนึ่งทะนาน ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยแล้วทรงอึดอัด เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๓๖๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นเสวยแล้วทรง อึดอัด จึงได้ทรงภาษิตพระคาถานี้ในเวลานั้นว่า

มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้มา ย่อมมีเวทนา
เบาบาง เขาย่อมแก่ช้า ครองอายุได้ยืนนาน ฯ

[๓๖๖] ก็สมัยนั้น มาณพชื่อสุทัศนะ ยืนอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ พระเจ้าปเสนทิโกศล ฯ

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงตรัสเรียกสุทัสสนมาณพมารับสั่งว่า มาเถิด เจ้า สุทัศนะ เจ้าจงเรียนคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วจงกล่าวใน เวลาเราบริโภคอาหาร อนึ่ง เราจะให้นิตยภัตแก่เจ้าวันละ ๑๐๐ กหาปณะทุกวัน ฯ

สุทัสสนมาณพรับสนองพระดำรัสพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า เป็นพระมหากรุณาอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนี้ แล้วเรียนคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค กล่าวในเวลาที่พระเจ้าปเสนทิโกศล เสวยพระกระยาหารว่า

มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้มา ย่อมมีเวทนาเบาบาง เขาย่อมแก่ช้า ครองอายุได้ยืนนาน ฯ

[๓๖๗] ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงดำรงอยู่โดยมีพระกระยาหารหนึ่งทะนานข้าวสุกเป็นอย่างมากเป็นลำดับมา ฯ

ในลำดับต่อมา พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระวรกายกระปรี้กระเปร่าดี ทรงลูบพระวรกายด้วยฝ่าพระหัตถ์ ทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้นว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงอนุเคราะห์เราด้วยประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ภพนี้ และ ประโยชน์ภพหน้าหนอ ฯ

ปฐมสังคามวัตถุสูตรที่ ๔

[๓๖๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร ทรงตระเตรียม จตุรงคินีเสนา ยกไปรุกรานพระเจ้าปเสนทิโกศล ถึงแคว้นกาสี ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงสดับข่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร ทรงตระเตรียมจตุรงคินีเสนายกมารุกรานเราถึงแคว้นกาสี ฯ

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทรงจัดจตุรงคินีเสนา ยกออกไปต่อสู้ พระเจ้าแผ่นดินมคธ อชาตสัตรู เวเทหิบุตร ป้องกันแคว้นกาสี ฯ

ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร กับพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงทำสงครามกันแล้ว แต่ในสงครามครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตรทรงชำนะพระเจ้าปเสนทิโกศล ฯ

ฝ่ายพระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ปราชัย ก็เสด็จล่าทัพกลับพระนครสาวัตถี ราชธานีของพระองค์ ฯ

[๓๖๙] ครั้งนั้น เวลาเช้า ภิกษุเป็นจำนวนมากนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและ จีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว ในเวลาปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ภิกษุเหล่านั้นนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระโอกาส พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร ทรงตระเตรียมจตุรงคินีเสนา ยกมารุกรานพระเจ้าปเสนทิโกศลถึง แคว้นกาสี พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงสดับข่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรูเวเทหิบุตร ทรงตระเตรียมจตุรงคินีเสนา ยกมารุกรานเราถึงแคว้นกาสี ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล จึงทรงจัดจตุรงคินีเสนา ยก ออกไปต่อสู้พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร ป้องกันแคว้นกาสี ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร กับพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทำสงครามกันแล้ว แต่ในสงครามครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร ทรง ชำนะพระเจ้าปเสนทิโกศล ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฝ่ายพระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ปราชัย ก็เสด็จล่าทัพกลับพระนครสาวัตถีราชธานีของพระองค์ ฯ

[๓๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าแผ่นดิน มคธอชาตสัตรูเวเทหิบุตร มีมิตรเลวทราม มีสหายเลวทราม มีพระทัยน้อมไปในคนเลวทราม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายพระเจ้าปเสนทิโกศล มีมิตรดีงาม มีสหายดีงาม มีพระทัยน้อมไปในคนดีงาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย วันนี้พระเจ้าปเสน ทิโกศลทรงแพ้มาแล้วอย่างนี้ จักบรรทมเป็นทุกข์ตลอดราตรีนี้ ฯ

[๓๗๑] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ผู้ชำนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ บุคคลละความชนะและ
ความแพ้เสียแล้ว จึงสงบระงับ นอนเป็นสุข ฯ

ทุติยสังคามวัตถุสูตรที่ ๕

[๓๗๒] ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร ทรงตระเตรียมจตุรงคินีเสนา ยกไปรุกรานพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงแคว้นกาสี ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงสดับข่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตรทรงตระเตรียมจตุรงคินีเสนา ยกมารุกรานเราถึงแคว้นกาสี ฯ

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทรงจัดจตุรงคินีเสนา ยกออกไปต่อสู้ พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร ป้องกันแคว้นกาสี ฯ

ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร กับพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทำสงครามกันแล้ว แต่ในสงครามครั้งนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงชำนะพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร และทรงจับพระองค์เป็นเชลย ศึกได้ ฯ

[๓๗๓] ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลได้มีพระดำริว่า ถึงแม้พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตรนี้ จะประทุษร้ายเราผู้มิได้ประทุษร้าย แต่เธอก็ยัง เป็นพระภาคิไนยของเรา อย่ากระนั้นเลย เราควรยึดพลช้างทั้งหมด ยึดพลม้า ทั้งหมด ยึดพลรถทั้งหมด ยึดพลเดินเท้าทั้งหมดของพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร แล้วปล่อยพระองค์ไปทั้งยังมีพระชนม์อยู่เถิด ฯ

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงยึดพลช้างทั้งหมด ทรงยึดพลม้า ทั้งหมด ทรงยึดพลเดินเท้าทั้งหมด ของพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร แล้วทรงปล่อยพระองค์ไปทั้งยังมีพระชนม์อยู่ ฯ

[๓๗๔] ครั้งนั้น เวลาเช้า ภิกษุเป็นจำนวนมาก นุ่งห่มแล้ว ถือบาตร และจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถี แล้ว ในเวลาปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ครั้นแล้วก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ภิกษุเหล่านั้น นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระโอกาส พระเจ้าแผ่นดินมคธ อชาตสัตรู เวเทหิบุตร ทรงตระเตรียมจตุรงคินีเสนา ยกมารุกรานพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงแคว้นกาสี พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงสดับข่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินมคธ อชาตสัตรู เวเทหิบุตร ทรงตระเตรียมจตุรงคินีเสนา ยกมารุกรานถึงแคว้นกาสี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทรงจัดจตุรงคินีเสนา ยกออกไปต่อสู้พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร ป้องกันแคว้นกาสี ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตรกับพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงทำสงครามกันแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่ในสงครามครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงชำนะพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร และทรงจับพระองค์ เป็นเชลยศึกได้ด้วย ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลได้มีพระดำริว่า ถึงแม้พระเจ้า แผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตรนี้ จะประทุษร้ายเราผู้มิได้

ประทุษร้าย แต่เธอ ก็ยังเป็นพระภาคิไนยของเรา อย่ากระนั้นเลยเราควรยึดพลช้างทั้งหมด ยึดพลม้าทั้งหมด ยึดพลรถทั้งหมด ยึดพลเดินเท้าทั้งหมด ของพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร แล้วปล่อยพระองค์ไปทั้งยังมีพระชนม์อยู่เถิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงยึดพลช้างทั้งหมด ทรงยึดพลม้าทั้งหมด ทรง ยึดพลรถทั้งหมด ทรงยึดพลเดินเท้าทั้งหมด ของพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตสัตรู เวเทหิบุตร แล้วทรงปล่อยพระองค์ไปทั้งยังมีพระชนม์อยู่ ฯ

[๓๗๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้วจึงได้ทรง ภาษิตพระคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

บุรุษจะแย่งชิงเขาได้ ก็ชั่วกาลที่การแย่งชิงของเขายังพอสำเร็จได้ แต่
เมื่อใด คนเหล่าอื่นย่อมแย่งชิง ผู้แย่งชิงนั้น ย่อมถูกเขากลับแย่งชิง
เมื่อนั้น ฯ
เพราะว่า คนพาลย่อมสำคัญว่า เป็นฐานะตราบเท่าที่บาปยังไม่ให้ผล
แต่บาปให้ผลเมื่อใด คนพาลย่อมเข้าถึงทุกข์เมื่อนั้น ฯ
ผู้ฆ่าย่อมได้รับการฆ่าตอบ ผู้ชำนะย่อมได้รับการชนะตอบ ผู้ด่า
ย่อมได้รับการด่าตอบ และผู้ขึ้งเคียดย่อมได้รับความขึ้งเคียดตอบ
ฉะนั้น เพราะความหมุนเวียนแห่งกรรม ผู้แย่งชิงนั้น ย่อมถูกเขากลับ
แย่งชิงคืน ฯ

ธีตุสูตรที่ ๖

[๓๗๖] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ลำดับนั้น ราชบุรุษเข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ก็กราบทูล ณ ที่ใกล้พระกรรณของพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้ประเสริฐ พระนางมัลลิกาเทวีทรงประสูติพระธิดาแล้ว ฯ

เมื่อบุรุษกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ไม่ทรงเบิกบาน พระทัย ฯ

[๓๗๗] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล ไม่ทรงเบิกบานพระทัย จึงได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

ดูกรมหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าปวงชน แท้จริง แม้สตรีบางคนก็เป็น
ผู้ประเสริฐ พระองค์จงชุบเลี้ยงไว้ สตรีที่มีปัญญา มีศีล ปฏิบัติแม่ผัว
พ่อผัวดังเทวดา จงรักสามี ฯ
บุรุษที่เกิดจากสตรีนั้น ย่อมเป็นคนแกล้วกล้า เป็นเจ้าแห่งทิศได้
บุตรของภริยาดีเช่นนั้น แม้ราชสมบัติก็ครอบครองได้ ฯ

ปฐมอัปปมาทสูตรที่ ๗

[๓๗๘] พระผู้มีพระภาคประทับ ... เขตพระนครสาวัตถี ... พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า มีอยู่หรือ พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึดไว้ได้ซึ่ง ประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้ามีอยู่ ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่าง หนึ่งที่ยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า คืออะไร ฯ

[๓๗๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึด ไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า คือ ความ ไม่ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่สัญจรไปบนแผ่นดิน ชนิดใด ชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมถึงการรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง ย่อมกล่าวกันว่าเป็นเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นของใหญ่ ข้อนี้มีอุปมา ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า คือความไม่ประมาท ก็มีอุปไมยฉันนั้น ฯ

[๓๘๐] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

บุคคลปรารถนาอยู่ซึ่งอายุ ความไม่มีโรค วรรณะ สวรรค์ ความเกิด
ในตระกูลสูง และความยินดีอันโอฬารต่อๆ ไปพึงบำเพ็ญความ
ไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญ
กิริยาทั้งหลาย บัณฑิตผู้ไม่ประมาทย่อมยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๒ คือ
ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า เพราะยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์
ผู้มีปัญญาจึงได้นามว่า "บัณฑิต" ฯ

ทุติยอัปปมาทสูตรที่ ๘

[๓๘๑] พระผู้มีพระภาคประทับ ... เขตพระนครสาวัตถี ... พระเจ้าปเสนทิโกศล ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระโอกาส ความปริวิตกแห่งใจ บังเกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ผู้เข้าที่ลับพักผ่อนอยู่อย่างนี้ว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาค ตรัสดีแล้วนั่นแหละ สำหรับผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี ไม่ใช่ สำหรับผู้มีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว มีจิตน้อมไปในคนที่ชั่ว ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรมหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรมหาบพิตร ธรรมที่อาตมภาพกล่าวดีแล้วนั่นแหละ สำหรับผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนดี ไม่ใช่สำหรับผู้มีมิตรชั่ว มี สหายชั่ว มีจิตน้อมไปในคนที่ชั่ว ฯ

[๓๘๒] ดูกรมหาบพิตร สมัยหนึ่ง อาตมภาพอยู่ที่นิคมของหมู่เจ้าศากยะ ชื่อว่านครกะ ในสักกชนบท ดูกรมหาบพิตร ครั้งนั้น ภิกษุอานนท์ เข้าไปหาอาตมภาพถึงที่อยู่ ครั้นแล้วก็อภิวาทอาตมภาพ แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ดูกรมหาบพิตร ภิกษุอานนท์นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะอาตมภาพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดีมีจิตน้อมไปในคนที่ดี เป็นคุณกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์ ดูกรมหาบพิตร เมื่อภิกษุอานนท์กล่าวอย่างนี้แล้ว อาตมภาพได้กล่าวกะภิกษุอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธออย่ากล่าวอย่างนั้น

ดูกรอานนท์ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดีนี้ เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ดูกรอานนท์ นี่ภิกษุผู้มีมิตรดีพึง ปรารถนา ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี จักเจริญอริยมรรคมีองค์แปด จักกระทำซึ่งอริยมรรคมีองค์แปดให้มากได้ ฯ

[๓๘๓] ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี ย่อมเจริญอริยมรรคมีองค์แปด ย่อมกระทำซึ่งอริยมรรคมีองค์แปดให้มากได้อย่างไร ฯ

ดูกรอานนท์ ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อความสละคืน ย่อมเจริญสัมมาสังกัปปะ ...ย่อมเจริญสัมมาวาจา . .. ย่อมเจริญสัมมากัมมันตะ ... ย่อมเจริญสัมมาอาชีวะ ... ย่อมเจริญสัมมาวายามะ ... ย่อมเจริญสัมมาสติ ... ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อความสละคืน ฯ

ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี ย่อมเจริญ อริยมรรคมีองค์แปด ย่อมกระทำซึ่งอริยมรรคมีองค์แปดให้มากได้ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ โดยปริยายแม้นี้ พึงทราบว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ฯ

ดูกรอานนท์ ด้วยว่าอาศัยเราเป็นมิตรดี สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเกิดเป็น ธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความเกิดได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความแก่ได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้น จากความเจ็บป่วยได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจาก ความตายได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความเสียใจ และความคับแค้นใจเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความเสียใจ และความคับแค้นใจได้ ฯ

ดูกรอานนท์ โดยปริยายนี้แล พึงทราบว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดีนี้ เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ฯ

[๓๘๔] ดูกรมหาบพิตร เพราะเหตุนั้นแหละ พระองค์พึงทรงสำเหนียก อย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทรงสำเหนียกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรมหาบพิตร ธรรมอย่างหนึ่งนี้ คือความไม่ประมาทในกุศลธรรม ทั้งหลาย พระองค์ผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี พึงทรงอาศัย อยู่เถิด ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท หมู่นางสนมผู้ตามเสด็จจักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ถ้ากระนั้น แม้พวกเราก็จักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท แม้กษัตริย์ทั้งหลายผู้ตามเสด็จจักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ถ้ากระนั้น แม้พวกเราก็จักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท แม้ กองทัพ (ข้าราชการฝ่ายทหาร) ก็จักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ถ้ากระนั้น แม้พวกเราก็จักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท แม้ ชาวนิคมและชาวชนบทก็จักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ถ้ากระนั้น แม้พวกเราก็จักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท แม้พระองค์เองก็จักเป็นผู้ได้รับคุ้มครองแล้ว ได้รับรักษาแล้ว แม้หมู่นางสนมก็จัก เป็นผู้ได้รับคุ้มครองแล้ว ได้รับรักษาแล้ว แม้เรือนคลังก็จักเป็นอันได้รับ คุ้มครองแล้ว ได้รับรักษาแล้ว ฯ

[๓๘๕] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

บุคคลผู้ปรารถนาโภคะอันโอฬารต่อๆ ไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาท
บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยาทั้งหลาย
บัณฑิตผู้ไม่ประมาทย่อมยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๒ คือประโยชน์ภพนี้
และประโยชน์ภพหน้าเพราะยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ ผู้มีปัญญาจึงได้
นามว่า"บัณฑิต" ฯ

ปฐมาปุตตกสูตรที่ ๘

[๓๘๖] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับในเวลาเที่ยงวัน ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า เชิญเถอะมหาบพิตร พระองค์เสด็จมาจากไหนหนอ ในเวลาเที่ยงวัน ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีในพระนครสาวัตถีนี้ กระทำกาลกิริยาแล้ว หม่อมฉันให้ขนทรัพย์สมบัติ อันไม่มีบุตรรับมรดกนั้น มาไว้ภายในพระราชวังแล้วก็มา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เฉพาะเงินเท่านั้นมี ๘,๐๐๐,๐๐๐ ส่วนเครื่องรูปิยะไม่ต้องพูดถึง ก็แต่คฤหบดีผู้เป็น เศรษฐีนั้น ได้บริโภคอาหารเห็นปานนี้ คือบริโภคปลายข้าวกับน้ำส้มพอูม ได้ใช้ ผ้าเครื่องนุ่งห่มเห็นปานนี้ คือนุ่งห่มผ้าเนื้อหยาบที่ตัดเป็นสามชิ้นเย็บติดกัน ได้ใช้ยานพาหนะเห็นปานนี้ คือใช้รถเก่าๆ กั้นร่มทำด้วยใบไม้ ฯ

[๓๘๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรมหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรมหาบพิตร อสัตบุรุษได้โภคะอันโอฬาร แล้ว ไม่ยังตนให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำเลย ไม่ยังมารดาและบิดา ให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ไม่ยังบุตรและภรรยาให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ไม่ยังทาสกรรมกรให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ไม่ยังมิตรและอำมาตย์ให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ไม่ยังทักษิณาอัน มีผลในเบื้องบน มีอารมณ์ดี มีวิบากเป็นสุข เป็นไปเพื่อสวรรค์ ให้ตั้งอยู่ในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย โภคะเหล่านั้นของเขาที่มิได้ใช้สอยโดยชอบอย่างนี้ พระราชาทั้งหลายย่อมนำไปบ้าง โจรทั้งหลายย่อมนำไปบ้าง ไฟย่อมไหม้เสียบ้าง น้ำย่อมพัดไปเสียบ้าง ทายาททั้งหลายผู้ไม่เป็นที่รักย่อมนำไปบ้าง ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อเป็นเช่นนี้ โภคะที่มิได้ใช้สอยโดยชอบของเขา เหล่านั้น ย่อมถึงความหมดสิ้นไปเปล่าโดยไม่ถึงการบริโภค ฯ

ดูกรมหาบพิตร ในที่ของอมนุษย์ มีสระโบกขรณีซึ่งมีน้ำใส มีน้ำเย็น มีน้ำจืดสนิทใสตลอด มีท่าดี น่ารื่นรมย์ น้ำนั้นคนไม่พึงตักเอาไปเลย ไม่พึงดื่ม ไม่พึงอาบ หรือไม่พึงกระทำตามความต้องการได้ ดูกรมหาบพิตร ก็เมื่อ เป็นเช่นนี้ น้ำที่มิได้บริโภคโดยชอบนั้น พึงถึงความหมดสิ้นไปเปล่า โดยไม่ถึงการบริโภค แม้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร อสัตบุรุษได้โภคะอันโอฬารแล้ว ไม่ยัง ตนให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำเลย ฯลฯ ดูกรมหาบพิตร เมื่อ

เป็น เช่นนี้ โภคะที่มิได้บริโภคโดยชอบของเขาเหล่านั้น ย่อมถึงความหมดสิ้นไป เปล่าโดยไม่ถึงการบริโภค ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

[๓๘๘] ดูกรมหาบพิตร ส่วนสัตบุรุษได้โภคะอันโอฬารแล้ว ย่อมยัง ตนให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ย่อมยังมารดาและบิดาให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ย่อมยังบุตรและภรรยาให้ได้รับความสุข ให้ได้รับ ความอิ่มหนำ ย่อมยังทาสกรรมกรให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ย่อม ยังมิตรและอำมาตย์ให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ย่อมประดิษฐานไว้ซึ่งทักษิณาอันมีผลในเบื้องบน มีอารมณ์ดี มีวิบากเป็นสุข เป็นไปเพื่อสวรรค์ ในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย โภคะเหล่านั้นของเขา ที่บริโภคโดยชอบอยู่อย่างนี้ พระราชาทั้งหลายย่อมนำไปไม่ได้ โจรทั้งหลายย่อมนำไปไม่ได้ ไฟย่อมไม่ไหม้ น้ำย่อมไม่พัดไป ทายาททั้งหลายผู้ไม่เป็นที่รักย่อมนำไปไม่ได้ ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อเป็นเช่นนี้ โภคะที่บริโภคอยู่โดยชอบของเขาเหล่า นั้น ย่อมถึงการบริโภค ไม่ถึงความหมดสิ้นไปเปล่า ฯ

ดูกรมหาบพิตร ในที่ไม่ไกลคามหรือนิคม มีสระโบกขรณี ซึ่งมีน้ำใส มีน้ำเย็น มีน้ำจืดสนิท ใสตลอด มีท่าดี น่ารื่นรมย์ น้ำนั้นคนพึงตักไปบ้างพึงดื่มบ้าง พึงอาบบ้าง พึงกระทำตามความต้องการบ้าง ดูกรมหาบพิตร ก็เมื่อ เป็นเช่นนี้ น้ำที่บริโภคอยู่โดยชอบนั้น พึงถึงการบริโภค ไม่ถึงความหมดสิ้นไป เปล่า แม้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร สัตบุรุษได้โภคะอันโอฬารแล้ว ย่อมยังตนให้ ได้รับความสุข ให้ได้รับความอิ่มหนำ ฯลฯ เมื่อเป็นเช่นนี้ โภคะที่บริโภคอยู่ โดยชอบของเขาเหล่านั้น ย่อมถึงการบริโภค ไม่ถึงความหมดสิ้นไปเปล่า ฉัน นั้นเหมือนกัน ฯ

[๓๘๙] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

น้ำมีอยู่ในที่ของอมนุษย์ คนย่อมงดน้ำที่ไม่พึงดื่มนั้น ฉันใด คนชั่วได้
ทรัพย์แล้ว ย่อมไม่บริโภคด้วยตนเอง ย่อมไม่ให้ทาน ฉันนั้น ส่วน
วิญญูชนผู้มีปัญญา ได้โภคะแล้ว เขาย่อมบริโภค และทำกิจ เขาเป็น
คนอาจหาญ เลี้ยงดูหมู่ ญาติ ไม่ถูกติเตียน ย่อมเข้าถึงแดนสวรรค์ ฯ

ทุติยาปุตตกสูตรที่ ๑๐

[๓๙๐] ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับในเวลาเที่ยงวัน ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า เชิญเถอะมหาบพิตร พระองค์เสด็จมาจากไหนหนอ ในเวลาเที่ยงวัน ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีในพระนครสาวัตถีนี้ กระทำกาลกิริยาแล้ว หม่อมฉันให้ขนทรัพย์สมบัติ อันไม่มีบุตรรับมรดกนั้น มาไว้ในพระราชวังแล้วก็มา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เฉพาะเงินเท่านั้นมี ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ ส่วนเครื่องรูปิยะไม่ต้องพูดถึง ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ก็คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้น ได้บริโภคอาหารเห็นปานนี้ คือบริโภคปลาย ข้าวกับน้ำส้มพอูม ได้ใช้ผ้าเครื่องนุ่งห่มเห็นปานนี้ คือนุ่งห่มผ้าเนื้อหยาบที่ตัด เป็นสามชิ้นเย็บติดกัน ได้ใช้ยานพาหนะเห็นปานนี้ คือใช้รถเก่าๆ กั้นร่มทำด้วย ใบไม้ ฯ

[๓๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรมหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรมหาบพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว คฤหบดี ผู้เป็นเศรษฐีนั้น ได้สั่งให้จัดบิณฑบาตถวายพระปัจเจกสัมพุทธะ นามว่า ตครสิขี ว่าท่านทั้งหลาย จงถวายบิณฑะแก่สมณะ แล้วลุกจากอาสนะเดินหลีกไป แต่ครั้น ถวายแล้ว ภายหลังได้มีวิปฏิสารว่า บิณฑบาตนี้ ทาสหรือกรรมกรพึงบริโภคยัง ดีกว่า นอกจากนี้เขายังปลงชีวิตบุตรน้อยคนเดียวของพี่ชาย เพราะเหตุทรัพย์ สมบัติอีก ดูกรมหาบพิตร การที่คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้น สั่งให้จัดบิณฑบาต ถวายพระตครสิขีปัจเจกสัมพุทธะ ด้วยวิบากของกรรมนั้น เขาจึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๗ ครั้ง ด้วยวิบากอันเป็นส่วนเหลือของกรรมนั้นเหมือนกัน ได้ครอง ความเป็นเศรษฐีในพระนครสาวัตถีนี้แหละถึง ๗ ครั้ง ฯ

ดูกรมหาบพิตร การที่คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้นถวายแล้วภายหลังได้มี วิปฏิสารว่า บิณฑบาตนี้ทาสหรือกรรมกรพึงบริโภคยังดีกว่า ด้วยวิบากของกรรม นั้น จิตของเขาจึงไม่น้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอันโอฬาร จิตของเขาจึงไม่น้อมไป เพื่อใช้ผ้าเครื่องนุ่งห่มอันโอฬาร จิตของเขาจึงไม่น้อมไปเพื่อใช้ยานพาหนะอัน โอฬาร จิตของเขาจึงไม่น้อมไปเพื่อบริโภคเบญจกามคุณอันโอฬาร ฯ

ดูกรมหาบพิตร ก็แหละการที่คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้น ปลงชีวิตบุตรน้อย คนเดียวของพี่ชาย เพราะเหตุทรัพย์สมบัติ ด้วยวิบากของกรรมนั้น เขาจึงถูกไฟเผาอยู่ในนรกหลายปี

หลายพันปี หลายแสนปี ด้วยวิบากอันเป็นส่วนเหลือของ กรรมนั้นเหมือนกัน ทรัพย์สมบัติอันไม่มีบุตรรับมรดกของเขานี้ จึงถูกขนเข้าพระคลังหลวงเป็นครั้งที่ ๗ ฯ

ดูกรมหาบพิตร ก็บุญเก่าของคฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้นหมดสิ้นแล้ว และบุญใหม่ก็ไม่ได้สะสมไว้ ฯ

ดูกรมหาบพิตร ก็ในวันนี้ คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐี ถูกไฟเผาอยู่ใน มหาโรรุวนรก ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คฤหบดีผู้เป็น เศรษฐี เข้าถึงมหาโรรุวนรกอย่างนั้นหรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อย่างนั้นมหาบพิตร คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐี เข้า ถึงมหาโรรุวนรกแล้ว ฯ

[๓๙๒] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงินทอง หรือข้าวของ ที่หวงแหนอย่างใดอย่างหนึ่ง
มีอยู่ ทาส กรรมกร คนใช้ และผู้อาศัยของเขา พึงพาเอาไปไม่ได้
ทั้งหมด จะต้องถึงซึ่งการละทิ้งไว้ทั้งหมด ฯ
ก็บุคคลทำกรรมใด ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ กรรมนั้นแหละ
เป็นของๆ เขา และเขาย่อมพาเอากรรมนั้นไป อนึ่งกรรมนั้นย่อม
ติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตน ฉะนั้นเพราะฉะนั้น บุคคลควร
ทำกรรมดี สั่งสมไว้สำหรับภพหน้าบุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์
ทั้งหลายในโลกหน้า ฯ

จบ วรรคที่ ๒

รวมพระสูตรในวรรคที่ ๒ นี้ มี ๑๐ สูตร คือ ชฏิลสูตรที่ ๑ ปัญจราชสูตรที่ ๒ โทณปากสูตรที่ ๓ สังคามวัตถุสูตร กล่าวไว้ ๒ สูตร เป็นที่ ๔ และที่ ๕ ธีตุสูตรที่ ๖ อัปปมาทสูตร ๒ สูตร เป็นที่ ๗ และที่ ๘ กับอปุตตกสูตร กล่าวไว้ ๒ สูตร เป็นที่ ๙ และที่ ๑๐ ครบวรรคพอดี ฯ

ตติยวรรคที่ ๓

ปุคคลสูตรที่ ๑

[๓๙๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ครั้นแล้ว ทรงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วได้ประทับนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท้าวเธอผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรมหาบพิตร บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก บุคคล ๔ จำพวกเป็นไฉน บุคคล ๔ จำพวกคือ บุคคลผู้มืดแล้วมืดต่อไปจำพวก ๑ บุคคลผู้มืดแล้วกลับ สว่างต่อไปจำพวก ๑ บุคคลผู้สว่างแล้วกลับมืดต่อไปจำพวก ๑ บุคคลผู้สว่างแล้ว คงสว่างต่อไปจำพวก ๑ ฯ

[๓๙๔] ดูกรมหาบพิตร ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่ามืดแล้วคงมืดต่อไป ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาภายหลังในตระกูลอันต่ำ คือในตระกูลจัณฑาล ในตระกูลช่างจักสาน ในตระกูลพราน ในตระกูลช่างรถ หรือ ในตระกูลคนเทหยากเยื่อ ซึ่งขัดสน มีข้าวน้ำโภชนาหารน้อย มีอาชีพฝืดเคือง เป็นตระกูลที่หาอาหารและผ้านุ่งห่มได้โดยยาก และเขาเป็นคนที่มีผิวพรรณทรามไม่น่าดูไม่น่าชม เป็นคนเล็กแคระ มีอาพาธมาก เป็นคนเสียจักษุ เป็นง่อย เป็นคนกระจอกหรือเป็นเปลี้ย มักหาข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย เครื่องประทีปไม่ใคร่ได้ เขาซ้ำประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นเขาประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรมหาบพิตร บุรุษพึงไป จากความมืดทึบสู่ความมืดทึบ หรือพึงไปจากความมืดมัวสู่ความมืดมัว

หรือพึง ไปจากโลหิตอันมีมลทินสู่โลหิตอันมีมลทิน ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้ มีอุปไมยฉันนั้น ดูกรมหาบพิตร อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มืดแล้วคงมืดต่อไป ฯ

[๓๙๕] ดูกรมหาบพิตร ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มืดแล้วกลับสว่างต่อไป ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเกิดมาภายหลังในตระกูล อันต่ำทราม คือในตระกูลจัณฑาล ในตระกูลช่างจักสาน ในตระกูลพราน ใน ตระกูลช่างรถ หรือในตระกูลคนเทหยากเยื่อ ขัดสน มีข้าวน้ำโภชนาหารน้อย มีอาชีพฝืดเคือง เป็นตระกูลที่หาอาหารและผ้านุ่งห่มได้โดยยาก และเขาเป็นคนมีผิวพรรณทราม ไม่น่าดูไม่น่าชม เป็นคนเล็กแคระ เป็นคนมีอาพาธมาก เป็นคนเสียจักษุ เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นคนเปลี้ย มักหาข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และเครื่อง ประทีปไม่ใคร่ได้ แม้กระนั้น เขาก็ประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นเขา ประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกรมหาบพิตร บุรุษพึงขึ้นจากแผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือพึงขึ้นจากบัลลังก์สู่หลังม้า หรือพึงขึ้นจากหลังม้าสู่คอช้าง หรือพึงขึ้นจากคอช้างสู่ปราสาท แม้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ตถาคตย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น ดูกรมหาบพิตร อย่างนี้ แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มืดแล้วกลับสว่างต่อไป ฯ

[๓๙๖] ดูกรมหาบพิตร ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วกลับมืด ต่อไป ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดมาภายหลังในตระกูลสูง คือในตระกูลขัตติยมหาศาล หรือในตระกูลคฤหบดี มหาศาล มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก มีทองและเงินล้นเหลือ มีของ ใช้น่าปลื้มใจล้นเหลือ มีทรัพย์คือข้าวเปลือกล้นเหลือ และเขาเป็นคนมีรูปงามน่าดูน่าชม ประกอบด้วยความงามแห่งผิวเป็นเยี่ยม มักหาข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และเครื่องประทีปได้สะดวก แต่เขากลับประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นเขาประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต นรก ดูกรมหาบพิตร บุรุษลงจากปราสาทสู่คอช้าง หรือลงจากคอช้างสู่หลังม้า หรือลงจากหลังม้าสู่บัลลังก์ หรือลงจากบัลลังก์สู่พื้นดิน หรือจากพื้นดินเข้าไปสู่ที่มืด แม้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น ดูกรมหาบพิตร อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วกลับมืดต่อไป ฯ

[๓๙๗] ดูกรมหาบพิตร ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไป ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเกิดมาภายหลังในตระกูลสูง คือในตระกูลขัตติยมหาศาล ในตระกูลพราหมณมหาศาล หรือในตระกูลคฤหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก มีทองและเงินล้น เหลือ มีของใช้น่าปลื้มใจล้นเหลือ มีทรัพย์คือข้าวเปลือกล้นเหลือ และเขาเป็น คนมีรูปสวย น่าดูน่าชม ประกอบด้วยความงามแห่งผิวเป็นเยี่ยม มักหาข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัยและเครื่อง ประทีปได้สะดวก เขาย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นเขาประพฤติ สุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกร มหาบพิตร บุรุษพึงก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์สู่บัลลังก์ หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากหลัง ม้าสู่หลังม้า หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากคอช้างสู่คอช้าง หรือพึงก้าวไปด้วยดีจาก ปราสาทสู่ปราสาท แม้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ตถาคตย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้มี อุปไมยฉันนั้น ดูกรมหาบพิตร อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไป ดูกรมหาบพิตร บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดังนี้ ฯ

[๓๙๘] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสพระคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ดูกรมหาบพิตร บุรุษเข็ญใจไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น
มีความดำริชั่ว เป็นมิจฉาทิฐิ ไม่มีความเอื้อเฟื้อย่อมด่า ย่อมบริภาษ
สมณะหรือพราหมณ์หรือวณิพกอื่นๆเขาเป็นคนไม่มีประโยชน์ เป็น
คนมักขึ้งเคียด ย่อมห้ามคนที่กำลังจะให้โภชนาหารแก่คนที่ขอ ดูกร
มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งของประชาราษฎร์ คนเช่นนั้นเมื่อตายไป ย่อม
เข้าถึงนรกอันร้ายแรง นี่ชื่อว่าผู้มืดแล้วคงมืดต่อไป ฯ
ดูกรมหาบพิตร บุรุษ (บางคน) เป็นคนเข็ญใจ (แต่) เป็นคนมีศรัทธา
ไม่มีความตระหนี่ เขามีความดำริประเสริฐ มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมให้ทาน
ย่อมลุกรับสมณะหรือพราหมณ์ หรือวณิพกอื่นๆ ย่อมสำเหนียกใน
จรรยาอันเรียบร้อย ไม่ห้ามคนที่กำลังจะให้โภชนาหารแก่คนที่ขอ ดูกร
มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งของประชาราษฎร์ คนเช่นนั้นเมื่อตายไป ย่อม
เข้าถึงไตรทิพสถาน นี่ชื่อว่าผู้มืดแล้วกลับสว่างต่อไป ฯ

ดูกรมหาบพิตร บุรุษ (บางคน) ถึงหากจะมั่งมี (แต่) ไม่มีศรัทธา เป็นคนมีความตระหนี่เหนียวแน่น มีความดำริชั่วเป็นมิจฉาทิฐิ ไม่มีความเอื้อเฟื้อ ย่อมด่าย่อมบริภาษสมณะหรือพราหมณ์ หรือวณิพกอื่นๆ เขาเป็นคนไม่มีประโยชน์ เป็นคนมักขึ้งเคียด ย่อมห้ามคนที่กำลังจะให้โภชนาหารแก่คนที่ขอดูกรมหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งของประชาราษฎร์ คนเช่นนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงนรกอันร้ายแรง นี่ชื่อว่า ผู้สว่างแล้วกลับมืดต่อไป ฯ

ดูกรมหาบพิตร บุรุษ (บางคน) ถึงหากจะมั่งมี ก็เป็นคนมี ศรัทธา ไม่มีความตระหนี่ เขามีความดำริประเสริฐ มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมให้ทาน ย่อมลุกรับสมณะหรือพราหมณ์หรือแม้วณิพกอื่นๆ ย่อมสำเหนียกในจรรยาอันเรียบร้อย ไม่ห้ามคนที่กำลังจะให้โภชนาหารแก่ผู้ที่ขอ ดูกรมหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งของประชาราษฎร์ คนเช่นนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงไตรทิพสถาน นี่ชื่อว่าผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไป ดังนี้ ฯ

อัยยิกาสูตรที่ ๒

[๓๙๙] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้นแลเป็นเวลากลางวัน พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับอยู่ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท้าวเธอผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า เชิญเถิดมหาบพิตร พระองค์เสด็จมาจากไหนหนอแต่วัน ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระอัยยิกาของหม่อม ฉัน ผู้ทรงชราเป็นผู้เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัย มีพระชนม์พรรษา ๑๒๐ พรรษา ได้เสด็จทิวงคตเสียแล้ว ท่านเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของหม่อมฉันมาก พระพุทธเจ้าข้า หากหม่อมฉันจะพึงได้สมหวังว่า ขอพระอัยยิกาเจ้าของเราอย่าได้ เสด็จทิวงคตเลย ดังนี้ แม้ด้วยใช้ช้างแก้วแลกไซร้ หม่อมฉันพึงให้แม้ซึ่งช้างแก้ว เพื่อให้ได้สมหวัง ดังนี้ พระพุทธเจ้าข้า หากหม่อมฉันพึงได้

สมหวังว่า ขอพระอัยยิกาเจ้าของเราอย่าได้เสด็จทิวงคตเลย แม้ด้วยใช้ม้าแก้วแลกไซร้ หม่อมฉันพึงให้แม้ซึ่งม้าแก้วเพื่อให้ได้สมหวัง พระพุทธเจ้าข้า หากหม่อมฉันพึงได้สมหวัง ว่า ขอพระอัยยิกาเจ้าของเราอย่าได้เสด็จทิวงคตเลย ดังนี้ แม้ด้วยใช้บ้านส่วย แลกไซร้ หม่อมฉันพึงให้แม้ซึ่งบ้านส่วยเพื่อให้ได้สมหวัง พระพุทธเจ้าข้า หาก หม่อมฉันพึงได้สมหวังว่า ขอพระอัยยิกาเจ้าของเราอย่าได้เสด็จทิวงคตเลย ดังนี้แม้ด้วยใช้ชนบทแลกไซร้ หม่อมฉันพึงให้แม้ซึ่งชนบทเพื่อให้ได้สมหวัง พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสคำนี้ไว้ว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง มีมรณะ เป็นธรรมดา มีมรณะเป็นที่สุด ไม่ล่วงพ้นมรณะไปได้เลย ดังนี้นั้น เป็นคำตรัสที่ชอบ เป็นของอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ฯ

[๔๐๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น มหาบพิตร ข้อนั้น เป็นอย่างนั้น มหาบพิตร สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง มีความตายเป็นธรรมดา มีความ ตายเป็นที่สุด ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้เลย ดูกรมหาบพิตร ภาชนะดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง ทั้งที่ดิบทั้งที่สุก ภาชนะดินเหล่านั้นทั้งหมด มีความแตกเป็นธรรมดา มีความแตกเป็นที่สุด ไม่ล่วงพ้นความแตกไปได้เลย แม้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง มีความตายเป็นธรรมดา มีความตายเป็นที่สุด ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้เลย ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

[๔๐๑] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงต้องตาย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด สัตว์
ทั้งหลายจักไปตามกรรม เข้าถึงผลแห่งบุญและบาป คือ ผู้มีกรรมเป็น
บาป จักไปสู่นรก ส่วนผู้มีกรรมเป็นบุญ จักไปสู่สุคติ ฯ
เพราะฉะนั้น พึงทำกรรมงามอันจะนำไปสู่สัมปรายภพ สั่งสมไว้ บุญ
ทั้งหลายย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก ฯ

โลกสูตรที่ ๓

[๔๐๒] สาวัตถีนิทาน ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ธรรมเท่าไรหนอแลเมื่อเกิดขึ้นแก่โลก ย่อมเกิดขึ้น เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สำราญ ฯ

[๔๐๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร ธรรม ๓ อย่างแล เมื่อเกิดขึ้นแก่โลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความ อยู่ไม่สำราญ ธรรม ๓ อย่างเป็นไฉน ฯ

๑. ดูกรมหาบพิตร ธรรมคือความโลภแล เมื่อเกิดขึ้นแก่โลกย่อมเกิด ขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สำราญ ฯ

๒. ดูกรมหาบพิตร ธรรมคือโทสะความประทุษร้ายแล เมื่อเกิดขึ้น แก่โลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ สำราญ ฯ

๓. ดูกรมหาบพิตร ธรรมคือโมหะความหลงแล เมื่อเกิดขึ้นแก่โลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สำราญ ฯ

ดูกรมหาบพิตร ธรรม ๓ อย่างนี้แล เมื่อเกิดขึ้นแก่โลก ย่อมเกิดขึ้น เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สำราญ ฯ

[๔๐๔] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

โลภะ โทสะ และโมหะ อันบังเกิดแก่ตนย่อมเบียดเบียน บุรุษ ผู้มีใจ
เป็นบาป ดุจผลของตนเบียดเบียนไม้เต่ารั้งฉะนั้น ฯ

อิสสัตถสูตรที่ ๔

[๔๐๕] สาวัตถีนิทาน ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทาน บุคคลพึงให้ในที่ไหนหนอแล ฯ

พ. ดูกรมหาบพิตร จิตย่อมเลื่อมใสในที่ใด พึงให้ในที่นั้นแล ฯ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ และทานที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมาก ฯ

[๔๐๖] พ. ดูกรมหาบพิตร ทานพึงให้ในที่ไหนนั่นเป็นข้อหนึ่ง และทาน ที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมาก นั่นเป็นอีกข้อหนึ่ง ดูกรมหาบพิตร ทานที่ให้แล้ว แก่ผู้มีศีลแลมีผลมาก ทาน

ที่ให้แล้วในผู้ทุศีลหามีผลมากไม่ ดูกรมหาบพิตร และ ด้วยเหตุนั้น อาตมภาพจักย้อนถาม มหาบพิตรในปัญหากรรมข้อนั้นบ้าง มหาบพิตร พอพระทัยอย่างใด พึงพยากรณ์อย่างนั้น ฯ

[๔๐๗] มหาบพิตรจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ณ ที่นี้การยุทธพึงปรากฏเฉพาะหน้าแด่พระองค์ สงครามพึงปะทะกัน ถ้าว่ากุมารที่เป็นกษัตริย์ผู้ไม่ได้ศึกษา ไม่ได้หัดมือ ไม่ได้รับความชำนาญ ไม่ได้ประลองการยิง เป็นคน ขลาด เป็นคนมักสั่น เป็นคนมักสะดุ้ง เป็นคนมักวิ่งหนี พึงมาอาสาไซร้ พระองค์ พึงทรงชุบเลี้ยงบุรุษนั้นหรือ และพระองค์พึงทรงต้องการบุรุษเช่นนั้นหรือ ฯ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่พึงชุบเลี้ยงบุรุษเช่นนั้น และ ข้าพระองค์ไม่ต้องการบุรุษเช่นนั้นเลย ฯ

พ. ถ้าว่า กุมารที่เป็นพราหมณ์ ผู้ไม่ได้ศึกษา ฯลฯ พึงมาอาสาไซร้ ฯลฯถ้าว่ากุมารที่เป็นแพศย์ ผู้ไม่ได้ศึกษา ฯลฯ พึงมาอาสาไซร้ ฯลฯ ถ้าว่ากุมารที่เป็น ศูทร ผู้ไม่ได้ศึกษา ฯลฯ พึงมาอาสาไซร้ พระองค์พึงทรงชุบเลี้ยงบุรุษนั้นหรือ และพระองค์พึงทรงต้องการบุรุษเช่นนั้นหรือ ฯ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่พึงชุบเลี้ยงบุรุษนั้น และข้า พระองค์ไม่พึงต้องการบุรุษเช่นนั้นแล ฯ

[๔๐๘] พ. ดูกรมหาบพิตร พระองค์จะทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ณ ที่นี้การยุทธพึงปรากฏแก่พระองค์ สงครามพึงปะทะกัน ถ้าว่า กุมารที่เป็นกษัตริย์ ผู้ศึกษาดีแล้ว ได้หัดมือแล้ว ได้รับความชำนาญแล้ว ได้ประลองการยิงมาแล้วไม่เป็นคนขลาด ไม่เป็นคนสั่น ไม่เป็นคนสะดุ้ง ไม่เป็นคนมักวิ่งหนี พึงมา อาสาไซร้ พระองค์พึงทรงชุบเลี้ยงบุรุษนั้นหรือ และพระองค์พึงทรงมีพระประสงค์ บุรุษเช่นนั้นหรือ ฯ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันพึงชุบเลี้ยงบุรุษนั้น และหม่อมฉันพึงต้องการบุรุษเช่นนั้น ฯ

พ. ถ้าว่ากุมารที่เป็นพราหมณ์ ผู้ศึกษาดีแล้ว ฯลฯ พึงมาอาสาไซร้ ฯลฯ ถ้าว่า กุมารที่เป็นแพศย์ ผู้ศึกษาดีแล้ว ฯลฯ พึงมาอาสาไซร้ ฯลฯ ถ้าว่า กุมาร ที่เป็นศูทร ผู้ศึกษาดีแล้ว ฯลฯ พึงมาอาสาไซร้ พระองค์จะพึงทรงชุบเลี้ยงบุรุษ นั้นหรือ และพระองค์จะพึงทรงมีพระประสงค์บุรุษเช่นนั้นหรือ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันพึงชุบเลี้ยงบุรุษนั้น และหม่อมฉันพึงต้องการบุรุษเช่นนั้น ฯ

[๔๐๙] พ. ฉันนั้นนั่นแล มหาบพิตร แม้หากว่า กุลบุตรออกจากเรือน ตระกูลไรๆ เป็นผู้บวชหาเรือนมิได้ และกุลบุตรนั้น เป็นผู้มีองค์ ๕ อันละได้ แล้ว เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยองค์ ๕ ทานที่ให้แล้วในกุลบุตรนั้น ย่อมเป็นทานมีผลมาก องค์ ๕ อันกุลบุตรนั้นละได้แล้วเป็นไฉน กามฉันทะอันกุลบุตรนั้นละ ได้แล้ว พยาบาทอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว ถีนมิทธะอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว อุทธัจจกุกกุจจะอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว วิจิกิจฉาอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว องค์ ๕ เหล่านี้อันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว กุลบุตรนั้นเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นไฉน กุลบุตรนั้นเป็นผู้ประกอบแล้วด้วยศีลขันธ์ อันเป็นของพระอเสขะ เป็นผู้ประกอบ แล้วด้วยสมาธิขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยปัญญาขันธ์ อันเป็นของพระอเสขะ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยวิมุตติขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยวิมุตติญาณทัสสนขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ กุลบุตรนั้น เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยองค์ ๕ เหล่านี้ ทานที่ให้แล้วในกุลบุตรผู้มีองค์ ๕ อันละ ได้แล้ว ผู้ประกอบแล้วด้วยองค์ ๕ ดังนี้ ย่อมมีผลมาก ฯ

[๔๑๐] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ศิลปะการยิงแม่น กำลังเข้มแข็ง และความกล้าหาญมีอยู่ ในชายหนุ่ม
ผู้ใด พระราชาผู้ทรงพระประสงค์ด้วยการยุทธพึงทรงชุบเลี้ยงชายหนุ่ม
เช่นนั้น ไม่พึงทรงชุบเลี้ยงชายหนุ่มผู้ไม่กล้าหาญ เพราะเหตุแห่งชาติ
ฉันใด ฯ
ธรรมะคือขันติ และโสรัจจะ ตั้งอยู่แล้วในบุคคลใด บุคคลพึงบูชา
บุคคลนั้นผู้มีปัญญา มีความประพฤติเยี่ยงพระอริยะแม้มีชาติทราม
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ
พึงสร้างอาศรมอันเป็นที่รื่นรมย์ ยังผู้พหูสูตทั้งหลายให้สำนักอยู่ ณ ที่นั้น
พึงสร้างบ่อน้ำไว้ในป่าที่กันดารน้ำ และสะพานในที่เป็นหล่ม พึงถวาย
ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า และเสนาสนะในท่านผู้ซื่อตรงทั้งหลาย
ด้วยน้ำใจอันผ่องใสเมฆมีสายฟ้าแลบแปลบปลาบ (เมฆอันประกอบ

ด้วยถ่องแถวแห่งสายฟ้า) มียอดตั้งร้อยกระหึ่มอยู่ ยังแผ่นดินให้โชกชุ่ม
อยู่ย่อมยังที่ดอนและที่ลุ่มให้เต็ม แม้ฉันใด ฯ
ทายกผู้มีศรัทธา เป็นบัณฑิตได้ฟังแล้ว ย่อมจัดหาโภชนาหารมาเลี้ยง
วณิพก ด้วยข้าวน้ำให้อิ่มหนำ บันเทิงใจ เที่ยวไปในโรงทาน สั่งว่า
ท่านทั้งหลายจงให้ ท่านทั้งหลายจงให้ดังนี้ และทายกนั้นบันลือเสียง
เหมือนเสียงกระหึ่มแห่งเมฆเมื่อฝนกำลังตก ฉะนั้น ธารแห่งบุญอัน
ไพบูลย์นั้น ย่อมยังทายกผู้ให้ ให้ชุ่มชื่น ฯ

ปัพพโตปมสูตรที่ ๕

[๔๑๑] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับในตอนกลางวัน ครั้นแล้วได้ทรงอภิวาท แล้วประทับอยู่ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกะท้าวเธอว่า เชิญเถิดมหาบพิตร พระองค์ เสด็จมาแต่ไหนหนอ แต่วัน ฯ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระราชาผู้กษัตริย์ ได้มูรธาภิเษกแล้ว ผู้เมา แล้วเพราะความเมาในความเป็นใหญ่ ผู้อันความกำหนัดในกามกลุ้มรุมแล้ว ผู้ถึงแล้วซึ่งความมั่นคงในชนบท ผู้ชำนะซึ่งปฐพีมณฑลอันใหญ่แล้วครอบครองอยู่ ย่อมมีราชกรณียะอันใด บัดนี้หม่อมฉันถึงแล้วซึ่งความขวนขวายในราชกรณียะ เหล่านั้น ฯ

[๔๑๒] พ. ดูกรมหาบพิตร พระองค์จะทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ณ ที่นี้ ข้าราชการของพระองค์ ผู้ควรเชื่อถือ มีวาจาเป็นหลักฐาน พึงมาแต่ทิศ ตะวันออก เขาเข้ามาเฝ้าพระองค์ แล้วพึงกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะพระมหา ราชเจ้า ขอพระองค์พึงทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าพึงมาจาก ทิศตะวันออก ณ ที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นภูเขาใหญ่สูงเทียมเมฆ กำลังกลิ้ง บดปวงสัตว์มา พระพุทธเจ้าข้า สิ่งใดที่พระองค์จะพึงทรงกระทำขอได้โปรด กระทำเสีย ลำดับนั้น ข้าราชการคนที่ ๒ ผู้ควรเชื่อถือ มีวาจาเป็นหลักฐาน พึงมาแต่ทิศใต้ ฯลฯ ถัดนั้น ข้าราชการคนที่ ๓ ผู้ควรเชื่อถือ มีวาจาเป็นหลักฐาน พึงมาจากทิศตะวันตก ฯลฯ ต่อจากนั้น ข้าราชการคนที่ ๔ ผู้ควรเชื่อถือ มีวาจา เป็นหลักฐาน พึงมาจากทิศเหนือ เขาเข้ามาเฝ้าพระองค์แล้ว พึงกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะพระมหาราชเจ้า ขอพระองค์

พึงทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าพึงมาจากทิศเหนือ ณ ที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นภูเขาใหญ่สูง เทียมเมฆ กำลังกลิ้งบดปวงสัตว์มา พระพุทธเจ้าข้า สิ่งใดที่พระองค์จะพึงทรงกระทำ ขอได้โปรดกระทำเสียเถิด ฯ

ดูกรมหาบพิตร ครั้นเมื่อมหาภัยอันร้ายกาจ ที่ทำให้มนุษย์พินาศใหญ่โตถึงเพียงนี้ บังเกิดขึ้นแล้วแก่พระองค์ อะไรเล่า ที่พระองค์จะพึงทรงกระทำใน ภาวะแห่งมนุษย์ที่ได้แสนยาก ฯ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นเมื่อมหาภัยอันร้ายกาจ ที่ทำให้มนุษย์พินาศอันใหญ่โตถึงเพียงนั้น บังเกิดขึ้นแก่หม่อมฉัน อะไรจะพึงเป็นกิจที่หม่อมฉัน พึงกระทำ ในภาวะแห่งมนุษย์ที่ได้แสนยากเล่า นอกจากการประพฤติธรรม นอกจากการประพฤติสม่ำเสมอ นอกจากการสร้างกุศล นอกจากการทำบุญ ฯ

[๔๑๓] พ. ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพขอถวายพระพรให้พระองค์ทรงทราบ ดูกรมหาบพิตร ชราและมรณะย่อมครอบงำพระองค์ ดูกรมหาบพิตร ก็และเมื่อชรามรณะครอบงำพระองค์อยู่ อะไรเล่า จะพึงเป็นกิจที่มหาบพิตรพึง กระทำ ฯ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็และเมื่อชรามรณะครอบงำหม่อมฉันอยู่ อะไรเล่าจะพึงเป็นกิจที่หม่อมฉันควรจะทำ นอกจากการประพฤติธรรม นอกจาก การประพฤติสม่ำเสมอ นอกจากการสร้างกุศล นอกจากการทำบุญ ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ การรบด้วยช้างเหล่าใด ย่อมมีแก่พระราชาผู้เป็นกษัตริย์ ผู้ได้มูรธา ภิเษกแล้ว ผู้เมาแล้วเพราะความเมาในความเป็นใหญ่ ผู้อันความกำหนัดในกาม กลุ้มรุมแล้ว ผู้ถึงแล้วซึ่งความมั่นคงในชนบท ผู้ชำนะซึ่งปฐพีมณฑลอันใหญ่แล้ว ครอบงำอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อชรามรณะครอบงำอยู่ คติวิสัยแห่งการรบด้วยช้างแม้เหล่านั้น ไม่มีเลย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การรบด้วยม้าแม้เหล่าใด ฯลฯ การรบด้วยรถแม้เหล่าใด ฯลฯ การรบด้วยทหารเดินเท้าแม้เหล่าใด ย่อมมี แก่พระราชาผู้เป็นกษัตริย์ ผู้ได้มูรธาภิเษกแล้ว ผู้เมาแล้วเพราะความเมาในความ เป็นใหญ่ ผู้อันความกำหนัดในกามกลุ้มรุมแล้ว ผู้ถึงแล้วซึ่งความมั่นคงในชนบท ผู้ชำนะปฐพีมณฑลอันใหญ่แล้วครอบงำอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อชรามรณะครอบงำอยู่ คติวิสัยแห่งการรบด้วยทหารเดินเท้าแม้เหล่านั้นไม่มีเลย ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ในราชสกุลนี้ มหาอำมาตย์ผู้มีมนต์ ซึ่งสามารถจะใช้มนต์ทำลายข้าศึกที่ยกมา ก็มีอยู่เหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่เมื่อชรามรณะครอบงำสิ คติวิสัยแห่งการรบด้วยมนต์ แม้เหล่านั้นหามีไม่ อนึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในราชสกุลนี้ เงินทองทั้งที่อยู่

ในพื้นดิน ทั้งที่อยู่ในเวหาส ซึ่งพวกหม่อมฉัน สามารถจะใช้เป็นเครื่องมือยุแหย่ให้ข้าศึกที่ยกมาแตกกันก็มีอยู่เป็นอันมาก ข้าแพระองค์ผู้เจริญ แต่เมื่อชรามรณะครอบงำสิ คติวิสัยแห่งการรบด้วยทรัพย์แม้ เหล่านั้นหามีไม่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็แลเมื่อชรามรณะครอบงำอยู่ อะไรเล่าจะพึงเป็นกิจที่หม่อมฉันควรทำ นอกจากการประพฤติธรรม นอกจากการประพฤติ สม่ำเสมอ นอกจากการสร้างกุศล นอกจากการทำบุญ ฯ

[๔๑๔] ป. ถูกแล้วๆ มหาบพิตร ก็เมื่อชรามรณะครอบงำอยู่ อะไร เล่าจะพึงเป็นกิจที่พระองค์ควรทำนอกจากการประพฤติธรรม นอกจากประพฤติสม่ำเสมอ นอกจากการสร้างกุศล นอกจากการทำบุญ ฯ

[๔๑๕] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า ฯ

ภูเขาใหญ่แล้วด้วยศิลา จดท้องฟ้า กลิ้งบดสัตว์มาโดยรอบทั้ง ๔ ทิศ
แม้ฉันใด ชราและมัจจุก็ฉันนั้น ย่อมครอบงำสัตว์ทั้งหลาย คือ พวก
กษัตริย์ พวกพราหมณ์ พวกแพศย์พวกศูทร พวกจัณฑาล และ
คนเทมูลฝอย ไม่เว้นใครๆไว้เลย ย่อมย่ำยีเสียสิ้น ณ ที่นั้น ไม่มี
ยุทธภูมิสำหรับพลช้าง พลม้า ไม่มียุทธภูมิสำหรับพลรถ ไม่มียุทธภูมิ
สำหรับพลราบ และไม่อาจจะเอาชนะแม้ด้วยการรบด้วยมนต์หรือด้วย
ทรัพย์ เพราะฉะนั้นแล บุรุษผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญา เมื่อเล็งเห็น
ประโยชน์ตน พึงตั้งศรัทธาไว้ในพระพุทธเจ้า ในพระธรรมและใน
พระสงฆ์ ผู้ใดมีปรกติประพฤติธรรมด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ
บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญผู้นั้น ในโลกนี้นั่นเทียว ผู้นั้นละโลกนี้
ไป ย่อมบันเทิงในสวรรค์ ฯ

จบ โกสลสังยุต

รวมพระสูตรในตติยวรรคนี้ มี ๕ สูตร คือ ปุคคลสูตรที่ ๑ อัยยิกาสูตรที่ ๒ โลกสูตรที่ ๓ อิสสัตถสูตรที่ ๔ ปัพพโตปมสูตรที่ ๕ โกสลสังยุต วรรคนี้มี ๕ สูตร พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ สุคตตรัสเทศนาแล้ว ฯ

มารสังยุต

ปฐมวรรคที่ ๑

ตโปกรรมสูตรที่ ๑

[๔๑๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสรู้ใหม่ๆ ประทับอยู่ที่ต้นไม้อชปาล นิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ณ ตำบลอุรุเวลา ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงประทับพักผ่อนอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกแห่งพระทัยอย่างนี้ว่า โอ เรา เป็นผู้พ้นจากทุกกรกิริยานั้นแล้ว โอ สาธุ เราเป็นผู้พ้นแล้วจากทุกกรกิริยาอันไม่ ประกอบด้วยประโยชน์นั้น โอ สาธุ เราเป็นสัตว์ที่บรรลุโพธิญาณแล้ว ฯ

[๔๑๗] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้ทราบความปริวิตกแห่งพระทัยของ พระผู้มีพระภาคด้วยจิต จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

มาณพทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยการบำเพ็ญตบะใด ท่านหลีกจากตบะ
นั้นเสียแล้ว เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ มาสำคัญตนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ท่านพลาด
จากมรรคาแห่งความบริสุทธิ์เสียแล้ว ฯ

[๔๑๘] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป จึงได้ ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

เรารู้แล้วว่า ตบะอื่นๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ประกอบด้วยประโยชน์
ตบะทั้งหมดหาอำนวยประโยชน์ให้ไม่ ดุจไม้แจวหรือไม้ถ่อ ไม่อำนวย
ประโยชน์บนบก ฉะนั้น (เรา) จึงเจริญมรรค คือ ศีล สมาธิ และ
ปัญญา เพื่อความตรัสรู้เป็นผู้บรรลุความบริสุทธิ์อย่างยอดเยี่ยมแล้ว
ดูกรมารผู้กระทำซึ่งที่สุด ตัวท่านเป็นผู้ที่เรากำจัดเสียได้แล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

นาคสูตรที่ ๒

[๔๑๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ประทับอยู่ที่ต้นไม้ อชปาลนิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ณ อุรุเวลาประเทศ ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับนั่งในที่กลางแจ้ง ในราตรีอันมืดทึบ และฝนกำลังตก ประปรายอยู่ ฯ

[๔๒๐] ครั้งนั้นแล มารผู้บาปใคร่จะให้เกิดความกลัว ความครั่นคร้าม ขนลุกขนพองแด่พระผู้มีพระภาค จึงเนรมิตเพศเป็นพระยาช้างใหญ่ เข้าไปใกล้ พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ พระยาช้างนั้นมีศีรษะเหมือนกับก้อนหินใหญ่สีดำงาทั้งสองของมันเหมือนเงินบริสุทธิ์ งวงเหมือนงอนไถใหญ่ ฯ

[๔๒๑] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป ดังนี้ แล้วได้ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

ท่านจำแลงเพศทั้งที่งามและไม่งาม ท่องเที่ยวอยู่ตลอดกาลอันยืดยาว
นาน มารผู้มีบาปเอ๋ย ไม่พอที่ท่านจะทำการจำแลงเพศนั้นเลย ดูกรมาร
ผู้กระทำซึ่งที่สุด ตัวท่านเป็นผู้ที่เรากำจัดเสียได้แล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

สุภสูตรที่ ๓

[๔๒๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ประทับอยู่ที่ต้นไม้ อชปาลนิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ณ อุรุเวลาประเทศ ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับนั่งในที่กลางแจ้งในราตรีอันมืดทึบ และฝนกำลังตก ประปรายอยู่ ฯ

[๔๒๓] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปใคร่จะให้เกิดความกลัว ความครั่นคร้าม ขนลุกขนพอง แด่พระผู้มีพระภาค จึงเข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้ว แสดงเพศต่างๆ หลากหลาย ทั้งที่งามทั้งที่ไม่งาม ในที่ไม่ไกลแต่พระผู้มีพระภาค ฯ

[๔๒๔] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป ดังนี้ จึงตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาทั้งหลายว่า

ท่านจำแลงเพศทั้งที่งามทั้งที่ไม่งาม ท่องเที่ยวอยู่ตลอดกาลอันยืดยาว
นาน มารผู้มีบาปเอ๋ย ไม่พอที่ท่านจะทำการจำแลงเพศนั้นเลย ดูกรมาร
ผู้กระทำซึ่งที่สุด ตัวท่านเป็นผู้ที่เรากำจัดเสียได้แล้ว ฯ
และชนเหล่าใดสำรวมดีแล้ว ด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ชน
เหล่านั้น ย่อมไม่เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจของมารชนเหล่านั้น ย่อมไม่
เป็นผู้เดินตามหลัง ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์เสียใจว่า พระผู้มีพระภาค ทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

ปฐมปาสสูตรที่ ๔

[๔๒๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฯ

ภิกษุเหล่านั้นได้ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความหลุดพ้นอย่างยอด เยี่ยมเราบรรลุแล้ว ความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม เรากระทำให้แจ้งแล้ว เพราะ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย เพราะการตั้งความเพียรไว้ชอบโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เธอทั้งหลายก็จงบรรลุซึ่งความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม จง กระทำให้แจ้งซึ่งความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม เพราะการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเพราะการตั้งความเพียรไว้ชอบโดยแยบคายเถิด ฯ

[๔๒๖] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ท่านเป็นผู้ที่ถูกเราผูกไว้แล้วด้วยบ่วงของมารทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็น
ของมนุษย์ ท่านเป็นผู้ที่ถูกเราผูกไว้แล้วด้วยเครื่องผูกของมาร ดูกร
สมณะ ท่านจักไม่หลุดพ้นจากวิสัยของเราไปได้ ฯ

[๔๒๗] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป จึงได้ ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงของมาร ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็น ของ
มนุษย์ เราเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูกของมาร ดูกรมาร ผู้กระทำซึ่ง
ความพินาศ ท่านเป็นผู้ที่เรากำจัดเสียได้แล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

ทุติยปาสสูตรที่ ๕

[๔๒๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสีณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฯ

ภิกษุเหล่านั้นได้ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้ว จากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอ ทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้ไปด้วยกัน ๒ รูป โดยทางเดียวกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมรอบ ผู้รู้ทั่วถึงซึ่งธรรม จักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม ฯ

[๔๒๙] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ท่านเป็นผู้ที่ถูกเราผูกไว้แล้วด้วยบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็น
ของมนุษย์ ท่านเป็นผู้ที่ถูกเราผูกไว้แล้ว ด้วยเครื่องพันธนาการอันใหญ่
ดูกรสมณะ ท่านจักไม่พ้นไปจากวิสัยของเราได้ ฯ

[๔๓๐] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป จึงได้ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์
เราเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องพันธนาการอันใหญ่ดูกรมารผู้กระทำซึ่งความ
พินาศ ท่านเป็นผู้ที่เรากำจัดเสียได้แล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไป ณ ที่นั้นเอง ฯ

สัปปสูตรที่ ๖

[๔๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันอันเป็นสถาน ที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งในที่กลางแจ้งในราตรีอันมืดทึบ และฝนกำลังตกประปรายอยู่ ฯ

[๔๓๒] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปใคร่จะให้เกิดความกลัว ความครั่นคร้าม ขนลุกขนพองแก่พระผู้มีพระภาค จึงนิรมิตเพศเป็นพระยางูใหญ่เข้าไปใกล้ พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กายของพระยางูนั้นเป็นเหมือนเรือลำใหญ่ที่ขุดด้วยซุง ทั้งต้น พังพานของมันเป็นเหมือนเสื่อลำแพนผืนใหญ่ สำหรับปูตากแป้งของช่าง ทำสุรา นัยน์ตาของมันเป็นเหมือนถาดสำริดใบใหญ่

ของพระเจ้าโกศล ลิ้นของมัน แลบออกจากปากเหมือนสายฟ้าแลบ ในขณะที่เมฆกำลังกระหึ่ม ฉะนั้น เสียง หายใจเข้าออกของมัน เหมือนเสียงสูบช่างทองที่กำลังพ่นลมอยู่ก็ปานกัน ฯ

[๔๓๓] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป ดังนี้ จึงได้ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาทั้งหลายว่า

มุนีเสพเรือนว่างเปล่าเพื่ออยู่อาศัย มุนีนั้นเป็นผู้มีตนอันสำรวมแล้ว เขา
สละความอาลัยในอัตภาพนั้นเที่ยวไป เพราะการสละความอาลัยใน
อัตภาพแล้วเที่ยวไปนั้น เหมาะสมแก่ผู้เช่นนั้น ฯ
สัตว์ที่สัญจรไปมาก็มาก สิ่งที่น่ากลัวก็มาก อนึ่ง เหลือบและสัตว์เลื้อย
คลานก็ชุกชุม (แต่) มหามุนีผู้อยู่ในเรือนว่างเปล่า ย่อมไม่ยังแม้แต่
ขนให้ไหว้ ในเพราะสิ่งที่น่ากลัวเหล่านั้น ฯ
ถึงแม้ท้องฟ้าจะพึงแตก แผ่นดินจะพึงไหว สัตว์ทั้งหลาย พึงสะดุ้ง
กลัวกันหมดก็ตามที แม้ถึงว่าหอกหรือหลาวจะจ่ออยู่ที่อกก็ตามเถิด พระ
พุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไม่ทรงทำการป้องกันในเพราะอุปธิ (คือขันธ์)
ทั้งหลาย ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาป เป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

สุปปติสูตรที่ ๗

[๔๓๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นสถาน ที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จจงกรมอยู่ในที่กลางแจ้งเกือบตลอดราตรีในสมัยใกล้รุ่งแห่งราตรี ทรงล้างพระบาทแล้วเสด็จเข้าพระวิหารทรงสำเร็จสีหไสยาโดยพระปรัศเบื้องขวา ทรงเหลื่อมพระบาทด้วยพระบาท ทรงมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงทำความหมายในอันจะเสด็จลุกขึ้นไว้ในพระหฤทัย ฯ

[๔๓๕] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ท่านหลับหรือ ท่านจะหลับเสียทำไมนะ ท่านหลับเป็นตายเทียวหรือนี่
ท่านหลับโดยสำคัญว่า เราได้เรือนว่างเปล่ากระนั้นหรือ เมื่อพระอาทิตย์
ขึ้นโด่งแล้ว ท่านยังจะหลับอยู่หรือนี่ ฯ

[๔๓๖] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป จึงได้ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

พระพุทธเจ้าซึ่งไม่มีตัณหาดุจข่าย ซึ่งแส่ไปในอารมณ์ต่างๆสำหรับจะ
นำไปสู่ภพไหนๆ ย่อมบรรทมหลับ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งอุปธิ
ทั้งปวง กงการอะไรของท่านในเรื่องนี้เล่ามารเอ๋ย ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาป เป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

นันทนสูตรที่ ๘

[๔๓๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

[๔๓๘] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

คนมีบุตร ย่อมเพลิดเพลินเพราะบุตร คนมีโคก็ย่อมเพลิดเพลินเพราะ
โค ฉันนั้นเหมือนกัน อุปธิทั้งหลายนั่นแลเป็นเครื่องเพลิดเพลินของ
นรชน เพราะคนที่ไม่มีอุปธิหาเพลิดเพลินไม่ ฯ

[๔๓๙] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป จึงได้ ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

คนมีบุตร ย่อมเศร้าโศกเพราะบุตร คนมีโคก็ย่อมเศร้าโศกเพราะโค ฉัน

นั้นเหมือนกัน อุปธิทั้งหลายนั่นแล เป็นเหตุเศร้าโศกของนรชน เพราะคนที่ไม่มีอุปธิหาเศร้าโศกไม่ ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาป เป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

ปฐมอายุสูตรที่ ๘

[๔๔๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นสถาน ที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดังนี้ ฯ

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อายุของมนุษย์ทั้งหลายนี้ น้อยนัก จำต้องไปสู่สัมปรายภพ ควรทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ สัตว์ผู้เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนที่เป็นอยู่นาน ย่อมเป็นอยู่ได้ เพียงร้อยปี หรือจะอยู่เกินไปได้บ้าง ก็มีน้อย ฯ

[๔๔๑] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

อายุของมนุษย์ทั้งหลายยืนยาว คนดีไม่ควรดูหมิ่นอายุนั้นเลย ควร
ประพฤติดุจเด็กอ่อนที่มุ่งแต่จะกินนม ฉะนั้น การมาแห่งมัจจุไม่มี ฯ

[๔๔๒] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป จึงได้ ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

อายุของมนุษย์ทั้งหลายน้อย คนดีควรดูหมิ่นอายุนั้นเสีย ควรประพฤติ
ดุจคนที่ถูกไฟไหม้ศีรษะ ฉะนั้น การที่จะไม่มาแห่งมัจจุไม่มีเลย ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาป เป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นแล ฯ

ทุติยอายุสูตรที่ ๑๐

[๔๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อัน เป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสข้อนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อายุของมนุษย์ทั้งหลายนี้น้อยนัก จำต้องไปสู่สัมปรายภพ ควรทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ สัตว์ผู้เกิดแล้วจะไม่ตายไม่มีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนที่เป็นอยู่นาน ย่อมเป็นอยู่ได้เพียงร้อยปี หรือจะเกินขึ้นไปก็น้อย ดังนี้ ฯ

[๔๔๔] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาป ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

วันคืนย่อมไม่ผ่านพ้นไป ชีวิตย่อมไม่รุกร้นไป อายุย่อมจรตามสัตว์ทั้งหลาย
ไป ดุจกงจรตามธูปรถไป ฉะนั้น ดังนี้ ฯ

[๔๔๕] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป จึงได้ ตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

วันคืนย่อมผ่านพ้นไป ชีวิตย่อมรุกร้นไป อายุของสัตว์ทั้งหลาย ย่อม
สิ้นเปลืองไป ดุจน้ำแห่งแม่น้ำน้อย ฉะนั้น ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาป เป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นแล ฯ

จบ วรรคที่ ๑

รวมพระสูตรในปฐมวรรคนี้มี ๑๐ สูตร คือ

ตโปกรรมสูตรที่ ๑ นาคสูตรที่ ๒ สุภสูตรที่ ๓ ปาสสูตรมี ๒ สูตรเป็นที่ ๔ และที่ ๕ สัปปสูตรที่ ๖ สุปปติสูตรที่ ๗ นันทนสูตรที่ ๘ อายุสูตรอีก ๒ สูตรเป็นที่ ๙ และที่ ๑๐

ทุติยวรรคที่ ๒

ปาสานสูตรที่ ๑

[๔๔๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏเขตกรุงราชคฤห์ ฯ

ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับนั่งในที่แจ้ง ในเวลากลางคืนอันมืด และฝนกำลังตกประปรายอยู่ ฯ

[๔๔๗] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปต้องการจะยังความกลัว ความหวาดเสียวขนพองสยองเกล้า ให้เกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาค จึงเข้าไป ณ ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ครั้นแล้วกลิ้งศิลาก้อนใหญ่ๆ ไปใกล้พระผู้มีพระภาค ฯ

[๔๔๘] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่มารผู้มีบาป จึงตรัสสำทับกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

แม้ถึงว่าท่านจะพึงกลิ้งภูเขาคิชฌกูฏหมดทั้งสิ้น ความหวั่นไหวก็จะไม่มี
แก่พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้หลุดพ้นแล้วโดยชอบแน่แท้ ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นเอง ฯ

สีหสูตรที่ ๒

[๔๔๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้นแล พระองค์แวดล้อมด้วยบริษัทหมู่ใหญ่ ทรงแสดงธรรมอยู่ ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้มีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมนี้แล แวดล้อมด้วยบริษัทหมู่ใหญ่ แสดงธรรมอยู่ ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปใกล้ ณ ที่พระสมณโคดมประทับอยู่ เพื่อการกำบังจักษุเถิด ฯ

[๔๕๐] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว กล่าวกะพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ท่านเป็นผู้องอาจในบริษัท บันลือสีหนาท ดุจราชสีห์ ฉะนั้นหรือ
ก็ผู้ที่พอจะต่อสู้ท่านยังมี ท่านเข้าใจว่าเป็นผู้ชนะแล้วหรือ ฯ

[๔๕๑] พระผู้มีพระภาค ตรัสตอบด้วยพระคาถาว่า

ตถาคตเป็นมหาวีรบุรุษ องอาจในบริษัท บรรลุทสพลญาณ ข้ามตัณหา
อันเป็นเหตุข้องในโลกเสียได้ บันลืออยู่โดยแท้ ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นเอง ฯ

สกลิกสูตรที่ ๓

[๔๕๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ มัททกุจฉิมิคทายวัน เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระบาทของพระผู้มีพระภาคถูกสะเก็ดหินเจาะแล้ว ได้ยินว่า เวทนาทั้งหลาย อันยิ่ง เป็นไปในพระสรีระ เป็นทุกข์ แรงกล้า เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่ยินดี ไม่เป็นที่ทรงสบาย ย่อมเป็นไปแด่พระผู้มีพระภาค พระองค์มีพระสติสัมปชัญญะอดกลั้นซึ่งเวทนาเหล่านั้น ไม่กระสับกระส่าย ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ลาดผ้าสังฆาฏิเป็น ๔ ชั้น แล้วสำเร็จ สีหไสยาโดยพระปรัศเบื้องขวา พระบาทซ้ายเหลื่อมพระบาทขวา มีพระสติ สัมปชัญญะ ฯ

[๔๕๓] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเข้าไปเฝ้าพระองค์ถึงที่ประทับ แล้วทูล ถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ท่านนอนด้วยความเขลา หรือมัวเมาคิดกาพย์กลอนอยู่ ประโยชน์
ทั้งหลายของท่านไม่มีมาก ท่านอยู่ ณ ที่นั่งที่นอนอันสงัดแต่ผู้เดียว
ตั้งหน้านอนหลับ นี่อะไร ท่านหลับทีเดียวหรือ ฯ

[๔๕๔] พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตอบว่า

เราไม่ได้นอนด้วยความเขลา ทั้งมิได้มัวเมาคิดกาพย์กลอนอยู่เราบรร
ลุประโยชน์แล้วปราศจากความโศก อยู่ ณ ที่นั่งที่นอนอันสงัดแต่ผู้เดียว
นอนรำพึงด้วยความเอ็นดูในสัตว์ทั้งปวง ฯ

ลูกศรเข้าไปในอกของชนเหล่าใด ร้อยหทัยให้ลุ่มหลงอยู่ แม้ชน
เหล่านั้นในโลกนี้ ผู้มีลูกศรเสียบอกอยู่ ยังได้ความหลับเราผู้ปราศจาก
ลูกศรแล้ว ไฉนจะไม่หลับเล่า ฯ

เราเดินทางไปในทางที่มีราชสีห์เป็นต้น ก็มิได้หวาดหวั่น ถึงหลับใน
ที่เช่นนั้นก็มิได้กลัวเกรง กลางคืนและกลางวันย่อมไม่ทำให้เราเดือดร้อน
เราย่อมไม่พบเห็นความเสื่อมอะไรๆในโลก ฉะนั้น เราผู้มีความ
เอ็นดูในสัตว์ทั้งปวงจึงนอนหลับ ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นเอง ฯ

ปฏิรูปสูตรที่ ๔

[๔๕๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ศาลาหลังหนึ่ง ในพราหมณคาม ในแคว้นโกศล ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคแวดล้อมด้วยคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่ทรงแสดงธรรมอยู่ ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปได้มีความคิดขึ้นว่า พระสมณโคดมนี้แวดล้อม ด้วยคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่ ทรงแสดงธรรมอยู่ ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปใกล้พระสมณโคดมถึงที่ประทับ เพื่อการกำบังจักษุเถิด ฯ

[๔๕๖] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้น แล้ว จึงทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ท่านพร่ำสอนผู้อื่นด้วยสิ่งใด สิ่งนั้นไม่สมควรแก่ท่าน เมื่อท่านกล่าว
ถึงธรรมนั้น อย่าได้ข้องอยู่ในความยินดียินร้าย ฯ

[๔๕๗] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

พระสัมพุทธเจ้ามีปรกติอนุเคราะห์ด้วยจิตอันเกื้อกูล ทรงพร่ำสอนผู้อื่น
ด้วยสิ่งใด ตถาคตมีจิตหลุดพ้นจากความยินดียินร้ายในสิ่งนั้นแล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

มานสสูตรที่ ๕

[๔๕๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

[๔๕๙] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

บ่วงใดมีใจไปได้ในอากาศ กำลังเที่ยวไป ข้าพระองค์จักคล้องพระองค์
ไว้ด้วยบ่วงนั้น สมณะ ท่านไม่พ้นเรา ฯ

[๔๖๐] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

เราหมดความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นของ
รื่นรมย์ใจแล้ว แน่ะมาร เรากำจัดท่านได้แล้ว ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

ปัตตสูตรที่ ๖

[๔๖๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมา ทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาเกี่ยวด้วยอุปาทานขันธ์ ๕ ก็ภิกษุ เหล่านั้นทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ น้อมนึกมาด้วยความเต็มใจ เงี่ยโสตลงสดับธรรมอยู่ ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้มีความคิดว่า พระสมณโคดมนี้แล ยังภิกษุ ทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาเกี่ยวด้วย อุปาทานขันธ์ ๕ ก็ภิกษุเหล่านั้นทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ น้อมนึกมาด้วยความเต็มใจ เงี่ยโสตลงสดับธรรมอยู่ ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปใกล้พระสมณโคดมถึงที่ประทับ เพื่อการกำบังตาเถิด ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นได้วางบาตรเป็นอันมากไว้ในที่กลางแจ้ง ฯ

[๔๖๒] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปแปลงเพศเป็นโคเดินไปยังที่บาตรเหล่านั้นวางอยู่ ฯ

ลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่งจึงบอกกะภิกษุอีกรูปหนึ่งว่า ภิกษุๆ โคนั้นพึงทำบาตรทั้งหลายให้แตก ฯ

เมื่อภิกษุนั้นพูดอย่างนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุนั้นว่า ภิกษุนั่นมิใช่โค นั่นเป็นมารผู้มีบาป มาเพื่อกำบังตาพวกเธอ ฯ

[๔๖๓] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ผู้นี้เป็นมารผู้มีบาปจึงตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

พระอริยสาวกย่อมเบื่อหน่ายในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และ
วิญญาณ อย่างนี้ว่า เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่ของเราแม้มารและเสนา
มารแสวงหาอยู่ในที่ทั้งปวง ก็ไม่พบอริยสาวก ผู้เบื่อหน่ายแล้วอย่างนี้
มีอัตภาพอันเกษมล่วงพ้นสังโยชน์ทั้งปวงแล้ว ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

อายตนสูตรที่ ๗

[๔๖๔] ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่า มหาวัน เขตเมืองเวสาลี ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้ สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาเกี่ยวด้วยผัสสายตนะ ๖ ฯ

ก็ภิกษุเหล่านั้นทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ น้อมนึกมาด้วยความเต็มใจ เงี่ยโสตลงสดับธรรมอยู่ ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้มีความคิดว่า พระสมณโคดมนี้แล ยังภิกษุ ทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาเกี่ยว ด้วยผัสสายตนะ ๖ และภิกษุเหล่านั้นทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ น้อมนึก มาด้วยความเต็มใจ เงี่ยโสตลงสดับธรรมอยู่ ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปเฝ้าพระ สมณโคดมถึงที่ประทับ เพื่อการกำบังตาเถิด ฯ

[๔๖๕] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ร้องเสียงดังพิลึกพึงกลัว ประดุจแผ่นดินจะถล่ม ในที่ใกล้ พระผู้มีพระภาค ฯ

ลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่งจึงกล่าวกะภิกษุอีกรูปหนึ่งอย่างนี้ว่า ภิกษุ ภิกษุ แผ่นดินนี้เห็นจะถล่มเสียละกระมัง ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกะภิกษุนั้นว่า ดูกรภิกษุ แผ่นดินนี้ย่อมไม่ถล่ม ดูกรภิกษุ นั่นมารผู้มีบาปมาแล้ว เพื่อกำบังตา พวกเธอ ฯ

[๔๖๖] ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า นี่เป็นมารผู้มีบาป จึงตรัสกะมารผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ทั้งสิ้นนี้ เป็น
โลกามิสอันแรงกล้า โลกหมกมุ่นอยู่ในอารมณ์เหล่านี้ ส่วนสาวกของ
พระพุทธเจ้ามีสติก้าวล่วงโลกามิสนั้น และก้าวล่วงบ่วงมารแล้ว
รุ่งเรืองอยู่ดุจพระอาทิตย์ ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

ปิณฑิกสูตรที่ ๘

[๔๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บ้านพราหมณ์ใน ปัญจสาลคาม แคว้นมคธ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ที่บ้านพราหมณ์ ในปัญจสาลคาม มีนักขัตฤกษ์แจกของ แก่พวกเด็กๆ ครั้นรุ่งเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปสู่บ้านพราหมณ์ในปัญจสาลคามเพื่อบิณฑบาต ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พราหมณ์ผู้คฤหบดีชาวปัญจสาลคามถูกมารผู้มีบาปเข้าดลใจ ด้วยประสงค์ว่า พระสมณโคดมอย่าได้บิณฑบาตเลย ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าสู่บ้านพราหมณ์ในปัญจสาลคามเพื่อบิณฑบาต ด้วยบาตรเปล่าอย่างใด ก็เสด็จกลับมาด้วยบาตรเปล่าอย่างนั้น ฯ

[๔๖๘] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว จึงกล่าวกะพระผู้มีพระภาคว่า สมณะ ท่านได้บิณฑบาตบ้างไหม ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า แน่ะมารผู้มีบาป ท่านได้กระทำให้เราไม่ได้ บิณฑบาตมิใช่หรือ ฯ

มารผู้มีบาปกราบทูลว่า ถ้าอย่างนั้น ขอพระผู้มีพระภาคจงเสด็จเข้าไปสู่บ้านพราหมณ์ในปัญจสาลคาม เพื่อบิณฑบาตครั้งที่สองอีกเถิด พระเจ้าข้า ข้าพระองค์จักกระทำให้พระผู้มีพระภาคได้บิณฑบาต ฯ

[๔๖๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มารมาขัดขวางตถาคต ได้ประสพสิ่งมิใช่บุญแล้ว ดูกรมารผู้มีบาป
ท่านเข้าใจว่า "บาปย่อมไม่ให้ผลแก่เรา" ฉะนั้นหรือพวกเราไม่มีความ
กังวล ย่อมอยู่เป็นสุขสบายหนอ พวกเราจักมีปีติเป็นภักษา ดุจอาภัส
สรเทพ ฉะนั้น ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

กัสสกสูตรที่ ๘

[๔๗๐] สาวัตถีนิทาน ฯ

ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้ สมาทาน ให้อาจหาญให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาเกี่ยวด้วยพระนิพพาน และภิกษุเหล่านั้นทำในใจให้สำเร็จประโยชน์น้อมนึกมาด้วยความเต็มใจ เงี่ยโสตลงสดับธรรมอยู่ ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปได้มีความคิดว่า พระสมณโคดมนี้แล ทรงยัง ภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาเกี่ยวด้วยพระนิพพาน ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปใกล้พระสมณโคดมถึงที่ประทับ เพื่อการกำบังตาเถิด ฯ

[๔๗๑] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปจึงนิรมิตเพศเป็นชาวนาแบกไถใหญ่ ถือปะฏักมีด้ามยาว มีผมยาวรุงรังปกหน้าปกหลัง นุ่งผ้าเนื้อหยาบ มีเท้าทั้งสองเปื้อน โคลน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่สมณะ ท่านได้เห็นโคทั้งหลายบ้างไหม ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า แน่ะมารผู้มีบาป ท่านจะต้องการอะไรด้วย โคทั้งหลายเล่า ฯ

มารกราบทูลว่า ข้าแต่พระสมณะ จักษุเป็นของเราแท้ รูปก็เป็นของเรา อายตนะคือ วิญญาณอันเกิดแก่จักษุสัมผัสก็เป็นของเรา ท่านจะหนีเราไปไหนพ้น ข้าแต่สมณะ โสตเป็น ของเรา เสียงเป็นของเรา อายตนะคือวิญญาณอันเกิดแต่ โสตสัมผัสก็เป็นของเรา ท่านจะหนีเรา ไปไหนพ้น ข้าแต่สมณะ จมูกเป็นของเรา กลิ่นเป็นของเรา อายตนะคือวิญญาณอันเกิดแต่ ฆานสัมผัส ก็เป็นของเรา ท่านจะ หนีเราไปไหนพ้น ข้าแต่สมณะ ลิ้นเป็นของเรา รสเป็นของเรา อายตนะคือ วิญญาณอันเกิดแต่ชิวหาสัมผัสก็เป็นของเรา ท่านจะหนีเราไปไหนพ้น ข้าแต่สมณะ กายเป็นของเรา โผฏฐัพพะเป็นของเรา อายตนะคือวิญญาณอันเกิดแต่กาย สัมผัสก็เป็นของเรา ท่านจะหนีเราไปไหนพ้น ข้าแต่สมณะ ใจเป็นของเรา ธรรมารมณ์เป็นของเรา อายตนะคือ วิญญาณอันเกิดแต่มโนสัมผัสก็เป็นของเรา ท่านจะหนีเราไปไหนพ้น ฯ

[๔๗๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมารผู้มีบาป จักษุเป็นของท่าน รูปเป็นของท่าน อายตนะคือวิญญาณอันเกิดแต่จักษุสัมผัสก็เป็นของท่านแท้ ดูกรมารผู้มีบาป แต่ในที่ใด ไม่มี จักษุ ไม่มีรูป ไม่มีอายตนะคือวิญญาณอันเกิดแต่จักษุ สัมผัส ที่นั้นมิใช่ทางดำเนินของท่าน โสตเป็นของท่าน เสียงเป็นของท่าน อายตนะคือวิญญาณอันเกิดแต่โสตสัมผัสก็เป็นของท่าน แต่ในที่ใด ไม่มีโสต ไม่มีเสียง ไม่มีอายตนะคือวิญญาณอันเกิดแต่โสตสัมผัส ที่นั้นมิใช่ทาง ดำเนินของ ท่าน จมูกเป็นของท่าน กลิ่นเป็นของท่าน อายตนะคือวิญญาณอันเกิดแต่ฆาน สัมผัสเป็นของท่าน ฯลฯ ลิ้นเป็นของท่าน รสเป็นของท่าน อายตนะคือวิญญาณ อันเกิดแต่ ชิวหาสัมผัสเป็นของท่าน ฯลฯ กายเป็นของท่าน โผฏฐัพพะเป็นของท่านอายตนะคือวิญญาณ อันเกิดแต่กายสัมผัสเป็นของท่าน ฯลฯ ใจเป็นของท่านธรรมารมณ์ทั้งหลายเป็นของท่าน อายตนะ คือวิญญาณอันเกิดแต่มโนสัมผัสก็เป็น ของท่าน แต่ในที่ใด ไม่มีใจ ไม่มีธรรมารมณ์ ไม่มีอายตนะ คือวิญญาณอันเกิดแต่ มโนสัมผัส ที่นั้นมิใช่ทางดำเนินของท่าน ฯ

[๔๗๓] มารกราบทูลว่า

ชนเหล่าใดกล่าวถึงสิ่งใดว่า นี้ของเรา และกล่าวว่า นี้เป็นเรา ถ้าใจ
ของท่านมีอยู่ในสิ่งนั้น ข้าแต่สมณะ ท่านก็จะไม่พ้นเราไปได้ ฯ

[๔๗๔] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ชนเหล่าใดกล่าวถึงสิ่งใด สิ่งนั้น ไม่มีแก่เรา ชนเหล่าใดกล่าว ชนเหล่านั้นไม่ใช่เรา ดูกรมารผู้มีบาป ท่านจงรู้ อย่างนี้ ท่านย่อมไม่เห็นแม้ทางของเรา ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

รัชชสูตรที่ ๑๐

[๔๗๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กระท่อมอันตั้งอยู่ในป่า ในประเทศหิมวันต์ แคว้นโกศล ฯ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับทรงพักผ่อนอยู่ในที่ลับได้ทรงปริวิตกว่า เราจะสามารถเสวยรัชสมบัติโดยธรรม โดยที่ไม่เบียดเบียนเอง ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ไม่ทำผู้อื่นให้เสื่อมเอง ไม่ใช้ให้เขาทำผู้อื่นให้เสื่อม ไม่เศร้าโศกเอง ไม่ทำให้ผู้อื่นเศร้าโศกได้หรือไม่ ฯ

[๔๗๖] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปทราบความปริวิตกแห่งพระหฤทัยของพระผู้มีพระภาคด้วยจิตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึง กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงเสวยรัชสมบัติเถิด พระเจ้าข้า ขอพระสุคตจงเสวยรัชสมบัติโดยธรรม โดยที่ไม่เบียดเบียนเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเอง ไม่ใช้ให้เขาทำคนอื่นให้เสื่อม ไม่เศร้าโศก เอง ไม่ทำให้ผู้อื่นเศร้าโศก ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมารผู้มีบาป ท่านเห็นอะไรของเรา ทำไมจึงได้พูดกะเราอย่างนี้ว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงเสวยรัชสมบัติเถิด พระเจ้าข้า ขอพระสุคตจงเสวยรัชสมบัติโดยธรรม โดยที่ไม่เบียดเบียนเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียนไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเอง ไม่ใช้ให้เขาทำผู้อื่นให้เสื่อม ไม่เศร้าโศกเอง ไม่ทำให้ผู้อื่น เศร้าโศก ฯ

มารกราบทูลว่า พระเจ้าข้า อิทธิบาททั้ง ๔ พระองค์ทรงบำเพ็ญให้เจริญ กระทำให้มากกระทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นวัตถุที่ตั้ง กระทำไม่หยุด สั่งสม ปรารภด้วยดีแล้ว พระเจ้าข้า ก็เมื่อพระองค์ทรงพระประสงค์ ทรงอธิษฐานภูเขา หลวงชื่อหิมพานต์ให้เป็นทองคำล้วน ภูเขานั้นก็พึงเป็นทองคำล้วน ฯ

[๔๗๗] พระผู้มีพระภาคตรัสกะมารด้วยพระคาถาว่า

ภูเขาทองคำล้วนมีสีสุก ถึงสองเท่าก็ยังไม่พอแก่บุคคลคนหนึ่ง บุคคล
ทราบดังนี้แล้ว พึงประพฤติสงบ ผู้ใดได้เห็นทุกข์มีกามเป็นเหตุแล้วไฉน
ผู้นั้นจะพึงน้อมใจไปในกามเล่าบุคคลทราบอุปธิว่า เป็นเครื่องข้องใน
โลกแล้ว พึงศึกษาเพื่อกำจัดอุปธินั้นเสีย ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเรา พระสุคตทรงรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

จบวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรในวรรคที่ ๒ นี้มี ๑๐ สูตร คือ

ปาสาณสูตรที่ ๑ สีหสูตรที่ ๒ สกลิกสูตรที่ ๓ ปฏิรูปสูตรที่ ๔ มานสสูตรที่ ๕ ปัตตสูตรที่ ๑ อายตนสูตรที่ ๗ ปิณฑิกสูตรที่ ๘ กัสสกสูตรที่ ๙ กับรัชชสูตร ครบ ๑๐ ฯ

ตติยวรรคที่ ๓

สัมพหุลสูตรที่ ๑

[๔๗๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่นครศิลาวดี ในแคว้นสักกะ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ภิกษุมากด้วยกัน เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตน อันส่งไปแล้ว อยู่ในที่ใกล้พระผู้มีพระภาค ฯ

[๔๗๙] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปนิรมิตเพศเป็นพราหมณ์มุ่นชฎาใหญ่ นุ่ง หนังเสือ เป็นคนแก่หลังโกง หายใจเสียงดังครืดคราด ถือไม้เท้าทำด้วยไม้มะเดื่อ เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่ ครั้นแล้วจึงกล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า ท่านบรรพชิตผู้ เจริญทั้งหลายล้วนแต่เป็นคนหนุ่มกระชุ่มกระชวย มีผมดำ ประกอบด้วยความหนุ่ม แน่น ยังไม่เบื่อในกามารมณ์ทั้งหลายด้วยปฐมวัย ขอท่านจงบริโภคกามอันเป็น ของมนุษย์ อย่าละผลอันเห็นเอง วิ่งไปสู่ผลชั่วคราวเลย ฯ

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า ดูกรพราหมณ์ พวกเราย่อมไม่ละผลอันเห็นเอง วิ่งไปสู่ผลชั่วคราว แต่เราทั้งหลายละผลชั่วคราววิ่งไปสู่ผลอันเห็นเอง ดูกรพราหมณ์ เพราะว่ากามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นของชั่วคราว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามทั้งหลายมีโดยยิ่ง ธรรมนี้มีผลอันเห็นเอง ให้ผลไม่จำกัดกาล เป็นของควรเรียกกันมาดู ควรน้อมมาไว้ในตน อันวิญญูชน ทั้งหลายพึงรู้ได้เฉพาะตน ฯ

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว มารผู้มีบาปจึงสั่นศีรษะ แลบลิ้น ทำหน้าขมวดเป็นสามรอย จดจ้องไม้เท้าหลีกไป ฯ

[๔๘๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นครั้นนั่งแล้ว จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายเป็นผู้ไม่ประมาท บำเพ็ญความเพียร มีตนอันส่งไปแล้ว อยู่ในที่ใกล้พระองค์ ณ ที่นี้ พระเจ้าข้า มีพราหมณ์คนหนึ่ง มุ่นชฎาใหญ่ นุ่งหนังเสือ

เป็นคนแก่ หลังโกง หายใจเสียงดังครืดคราด ถือไม้เท้าทำด้วยไม้มะเดื่อ เข้าไปหาข้าพระองค์ ยังที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ท่านบรรพชิตผู้เจริญทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นคน หนุ่มกระชุ่มกระชวย มีผมดำ ประกอบด้วยความหนุ่มแน่น ยังไม่เบื่อใน กามารมณ์ทั้งหลายด้วย ปฐมวัย ขอท่านจงบริโภคกามอันเป็นของมนุษย์ อย่าละ ผลอันเห็นเอง วิ่งไปสู่ผลชั่วคราวเลย พระเจ้าข้า เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว พวกข้าพระองค์ได้กล่าวกะพราหมณ์นั้นว่า ดูกรพราหมณ์ พวกเราย่อมไม่ละผล อันเห็นเอง วิ่งไปสู่ผลชั่วคราว แต่พวกเราละผลชั่วคราว วิ่งไปสู่ผลอันเห็น เอง ดูกรพราหมณ์ เพราะกามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นของชั่วคราว มี ทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามทั้งหลายนั้นมีโดยยิ่ง ธรรมนี้มีผลอัน เห็นเอง ให้ผลไม่จำกัดกาล เป็นของควรเรียกมาดู ควรน้อมไว้ในตน อัน วิญญูชนทั้งหลายพึงรู้เฉพาะตน พระเจ้าข้า เมื่อ ข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นสั่นศีรษะ แลบลิ้น ทำหน้าขมวดเป็นสามรอย จดจ้อง ไม้เท้าหลีกไป ฯ

[๔๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นั้นมิใช่พราหมณ์ นั้นเป็นมารผู้มี บาป มาเพื่อกำบังตาเธอทั้งหลาย ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงภาษิตพระคาถา นี้ในเวลานั้นว่า

ผู้ใดได้เห็นทุกข์มีกามเป็นเหตุแล้ว ไฉนผู้นั้นจะพึงน้อมใจไปในกามเล่า
บุคคลผู้ทราบอุปธิว่า เป็นเครื่องข้องอยู่ในโลกแล้ว พึงศึกษาเพื่อกำจัด
อุปธินั้นเสีย ฯ

สมิทธิสูตรที่ ๒

[๔๘๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กรุงศิลาวดี ในแคว้นสักกะ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท่านสมิทธิเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนอัน ส่งไปแล้ว อยู่ในที่ ใกล้พระผู้มีพระภาค ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านสมิทธิผู้พักผ่อนอยู่ในที่ลับ มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เป็น ลาภของเราดีแท้ที่เราได้พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็น พระศาสดาของเรา เป็นลาภของเรา

ดีแท้ที่เราได้บวชในพระธรรมวินัย อัน พระศาสดาตรัสดีแล้วอย่างนี้ เป็นลาภของเราดีแท้ที่เราได้เพื่อนพรหมจรรย์อันมี ศีลมีกัลยาณธรรม ฯ

[๔๘๓] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปทราบความปริวิตกแห่งจิตของท่านสมิทธิ ด้วยจิตแล้ว เข้าไปหาท่านสมิทธิถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จึงทำเสียงดังน่ากลัวน่าหวาดเสียวประดุจแผ่นดินจะถล่ม ณ ที่ใกล้ท่านสมิทธิ ฯ

[๔๘๔] ลำดับนั้น ท่านสมิทธิเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ท่านสมิทธิครั้นนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่งแล้วแล จึงได้กราบทูลว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนอันส่งไปแล้ว อยู่ในที่ใกล้พระองค์ ณ ที่นี้ พระเจ้าข้า ข้าพระองค์อยู่ในที่ลับเร้น มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เป็นลาภของ เราดีแท้ที่เราได้พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นพระศาสดาของเรา เป็นลาภ ของเราดีแท้ที่เราได้บวชในพระธรรมวินัยอันพระศาสดาตรัสดีแล้วอย่างนี้ เป็นลาภของเราดีแท้ที่เราได้เพื่อนพรหมจรรย์ อันมีศีลมีกัลยาณธรรม พระเจ้าข้า ขณะนั้น ก็ได้มีเสียงดังน่ากลัว น่าหวาดเสียวประดุจแผ่นดินจะถล่ม เกิดขึ้นใน ที่ใกล้ข้าพระองค์ ฯ

[๔๘๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สมิทธิ นั้นไม่ใช่แผ่นดินจะถล่ม นั้น เป็นมารผู้มีบาปมาเพื่อกำบังตาเธอ เธอจงไปเถิด สมิทธิ จงเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนอันส่งไปแล้วอยู่ในที่นั้นตามเดิมเถิด ฯ

ท่านสมิทธิรับพระดำรัสแล้วลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วหลีกไป ฯ

[๔๘๖] แม้ครั้งที่สอง ท่านสมิทธิเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตน อันส่งไปแล้วอยู่ในที่นั้นนั่นเอง แม้ในครั้งที่สอง ท่านสมิทธิไปในที่ลับเร้นอยู่ มีความปริวิตกเกิดขึ้นอย่างนี้ ฯลฯ แม้ในครั้งที่สอง มารผู้มีบาปทราบความปริวิตกแห่งจิตของท่านสมิทธิด้วยจิตแล้ว ฯลฯ จึงทำเสียงดังน่ากลัว น่าหวาดเสียว ประดุจแผ่นดินจะถล่ม ณ ที่ใกล้ท่านสมิทธิ ฯ

[๔๘๗] ลำดับนั้น ท่านสมิทธิทราบว่า ผู้นี้เป็นมารผู้มีบาป จึงกล่าวกะมารผู้มีบาปด้วยคาถาว่า

เราหลีกออกจากเรือนบวชเป็นผู้ไม่มีเรือนด้วยศรัทธา สติและปัญญา
ของเรา เรารู้แล้ว อนึ่ง จิตของเราตั้งมั่นดีแล้ว ท่านจักบันดาลรูป
ต่างๆ อันน่ากลัวอย่างไร ก็จักไม่ยังเราให้หวาดกลัวได้เลยโดยแท้ ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า ภิกษุสมิทธิรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

โคธิกสูตรที่ ๓

[๔๘๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท่านโคธิกะ อยู่ที่กาลศิลาข้างภูเขาอิสิคิลิ ฯ

[๔๘๙] ครั้งนั้นแล ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ได้บรรลุเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์ ภายหลังท่านโคธิกะได้เสื่อมจากเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์นั้น แม้ครั้งที่ ๒ ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ได้บรรลุเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์ แม้ในครั้งที่ ๒ ก็ได้เสื่อมจาก เจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์นั้น แม้ครั้งที่ ๓ ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ได้บรรลุเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์ แม้ในครั้งที่ ๓ ก็ได้เสื่อมจากเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์นั้น แม้ครั้งที่ ๔ ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ได้บรรลุเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์ แม้ในครั้งที่ ๔ ก็ได้เสื่อม จากเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์นั้น แม้ครั้งที่ ๕ ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ได้บรรลุเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์ แม้ในครั้งที่ ๕ ก็ได้เสื่อม จากเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์นั้น แม้ครั้งที่ ๖ ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ได้บรรลุเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์ แม้ในครั้งที่ ๖ ก็ได้เสื่อม จากเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์นั้น แม้ครั้งที่ ๗ ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ก็ได้บรรลุเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์อีก ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านโคธิกะได้เกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราได้เสื่อมจากเจโตวิมุติอันเป็นโลกีย์ถึง ๖ ครั้งแล้ว ถ้ากระไรเราพึงนำศัสตรามา ฯ

[๔๙๐] ลำดับนั้นแล มารผู้มีบาปทราบความปริวิตกแห่งจิตของท่าน โคธิกะด้วยจิตแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักษุ มีเพียรใหญ่ มีปัญญามาก รุ่งเรืองด้วยฤทธิ์และ
ยศ ก้าวล่วงเวรและภัยทั้งปวง ข้าพระองค์ขอถวายบังคมพระบาททั้งคู่
ข้าแต่พระองค์ผู้มีเพียรใหญ่ สาวกของพระองค์อันมรณะครอบงำแล้ว
ย่อมคิดจำนงหวังความตาย ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงไว้ซึ่งความรุ่งเรือง ขอ
พระองค์จงห้ามสาวกของพระองค์นั้นเสียเถิด ฯ
ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้ปรากฏในหมู่ชน สาวกของพระองค์ยินดีใน
พระศาสนา ยังไม่ได้บรรลุพระอรหันต์อันตัดเสียซึ่งมานะ ยังเป็นพระ
เสขะอยู่ ไฉนจะพึงกระทำกาลเสียเล่า ฯก็เวลานั้น ท่านโคธิกะได้นำ
ศัสตรามาแล้ว ฯ

[๔๙๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ผู้นี้เป็นมารผู้มีบาป จึง ได้ตรัสกะมาร
ผู้มีบาปด้วยพระคาถาว่า
ปราชญ์ทั้งหลายย่อมทำอย่างนี้แล ย่อมไม่ห่วงใยชีวิต โคธิกะภิกษุ ถอน
ตัณหาพร้อมด้วยราก นิพพานแล้ว ฯ

[๔๙๒] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัส ว่า ภิกษุทั้งหลาย
เรามาไปสู่กาลศิลา ข้างภูเขาอิสิคิลิ อันเป็นที่โคธิกกุลบุตร นำศัสตรามาแล้ว ฯ

ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุหลายรูปได้เข้าไปยังกาลศิลาข้างภูเขา
อิสิคิลิ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นโคธิกะมีคออันพลิกแล้ว นอนอยู่ บนเตียงที่ไกล
เทียว ก็เวลานั้นแล ควันหรือหมอกพลุ่งไปสู่ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้
ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และอนุทิศ ฯ

[๔๙๓] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวก
เธอเห็นไหม ควันหรือหมอกนั้นพลุ่งไปสู่ทิศตะวันออก ทิศ ตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศ
เบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และอนุทิศ เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลรับพระดำรัสแล้วจึงตรัสว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นั่นมารผู้มีบาปเที่ยวแสวงหาวิญญาณของโคธิกกุลบุตร ด้วยคิดว่า วิญญาณของโคธิก
กุลบุตรตั้ง อยู่ ณ ที่ไหน ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคธิกกุลบุตร มีวิญญาณอันไม่ตั้งอยู่แล้วปรินิพพาน
แล้ว ฯ

[๔๙๔] ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปถือพิณมีสีเหลืองเหมือนมะตูมสุก เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ข้าพระองค์ได้ค้นหาวิญญาณของโคธิกกุลบุตร ทั้งในทิศเบื้องบน ทั้ง
ทิศเบื้องต่ำ ทั้งทางขวาง ทั้งทิศใหญ่ ทิศน้อยทั่วแล้ว มิได้ประสบ
โคธิกะนั้นไป ณ ที่ไหน ฯ

[๔๙๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

นักปราชญ์ผู้ใดสมบูรณ์ด้วยธิติ มีปรกติเพ่งพินิจ ยินดีแล้วในฌานทุก
เมื่อ พากเพียรอยู่ตลอดวันและคืน ไม่มีความอาลัยในชีวิต ชนะเสนา
ของมัจจุราชแล้ว ไม่กลับมาสู่ภพใหม่ นักปราชญ์นั้นคือโคธิกกุลบุตร
ได้ถอนตัณหาพร้อมด้วยราก ปรินิพพานแล้ว ฯ

พิณได้พลัดตกจากรักแร้ของมารผู้มีความเศร้าโศก ในลำดับนั้น ยักษ์ นั้นมีความโทมนัสหายไปในที่นั้นนั่นเอง ฯ

สัตตวัสสสูตรที่ ๔

[๔๙๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับที่ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำ เนรัญชรา ณ ตำบลอุรุเวลา ฯ

ก็สมัยนั้นแล มารผู้มีบาปติดตามพระผู้มีพระภาค คอยมุ่งหาช่องโอกาส สิ้น ๗ ปี ก็ยังไม่ได้ช่อง ฯ

[๔๙๗] ภายหลังมารผู้มีบาป จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ท่านถูกความโศกทับถมหรือ จึงได้มาซบเซาอยู่ในป่าอย่างนี้ ท่านเสื่อม
จากทรัพย์เครื่องปลื้มใจแล้วหรือ หรือว่ากำลังปรารถนาอยู่ ท่านได้ทำ
ความชั่วอะไรๆ ไว้ในบ้านหรือ เหตุไรท่านจึงไม่ทำมิตรภาพกับชน
ทั้งปวงเล่า หรือว่าท่านทำมิตรภาพกับใครๆ ไม่สำเร็จ ฯ

[๔๙๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรมารผู้เป็นเผ่าของบุคคลผู้ประมาทแล้ว เราขุดรากของความเศร้าโศก
ทั้งหมดแล้ว ไม่มีความชั่ว ไม่เศร้าโศก เพ่งอยู่ เราชนะความติดแน่น
กล่าวคือความโลภในภพทั้งหมดเป็นผู้ไม่มีอาสวะ เพ่งอยู่ ฯ

[๔๙๙] มารทูลว่า

ถ้าใจของท่านยังข้องอยู่ในสิ่งที่ชนทั้งหลาย กล่าวว่าสิ่งนี้เป็นของเรา
แลว่าสิ่งนี้เป็นเราแล้ว สมณะ ท่านจักไม่พ้นเราไปได้ ฯ

[๕๐๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สิ่งที่ชนทั้งหลายกล่าวว่าเป็นของเรานั้น ย่อมไม่เป็นของเรา และสิ่งที่
ชนทั้งหลายกล่าวว่า เป็นเรา ก็ไม่เป็นเราเหมือนกัน แนะ มารผู้มีบาป
ท่านจงทราบอย่างนี้เถิด แม้ท่านก็จักไม่เห็นทางของเรา ฯ

[๕๐๑] มารทูลว่า

ถ้าท่านรู้จักทางอันปลอดภัย เป็นที่ไปสู่อมตมหานิพพาน ก็จงหลีกไป
แต่คนเดียวเถิด จะพร่ำสอนคนอื่นทำไมเล่า ฯ

[๕๐๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนเหล่าใดมุ่งไปสู่ฝั่ง ย่อมถึงพระนิพพาน อันมิใช่โอกาสของมาร
เราถูกชนเหล่านั้นถามแล้ว จักบอกว่า สิ่งใดเป็นความจริง สิ่งนั้นหา
อุปธิกิเลสมิได้ ฯ

[๕๐๓] มารทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหมือนอย่างว่ามีสระโบกขรณี ในที่ไม่ไกลแห่งบ้านหรือนิคม ในสระนั้นมีปูอยู่ ครั้งนั้น พวกเด็กชายหรือพวก เด็กหญิงเป็นอันมาก ออกจากบ้านหรือนิคมนั้นแล้วเข้าไปถึงที่สระโบกขรณีนั่นตั้งอยู่ ครั้นแล้วจึงจับปูนั้นขึ้นจากน้ำให้อยู่บนบก พระเจ้าข้า ก็ปูนั้นยังก้ามทุกๆ ก้ามให้ยื่นออก พวกเด็กชายหรือเด็กหญิงเหล่านั้น พึงริดพึงหักพึงทำลายก้ามนั้น เสียทุกๆ ก้ามด้วยไม้หรือก้อนหิน พระเจ้าข้า ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น ปูนั้นมีก้ามถูกริด ถูกหัก ถูกทำลายเสียหมดแล้ว ย่อมไม่อาจก้าวลงไปสู่สระโบกขรณีนั้น อีกเหมือนแต่ก่อน ฉันใด อารมณ์แม้ทุกชนิดอันเป็นวิสัยของมาร อันให้สัตว์ เสพผิด ทำให้สัตว์ดิ้นรน อารมณ์นั้นทั้งหมด อันพระผู้มีพระภาคตัดรอน หักรานย่ำยีเสียหมดแล้ว บัดนี้ ข้าพระองค์ผู้คอยหาโอกาส ย่อมไม่อาจเข้าไปใกล้ พระผู้มีพระภาคได้อีก ฉันนั้น ฯ

[๕๐๔] ครั้นแล้ว มารผู้มีบาปได้ภาษิตคาถาอันเป็นที่ตั้งแห่งความเบื่อหน่ายเหล่านี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ฝูงกาเห็นก้อนหินมีสีดุจมันข้น จึงบินเข้าไปใกล้ด้วยเข้าใจว่า เราทั้งหลาย
พึงประสบอาหารในที่นี้เป็นแน่ ความยินดีพึงมีโดยแท้ ฯ
เมื่อพยายามอยู่ไม่ได้อาหารสมประสงค์ในที่นั้น จึงบินหลีกไป ฯ
ข้าแต่พระโคดม ข้าพระองค์ก็เหมือนกามาพบศิลา ฉะนั้นขอหลีกไป ฯ

ครั้งนั้นแล มารผู้มีบาปครั้นกล่าวคาถาอันเป็นที่ตั้งแห่งความเบื่อหน่าย เหล่านี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงหลีกจากที่นั้น ไปนั่งขัดสมาธิที่พื้นดิน ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค เป็นผู้นิ่ง เก้อเขิน คอตก ก้มหน้า ซบเซา หมด ปฏิภาณ เอาไม้ขีดแผ่นดินอยู่ ฯ

มารธีตุสูตรที่ ๕

[๕๐๕] ครั้งนั้นแล มารธิดาทั้ง ๓ คือ นางตัณหา นางอรดี นางราคา จึงพากันเข้าไปหาพระยามารถึงที่อยู่ ครั้นแล้วจึงถามพระยามารด้วยคาถาว่า

ข้าแต่คุณพ่อ คุณพ่อมีความเสียใจด้วยเหตุอะไร หรือเศร้าโศกถึงผู้ชาย
คนไหน หม่อมฉันจักผูกผู้ชายคนนั้นด้วยบ่วง คือราคะ นำมาถวาย
เหมือนบุคคลผูกช้างมาจากป่า ฉะนั้นชายนั้นจักตกอยู่ในอำนาจของ
คุณพ่อ ฯ

[๕๐๖] พระยามารกล่าวว่า

ชายนั้นเป็นพระอรหันต์ผู้ดำเนินไปดีแล้วในโลก ไม่เป็นผู้อันใครๆ
พึงนำมาด้วยราคะได้ง่ายๆ ก้าวล่วงบ่วงมารไปแล้ว เพราะฉะนั้น เรา
จึงเศร้าโศกมาก ฯ

[๕๐๗] ครั้งนั้นแล มารธิดา คือ นางตัณหา นางอรดี นางราคา จึง พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่าง นี้ว่า ข้าแต่พระสมณะ พวกหม่อมฉันจักขอบำเรอพระบาทของพระองค์ ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงใส่พระทัยถึงคำของนางมารธิดาเหล่านั้น เพราะพระองค์ทรงน้อมพระทัยไปในความสิ้นอุปธิกิเลสอย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๕๐๘] ลำดับนั้น มารธิดา คือนางตัณหา นางอรดี นางราคา จึงหลีกออกไป ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วร่วมคิดกันอย่างนี้ว่า ความประสงค์ของ บุรุษมีต่างๆ กันแล อย่ากระนั้นเลย พวกเราควรนิรมิตเพศเป็นนางกุมาริกาคน ละร้อยๆ ฯ

ลำดับนั้น มารธิดา คือ นางตัณหา นางอรดี นางราคา จึงพากันนิรมิตเพศเป็นนางกุมาริกาคนละร้อยๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระสมณะ พวกหม่อมฉันจะขอบำเรอ พระบาทของพระองค์ ฯ

พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงใส่พระทัยถึงถ้อยคำของมารธิดา เพราะพระองค์ ทรงน้อมพระทัยไปในความสิ้นอุปธิกิเลสอย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๕๐๙] ลำดับนั้น มารธิดาทั้ง ๓ คือ นางตัณหา นางอรดี นางราคา พากันหลีกไป ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ร่วมกันคิดอย่างนี้ว่า ความประสงค์ของ บุรุษมีต่างๆ กัน อย่ากระนั้นเลย พวกเราควรพากันจำแลงเพศเป็นหญิงยังไม่เคยคลอดบุตรคนละร้อยๆ ฯ

ลำดับนั้นแล มารธิดาทั้ง ๓ คือ นางตัณหา นางอรดี นางราคา จึงพากันจำแลงเพศเป็นหญิงยังไม่เคยคลอดบุตรคนละร้อยๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระสมณะ พวกหม่อมฉันจะขอบำเรอบาทของพระองค์ ฯ

ถึงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคก็มิได้ทรงใส่พระทัยถึงเลย เพราะพระองค์ ทรงน้อมพระทัยไปในความสิ้นอุปธิกิเลสอย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๕๑๐] ฝ่ายนางตัณหา นางอรดี นางราคา พากันหลีกไป ณ ที่ควรข้างหนึ่งแล้ว ร่วมคิดกันอย่างนี้ว่า ความประสงค์ของบุรุษทั้งหลายมีต่างๆ กัน อย่ากระนั้นเลย พวกเราควรจำแลงเพศเป็นหญิงที่คลอดบุตรแล้วคราวเดียวคนละ ร้อยๆ ฯ

ลำดับนั้นแล นางตัณหา นางอรดี นางราคา พากันจำแลงเพศเป็นหญิง คลอดแล้วคราวเดียวคนละร้อยๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้ว กราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระสมณะ พวกหม่อมฉันจะขอบำเรอ พระบาทของพระองค์ ฯ

ถึงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคก็มิได้ทรงใส่พระทัยถึง เพราะพระองค์ทรงน้อมพระทัยไปในความสิ้นอุปธิกิเลสอย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๕๑๑] ลำดับนั้นแล นางตัณหา นางอรดี นางราคา ฯลฯ จึงพากันจำแลงเพศเป็นหญิงที่คลอดบุตรแล้ว ๒ คราว คนละร้อยๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ แม้ถึงอย่าง

นั้น พระผู้มีพระภาคก็มิได้ทรงใส่พระทัยถึง เพราะพระองค์ทรงน้อมพระทัยไปในความสิ้นอุปธิกิเลสอย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๕๑๒] ลำดับนั้น นางตัณหา นางอรดี นางราคา ฯลฯ จึงพากัน จำแลงเพศเป็นหญิงกลางคน คนละร้อยๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ถึงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคก็มิได้ทรงใส่พระทัยถึงเลย เพราะพระองค์ ทรงน้อมพระทัยไปในความสิ้นอุปธิกิเลสอย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๕๑๓] ลำดับนั้น นางตัณหา นางอรดี นางราคา ฯลฯ จึงพากัน จำแลงเพศเป็นหญิงผู้ใหญ่คนละร้อยๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ฯลฯ แม้ถึงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคก็มิได้ทรงใส่พระทัยถึง เพราะพระองค์ทรงน้อมพระทัยไปในความสิ้นอุปธิกิเลสอย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๕๑๔] ลำดับนั้น มารธิดา คือ นางตัณหา นางอรดี นางราคา พากัน หลีกไป ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว จึงพูดกันว่า เรื่องนี้จริงดังบิดาของเราได้พูด ไว้ว่า

ชายนั้นเป็นพระอรหันต์ ผู้ดำเนินไปดีแล้วในโลก ไม่เป็นผู้อันใครๆ
พึงนำมาด้วยราคะได้ง่ายๆ ก้าวล่วงบ่วงมารไปได้แล้ว เพราะฉะนั้น
เราจึงเศร้าโศกมาก ฯ

ก็ถ้าพวกเราพึงเล้าโลมสมณะหรือพราหมณ์คนใดที่ยังไม่หมดราคะ ด้วย ความพยายามอย่างนี้ หทัยของสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นพึงแตก หรือโลหิตอุ่น พึงพลุ่งออกจากปาก หรือพึงถึงกับเป็นบ้า หรือถึงความมีจิตฟุ้งซ่าน (จิตลอย) เหมือนอย่างไม้อ้อสดอันลมพัดขาดแล้ว ย่อมหงอยเหงาเหี่ยวแห้งไป แม้ฉันใด สมณะหรือพราหมณ์นั้นพึงซูบซีดเหี่ยวแห้งไป ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ครั้นแล้ว นางตัณหา นางอรดี นางราคา พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๕๑๕] นางตัณหามารธิดา ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ท่านถูกความโศกทับถมหรือ จึงได้มาซบเซาอยู่ในป่าอย่างนี้ ท่านเสื่อม
จากทรัพย์เครื่องปลื้มใจแล้วหรือ หรือว่ากำลังปรารถนาอยู่ ท่านได้ทำ
ความชั่วอะไรๆ ไว้ในบ้านหรือเพราะเหตุไร ท่านจึงไม่ทำมิตรภาพกับ
ชนทั้งปวงเล่า หรือว่าท่านทำมิตรภาพกับใครๆ ไม่สำเร็จ ฯ

[๕๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

เราชนะเสนาคือปิยรูปและสาตรูป (รูปที่รักและรูปที่พอใจ) เป็น
ผู้ๆ เดียวเพ่งอยู่ ได้รู้ความบรรลุประโยชน์ และความ สงบแห่งหทัย
ว่าเป็นความสุข ฯ
เพราะฉะนั้น เราจึงไม่ทำความเป็นมิตรกับชนทั้งปวง และ ความเป็น
มิตรกับใครๆ ย่อมไม่อำนวยประโยชน์ให้แก่เรา ฯ

[๕๑๗] ลำดับนั้น นางอรดีมารธิดาได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ภิกษุในพระศาสนานี้ มีปรกติอยู่ด้วยธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างไหนมาก
จึงข้ามโอฆะทั้ง ๕ แล้ว เวลานี้ได้ข้ามโอฆะที่ ๖แล้ว กามสัญญา
ทั้งหลายย่อมห้อมล้อมไม่ได้ซึ่งบุคคลผู้เพ่งฌานอย่างไหนมาก ฯ

[๕๑๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุคคลมีกายอันสงบแล้ว มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว เป็นผู้ไม่มีอะไรๆ เป็น
เครื่องปรุงแต่ง มีสติ ไม่มีความอาลัย ได้รู้ทั่วซึ่งธรรม มีปรกติเพ่งอยู่
ด้วยฌานที่ ๔ อันหาวิตกมิได้ ย่อมไม่กำเริบ ไม่ซ่านไป ไม่เป็นผู้ย่อท้อ ฯ
ภิกษุในศาสนานี้ เป็นผู้มีปรกติอยู่ด้วยธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้มาก
จึงข้ามโอฆะทั้ง ๕ ได้แล้ว บัดนี้ได้ข้ามโอฆะที่๖ แล้ว กามสัญญา
ทั้งหลายย่อมห้อมล้อมไม่ได้ ซึ่งภิกษุผู้เพ่งฌานอย่างนี้มาก ฯ

[๕๑๙] ลำดับนั้นแล นางราคามารธิดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วย คาถาว่า

พระศาสดาผู้เป็นหัวหน้าดูแลคณะสงฆ์ ได้ตัดตัณหาขาดแล้ว และ
ชนผู้มีศรัทธาเป็นอันมาก จักประพฤติตามได้แน่แท้ พระศาสดานี้เป็น
ผู้ไม่มีความอาลัย ได้ตัดขาดจากมือมัจจุราชแล้ว จักนำหมู่ชนเป็นอันมาก
ไปสู่ฝั่งพระนิพพาน ฯ

[๕๒๐] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ตถาคตมีความแกล้วกล้าใหญ่ ย่อมนำสัตว์ไปด้วยพระสัทธรรมแล เมื่อ
ตถาคตนำไปอยู่โดยธรรม ไฉนความริษยาจะพึงมีแก่ท่านผู้รู้เล่า ฯ

[๕๒๑] ลำดับนั้นแล มารธิดาทั้ง ๓ คือ นางตัณหา นางอรดี นางราคา พากันเข้าไปหาพระยามารถึงที่อยู่ ฯ

พระยามารเห็นมารธิดา คือ นางตัณหา นางอรดี นางราคา มาแต่ไกล ครั้นเห็นแล้วได้กล่าวพ้อด้วยคาถาทั้งหลายว่า

พวกคนโง่พากันทำลายภูเขาด้วยก้านบัว ขุดภูเขาด้วยเล็บ เคี้ยวเหล็กด้วยฟันทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะทำพระโคดมให้เบื่อเข้าต้องหลีกไปเป็นประดุจบุคคลวางหินไว้บนศีรษะแล้วแทรกลงไปในบาดาล หรือดุจบุคคลเอาอกกระแทกตอฉะนั้น ฯ

พระศาสดาได้ขับไล่นางตัณหา นางอรดี และนางราคา ผู้มีรูปน่าทัศนายิ่ง ซึ่งได้มาแล้วในที่นั้นให้หนีไป เหมือนลมพัดปุยนุ่น ฉะนั้น ฯ

จบวรรคที่ ๓

รวมสูตรในวรรคที่สามมี ๕ สูตร คือ

สัมพหุลสูตรที่ ๑ สมิทธิสูตรที่ ๒ โคธิกสูตรที่ ๓ สัตตวัสสสูตรที่ ๔ มารธีตุสูตรที่ ๕ นี้ พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงแสดงแล้วกะมารธิดา ฯ

จบมารสังยุต

ภิกขุนีสังยุต

อาฬวิกาสูตรที่ ๑

[๕๒๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของ ท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า อาฬวิกาภิกษุณีนุ่งห่มแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไป บิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลา ปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาต มีความต้องการด้วยวิเวก จึงเข้าไปในป่าอันธวัน ฯ

[๕๒๓] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้อาฬวิกาภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากวิเวก จึง เข้าไปหาอาฬวิกาภิกษุณีถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะอาฬวิกาภิกษุณีด้วยคาถาว่า

ในโลก ไม่มีทางออกไปจากทุกข์ได้ ท่านจักทำอะไรด้วย วิเวก จงเสวย
ความยินดีในกามเถิด อย่าได้มีความเดือดร้อนในภายหลังเลย ฯ

[๕๒๔] ลำดับนั้น อาฬวิกาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าว คาถา จะเป็นมนุษย์หรืออมนุษย์ ฯ

ทันใดนั้น อาฬวิกาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาป ใคร่จะให้ เราบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้ เคลื่อนจากวิเวก จึงกล่าวคาถา ฯ

ครั้นอาฬวิกาภิกษุณีทราบว่า นี่คือมารผู้มีบาปแล้ว จึงได้กล่าวกะมารผู้มีบาปด้วยคาถาว่า

ในโลกนี้มีทางออกไปจากทุกข์ได้ เรารู้ชัดดีแล้วด้วยปัญญา ดูกรมาร
ผู้มีบาปซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์ของผู้ประมาท ท่านไม่รู้จักทางนั้น กามทั้งหลาย
เปรียบด้วยหอกและหลาว กองกามทั้งหลายนั้นประหนึ่งว่าผีร้าย เรา
ไม่ใยดีถึงความยินดีในกามที่ท่านกล่าวถึงนั้น ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า อาฬวิกาภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

โสมาสูตรที่ ๒

[๕๒๕] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า โสมาภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป บิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลา ปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักผ่อนกลางวัน ครั้น ถึงป่าอันธวันแล้ว จึงนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๒๖] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้โสมาภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึง เข้าไปหาโสมาภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้วได้กล่าวกะโสมาภิกษุณีด้วยคาถาว่า

สตรีมีปัญญาเพียงสองนิ้ว ไม่อาจถึงฐานะอันจะพึงอดทนได้ด้วยยาก
ซึ่งท่านผู้แสวงทั้งหลายจะพึงถึงได้ ฯ

[๕๒๗] ลำดับนั้น โสมาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าวคาถา จะเป็นมนุษย์หรืออมนุษย์ ฯ

ทันใดนั้น โสมาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาป ใคร่จะให้เรา บังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อน จากสมาธิ จึงกล่าวคาถา ฯ

ครั้นโสมาภิกษุณีทราบว่า นี่คือมารผู้มีบาปแล้ว จึงได้กล่าวกะมารผู้มีบาป ด้วยคาถาว่า

ความเป็นสตรีจะทำอะไรได้ เมื่อจิตตั้งมั่นดีแล้ว เมื่อญาณ เป็นไป
แก่ผู้เห็นธรรมอยู่โดยชอบ ผู้ใดจะพึงมีความคิดเห็นแน่อย่างนี้ว่า เรา
เป็นสตรี หรือว่าเราเป็นบุรุษ หรือจะยังมีความเกาะเกี่ยวว่า เรามีอยู่
มารควรจะกล่าวกะผู้นั้น ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า โสมาภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

โคตมีสูตรที่ ๓

[๕๒๘] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า กิสาโคตมีภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาต ในพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลาปัจฉาภัตกลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักผ่อนกลางวัน ครั้นถึงป่าอันธวันแล้ว จึงนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๒๙] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้กิสาโคตมีภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงเข้าไปหากิสาโคตมีภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะกิสาโคตมีภิกษุณี ด้วยคาถาว่า

ท่านมีบุตรตายแล้ว มานั่งอยู่คนเดียว มีหน้าเหมือนคนร้องไห้ มาอยู่
กลางป่าคนเดียว กำลังแสวงหาบุรุษบ้างหรือหนอ ฯ

[๕๓๐] ลำดับนั้น กิสาโคตมีภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าว คาถา จะเป็นมนุษย์หรืออมนุษย์

ทันใดนั้น กิสาโคตมีภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาป ใคร่จะให้เราบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงกล่าวคาถา ฯ

ครั้นกิสาโคตมีภิกษุณีทราบว่า นี่คือมารผู้มีบาปแล้ว จึงได้กล่าวกะมารผู้มีบาปด้วยคาถาว่า

เรามีบุตรตายแล้ว เหมือนความตายของบุตร ถึงที่สุดแล้ว บุรุษทั้งหลาย
ก็มีความตายของบุตรนี้เป็นที่สุดเหมือนกัน เราไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้
ไม่กลัวความตายนั้นดอก ฯ
ผู้มีอายุ ความเพลิดเพลินในส่วนทั้งปวง เรากำจัดแล้ว กองมืดเรา
ทำลายแล้ว เราชนะเสนาแห่งมัจจุแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่ ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า กิสาโคตมีภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

วิชยาสูตรที่ ๔

[๕๓๑] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า วิชยาภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวร ฯลฯ จึงนั่ง พักกลางวัน ที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๓๒] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้วิชยาภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงเข้า ไปหาวิชยาภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะวิชยาภิกษุณีด้วยคาถาว่า

เธอยังเป็นสาวมีรูปงาม และฉันก็ยังเป็นหนุ่มแน่น มาเถิดนาง เรามา
อภิรมย์กันด้วยดนตรี มีองค์ห้า ฯ

[๕๓๓] ลำดับนั้น วิชยาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าวคาถา จะเป็นมนุษย์ หรืออมนุษย์ ฯ

ทันใดนั้น วิชยาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาป ใคร่จะให้เราบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อน จากสมาธิ จึงได้กล่าวคาถา ฯ

ครั้นวิชยาภิกษุณีทราบว่า นี่คือมารผู้มีบาปแล้ว จึงได้กล่าวกะมารผู้มีบาปด้วยคาถาว่า

ดูกรมาร รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันน่ารื่นรมย์ใจ เราขอ
มอบให้ท่านผู้เดียว เพราะเราไม่ต้องการมัน เราอึดอัด ระอาด้วยกาย
เน่า อันจะแตกทำลาย เปื่อยพังไปนี้ กามตัณหา เราถอนได้แล้ว
ความมืดในรูปภพที่สัตว์ทั้งหลายเข้าถึง ในอรูปภพที่สัตว์ทั้งหลายเป็น
ภาคี และในสมาบัติอันสงบทั้งปวง เรากำจัดได้แล้ว ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า วิชยาภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปใน ที่นั้นเอง ฯ

อุบลวรรณาสูตรที่ ๕

[๕๓๔] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า อุบลวรรณาภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวร ฯลฯ ได้ยืนอยู่ที่โคนต้นสาลพฤกษ์ซึ่งมีดอกบานสะพรั่ง ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๓๕] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้อุบลวรรณาภิกษุณีบังเกิดความ กลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงเข้าไปหาอุบลวรรณาภิกษุณีถึงที่ที่ยืนอยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะอุบลวรรณาภิกษุณี ด้วยคาถาว่า

ดูกรภิกษุณี ท่านคนเดียว เข้ามายังต้นสาลพฤกษ์ ซึ่งมีดอกบานสะพรั่ง
ตลอดยอด แล้วยืนอยู่ที่โคนต้นสาลพฤกษ์ ก็ฉวีวรรณของท่านไม่มี
ที่สอง คนทั้งหลายก็จะมาในที่นี้เช่นท่านท่านกลัวพวกนักเลงเพราะ
ความเขลาหรือ ฯ

[๕๓๖] ลำดับนั้น อุบลวรรณาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าว คาถา จะเป็นมนุษย์หรืออมนุษย์ ฯ

ทันใดนั้น อุบลวรรณาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาป ใคร่จะให้เราบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้ เคลื่อนจากสมาธิ จึงกล่าวคาถา ฯ

ครั้นอุบลวรรณาภิกษุณีทราบว่า นี่คือมารผู้มีบาปแล้ว จึงได้กล่าวกะมารผู้มีบาปด้วยคาถาว่า

แม้นักเลงตั้งแสนมาในที่นี้ ก็ตามเถิด เราไม่สะเทือนขน ไม่สะดุ้ง
ดูกรมาร ถึงเราคนเดียว ก็ไม่กลัวท่าน ฯ
เรานี้จะหายตัวหรือเข้าท้องพวกท่าน แม้จะยืนอยู่ ณ ระหว่าง ดวงตา
บนคั้งจมูก ท่านจักไม่เห็นเรา ฯ
เราเป็นผู้ชำนาญในจิต อิทธิบาทเราเจริญดีแล้ว เราพ้นแล้ว จากเครื่อง
ผูกทุกชนิด เราไม่กลัวท่านดอก ท่านผู้มีอายุ ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า อุบลวรรณาภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

จาลาสูตรที่ ๖

[๕๓๗] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า จาลาภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป บิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลาปัจฉาภัตกลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ครั้นถึงป่าอันธวัน แล้วจึงนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๓๘] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้จาลาภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึง เข้าไปหาจาลาภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้วได้กล่าวกะจาลาภิกษุณีว่า ดูกรภิกษุณี ท่านไม่ชอบใจอะไรหนอ ฯ

จาลาภิกษุณีตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เราไม่ชอบความเกิดเลย ฯ

[๕๓๙] ม. เพราะเหตุไรหนอ ท่านจึงไม่ชอบความเกิดผู้เกิดมาแล้วย่อม
บริโภคกาม ใครหนอให้ท่านยึดถือเรื่องนี้ อย่าเลยภิกษุณี ท่านจง
ชอบความเกิดขึ้น ฯ

[๕๔๐] จา. ความตายย่อมมีแก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ผู้ที่เกิดมาแล้วย่อมพบ เห็นทุกข์ คือ
การจองจำ การฆ่า ความเศร้าหมอง เพราะฉะนั้น เราจึงไม่ชอบ
ความเกิด ฯ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเป็นเครื่องก้าวล่วงความเกิด พระองค์
สอนให้เราตั้งอยู่ในสัจจะ เพื่อละทุกข์ทั้งมวล ฯ

สัตว์เหล่าใดเข้าถึงรูปภพ และสัตว์เหล่าใดเป็นภาคีแห่ง อรูปภพ
สัตว์เหล่านั้นเมื่อยังไม่รู้นิโรธ ต้องมาสู่ภพอีก ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า จาลาภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

อุปจาลาสูตรที่ ๗

[๕๔๑] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า อุปจาลาภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป บิณฑบาต ยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลาปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาต แล้วเข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ครั้นถึงป่า อันธวันแล้ว จึงนั่งพักกลางวันอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๔๒] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้อุปจาลาภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงเข้าไปหาอุปจาลาภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้วได้กล่าวกะอุปจาลาภิกษุณีว่า ดูกรภิกษุณี อย่างไรหนอท่านจึงอยากจะเกิด ฯ

อุปจาลาภิกษุณีตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เราไม่อยากเกิดในที่ไหนๆ เลย ฯ

[๕๔๓] ม. ท่านจงตั้งจิตไว้ในพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ชั้นยาม ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นวสวดีเถิด ท่านจักได้เสวยความ ยินดี ฯ

[๕๔๔] อุ. พวกเทพชั้นดาวดึงส์ ชั้นยาม ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นวสวดี ยังผูกพันอยู่ด้วยเครื่องผูกคือกาม จำต้อง กลับมาสู่อำนาจ
มารอีก โลกทั้งหมดเร่าร้อน โลกทั้งหมดคุเป็นควัน โลกทั้งหมด
ลุกโพลง โลกทั้งหมดสั่น สะเทือน ฯ
ใจของเรายินดีแน่วในพระนิพพาน อันไม่สั่นสะเทือน อันไม่
หวั่นไหว ที่ปุถุชนเสพไม่ได้ มิใช่คติของมาร ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า อุปจาลาภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

สีสุปจาลาสูตรที่ ๘

[๕๔๕] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า สีสุปจาลาภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลาปัจฉาภัตกลับจากบิณฑบาตแล้วเข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ครั้นถึงป่าอันธวัน จึงนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๔๖] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเข้าไปหาสีสุปจาลาภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้วได้กล่าวกะสีสุปจาลาภิกษุณีว่า ดูกรภิกษุณี ท่านชอบใจทิฐิของใคร หนอ ฯ

สีสุปจาลาภิกษุณีตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เราไม่ชอบใจทิฐิของใคร เลย ฯ

[๕๔๗] ม. ท่านจงใจเป็นคนโล้น ปรากฏตัวเหมือนสมณะ แต่ไฉน ท่านจึงไม่ชอบใจทิฐิ ท่านจึงประพฤติเรื่องนี้ เพราะความงมงายดอกหรือ ฯ

[๕๔๘] สี. คนเจ้าทิฐิ ภายนอกพระศาสนานี้ ย่อมจมอยู่ใน ทิฐิทั้งหลาย
เราไม่ชอบใจธรรมของพวกเขา พวกเขาเป็นคน ไม่ฉลาดต่อธรรม
ยังมีพระพุทธเจ้าผู้เสด็จอุบัติในศากยสกุล หาบุคคลอื่นเปรียบมิได้
ทรงครอบงำส่วนทั้งปวง ทรงบรรเทาเสียซึ่งมาร ไม่ปราชัยในที่
ทุกสถาน ทรงพ้นแล้วในส่วนทั้งปวง เป็นผู้อันตัณหาและทิฐิ
อาศัยไม่ได้ มีพระจักษุทร เห็นธรรมทั้งปวง ทรงบรรลุธรรมเป็นที่
สิ้นกรรมทุกอย่าง ทรงน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นอุปธิ พระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของเรา เราชอบใจคำสอนของ
พระองค์ท่าน ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า สีสุปจาลาภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

เสลาสูตรที่ ๙

[๕๔๙] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า เสลาภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป บิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลาปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาตแล้วเข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ครั้นถึงป่าอันธวันแล้ว จึงนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๕๐] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้เสลาภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงเข้า ไปหาเสลาภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะเสลาภิกษุณีด้วยคาถาว่า

รูปนี้ ใครสร้าง ผู้สร้างรูปอยู่ที่ไหน รูปบังเกิดในที่ไหน รูปดับไปในที่ไหน ฯ

[๕๕๑] ลำดับนั้น เสลาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าวคาถา จะเป็นมนุษย์หรืออมนุษย์ ฯ

ทันใดนั้น เสลาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาป ใคร่จะให้เราบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงกล่าวคาถา ฯ

ครั้นเสลาภิกษุณีทราบว่า นี่คือมารผู้มีบาปแล้ว จึงได้กล่าวกะมารผู้มีบาป ด้วยคาถาว่า

รูปนี้ ไม่มีใครสร้าง อัตภาพนี้ ไม่มีใครก่อ รูปเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุ
ดับไป เพราะเหตุดับ ฯ
พืชชนิดใดชนิดหนึ่งที่บุคคลหว่านลงในนา ย่อมงอกขึ้นเพราะอาศัย
เหตุ ๒ ประการ คือ รสในแผ่นดิน และยางในพืช ฉันใด ขันธ์
ธาตุ และอายตนะ ๖ เหล่านี้ ก็เกิดขึ้น เพราะอาศัยเหตุดับไป ฉันนั้น ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า เสลาภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

วชิราสูตรที่ ๑๐

[๕๕๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า วชิราภิกษุณีนุ่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป บิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เที่ยวบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลาปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ครั้นถึงป่าอันธวันแล้ว จึงนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ฯ

[๕๕๓] ลำดับนั้น มารผู้มีบาปใคร่จะให้วชิราภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงเข้าไปหาวชิราภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้วได้กล่าวกะวชิราภิกษุณีด้วยคาถาว่า

สัตว์นี้ ใครสร้าง ผู้สร้างสัตว์อยู่ที่ไหน สัตว์บังเกิดใน

ที่ไหน สัตว์ดับไปในที่ไหน ฯ

[๕๕๔] ลำดับนั้น วชิราภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าวคาถา จะเป็นมนุษย์หรืออมนุษย์ ฯ

ทันใดนั้น วชิราภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาปใคร่จะให้เรา บังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อน จากสมาธิ จึงกล่าวคาถา ฯ

ครั้นวชิราภิกษุณีทราบว่า นี่คือมารผู้มีบาป แล้วจึงได้กล่าวกะมารผู้มีบาป ด้วยคาถาว่า

ดูกรมาร เพราะเหตุไรหนอ ความเห็นของท่านจึงหวนกลับ มาว่าสัตว์ ฯ

ในกองสังขารล้วนนี้ ย่อมไม่ได้นามว่าสัตว์ ฯ

เหมือนอย่างว่า เพราะคุมส่วนทั้งหลายเข้า เสียงว่ารถย่อมมี ฉันใด ฯ

เมื่อขันธ์ทั้งหลายยังมีอยู่ การสมมติว่าสัตว์ย่อมมี ฉันนั้น ฯ

ความจริงทุกข์เท่านั้นย่อมเกิด ทุกข์ย่อมตั้งอยู่และเสื่อมสิ้นไป นอกจากทุกข์

ไม่มีอะไรเกิด นอกจากทุกข์ ไม่มี อะไรดับ ฯ

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์ เสียใจว่า วชิราภิกษุณีรู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

จบภิกษุณีสังยุต

รวมพระสูตรในภิกขุนีสังยุตนี้มี ๑๐ สูตร คือ

อาฬวิกาสูตรที่ ๑ โสมาสูตรที่ ๒ โคตมีสูตรที่ ๓ วิชยาสูตรที่ ๔ อุบลวรรณาสูตรที่ ๕ จาลาสูตรที่ ๖ อุปจาลาสูตรที่ ๗ สีสุปจาลาสูตรที่ ๘ เสลาสูตรที่ ๙ กับวชิราสูตรครบ ๑๐ ฯ

พรหมสังยุต

ปฐมวรรคที่ ๑

อายาจนสูตรที่ ๑

[๕๕๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ แถบฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตอุรุเวลาประเทศ ฯ

ครั้งนั้น ความปริวิตกแห่งพระหฤทัยบังเกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาคผู้เสด็จ เข้าที่ลับทรงพักผ่อนอยู่อย่างนี้ว่า ธรรมที่เราตรัสรู้แล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต คาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ก็หมู่สัตว์นี้แล ยังยินดีด้วยอาลัย ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย ก็ฐานะนี้ คือ ความเป็นปัจจัยแห่งธรรมมีสังขารเป็นต้นนี้ เป็นธรรมอาศัยกันและกันเกิดขึ้น อันหมู่สัตว์ผู้ยินดีด้วยอาลัย ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย จะพึงเห็นได้ยาก แม้ฐานะนี้ ก็เห็นได้ยาก คือ ธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง ธรรมเป็นที่สละคืนอุปธิทั้งปวง ธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา ธรรมเป็นที่สำรอก ธรรม เป็นที่ดับ นิพพาน ก็ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม แต่ชนเหล่าอื่นจะไม่พึงรู้ทั่วถึงธรรม ของเรา ข้อนั้น จะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยของเรา ข้อนั้น จะพึงเป็นความ ลำบากของเรา ฯ

อนึ่ง ได้ยินว่า คาถาอันน่าอัศจรรย์ยิ่งนักเหล่านี้ ที่พระผู้มีพระภาคไม่เคยได้ทรงสดับมาแต่ก่อน เกิดแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคว่า

บัดนี้ เราไม่ควรจะประกาศธรรม ที่เราตรัสรู้แล้วโดยยาก ธรรมนี้ เหล่า
สัตว์ผู้ถูกราคะ โทสะครอบงำแล้ว จะตรัสรู้ไม่ได้ง่าย เหล่าสัตว์ผู้ยินดี
แล้วด้วยความกำหนัด ถูกกองแห่งความมืดหุ้มห่อแล้ว จักไม่เห็นธรรม
อันทวนกระแส ละเอียดลึกซึ้ง เห็นได้ยาก เป็นอณู ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาเห็นดังนี้ พระหฤทัยก็ทรงน้อมไปเพื่อ ความขวนขวายน้อย ไม่ทรงน้อมไปเพื่อทรงแสดงธรรม ฯ

[๕๕๖] ครั้งนั้น สหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกแห่งพระหฤทัยของ พระผู้มีพระภาคด้วยใจแล้ว ได้มีความดำริว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย โลกจะฉิบหาย หนอ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย โลกจะพินาศหนอ เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงน้อมพระหฤทัยไปเพื่อความขวนขวายน้อย ไม่ทรงน้อมพระหฤทัย ไปเพื่อทรงแสดงธรรม ฯ

ลำดับนั้น สหัมบดีพรหมอันตรธานไปในพรหมโลก มาปรากฏอยู่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษมีกำลังพึงเหยียดออกซึ่งแขนที่คู้อยู่ หรือ พึงคู้เข้าซึ่งแขนที่เหยียดอยู่ ฉะนั้น ฯ

ครั้นแล้ว สหัมบดีพรหมกระทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว คุกชาณุ มณฑลเบื้องขวาลงที่แผ่นดิน ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมเถิด ขอพระสุคตจงทรงแสดงธรรมเถิด สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสดุจธุลีในดวงตาน้อยเป็นปรกติก็มีอยู่ เพราะมิได้สดับย่อมเสื่อมจากธรรม สัตว์ทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี ฯ

สหัมบดีพรหม ได้กราบทูลดังนี้แล้ว ครั้นแล้วได้กราบทูลเป็นนิคมคาถา อีกว่า

เมื่อก่อนธรรมที่ไม่บริสุทธิ์ซึ่งศาสดาผู้มีมลทินทั้งหลายคิดแล้วปรากฏขึ้น
ในหมู่ชนชาวมคธ ขอพระองค์จงทรงเปิดประตูอมตะเถิด ขอสัตว์
ทั้งหลายจงฟังธรรมซึ่งพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากมลทินตรัสรู้แล้วเถิด ขอ
พระองค์ผู้มีพระปัญญาดี มีพระจักษุโดยรอบ มีความโศกอันปราศจาก
แล้ว จงเสด็จขึ้นสู่ปราสาทอันสำเร็จด้วยธรรม จงพิจารณาชุมชนผู้จม
อยู่ในความโศก ถูกชาติและชราครอบงำแล้ว อุปมาเหมือนบุคคล ผู้
อยู่บนยอดภูเขา อันล้วนด้วยศิลา จะพึงเห็นชุมชนโดยรอบฉะนั้น ฯ
ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้า ผู้ทรงชนะสงครามแล้ว ผู้ทรงนำพวก ผู้ไม่
มีหนี้ ขอพระองค์จงเสด็จลุกขึ้นเถิด จงเสด็จเที่ยวไปในโลกเถิด ขอ
พระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมเถิดผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ฯ

[๕๕๗] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบการเชื้อเชิญของพรหม และ ทรงอาศัยพระกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย จึงทรงสอดส่องดูโลกด้วยพระพุทธจักษุ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงสอดส่องดูโลกด้วยพระพุทธจักษุ ก็ได้ทรงเห็น สัตว์ทั้งหลาย บางพวกมีกิเลสดุจธุลีในดวงตาน้อย บางพวกมีกิเลสดุจธุลีในดวงตา มาก บางพวกมีอินทรีย์กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมีอาการดี บางพวก มีอาการเลว บางพวกจะพึงสอนให้รู้ได้โดยง่าย บางพวกจะพึงสอนให้รู้ได้โดยยากบางพวกมีปรกติเห็นโทษในปรโลกว่าเป็นภัยอยู่ ฯ

ในกออุบลก็ดี ในกอปทุมก็ดี ในกอบุณฑริก็ดี ดอกอุบลก็ดี ดอกปทุมก็ดี ดอกบุณฑริกก็ดี บางเหล่าเกิดแล้วในน้ำ เจริญแล้วในน้ำ อาศัยอยู่ในน้ำจมอยู่ในน้ำ อันน้ำเลี้ยงอยู่ บางเหล่าเกิดแล้วในน้ำ เจริญแล้วในน้ำ ตั้งอยู่ เสมอน้ำ บางเหล่าเกิดแล้วในน้ำ เจริญแล้วในน้ำ ตั้งขึ้นพ้นน้ำ อันน้ำไม่ติดแล้ว แม้ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงสอดส่องดูโลกด้วยพระพุทธจักษุ ก็ได้ทรงเห็นสัตว์ ทั้งหลาย บางพวกมีกิเลสดุจธุลีในดวงตาน้อย บางพวกมีกิเลสดุจธุลีในดวงตา มาก บางพวกมีอินทรีย์กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมีอาการดี บางพวกมีอาการเลว บางพวกจะพึงสอนให้รู้ได้โดยง่าย บางพวกจะพึงสอนให้รู้ได้โดยยากบางพวกมีปรกติเห็นโทษในปรโลกว่าเป็นภัยอยู่ ฉันนั้น ครั้นทรงเห็นแล้ว จึงได้ ตรัสตอบสหัมบดีพรหมด้วยพระคาถาว่า

ประตูอมตะ เราเปิดแล้วเพราะท่าน ชนผู้ฟังจงปล่อยศรัทธามาเถิด ดูกร
พรหม เราจะไม่มีความสำคัญในความลำบากแสดงธรรมอันประณีต
ที่ชำนิชำนาญในหมู่มนุษย์ ฯ

[๕๕๘] ลำดับนั้น สหัมบดีพรหมดำริว่า เราอันพระผู้มีพระภาคทรงทำโอกาสเพื่อทรงแสดงธรรมแล้ว จึงถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว อันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

คารวสูตรที่ ๒

[๕๕๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ แถบฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตอุรุเวลาประเทศ ฯ

ครั้งนั้น ความปริวิตกแห่งพระหฤทัยบังเกิดแก่พระผู้มีพระภาคผู้เสด็จเข้า ที่ลับ ทรงพักผ่อนอยู่อย่างนี้ว่า บุคคลผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ย่อมอยู่ เป็นทุกข์ เราจะพึงสักการะเคารพ อาศัยสมณะหรือพราหมณ์ใครผู้ใดอยู่หนอ ฯ

[๕๖๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้มีพระดำริว่า เราควรสักการะ เคารพสมณะหรือพราหมณ์อื่นแล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งศีลขันธ์ที่ยังไม่ บริบูรณ์ แต่ว่า เรายังไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นที่ถึงพร้อมด้วยศีลยิ่งกว่าตนในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ซึ่งเราควรสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ เราควรสักการะเคารพ สมณะหรือพราหมณ์อื่นแล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งสมาธิที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่ว่าเรายังไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นที่ถึงพร้อมด้วยสมาธิยิ่งกว่าตนในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ซึ่งเราควรสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ เราควรสักการะเคารพสมณะ หรือพราหมณ์อื่นแล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งปัญญาขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่ว่า เรายังไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นที่ถึงพร้อมด้วยปัญญายิ่งกว่าตนในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ซึ่งเราควรสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ เราควรสักการะเคารพสมณะ หรือพราหมณ์อื่นแล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งวิมุตติขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่ว่าเรายังไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่น ที่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติยิ่งกว่าตน ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ซึ่งเราควรสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ เราควรสักการะเคารพสมณะ หรือพราหมณ์อื่นแล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งวิมุตติญาณทัสสนขันธ์ที่ยังไม่ บริบูรณ์ แต่ว่า เรายังไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นที่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณ ทัสสนะ ยิ่งกว่าตน ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ซึ่งเราควรสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ อย่ากระนั้นเลย เราควรสักการะเคารพธรรมที่เราตรัสรู้นั้นแหละ แล้วอาศัยอยู่ ฯ

[๕๖๑] ลำดับนั้น สหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกแห่งพระหฤทัยของพระผู้มีพระภาคด้วยใจแล้ว ก็อันตรธานไปในพรหมโลก มาปรากฏเฉพาะ พระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษมีกำลัง พึงเหยียดออกซึ่งแขนที่คู้อยู่ หรือพึงคู้เข้าซึ่งแขนที่เหยียดอยู่ ฉะนั้น ฯ

ครั้นแล้ว สหัมบดีพรหมกระทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดได้มีมาแล้วตลอดกาลอันล่วงแล้ว แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็ทรงสักการะเคารพธรรมนั่นเองแล้วอาศัยอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดจักมีตลอดกาลไกลอันยังไม่มาถึง

แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็จักทรงสักการะเคารพธรรมนั่นเองแล้วอาศัยอยู่ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ ขอจงทรงสักการะเคารพธรรมนั่นแหละ แล้วอาศัยอยู่ ฯ

[๕๖๒] สหัมบดีพรหม ได้กราบทูลดังนี้แล้ว ครั้นแล้วได้กล่าวนิคม คาถาอีกว่า

พระสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่าใดที่ล่วงไปแล้วก็ดี พระพุทธเจ้าทั้ง
หลายเหล่าใดที่ยังไม่มีมาก็ดี และพระสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดในบัดนี้ผู้
ยังความโศกของชนเป็นอันมากให้เสื่อมหายก็ดีพระพุทธเจ้าเหล่านั้นทุก
พระองค์ ทรงเคารพพระสัทธรรมอยู่แล้ว ยังอยู่ และจักอยู่ต่อไป ข้อ
นี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ กุลบุตร
ผู้รักตนหวังความเป็นผู้ใหญ่ เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย พึงเคารพพระสัทธรรม ฯ

พรหมเทวสูตรที่ ๓

[๕๖๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามแห่งท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้นแล บุตรแห่งนางพราหมณีคนหนึ่ง ชื่อพรหมเทวะ ออกบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาค ครั้งนั้นแล ท่านพระพรหมเทวะเป็นผู้เดียว หลีกออกแล้ว ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนอันส่งไปแล้ว อยู่ไม่นานเท่าไร ก็ได้กระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องประสงค์ เพราะรู้แจ้งชัด เองในปรัตยุบันนี้แหละเข้าถึงอยู่ ท่านได้ทราบว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำ ได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกมิได้มี ก็ แหละท่านพรหมเทวะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์แล้ว ฯ

[๕๖๔] ครั้งนั้นแล ท่านพระพรหมเทวะ ในเวลารุ่งเช้านุ่งห่มแล้ว ถือ บาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ท่านเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีตามลำดับตรอก เข้าไปยังนิเวศน์แห่งมารดาของตน

ก็สมัยนั้นแล นางพราหมณีผู้มารดาของท่านพระพรหมเทวะถือการบูชาบิณฑะแก่พรหมมั่นคงเป็นนิตย์ ฯ

ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมคิดว่า นางพราหมณีผู้มารดาของท่านพระพรหมเทวะนี้แล ถือการบูชาบิณฑะแก่พรหมมั่นคงเป็นนิตย์ ไฉนหนอ เราพึง เข้าไปหานางแล้วทำให้สลดใจ ฯ

[๕๖๕] ลำดับนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมหายไปในพรหมโลกปรากฏแล้วใน นิเวศน์ของมารดาแห่งท่านพระพรหมเทวะ เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดออกซึ่งแขนที่คู้เข้าแล้ว หรือพึงคู้เข้าซึ่งแขนที่เหยียดออกแล้ว ฉะนั้น ฯ

ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมลอยอยู่ในอากาศ ได้กล่าวกะนางพราหมณี ผู้มารดาของท่านพระพรหมเทวะด้วยคาถาทั้งหลายว่า

ดูกรนางพราหมณี ท่านถือการบูชาด้วยก้อนข้าวแก่พรหมใดมั่นคงเป็น
นิตย์ พรหมโลกของพรหมนั้นอยู่ไกลจากที่นี้ ดูกรนางพราหมณี ภักษา
ของพรหมไม่ใช่เช่นนี้ ท่านไม่รู้จักทางของพรหม ทำไมจึงบ่นถึงพรหม ฯ
ดูกรนางพราหมณี ก็ท่านพระพรหมเทวะของท่านนั้น เป็นผู้หมดอุปธิ
กิเลส ถึงความเป็นอติเทพ ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล มีปรกติขอ
ไม่เลี้ยงดูผู้อื่น ท่านพระพรหมเทวะที่เข้าสู่เรือนของท่านเพื่อบิณฑบาต
เป็นผู้สมควรแก่บิณฑะที่บุคคลพึงนำบูชา ถึงเวท มีตนอันอบรมแล้ว
สมควรแก่ทักษิณาทานของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ลอยบาปเสียแล้ว
อันตัณหาและทิฐิไม่ฉาบทาแล้ว เป็นผู้เยือกเย็นกำลังเที่ยวแสวงหา
อาหารอยู่ ฯ
อดีตอนาคตไม่มีแก่ท่านพระพรหมเทวะนั้น ท่านพระพรหมเทวะเป็นผู้
สงบระงับ ปราศจากควัน ไม่มีทุกข์ ไม่มีความหวัง วางอาชญาใน
ปุถุชนผู้ยังมีความหวาดหวั่น และพระขีณาสพผู้มั่นคงแล้ว ขอท่าน
พระพรหมเทวะนั้นจงบริโภคบิณฑบาตอันเลิศที่สำหรับบูชาพรหมของ
ท่าน ฯ
ท่านพระพรหมเทวะซึ่งเป็นผู้มีเสนามารไปปราศแล้ว มีจิตสงบระงับ ฝึก
ตนแล้ว เที่ยวไปเหมือนช้างตัวประเสริฐ ไม่หวั่นไหว เป็นภิกษุมีศีล
ดี มีจิตพ้นวิเศษแล้ว ขอท่านพระพรหมเทวะนั้น จงบริโภคบิณฑบาต
อันเลิศที่สำหรับบูชาพรหมของท่าน ฯ

ท่านจงเป็นผู้เลื่อมใสในท่านพระพรหมเทวะนั้น เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ตั้ง
ทักษิณาไว้ในท่านผู้เป็นทักษิเณยยบุคคล ดูกรนางพราหมณี ท่านเห็น
มุนีผู้มีโอฆะอันข้ามแล้วจงทำบุญ อันจะนำความสุขต่อไปมาให้ ฯ
ท่านจงเป็นผู้เลื่อมใสในท่าน พระพรหมเทวะนั้นเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ตั้ง
ทักษิณาไว้ในท่านผู้เป็นทักษิเณยยบุคคล ดูกรนางพราหมณี ท่านเห็น
มุนีผู้มีโอฆะอันข้ามแล้ว ได้ทำบุญอันจะนำความสุขต่อไปมาให้แล้ว ฯ

พกสูตรที่ ๔

[๕๖๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้นแล พกพรหมได้เกิดทิฐิอันชั่วช้าเห็นปานดังนี้ว่า ฐานะแห่งพรหมนี้เที่ยง ยั่งยืน ติดต่อกัน คงที่ มีความไม่เคลื่อนไหวเป็นธรรมดา ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ ก็แหละอุบายเป็นเครื่องออกไปอันยิ่งอย่างอื่น จากฐานะแห่งพรหมนี้ไม่มี ฯ

[๕๖๗] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของพกพรหมด้วยพระทัยแล้ว ทรงหายไปในพระเชตวันวิหารแล้วได้ปรากฏในพรหม โลกนั้น เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังพึงเหยียดออกซึ่งแขนที่คู้เข้า หรือคู้เข้าซึ่ง แขนที่เหยียดออก ฉะนั้น ฯ

พกพรหมได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกลทีเดียว ครั้นแล้วได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ขอพระองค์จงเสด็จมาเถิด ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระองค์เสด็จมาดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ นานเทียวแลพระองค์ได้กระทำปริยายเพื่อการเสด็จมา ณ พรหมโลกนี้ ข้าแต่พระองค์ ผู้นิรทุกข์ ก็ฐานะแห่งพรหมนี้เที่ยง ยั่งยืน ติดต่อกัน คงที่ มีความไม่เคลื่อนไหวเป็นธรรมดา ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ ก็อุบายเป็นเครื่องออกไปอันยิ่งอย่างอื่นจากฐานะแห่งพรหมนี้ไม่มี ฯ

[๕๖๘] เมื่อพกพรหมกล่าวเช่นนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำนี้กะพกพรหมว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พกพรหมนั้นถึงความโง่เขลาแล้วหนอ ท่านผู้ เจริญทั้งหลาย พกพรหมนั้นถึงความโง่เขลาแล้วหนอ พกพรหมกล่าวฐานะแห่ง พรหมที่เป็นของไม่เที่ยงเลยว่าเที่ยง กล่าว

ฐานะแห่งพรหมที่เป็นของไม่ยั่งยืนเลยว่า ยั่งยืน กล่าวฐานะแห่งพรหมที่เป็นของไม่ติดต่อกันเลยว่าติดต่อกัน กล่าวฐานะแห่ง พรหมที่เป็นของไม่คงที่เลยว่าคงที่ กล่าวฐานะแห่งพรหมที่เป็นของความเคลื่อนไหว เป็นธรรมดาทีเดียวว่า มีความไม่เคลื่อนไหวเป็นธรรมดา และกล่าวฐานะแห่งพรหมอันเป็นที่เกิดแก่ ตาย และเป็นที่จุติและอุปบัติแห่งตนว่า ฐานะแห่งพรหมนี้ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ ก็แหละย่อมกล่าวอุบายเป็นเครื่องออก ไปอันยิ่งอย่างอื่นซึ่งมีอยู่ว่าไม่มี ดังนี้ ฯ

[๕๖๙] พกพรหมทูลว่า

ข้าแต่พระโคดม พวกข้าพระองค์ ๗๒ คน บังเกิดในพรหมโลกนี้
เพราะบุญกรรม ยังอำนาจให้เป็นไป ล่วงชาติชราได้แล้ว การอุปบัติใน
พรหมโลก ซึ่งถึงฝั่งไตรเภทนี้เป็นที่สุดแล้ว ชนมิใช่น้อยย่อมปรารถนา
เป็นดังพวกข้าพระองค์ ฯ

[๕๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรพกพรหม ท่านสำคัญอายุใดว่ายาว ก็อายุนั้นสั้น ไม่ยาวเลย ดูกร
พรหม เรารู้อายุหนึ่งแสนนิรัพพุท ของท่านได้ดี ฯ

[๕๗๑] พกพรหมทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสว่า เราเป็นผู้มีปรกติเห็นไม่มีที่สิ้นสุด
ล่วงชาติชราและความโศกได้แล้วดังนี้ อะไรเป็นศีลวัตรเก่าแก่ของ
ข้าพระองค์หนอ ขอพระองค์จงตรัสบอกศีลวัตรซึ่งข้าพระองค์ควรรู้
แจ้งชัด ฯ

[๕๗๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

๑. ข้อที่ท่านยังมนุษย์เป็นอันมาก ผู้ซึ่งกระหายน้ำอันแดดแผดเผาแล้ว
ในฤดูร้อนให้ได้ดื่มน้ำกิน เป็นศีลวัตรเก่าแก่ของท่าน เรายังระลึกได้อยู่
ประดุจหลับแล้วและตื่นขึ้นฉะนั้น ฯ
๒. ข้อที่ท่านช่วยปลดเปลื้องประชุมชน ซึ่งถูกโจรจับพาไปอยู่ที่ฝั่ง
แม่น้ำคงคา เป็นศีลวัตรเก่าแก่ของท่าน เรายังระลึกได้อยู่ประดุจหลับแล้ว
และตื่นขึ้น ฉะนั้น ฯ

๓. ข้อที่ท่านข่มขี่ด้วยกำลัง แล้วช่วยปลดเปลื้องเรือซึ่งถูกนาคผู้ร้ายกาจ
จับไว้ในกระแสของแม่น้ำคงคา เพราะความเอ็นดูในหมู่มนุษย์ ข้อนั้น
เป็นศีลวัตรเก่าแก่ของท่าน เรายังระลึกได้อยู่ ประดุจหลับแล้วและ
ตื่นขึ้น ฉะนั้น ฯ
๔. และเราได้เป็นอันเตวาสิกของท่าน นามว่ากัปปมาณพเราได้เข้าใจ
ท่านแล้วว่า มีความรู้ชอบ มีวัตร ข้อนั้นเป็นศีลวัตรเก่าแก่ของท่าน
เรายังระลึกได้อยู่ ประดุจหลับแล้วและตื่นขึ้น ฉะนั้น ฯ

พกพรหมทูลว่า

พระองค์ทรงทราบอายุนี้ของข้าพระองค์แน่แท้ แม้สิ่งอื่นๆพระองค์ก็
ทรงทราบได้ เพราะพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า ฉะนั้น อานุภาพอันรุ่งโรจน์
ของพระองค์นี้ จึงยังพรหมโลกให้สว่างไสวตั้งอยู่ ฯ

อปราทิฏฐิสูตรที่ ๕

[๕๗๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พรหมองค์หนึ่งได้เกิดทิฐิอันชั่วช้าเห็นปานดังนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ที่จะพึงมาในพรหมโลกนี้ได้ไม่มีเลย ฯ

[๕๗๔] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของ พรหมนั้นด้วยพระทัยแล้ว ทรงหายไปในพระวิหารเชตวันปรากฏแล้วในพรหมโลก นั้นเปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังพึงเหยียดออกซึ่งแขนที่คู้ไว้ หรือพึงคู้เข้าซึ่งแขนที่ เหยียดออก ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับนั่งขัดสมาธิในเวหาเบื้องบนของพรหมนั้น เข้าเตโชธาตุกสิณแล้ว ฯ

[๕๗๕] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้มีความคิดเช่นนี้ว่า บัดนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้เห็นแล้วแลซึ่งพระผู้มีพระภาคผู้ประทับนั่ง ขัดสมาธิในเวหาเบื้องบนของพรหมนั้น เข้าเตโชธาตุกสิณแล้ว ด้วยจักษุเพียงดัง ทิพย์อันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ครั้นแล้วได้หายไปในพระวิหารเชตวัน ปรากแล้วในพรหมโลกนั้น ปานดังบุรุษมีกำลังพึงเหยียดออกซึ่งแขนที่คู้เข้า หรือพึงคู้ เข้าซึ่งแขนที่เหยียดออกแล้ว ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะอาศัยทิศบูรพา นั่งขัดสมาธิ ในเวหาเบื้องบนของพรหมนั้น (แต่) ต่ำกว่าพระผู้มีพระภาคเข้าเตโชธาตุกสิณ แล้ว ฯ

[๕๗๖] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสปได้มีความคิดนี้ว่า บัดนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอแล ท่านพระมหากัสสปได้เห็นแล้วแลซึ่งพระผู้มีพระภาค ฯลฯ ด้วยจักษุเพียงดังทิพย์ ฯลฯ ครั้นแล้วได้หายไปในพระวิหารเชตวัน ปรากฏแล้วในพรหมโลกนั้น ปานดังบุรุษมีกำลัง ฯลฯ ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมหากัสสปอาศัยทิศทักษิณนั่งขัดสมาธิในเวหาสเบื้องบนของพรหมนั้น (แต่) ต่ำกว่าพระผู้มีพระภาค เข้าเตโชธาตุกสิณแล้ว ฯ

[๕๗๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัปปินะได้มีความคิดนี้ว่า บัดนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอแล ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมหากัปปินะได้เห็นพระผู้มีพระภาค ฯลฯ ด้วยจักษุเพียงดังทิพย์ ครั้นแล้วได้หายไปในพระวิหารเชตวันปรากฏแล้วในพรหมโลกนั้น ปานดังบุรุษมีกำลัง ฯลฯ ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมหากัปปินะอาศัยปัจฉิมทิศ นั่งขัดสมาธิในเวหา เบื้องบนพรหมนั้น (แต่) ต่ำกว่าพระผู้มีพระภาค เข้าเตโชธาตุกสิณแล้ว ฯ

[๕๗๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระอนุรุทธได้มีความคิดนี้ว่า บัดนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอแล ท่านพระอนุรุทธได้เห็นแล้วแลซึ่งพระผู้มีพระภาค ฯลฯ ด้วยจักษุเพียงดังทิพย์ ครั้นแล้วได้หายไปในพระวิหารเชตวัน ปรากฏแล้วในพรหมโลกนั้น ปานดังบุรุษมีกำลัง ฯลฯ ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระอนุรุทธ อาศัยทิศอุดรนั่งขัดสมาธิในวิเวหาเบื้องบนของพรหมนั้น (แต่) ต่ำกว่าพระผู้มีพระภาค เข้าเตโชธาตุกสิณแล้ว ฯ

[๕๗๙] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะพรหมด้วย คาถาว่า ผู้มีอายุ ทิฐิในก่อนของท่าน แม้ในวันนี้ก็ยังมีแก่ท่านหรือ ท่านเห็น พระผู้มีพระภาคผู้เป็นไปล่วงวิเศษ ผู้เป็นเบื้องหน้าของสัตว์ในพรหม โลกหรือ ฯ

[๕๘๐] พรหมนั้นตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ทิฐิในเก่าก่อน ของข้าพเจ้ามิได้มี แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าย่อมเห็นพระผู้มีพระภาคผู้เป็นไปล่วงวิเศษ ผู้เป็น เบื้องหน้าของสัตว์ในพรหมโลก ไฉนในวันนี้ ข้าพเจ้าจะพึงกล่าวว่า "เรา เป็นผู้เที่ยงเป็นผู้ติดต่อกัน" ดังนี้เล่า ฯ

[๕๘๑] ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคยังพรหมนั้นให้สลดใจแล้ว ได้หายไปใน พรหมโลกนั้น ปรากฏแล้วในพระวิหารเชตวันปานดังบุรุษมีกำลังพึงเหยียดออกซึ่งแขนที่คู้เข้า หรือพึงคู้เข้าซึ่งแขนที่ได้เหยียดออกแล้ว ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้นแล พรหมได้เรียกพรหมปาริสัชชะ องค์หนึ่งมาว่า แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ ท่าน จงมา ท่านจงเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกล่าวกะท่านพระมหา โมคคัลลานะอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ สาวกทั้งหลาย ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น แม้เหล่าอื่นซึ่งมีฤทธิ์มากมีอานุภาพมาก เหมือน กับท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระกัสสป ท่านพระกัปปินะและท่านพระอนุรุทธะผู้เจริญ ก็ยังมีอยู่หรือหนอแล ฯ

พรหมปาริสัชชะนั้นรับคำของพรหมนั้นว่า อย่างนั้นท่านผู้นิรทุกข์ แล้ว หายไปใน พรหมโลกนั้น ปรากฏแล้วข้างหน้าท่านพระมหาโมคคัลลานะ ปานดัง บุรุษมีกำลัง ฯลฯ ฉะนั้น ฯ

[๕๘๒] ครั้งนั้นแล พรหมปาริสัชชะนั้น อภิวาทท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ได้ยืนอยู่ในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พรหมปาริสัชชะนั้นยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กล่าวคำนี้กะท่าน พระมหา โมคคัลลานะว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ สาวกทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแม้เหล่าอื่น ซึ่งมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากเหมือนกับท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระกัสสป ท่านพระ กัปปินะ และท่านพระอนุรุทธะก็ยังมีอยู่ หรือหนอ ฯ

[๕๘๓] ลำดับนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะพรหมปาริสัชชะด้วยคาถาว่า

สาวกทั้งหลายของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้วิชชา ๓ บรรลุอิทธิวิธีญาณ และ
ฉลาดในเจโตปริยญาณ หมดอาสวะ ไกลจากกิเลส มีอยู่มาก
ดังนี้ ฯ

[๕๘๔] ลำดับนั้นแล พรหมปาริสัชชะนั้นชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของ ท่านมหาโมคคัลลานะแล้ว เข้าไปหาพรหมนั้นถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้กะพรหมนั้นว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ พระมหาโมคคัลลานะกล่าวเช่นนี้ว่า
สาวกทั้งหลายของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้วิชชา ๓ บรรลุอิทธิวิธีญาณ และ
ฉลาดในเจโตปริยญาณ หมดอาสวะ ไกลจากกิเลส มีอยู่มาก ดังนี้ ฯ

[๕๘๕] พรหมปาริสัชชะได้กล่าวคำนี้แล้ว พรหมมีใจยินดีชื่นชมภาษิต ของพรหมปาริสัชชะนั้นแล ฯ

ปมาทสูตรที่ ๖

[๕๘๖] สาวัตถีนิทาน ฯ

ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ประทับพักกลางวัน หลีกเร้นอยู่ ฯ

ครั้งนั้นแล สุพรหมปัจเจกพรหม และสุทธาวาสปัจเจกพรหมเข้าไป ใกล้ที่ประทับของพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วได้ยืนพิงบานประตูคนละข้าง ฯ

ลำดับนั้นแล สุพรหมปัจเจกพรหมได้กล่าวกะสุทธาวาสปัจเจกพรหมว่า แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ ไม่ใช่กาลอันควรที่จะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคก่อน พระผู้มีพระภาคทรงประทับพักกลางวันหลีกเร้นอยู่ ก็พรหมโลกโน้นบริบูรณ์และเบิกบาน แล้ว แต่พรหมในพรหมโลกนั้น ย่อมอยู่ด้วยความประมาท แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ มาไปด้วยกัน เราทั้งหลายจักเข้าไปยังพรหมโลกนั้น ครั้นแล้วพึงยังพรหมนั้นให้สลดใจ

สุทธาวาสปัจเจกพรหมได้รับคำของสุพรหมปัจเจกพรหมแล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล สุพรหมปัจเจกพรหมและสุทธาวาสปัจเจกพรหม ได้หายไป จากเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ปรากฏแล้วในพรหมโลกนั้น ปานดังบุรุษมี กำลัง ฯลฯ ฉะนั้น ฯ

พรหมนั้นได้เห็นแล้วแลซึ่งพรหมทั้งหลายเหล่านั้น ผู้มาอยู่แต่ที่ไกลเทียว ครั้นแล้ว ได้กล่าวคำนี้กะพรหมเหล่านั้นว่า แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย เชิญเถิด พวกท่านมากันแต่ที่ไหนหนอ ฯ

พรหมเหล่านั้นกล่าวว่า แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ พวกเรามาแต่สำนักของ พระผู้มีพระภาค ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ ก็ท่านจะไปสู่ที่บำรุงของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบ้างหรือ ฯ

[๕๘๗] เมื่อพรหมเหล่านั้นกล่าวแล้วเช่นนี้แล พรหมนั้นอดกลั้นคำนั้น ไม่ได้ จึงนิรมิตตนเป็นพันตน แล้วได้กล่าวคำนี้กะสุพรหมปัจเจกพรหมว่า ฯ

"แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ ท่านเห็นอิทธานุภาพเห็นปานดังนี้ของเราหรือไม่" ฯ

สุพรหมปัจเจกพรหมกล่าวว่า "แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ เราเห็นอยู่แลซึ่ง อิทธานุภาพเห็นปานดั่งนี้ของท่าน" ฯ

พรหมนั้นกล่าวว่า "แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ เรานั้นแลเป็นผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ จักไปสู่ที่บำรุงของสมณะหรือพราหมณ์อื่นทำไม" ฯ

[๕๘๘] ลำดับนั้นแล สุพรหมปัจเจกพรหมนิรมิตตนเป็นสองพันตน แล้วได้กล่าวคำนี้กะพรหมว่า

"แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ ท่านเห็นอิทธานุภาพ เห็นปานดังนี้ของเราหรือไม่" ฯ

พรหมนั้นกล่าวว่า "แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ เราเห็นอยู่แลซึ่งอิทธานุภาพ เห็นปานดั่งนี้ของท่าน ฯ

สุพรหมปัจเจกพรหมกล่าวว่า "แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเท่านั้น เป็นผู้มีฤทธิ์มากกว่า และมีอานุภาพใหญ่กว่าท่านและเราด้วย ฯ

"แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ ท่านพึงไปสู่ที่บำรุงของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า" ฯ

[๕๘๙] ครั้งนั้นแล พรหมนั้นได้กล่าวกะสุพรหมปัจเจกพรหมด้วย คาถาว่า

"แน่ะพรหม ครุธ ๓๐๐ หงส์ ๔๐๐ เหยี่ยวตะไกร ๕๐๐ และวิมาน
ของเราผู้มีฌานนี้นั้นย่อมรุ่งโรจน์ส่องสว่างอยู่ในทิศอุดร" ฯ

[๕๙๐] สุพรหมปัจเจกพรหมกล่าวว่า

"วิมานของท่านนั้นถึงจะรุ่งโรจน์ส่องสว่างอยู่ในทิศอุดรก็จริง ถึงเช่นนั้นเพราะเห็นโทษในรูป [และ] เพราะเห็นรูปอันหวั่นไหวด้วยความหนาวเป็นต้นอยู่ เป็นนิจ ฉะนั้นพระศาสดาผู้มีเมธาดีจึงไม่ยินดีในรูป"

[๕๙๑] ครั้งนั้นแล สุพรหมปัจเจกพรหมและสุทธาวาสปัจเจกพรหม ยังพรหมนั้นให้สลดใจแล้วหายไปในที่นั้นเอง ฯ

ก็พรหมนั้น โดยสมัยต่อมาได้ไปสู่ที่บำรุงของพระผู้มีพระภาคผู้เป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วแล ฯ

ปฐมโกกาลิกสูตรที่ ๗

[๕๙๒] สาวัตถีนิทาน ฯ

ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงประทับพักกลางวันหลีกเร้นอยู่แล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล สุพรหมปัจเจกพรหมและสุทธาวาสปัจเจกพรหมเข้าไปใกล้ ที่ประทับของพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วได้ยืนพิงบานประตูคนละข้าง ฯ

[๕๙๓] ลำดับนั้นแล สุพรหมปัจเจกพรหมปรารภพระโกกาลิกภิกษุ ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

"ใครผู้มีปัญญาในโลกนี้ จะพึงกำหนดวัดซึ่งพระขีณาสพผู้มีคุณอันใครๆ
ประมาณไม่ได้ เราเห็นว่าผู้นั้นไม่มีธุตธรรมเป็นปุถุชน วัดอยู่ซึ่ง
พระขีณาสพผู้มีคุณ อันใครๆ ประมาณมิได้ ฯ

ติสสกสูตรที่ ๘

[๕๙๔] สาวัตถีนิทาน ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงประทับพักกลางวันหลีกเร้นอยู่แล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล สุพรหมปัจเจกพรหมและสุทธาวาสปัจเจกพรหมเข้าไปใกล้ ที่ประทับของพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วได้ยืนพิงบานประตูคนละข้าง ฯ

[๕๙๕] ลำดับนั้นแล สุทธาวาสปัจเจกพรหมปรารภกตโมรกติสสกภิกษุ ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาคว่า

ใครผู้มีปัญญาในโลกนี้จะพึงกำหนดวัดซึ่งพระขีณาสพผู้มีคุณ อันใครๆ
ประมาณไม่ได้ เราเห็นว่าผู้นั้นไม่มีธุตธรรม เป็นคนไม่มีปัญญา วัดอยู่
ซึ่งพระขีณาสพผู้มีคุณอันใครๆประมาณมิได้

ตุทุพรหมสูตรที่ ๙

[๕๘๖] สาวัตถีนิทาน ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระโกกาลิกภิกษุ เป็นผู้อาพาธ ถึงความลำบากเป็นไข้หนัก ฯ

ครั้งนั้นแล ตุทุปัจเจกพรหม เมื่อราตรีปฐมยามล่วงไปแล้วมีรัศมีอันงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปหาพระโกกาลิกภิกษุจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้ยืนในเวหาส กล่าวคำนี้กะพระโกกาลิกภิกษุว่า

"ข้าแต่ท่านโกกาลิก ท่านจงทำจิตให้เลื่อมใสในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก" ฯ

พระโกกาลิกภิกษุถามว่า "ผู้มีอายุ ท่านเป็นใคร" ฯ

ตุทุปัจเจกพรหมตอบว่า "เราคือตุทุปัจเจกพรหม" ฯ

พระโกกาลิกภิกษุกล่าวว่า "ผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท่านแล้วว่าเป็นพระอนาคามี มิใช่หรือ ไฉนเล่า ท่านจึงยังมาเที่ยวอยู่ในที่นี้ จงเห็นเถิดว่า ก็นี่เป็นความผิดของท่านเพียงไร ฯ

[๕๘๗] ตุทุปัจเจกพรหมได้กล่าวว่า

ชนพาลเมื่อกล่าวคำเป็นทุพภาษิต ชื่อว่าย่อมตัดตนด้วย ศัสตราใด ก็ศัสตรา
นั้นย่อมเกิดในปากของบุรุษผู้เกิดแล้ว ฯผู้ใดสรรเสริญผู้ที่ควรถูกติ หรือ
ติผู้ที่ควรได้รับความสรรเสริญผู้นั้นชื่อว่าสั่งสมโทษด้วยปาก เพราะ
โทษนั้น เขาย่อมไม่ประสบความสุข ฯ
ความปราชัยด้วยทรัพย์ ในเพราะการพนันทั้งหลาย พร้อมด้วยสิ่งของ
ของตนทั้งหมดก็ดี พร้อมด้วยตนก็ดี ก็เป็นโทษเพียงเล็กน้อย ฯ

บุคคลใดทำใจให้ประทุษร้ายในท่านผู้ปฏิบัติดีทั้งหลาย ความประทุษร้าย
แห่งใจของบุคคลนั้นเป็นโทษใหญ่กว่า ฯ
บุคคลตั้งวาจาและใจอันลามกไว้ เป็นผู้มักติเตียนพระอริยเจ้า ย่อมเข้า
ถึงนรก ซึ่งมีปริมาณแห่งอายุถึงแสนสามสิบหกนิรัพพุท กัปห้าอัพพุท ฯ

ทุติยโกกาลิกสูตรที่ ๑๐

[๕๙๘] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้นแล พระโกกาลิกภิกษุเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วถวาย อภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระโกกาลิกภิกษุนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบทูลคำนี้ กะพระผู้มีพระภาคว่า

"พระเจ้าข้า พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะมีความปรารถนาลามก ไปแล้วสู่อำนาจ แห่งความปรารถนาอันลามก" ฯ

[๕๙๙] เมื่อพระโกกาลิกภิกษุกล่าวเช่นนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัส คำนี้กะพระ โกกาลิกภิกษุว่า

"โกกาลิก ก็เธออย่าได้กล่าวเช่นนี้ โกกาลิก ก็เธออย่าได้กล่าวเช่นนี้ โกกาลิก เธอ จงทำจิตให้เลื่อมใสในภิกษุชื่อว่าสารีบุตรและโมคคัลลานะ ภิกษุชื่อว่าสารีบุตรและโมคคัลลานะ เป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก" ฯ

แม้ครั้งที่สองแล พระโกกาลิกภิกษุก็ได้กราบทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า

"พระเจ้าข้า บุคคลผู้มีวาจาควรเชื่อได้ควรไว้ใจได้ของข้าพระองค์จะมีอยู่ก็จริง ถึงเช่นนั้น แล พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็ยังเป็นผู้ปรารถนาลามก ไปแล้วสู่อำนาจแห่งความ ปรารถนาลามก ฯ

แม้ครั้งที่สองแล พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสคำนี้กะพระโกกาลิกภิกษุว่า

"โกกาลิก ก็เธออย่าได้กล่าวเช่นนี้ โกกาลิก ก็เธออย่าได้กล่าวเช่นนี้ โกกาลิก เธอ จงทำจิตให้เลื่อมใสในภิกษุชื่อว่าสารีบุตรและโมคคัลลานะ ภิกษุ ชื่อว่าสารีบุตรและโมคคัลลานะ เป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก ฯ

แม้ครั้งที่สามแล พระโกกาลิกภิกษุก็ทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า

"ฯลฯ ไปแล้วสู่อำนาจแห่งความปรารถนาอันลามก" ฯ

แม้ครั้งที่สามแล พระผู้มีพระภาคก็ตรัสคำนี้กะพระโกกาลิกภิกษุว่า

"ฯลฯ ภิกษุชื่อว่าสารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก ฯ

[๖๐๐] ลำดับนั้นแล พระโกกาลิกภิกษุลุกจากอาสนะถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณหลีกไปแล้ว ฯ

ก็เมื่อพระโกกาลิกภิกษุหลีกไปแล้วไม่นาน ต่อมทั้งหลายขนาดเมล็ด พรรณผักกาดได้ผุดขึ้นทั่วกายของเธอ ต่อมเหล่านั้นได้โตขึ้นเป็นขนาดถั่วเขียว แล้วก็โตขึ้นเป็นขนาดถั่วดำ แล้วก็โตขึ้นเป็นขนาดเมล็ดพุดซา แล้วก็โตขึ้นเป็น ขนาดลูกพุดซา แล้วก็โตขึ้นเป็นขนาดผลมะขามป้อม แล้วก็โตขึ้นเป็นขนาด ผลมะตูมอ่อน แล้วก็โตขึ้นเป็นขนาดผลมะตูม ต่อจากนั้นก็แตกทั่ว แล้วหนอง และเลือดหลั่งไหลออกแล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล พระโกกาลิกภิกษุได้กระทำกาละแล้ว เพราะอาพาธอันนั้นเอง ครั้นกระทำกาละแล้วก็เข้าถึงปทุมนรก เพราะจิตอาฆาตในพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ฯ

[๖๐๑] ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม เมื่อราตรีปฐมยามล่วงแล้ว มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ครั้นแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง ฯ

ท้าวสหัมบดีพรหมยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วแล ได้ทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า

พระเจ้าข้า พระโกกาลิกภิกษุได้กระทำกาละแล้ว และเข้าถึงแล้ว ซึ่งปทุมนรก เพราะจิตอาฆาตในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ฯ

ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวคำนี้แล้ว ครั้นแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหายไปในที่นั้นแล ฯ

[๖๐๒] ครั้นล่วงราตรีนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย มาว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ท้าวสหัมบดีพรหมเมื่อราตรีล่วงปฐมยามไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ไหว้เราแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วแล ได้กล่าวคำนี้ กะเราว่าพระเจ้าข้า พระโกกาลิกภิกษุได้กระทำกาละแล้ว และเข้าถึงแล้วซึ่งปทุมนรก เพราะจิตอาฆาต ในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวคำนี้แล้ว ครั้นแล้ว ไหว้เรากระทำ ประทักษิณ แล้วหายไปในที่นั้นเอง ฯ

[๖๐๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลคำนี้ กะพระผู้มีพระภาคว่า "พระเจ้าข้า ประมาณแห่งอายุในปทุมนรกนานเท่าไรหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ดูกรภิกษุ ประมาณแห่งอายุในปทุมนรกนานแล อันใครๆ ไม่กระทำได้โดยง่าย เพื่ออันนับว่าเท่านี้ปี หรือว่าเท่านี้ร้อยปี หรือว่าเท่านี้พันปี หรือว่าเท่านี้ แสนปี ฯ

ภิกษุนั้นทูลถามว่า พระเจ้าข้า พระองค์อาจที่จะทรงกระทำอุปมา ได้หรือ ฯ

[๖๐๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ดูกรภิกษุ เราอาจอยู่ แล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุ เปรียบ เหมือนเกวียนบรรทุกงาแห่งชาวโกศลซึ่งบรรทุกงาได้ ๒๐ ขารี บุรุษพึงเก็บงาขึ้นจากเกวียนนั้น โดยล่วงร้อยปีๆ ต่อเมล็ดหนึ่งๆ ฯ

"ดูกรภิกษุ เกวียนบรรทุกงาแห่งชาวโกศลซึ่งบรรทุกงาได้ ๒๐ ขารีนั้น พึงถึงความสิ้น ไปหมดไป เพราะความเพียรนี้เร็วกว่า ส่วนอัพพุทนรกหนึ่งยังไม่ ถึงความสิ้นหมดไปเลย ฯ

"ดูกรภิกษุ ๒๐ อัพพุทนรกเป็นหนึ่งนิรัพพุทนรก ๒๐ นิรัพพุทนรกเป็น หนึ่งอพพนรก ๒๐ อพพนรกเป็นหนึ่งอฏฏนรก ดูกรภิกษุ ๒๐ อฏฏนรกเป็น หนึ่งอหหนรก ๒๐ อหหนรกเป็น หนึ่งกุมุทนรก ๒๐ กุมุทนรกเป็นหนึ่งโสคันธิก นรก ดูกรภิกษุ ๒๐ โสคันธิกนรกเป็นหนึ่งอุปปลก นรก ๒๐ อุปปลกนรกเป็น หนึ่งปุณฑริกนรก ๒๐ ปุณฑริกนรกเป็นหนึ่งปทุมนรก ดูกรภิกษุ ก็ภิกษุโกกาลิก เข้าถึงปทุมนรกแล้วแล เพราะจิตอาฆาตในภิกษุ ชื่อว่าสารีบุตรและโมคคัลลานะ ฯ

[๖๐๕] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ชนพาลเมื่อกล่าวคำเป็นทุพภาษิตชื่อว่าย่อมตัดตนด้วยศัสตราใดก็ศัสตรา
นั้นย่อมเกิดในปากของบุรุษผู้เกิดแล้ว ฯ
ผู้ใดสรรเสริญผู้ที่ควรถูกติ หรือติผู้ที่ควรได้รับความสรรเสริญผู้นั้นชื่อ
ว่าสั่งสมโทษด้วยปาก เพราะโทษนั้น เขาย่อมไม่ประสบความสุข ฯ
ความปราชัยด้วยทรัพย์ในเพราะการพนันทั้งหลาย พร้อมด้วยสิ่งของ
ของตนทั้งหมดก็ดี พร้อมด้วยตนก็ดี ก็เป็นโทษเพียงเล็กน้อยๆ ฯ
บุคคลใดทำใจให้ประทุษร้ายในท่านผู้ปฏิบัติดีทั้งหลาย ความประทุษร้าย
แห่งใจของบุคคลนั้นเป็นโทษใหญ่กว่า ฯ
บุคคลตั้งวาจาและใจอันลามกไว้ เป็นผู้มักติเตียนพระอริยเจ้าย่อมเข้า
ถึงนรกซึ่งมีปริมาณ แห่งอายุถึงแสนสามสิบหกนิรัพพุท กับห้าอัพพุทะ ฯ

จบวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรในปฐมวรรคนี้ มี ๑๐ สูตร คือ อายาจนสูตรที่ ๑ คารวสูตรที่ ๒ พรหมเทวสูตรที่ ๓ พกพรหมสูตรที่ ๔ อปราทิฏฐิสูตรที่ ๕ ปมาทสูตรที่ ๖ โกกาลิกสูตรที่ ๗ ติสสกสูตรที่ ๘ ตุทุพรหมสูตรที่ ๙ อปรโกกาลิกสูตรที่ ๑๐ ฯ

ทุติยวรรคที่ ๒

สนังกุมารสูตรที่ ๑

[๖๐๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสัปปินี เขตพระนครราชคฤห์ ฯ

ครั้งนั้นแล สนังกุมารพรหม เมื่อราตรีปฐมยามล่วงไปแล้วมีรัศมีอันงดงามยิ่ง ยังฝั่งแม่น้ำสัปปินีทั้งสิ้นให้สว่างแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ครั้นแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง ฯ

[๖๐๗] สนังกุมารพรหม ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้ภาษิต คาถานี้ในสำนักแห่งพระผู้มีพระภาคว่า

กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่ชนผู้รังเกียจด้วยโคตร แต่ท่านผู้ถึง
พร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในเทวดาและมนุษย์ ฯ

[๖๐๘] สนังกุมารพรหมได้กราบทูลคำนี้แล้ว พระศาสดาได้ทรงพอพระทัยแล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล สนังกุมารพรหมทราบว่า พระศาสดาทรงพอพระทัยต่อเรา ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วอันตรธานไปในที่นั้นเอง ฯ

เทวทัตตสูตรที่ ๒

[๖๐๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ ในเมื่อพระเทวทัตต์หลีกไปแล้วไม่นาน ฯ

ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม เมื่อราตรีปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมี อันงดงามยิ่ง ยังภูเขาคิชฌกูฏทั้งสิ้นให้สว่างแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๑๐] ท้าวสหัมบดีพรหมยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วปรารภพระเทวทัตต์ ได้ภาษิตคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ผลกล้วยแลย่อมฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ย่อมฆ่าต้นไผ่ ขุยอ้อย่อมฆ่าต้นอ้อ
สักการะย่อมฆ่าบุรุษชั่ว เหมือนลูกในท้องฆ่าแม่ม้าอัศดร ฉะนั้น ฯ

อันธกวินทสูตรที่ ๓

[๖๑๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในอันธกวินทคาม ในแคว้นมคธ ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่ในที่แจ้งในราตรีอันมืด และฝนกำลังตก ประปรายอยู่ ฯ

ลำดับนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม เมื่อราตรีปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีอันงดงามยิ่ง ยังอันธกวินทคามทั้งสิ้นให้สว่างแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ฯ

[๖๑๒] ท้าวสหัมบดีพรหมยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุพึงเสพที่นอนและที่นั่งอันสงัด พึงประพฤติเพื่อความหลุดพ้นจาก
สัญโญชน์ ถ้าว่าภิกษุไม่พึงได้ความยินดีในที่นั้นไซร้ ก็พึงเป็นผู้มีตน
อันรักษาแล้ว มีสติ พึงอยู่ในหมู่ภิกษุผู้เที่ยวไปอยู่จากตระกูลสู่ตระกูล
เพื่อบิณฑบาต มีอินทรีย์อันคุ้มครองแล้ว มีปัญญารักษาตน มีสติ พึง
เสพที่นอนและที่นั่งอันสงัด ภิกษุพ้นแล้วจากภัย น้อมไปแล้วในธรรม
อันไม่มีภัย ปราศจากความสยดสยอง นั่งอยู่แล้วในที่มีสัตว์เลื้อยคลาน
อันน่ากลัว สายฟ้าฉวัดเฉวียน ฝนตกในราตรีอันมืด ก็ข้าพระองค์ไม่
อาจกำหนดนับในใจของข้าพระองค์ได้เลยว่า เหตุนี้ข้าพระองค์เคยเห็น
แล้วแน่ ข้าพระองค์ไม่กล่าวถึงเหตุนี้ว่าเป็นอย่างนี้ในพรหมจรรย์ (คือ
ธรรมเทศนา) คราวหนึ่งเกิดมีพระขีณาสพผู้ละความตายได้มีจำนวนพัน
พระเสขะมากกว่าห้าร้อย และพระเสขะทั้งสิบ ทั้งร้อย ทั้งหมดถึง

กระแสมรรคแล้ว ไม่ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานส่วนหมู่สัตว์นอกนี้เป็น
ผู้มีส่วนบุญดังนี้ เพราะกลัวมุสาวาท ฯ

อรุณวตีสูตรที่ ๔

[๖๑๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ฯ

ในที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๖๑๔] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมี มาแล้ว มีพระราชา
พระนามว่า "อรุณวา" ราชธานีของพระเจ้าอรุณวามีนามว่า "อรุณวตี" พระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี ทรงเข้าไปอาศัย ราชธานีอรุณวตีประทับอยู่ ฯ

ก็พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี ได้มีคู่พระสาวก นามว่า
พระอภิภูและพระสัมภวะ เป็นคู่พระสาวกที่เจริญเลิศ ฯ

[๖๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าสิขี ตรัสเรียกภิกษุนามว่าอภิภูมาว่า ดูกรพราหมณ์ มาเถิด เราจักไปพรหมโลกชั้นใด
ชั้นหนึ่งชั่วกาล กว่าจะถึงเวลาฉัน ฯ

ภิกษุอภิภูทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ พระนามว่าสิขีแล้ว ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี และ ภิกษุอภิภูได้
หายไปจากอรุณวตีราชธานี ปรากฏในพรหมโลกนั้น เหมือนอย่างบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่งอเข้า
มาแล้วออกไป หรืองอแขนที่เหยียดออกไปแล้วเข้ามา ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี ตรัสกะภิกษุอภิภู
ว่า ดูกรพราหมณ์ ธรรมีกถาจงแจ่มแจ้งแก่พรหม พรหมบริษัทและพรหมปาริสัชชะทั้งหลายเถิด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอภิภูรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี
แล้ว แล้วยังพรหม พรหมบริษัท และพรหมปาริสัชชะทั้งหลาย ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน
ให้อาจหาญ ให้ รื่นเริง ด้วยธรรมมีกถาแล้ว ฯ

[๖๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่าในกาลนั้น พรหม พรหมบริษัท และพรหมปาริสัชชะทั้งหลาย ยกโทษติเตียนโพนทะนาว่า แน่ะท่านผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยมีมาเลย ก็เมื่อพระศาสดาประทับอยู่เฉพาะหน้า เหตุไฉน พระสาวกจึงแสดงธรรม ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี ตรัส เรียกภิกษุอภิภูมาว่า ดูกรพราหมณ์ พรหม พรหมบริษัท และพรหมปาริสัชชะ เหล่านั้นติเตียนว่า แน่ะท่านผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยมีมาเลย ก็เมื่อพระศาสดาประทับอยู่เฉพาะหน้า เหตุไฉนพระสาวกจึงแสดงธรรม ดูกรพราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น เธอจงให้พรหม พรหมบริษัท และพรหมปาริสัชชะทั้งหลายหลากใจ ยิ่งขึ้นกว่าประมาณ ฯ

ภิกษุภิอภูทูลรับพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขีแล้ว มีกายปรากฏแสดงธรรมบ้าง มีกายไม่ปรากฏแสดงธรรมบ้าง มีกาย ปรากฏกึ่งหนึ่งตอนล่าง ไม่ปรากฏกึ่งหนึ่งตอนบนแสดงธรรมบ้าง มีกายปรากฏ กึ่งหนึ่งตอนบน ไม่ปรากฏ กึ่งหนึ่งตอนล่างแสดงธรรมบ้าง ฯ

[๖๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ในกาลนั้น พรหม พรหมบริษัท และพรหมปาริสัชชะทั้งหลาย ได้มีจิตพิศวงเกิดแล้วว่า น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคย มีมาเลย ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ความที่สมณะผู้เป็นมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ภิกษุอภิภูได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขีว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ย่อมทราบข้าพระองค์เป็นผู้กล่าว วาจาเห็นปานนี้ ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เราอยู่ที่พรหมโลก สามารถยังหมื่นโลกธาตุให้รู้แจ่มแจ้งด้วยเสียงได้ ฯ

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขีตรัสว่า ดูกร พราหมณ์ เป็นกาลของเธอที่เธอยืนอยู่ที่พรหมโลก พึงยังหมื่นโลกธาตุให้รู้แจ่มแจ้งด้วยเสียงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอภิภูทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขีว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า ดังนี้แล้ว ยืนอยู่ใน พรหมโลก ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงริเริ่ม จงก้าวหน้า จงประกอบ (ความเพียร)ในพระ
พุทธศาสนา จงกำจัดเสนาแห่งมัจจุเหมือนช้างกำจัดเรือนไม้อ้อ ฉะนั้น
ผู้ใดจักไม่ประมาทในพระธรรมวินัยนี้อยู่ ผู้นั้นจักละสงสารคือชาติ แล้ว
กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

[๖๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี และภิกษุอภิภูยังพรหม พรหมบริษัท และพรหมปาริสัชชะ ทั้งหลายให้หลากใจแล้ว ได้หายไปจากพรหมโลกนั้น (มา) ปรากฏในอรุณวตี ราชธานี เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่งอเข้ามาแล้วออกไป หรืองอแขนที่เหยียดออกไปแล้วเข้ามาฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุอภิภูยืนอยู่ในพรหมโลก กล่าวคาถาทั้งหลายอยู่ เธอทั้งหลาย ได้ยินหรือไม่ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เมื่อภิกษุอภิภูยืนอยู่ในพรหมโลก กล่าวคาถา ทั้งหลายอยู่ ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ยินแล้ว พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุอภิภูยืนอยู่ในพรหมโลก กล่าวคาถาทั้งหลายอยู่ เธอทั้งหลาย ได้ยินว่าอย่างไร ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า พระเจ้าข้า เมื่อภิกษุอภิภูยืนอยู่ในพรหมโลก กล่าวคาถาทั้งหลายอยู่ ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ยินอย่างนี้ว่า

"ท่านทั้งหลายจงริเริ่ม จงก้าวหน้า จงประกอบ (ความเพียร)ใน
พระพุทธศาสนา จงกำจัดเสนาแห่งมัจจุเหมือนช้างกำจัดเรือนไม้อ้อ
ฉะนั้น ผู้ใดจักไม่ประมาทในพระธรรมวินัยนี้อยู่ ผู้นั้นจักละสงสารคือ
ชาติ แล้วจักกระทำที่สุดทุกข์ได้พระเจ้าข้า ฯ

เมื่อภิกษุอภิภูยืนอยู่ในพรหมโลกกล่าวคาถาทั้งหลายอยู่ ข้าพระองค์ ทั้งหลายได้ยินแล้วอย่างนี้ ฯ

[๖๑๙] พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขีตรัสว่า ดีละ ดีละ ภิกษุทั้งหลาย ดีแท้ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุอภิภูยืนอยู่ในพรหมโลก กล่าว คาถาทั้งหลายอยู่ เธอทั้งหลายได้ยินแล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นมีใจ ยินดีชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ดังนี้แล ฯ

ปรินิพพานสูตรที่ ๕

[๖๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่สาลวัน อันเป็นที่แวะพัก แห่งมัลลกษัตริย์ทั้งหลาย เขตเมืองกุสินารา ระหว่างแห่งสาลพฤกษ์ทั้งคู่ ในสมัยจะเสด็จปรินิพพาน ฯ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เอาเถิด บัดนี้ เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อม ไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลาย จงยังกิจทั้งปวงให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิดดังนี้ นี้เป็นวาจาครั้งสุดท้ายของตถาคต ฯ

[๖๒๑] ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงเข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้ว ทรงเข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานแล้ว ทรงเข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว ทรงเข้าอากาสานัญจายตนฌาน ออกจากอากาสานัญจายตนฌานแล้ว ทรงเข้าวิญญาณัญจายตนฌาน ออกจากวิญญาณัญจายตนฌานแล้ว ทรงเข้าอากิญจัญญายตนฌาน ออกจากอากิญจัญญายตนฌานแล้ว ทรงเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ออกจากเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้ว ทรงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธสมาบัติ ออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธสมาบัติแล้ว ทรงเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ออกจากเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้ว ทรงเข้าอากิญจัญญายตนฌาน ออกจากอากิญจัญญายตนฌานแล้ว ทรงเข้าวิญญาณัญจายตนฌาน ออกจากวิญญานัญจายตนฌานแล้ว ทรงเข้าอากาสานัญจายตนฌาน ออกจากอากาสานัญจายตนฌานแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว ทรงเข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว ทรงเข้าทุติยฌานออกจากทุติยฌานแล้ว ทรงเข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้ว ทรงเข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานแล้ว ทรงเข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌานพระผู้มีพระภาคออกจากจตุตถฌานแล้ว เสด็จปรินิพพานในลำดับนั้น ฯ

[๖๒๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าว คาถานี้พร้อมกับกาลเป็นที่ปรินิพพานว่า

สัตว์ทุกหมู่เหล่า จักทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลก พระตถาคตผู้ศาสดา
ผู้หาบุคคลเปรียบมิได้ในโลก ถึงแล้วซึ่งกำลังพระญาณเป็นพระสัมพุทธ
เช่นนี้ ยังปรินิพพานแล้ว ฯ

[๖๒๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่ของทวยเทพได้กล่าวคาถานี้ พร้อมกับกาลเป็นที่ปรินิพพานว่า

สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้น และเสื่อมไปเป็นธรรมดา
เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความเข้าไปสงบสังขารเหล่านั้นเป็นสุข ฯ

[๖๒๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ท่านพระอานนท์ได้กล่าวคาถานี้พร้อมกับกาลเป็นที่ปรินิพพานว่า

เมื่อพระสัมพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยอาการอันประเสริฐทั้งปวงปรินิพพาน
แล้ว ความสยดสยอง (และ) ความชูชันแห่งขนได้มีแล้วในกาลนั้น ฯ

[๖๒๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ท่านพระอนุรุทธได้กล่าวคาถานี้ พร้อมกับกาลเป็นที่ปรินิพพานว่า

ลมอัสสาสะปัสสาสะ (หายใจเข้าออก) มิได้มีแล้วแด่พระผู้มีพระภาค
ผู้มีจิตตั้งมั่นคงที่ พระผู้มีพระภาคมีจักษุไม่ทรงหวั่นไหว ทรงปรารภ
สันติปรินิพพานแล้ว พระผู้มีพระภาคมีจิตไม่หดหู่ ทรงอดกลั้นเวทนา
เสียได้ ความพ้นแห่งจิตได้มีแล้ว เหมือนความดับแห่งประทีป ฉะนั้น ฯ

จบพรหมปัญจกะ

รวมพระสูตร

พรหมปัญจกะนี้ พระธรรมสังคาหกาจารย์แสดงด้วยสนังกุมารสูตร เทวทัตตสูตร อันทธกวินทสูตร อรุณวตีสูตร และปรินิพพานสูตร ฯ

จบพรหมสังยุตต์

พราหมณสังยุตต์

อรหันตวรรคที่ ๑

ธนัญชานีสูตรที่ ๑

[๖๒๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์

ก็โดยสมัยนั้นแล นางพราหมณีชื่อธนัญชานีแห่งพราหมณ์ ผู้ภารทวาชโคตรคนหนึ่ง เป็นผู้เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ฯ

[๖๒๗] ครั้งนั้นแล นางธนัญชานีพราหมณี กำลังนำภัตเข้าไปเพื่อพราหมณ์ภารทวาชโคตร ก้าวเท้าพลาดจึงเปล่งอุทาน ๓ ครั้งว่า ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ... ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ฯ

เมื่อนางธนัญชานีพราหมณีกล่าวอย่างนี้แล้ว พราหมณ์ภารทวาชโคตรได้กล่าวกะนางธนัญชานีพราหมณีว่า ก็หญิงถ่อยนี้กล่าวคุณของสมณะโล้นอย่างนี้อย่างนี้ ไม่ว่าที่ไหนๆ แน่ะหญิงถ่อย บัดนี้ เราจักยกวาทะต่อพระศาสดานั้นของเจ้า ฯ

นางธนัญชานีพราหมณีกล่าวว่า พราหมณ์ ฉันยังไม่เห็นบุคคลผู้จะพึงยกถ้อยคำต่อพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นในโลก พร้อมด้วยเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมด้วยสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ข้าแต่พราหมณ์ เอาเถิด ท่านจงไป แม้ไปแล้วก็จักรู้ ฯ

[๖๒๘] ลำดับนั้นแล พราหมณ์ภารทวาชโคตรโกรธขัดใจ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ พราหมณ์ภารทวาชโคตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

บุคคลฆ่าอะไรได้ ย่อมนอนเป็นสุข ฆ่าอะไรได้ ย่อมไม่เศร้าโศก
ข้าแต่พระโคดม พระองค์ย่อมชอบใจการฆ่าธรรมอะไรเป็นธรรมอัน
เอก ฯ

[๖๒๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า บุคคลฆ่าความโกรธได้ย่อมนอนเป็นสุข
ฆ่าความโกรธได้ย่อมไม่เศร้าโศก ดูกรพราหมณ์ พระอริยะเจ้าทั้งหลาย
ย่อมสรรเสริญการฆ่าความโกรธ อันมีมูลเป็นพิษ มีที่สุด (ยอด)
อันคืนคลาย เพราะว่าบุคคลฆ่าความโกรธนั้นได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก ฯ

[๖๓๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์ภารทวาชโคตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระโคดมผู้เจริญทรงประกาศพระธรรมโดยปริยายเป็นอันมาก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า คนมีจักษุย่อมเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ ขอถึงพระโคดมผู้เจริญกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักของพระโคดมผู้เจริญ ฯ

พราหมณ์ภารทวาชโคตรได้บรรพชาได้อุปสมบทแล้วในสำนักของพระผู้มีพระภาค ก็ท่านพระภารทวาชอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกไปอยู่ผู้เดียวไม่ประมาทมีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ไม่นานเท่าไรนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษอันยอดเยี่ยม เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ มีความต้องการ ด้วยปัญญาเป็นเครื่องรู้ยิ่งเองในปัจจุบันนี้เข้าถึงอยู่ ได้ทราบว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำได้ทำเสร็จแล้วกิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แหละท่านพระภารทวาชได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

อักโกสกสูตรที่ ๒

[๖๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ฯ

อักโกสกภารทวาชพราหมณ์ได้สดับมาว่า ได้ยินว่า พราหมณ์ภารทวาชโคตรออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ในสำนักของพระสมณโคดมแล้ว ดังนี้โกรธ ขัดใจ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ด่าบริภาษพระผู้มีพระภาคด้วยวาจาอันหยาบคาย มิใช่ของสัตบุรุษ ฯ

[๖๓๒] เมื่ออักโกสกภารทวาชพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะอักโกสกภารทวาชพราหมณ์ว่า ดูกรพราหมณ์ ท่านย่อมสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน มิตรและอำมาตย์ ญาติสาโลหิต ผู้เป็นแขกของท่าน ย่อมมาบ้างไหม ฯ

อักโกสกภารทวาชพราหมณ์ตอบว่า พระโคดมผู้เจริญ มิตรและอำมาตย์ญาติสาโลหิต ผู้เป็นแขกของข้าพระองค์ย่อมมาเป็นบางคราว ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ท่านย่อมสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านจัดของเคี้ยวของบริโภคหรือของดื่มต้อนรับมิตรและอำมาตย์ญาติสาโลหิตผู้เป็นแขกเหล่านั้นบ้างหรือไม่ ฯ

อ. พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์จัดของเคี้ยวของบริโภคหรือของดื่มต้อนรับมิตรและอำมาตย์ญาติสาโลหิตผู้เป็นแขกเหล่านั้นบ้างในบางคราว ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ก็ถ้าว่ามิตรและอำมาตย์ญาติสาโลหิตผู้เป็นแขกเหล่านั้นไม่รับ ของเคี้ยวของบริโภคหรือของดื่มนั้นจะเป็นของใคร ฯ

อ. พระโคดมผู้เจริญ ถ้าว่ามิตรและอำมาตย์ญาติสาโลหิตผู้เป็นแขกเหล่านั้นไม่รับ ของเคี้ยวของบริโภคหรือของดื่มนั้น ก็เป็นของข้าพระองค์อย่างเดิม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ข้อนี้ก็อย่างเดียวกัน ท่านด่าเราผู้ไม่ด่าอยู่ ท่านโกรธเราผู้ไม่โกรธอยู่ ท่านหมายมั่นเราผู้ไม่หมายมั่นอยู่ เราไม่รับเรื่องมีการด่าเป็นต้นของท่านนั้น ดูกรพราหมณ์ เรื่องมีการด่าเป็นต้นนั้นก็เป็นของท่านผู้เดียว ดูกรพราหมณ์ เรื่องมีการด่าเป็นต้นนั้นก็เป็นของท่านผู้เดียว แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรพราหมณ์ ผู้ใดด่าตอบบุคคลผู้ด่าอยู่ โกรธตอบบุคคลผู้โกรธอยู่ หมายมั่นตอบบุคคลผู้หมายมั่นอยู่ ดูกรพราหมณ์ ผู้นี้เรากล่าวว่า ย่อมบริโภคด้วยกัน ย่อมกระทำตอบกัน เรานั้นไม่บริโภคร่วม ไม่กระทำตอบด้วยท่านเป็นอันขาด ดูกรพราหมณ์ เรื่องมีการด่าเป็นต้นนั้นเป็นของท่านผู้เดียว ดูกรพราหมณ์ เรื่องมีการด่าเป็นต้นนั้นเป็นของท่านผู้เดียว ฯ

อ. บริษัทพร้อมด้วยพระราชา ย่อมทราบพระโคดมผู้เจริญ อย่างนี้ว่าพระสมณโคดมเป็นพระอรหันต์ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนพระโคดมผู้เจริญ จึงยังโกรธอยู่เล่า ฯ

[๖๓๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ผู้ไม่โกรธ ฝึกฝนตนแล้ว มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หลุดพ้นแล้ว
เพราะรู้ชอบ สงบ คงที่อยู่ ความโกรธจักมีมาแต่ที่ไหน ผู้ใดโกรธ
ตอบบุคคลผู้โกรธแล้ว ผู้นั้นเป็นผู้ลามกกว่าบุคคลนั้นแหละ เพราะการ
โกรธตอบนั้น บุคคลไม่โกรธตอบ บุคคลผู้โกรธแล้ว ชื่อว่าย่อมชนะ
สงครามอันบุคคลชนะได้โดยยาก ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธแล้ว เป็นผู้มีสติ
สงบเสียได้ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมประพฤติประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือแก่ตน
และแก่บุคคลอื่น เมื่อผู้นั้นรักษาประโยชน์อยู่ทั้งสองฝ่าย คือของตน
และของบุคคลอื่น ชนทั้งหลายผู้ไม่ฉลาดในธรรมย่อมสำคัญบุคคลนั้นว่า
เป็นคนเขลาดังนี้ ฯ

[๖๓๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อักโกสกภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระโคดมผู้เจริญทรงประกาศพระธรรมโดยปริยายเป็นอันมาก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า คนมีจักษุย่อมเห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคดมผู้เจริญ พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอข้าพระองค์พึงได้บรรพชาพึงได้อุปสมบทในสำนักของพระโคดมผู้เจริญ ฯ

อักโกสกภารทวาชพราหมณ์ได้บรรพชาได้อุปสมบทแล้วในสำนักของพระผู้มีพระภาค ก็ท่านอักโกสกภารทวาชอุปสมบทแล้วไม่นานแล หลีกไปอยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ ไม่นานเท่าไรนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบมีความต้องการ ด้วยปัญญาเป็นเครื่องรู้ยิ่งเองในปัจจุบันนี้เข้าถึงอยู่ ได้ทราบว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แหละท่านพระอักโกสกภารทวาชะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

อสุรินทกสูตรที่ ๓

[๖๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ฯ

อสุรินทกภารทวาชพราหมณ์ได้สดับมาว่า ได้ยินว่า พราหมณ์ภารทวาชโคตร ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในสำนักของพระสมณโคดม โกรธ ขัดใจเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ด่า บริภาษพระผู้มีพระภาคด้วยวาจาอันหยาบคาย มิใช่ของสัตบุรุษ ฯ เมื่ออสุรินทกภารทวาชพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงนิ่งเสีย ฯ ลำดับนั้นแล อสุรินทกภารทวาชพราหมณ์ได้กล่าวกะพระผู้มีพระภาคว่า พระสมณะเราชนะท่านแล้ว พระสมณะ เราชนะท่านแล้ว ฯ

[๖๓๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนพาลกล่าวคำหยาบด้วยวาจา ย่อมสำคัญว่าชนะทีเดียว แต่ความ
อดกลั้นได้เป็นความชนะของบัณฑิตผู้รู้แจ้งอยู่ ผู้ใดโกรธตอบบุคคล
ผู้โกรธแล้ว ผู้นั้นเป็นผู้ลามกกว่าบุคคลผู้โกรธแล้ว เพราะการโกรธตอบ
นั้น บุคคลไม่โกรธตอบบุคคลผู้โกรธแล้ว ย่อมชื่อว่าชนะสงครามอัน
บุคคลชนะได้โดยยากผู้ใดรู้ว่า ผู้อื่นโกรธแล้ว เป็นผู้มีสติสงบอยู่ได้
ผู้นั้นชื่อว่าย่อมประพฤติประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือแก่ตนและแก่
ผู้อื่นเมื่อผู้นั้นรักษาประโยชน์อยู่ทั้งสองฝ่าย คือของตนและของผู้อื่น
ชนทั้งหลายผู้ไม่ฉลาดในธรรม ย่อมสำคัญบุคคลนั้นว่าเป็นคนเขลา
ดังนี้ ฯ

[๖๓๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อสุรินทกภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระโคดมผู้เจริญทรงประกาศพระธรรมโดยปริยายเป็นอันมาก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่าคนมีจักษุย่อมเห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคดมผู้เจริญ พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอข้าพระองค์ พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักของพระโคดมผู้เจริญ ฯ

อสุรินทกภารทวาชพราหมณ์ได้บรรพชา ได้อุปสมบทแล้วในสำนักของพระผู้มีพระภาค ก็ท่านอสุรินทกภารทวาชะอุปสมบทแล้วไม่นานแล หลีกไปอยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ ไม่นานเท่าไรนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบมีความต้องการ ด้วยปัญญาเป็นเครื่องรู้ยิ่งเองในปัจจุบันนี้เข้าถึงอยู่ ได้ทราบว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แหละท่านพระอสุรินทกภารทวาชะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

พิลังคิกสูตรที่ ๔

[๖๓๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ฯ

พิลังคิกภารทวาชพราหมณ์ได้สดับมาว่า ได้ยินว่า พราหมณ์ภารทวาชโคตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในสำนักของพระสมณโคดม ดังนี้ โกรธ ขัดใจเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ยืนนิ่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๓๙] ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตก แห่งใจของพิลังคิกภารทวาชพราหมณ์ด้วยพระหฤทัยแล้ว ได้ตรัสกะพิลังคิกภารทวาชพราหมณ์ด้วยพระคาถาว่า

ผู้ใดประทุษร้ายต่อคนผู้ไม่ประทุษร้าย เป็นบุรุษผู้หมดจด ไม่มีกิเลส
เป็นเครื่องยั่วยวน บาปย่อมกลับสนองผู้นั้นผู้เป็นพาลนั่นเอง เปรียบ
เหมือนธุลีอันละเอียด ที่บุคคลซัดไปสู่ที่ทวนลม ฉะนั้น ฯ

[๖๔๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พิลังคิกภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระโคดมผู้เจริญทรงประกาศพระธรรมโดยปริยายเป็นอันมาก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่าคนมีจักษุย่อมเห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคดมผู้เจริญ พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอข้าพระองค์พึงได้บรรพชาพึงได้อุปสมบทในสำนักของพระโคดมผู้เจริญ ฯ

พิลังคิกภารทวาชพราหมณ์ ได้บรรพชา ได้อุปสมบทแล้วในสำนักของพระผู้มีพระภาค ก็ท่านพิลังคิกภารทวาชอุปสมบทแล้วไม่นานแล หลีกไปอยู่ผู้เดียวไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ ไม่นานเท่าไรนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษอันยอดเยี่ยม เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ มีความต้องการด้วยปัญญาเป็นเครื่องรู้ยิ่งเองในปัจจุบันนี้ เข้าถึงอยู่ ได้ทราบว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แหละท่านภารทวาชะ ได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

อหิงสกสูตรที่ ๕

[๖๔๑] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้นแล อหิงสกภารทวาชพราหมณ์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ครั้นแล้ว สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

อหิงสกภารทวาชะพราหมณ์ นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ชื่อว่าอหิงสกะ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ชื่อว่าอหิงสกะ ฯ

[๖๔๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ถ้าว่าท่านมีชื่อว่าอหิงสกะ ท่านพึงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนด้วยกาย ด้วยวาจา
และด้วยใจ ผู้นั้นย่อมเป็นผู้ชื่อว่า อหิงสกะ โดยแท้เพราะไม่เบียด
เบียนซึ่งผู้อื่น ฯ

[๖๔๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อหิงสกภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ก็แหละพระอหิงสกภารทวาชะ ได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลายดังนี้แล ฯ

ชฏาสูตรที่ ๖

[๖๔๔] สาวัตถีนิทาน ฯ
ครั้งนั้นแล ชฏาภารทวาชพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ครั้นแล้วสนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๔๕] ชฏาภารทวาชพราหมณ์ นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า
ตัณหาพายุ่งในภายใน พายุ่งในภายนอก หมู่สัตว์ถูกตัณหาพายุ่งรัดรึงไว้
แล้ว ข้าแต่พระโคดม เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์ว่า
ใครพึงสางตัณหาพายุ่งนี้ได้ ฯ

[๖๔๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ภิกษุใดเป็นคนมีปัญญา ตั้งมั่นอยู่ในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญ
มีความเพียร มีปัญญารักษาตน ภิกษุนั้นพึงสางตัณหาพายุ่งนี้ได้ ราคะ
โทสะและอวิชชา อันชนเหล่าใดสำรอกแล้ว ชนเหล่านั้นเป็นพระ
อรหันต์ มีอาสวะสิ้นแล้วตัณหาพายุ่งอันชนเหล่านั้นสางได้แล้ว นาม
และรูปย่อมดับไปไม่เหลือในที่ใด ปฏิฆสัญญา รูปสัญญา และตัณหา
พายุ่งนั่น ย่อมขาดไปในที่นั้น ฯ

[๖๔๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ชฏาภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ก็แหละท่านชฏาภารทวาชะ ได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

สุทธิกสูตรที่ ๗

[๖๔๘] สาวัตถีนิทาน ฯ
ครั้งนั้นแล สุทธิกภารทวาชพราหมณ์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ครั้นแล้ว

สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๔๙] สุทธิกภารทวาชพราหมณ์ นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาคว่า

พราหมณ์บางคน ในโลกแม้เป็นผู้มีศีล กระทำตบะอยู่ ย่อมหมดจดไม่
ได้ พราหมณ์นั้นถึงพร้อมแล้วด้วยวิชชาและจรณะย่อมหมดจดได้ หมู่
สัตว์อื่นนอกนี้ย่อมหมดจดไม่ได้ ฯ

[๖๕๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พราหมณ์ผู้กล่าวถ้อยคำแม้มาก เป็นผู้เน่าและเศร้าหมองในภายใน
อาศัยการโกหก (ลวงโลก) ย่อมไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติกษัตริย์
พราหมณ์ แพทย์ สูทร คนจัณฑาล และคนเทหยากเยื่อ มีความเพียร
อันปรารภแล้ว มีตนส่งไปแล้วมีความบากบั่นมั่นเป็นนิตย์ ย่อมถึง
ความหมดจดอย่างยิ่ง ท่านจงรู้อย่างนี้เถิดพราหมณ์

[๖๕๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุทธิกภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ก็แหละท่านพระภารทวาชะ ได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

อัคคิกสูตรที่ ๘

[๖๕๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวันอันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล อัคคิกภารทวาชพราหมณ์ปรุงข้าวปายาสด้วยเนยใสด้วยคิดว่า เราจักบูชาไฟ จักบำเรอการบูชาไฟ ฯ

[๖๕๓] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์ เพื่อบิณฑบาตในเวลาเช้า เสด็จไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ตามลำดับตรอก เสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของอัคคิกภารทวาชพราหมณ์ ครั้นแล้วได้ประทับยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๕๔] อัคคิกภารทวาชพราหมณ์ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับยืนเพื่อบิณฑบาต ครั้นแล้วได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

พราหมณ์ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยไตรวิชชา มีชาติฟังคัมภีร์เป็นอันมาก ถึงพร้อม
แล้วด้วยวิชชาและจรณะ พราหมณ์นั้นควรบริโภคปายาสนี้ ฯ

[๖๕๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พราหมณ์ผู้กล่าวถ้อยคำแม้มาก เป็นผู้เน่าและเศร้าหมองในภายใน อัน
ความโกหกแวดล้อมแล้ว ย่อมไม่ชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติ ผู้ใดรู้
ปุพเพนิวาส และเห็นทั้งสวรรค์ทั้งอบาย อนึ่ง ถึงความสิ้นไปแห่ง
ชาติ เป็นมุนีผู้อยู่จบแล้วเพราะรู้ยิ่ง ผู้นั้นเป็นผู้มีไตรวิชชาด้วยวิชชา
สามเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยวิชชาและจรณะ
พราหมณ์นั้นควรบริโภคปายาสนี้ ฯ

อัคคิกภารทวาชพราหมณ์กราบทูลว่า พระโคดมผู้เจริญ ขอเชิญบริโภคเถิด พระโคดมเป็นพราหมณ์ผู้เจริญ ฯ

[๖๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เราไม่พึงบริโภคโภชนะที่ได้เพราะการขับกล่อม ดูกรพราหมณ์ นั่นไม่ใช่
ธรรมของผู้พิจารณาอยู่ พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมรังเกียจโภชนะที่ได้
เพราะการขับกล่อม ดูกรพราหมณ์ เมื่อธรรมมีอยู่ ความเลี้ยงชีพนี้ก็ยัง
มี อนึ่ง ท่านจงบำรุงพระขีณาสพทั้งสิ้นผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้มี
ความคนองอันสงบแล้วด้วยข้าวน้ำอันอื่น เพราะว่าการบำรุงนั้น ย่อม
เป็นเขตของผู้มุ่งบุญ ฯ

[๖๕๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อัคคิกภารทวาชพราหมณ์ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ก็แหละท่านพระภารทวาชได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

สุนทริกสูตรที่ ๙

[๖๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสุนทริกา ในโกศลชนบท ฯ ก็โดยสมัยนั้นแล สุนทริกภารทวาชพราหมณ์ บูชาไฟ บำเรอการบูชาไฟอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสุนทริกา ฯ

ลำดับนั้นแล สุนทริกภารทวาชพราหมณ์ บูชาไฟ บำเรอการบูชาไฟแล้วลุกขึ้นจากอาสนะ เหลียวดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบ ด้วยคิดว่า ใครหนอควรบริโภคปายาสอันเหลือจากการบูชานี้ ฯ

[๖๕๙] สุนทริกภารทวาชพราหมณ์ ได้เห็นพระผู้มีพระภาค ทรงคลุมอวัยวะพร้อมด้วยพระเศียร ประทับนั่งที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง ครั้นแล้วถือข้าวปายาสที่เหลือจากการบูชาไฟด้วยมือซ้าย ถือเต้าน้ำด้วยมือขวา เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ฯ
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปิดพระเศียรด้วยเสียงเท้าของสุนทริกภารทวาชพราหมณ์ ครั้งนั้นแล สุนทริกภารทวาชพราหมณ์กล่าวว่า นี้พระสมณะโล้นผู้เจริญ นี้พระสมณะโล้นผู้เจริญ แล้วประสงค์จะกลับจากที่นั้นทีเดียว ฯ

ลำดับนั้นแล สุนทริกภารทวาชพราหมณ์ได้มีความดำริว่า พราหมณ์บาง พวกในโลกนี้เป็นผู้โล้นบ้างก็มี ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปหาพระสมณะผู้โล้นนั้นแล้วถามถึงชาติ ฯ
ลำดับนั้นแล สุนทริกภารทวาชพราหมณ์ เข้าไปหาพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านเป็นชาติอะไร ฯ

[๖๖๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านอย่าถามถึงชาติ แต่จงถามถึงความประพฤติเถิด ไฟย่อมเกิดจาก
ไม้แล บุคคลแม้เกิดในตระกูลต่ำเป็นมุนี มีความเพียรเป็นผู้รู้ทั่วถึงเหตุ
ห้ามโทษเสียด้วยหิริ ฝึกตนแล้วด้วยสัจจะประกอบด้วยการปราบปราม
ถึงที่สุดแห่งเวท มีพรหมจรรย์อันอยู่จบแล้ว ผู้ใดมียัญอันน้อมเข้าไป
แล้ว บูชาพราหมณ์ผู้นั้น ผู้นั้นชื่อว่าย่อมบูชาพระทักขิไณยบุคคลโดย
กาล ฯ

[๖๖๑] สุนทริกภารทวาชพราหมณ์กราบทูลว่า

การบูชานี้ของข้าพระองค์เป็นอันบูชาดีแล้ว เซ่นสรวงดีแล้วเป็นแน่
เพราะข้าพระองค์ได้พบผู้ถึงเวทเช่นนั้น และเพราะข้าพระองค์ไม่พบบุคคล
เช่นพระองค์ ชนอื่นจึงบริโภคปายาสอันเหลือจากการบูชา ฯ

สุนทริกภารทวาชพราหมณ์กราบทูลว่า พระโคดมผู้เจริญเป็นพราหมณ์เชิญบริโภคเถิด ฯ

[๖๖๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เราไม่บริโภคโภชนะที่ขับด้วยคาถา ดูกรพราหมณ์ นั่นไม่ใช่ธรรมของผู้
พิจารณาอยู่ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมบรรเทาโภชนะที่ขับด้วยคาถา ดูกร
พราหมณ์ เมื่อธรรมมีอยู่ นั่นเป็นความประพฤติ อนึ่ง ท่านจงบำรุง
พระขีณาสพทั้งสิ้นผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้มีความคะนองอันสงบแล้ว
ด้วยสิ่งอื่นคือข้าวน้ำ เพราะว่าการบำรุงนั้นย่อมเป็นเขตของผู้มุ่งบุญ ฯ

[๖๖๓] ลำดับนั้น สุนทริกภารทวาชพราหมณ์กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้นข้าพระองค์จะให้ปายาสอันเหลือจากการบูชานี้แก่ใคร ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เรายังไม่แลเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ซึ่งจะบริโภคปายาสที่เหลือจากการบูชานี้แล้ว จะพึงถึงความย่อยไปโดยชอบ นอกจากตถาคตหรือสาวกของตถาคต ดูกรพราหมณ์ ถ้าอย่างนั้นท่านจงทิ้งปายาสอันเหลือจากการบูชานั้น ณ ที่ปราศจากของเขียว หรือทิ้งให้จมลงไปในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ฯ

[๖๖๔] ลำดับนั้น สุนทริกภารทวาชพราหมณ์ทิ้งปายาสอันเหลือจากการบูชานั้น ให้จมลงไปในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ฯ

ครั้งนั้นแล ปายาสอันเหลือจากการบูชานั้น อันสุนทริกภารทวาชพราหมณ์เทลงแล้วในน้ำย่อมมีเสียงดัง วิจิฏะ วิฏิจิฏะ และเดือดเป็นควันกลุ้ม เหมือนอย่างผาลที่ร้อนแล้วตลอดอัน อันบุคคลใส่ลงแล้วในน้ำ ย่อมมีเสียงดัง วิจิฏะวิฏิจิฏะ และเดือดเป็นควันคลุ้ม ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้น สุนทริกภารทวาชพราหมณ์ หลากใจเกิดขนชูชัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ยืนอยู่ในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๖๕] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะสุนทริกภารทวาชพราหมณ์ ผู้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ด้วยพระคาถาทั้งหลายว่า

ดูกรพราหมณ์ ท่านเผาไม้อยู่อย่าสำคัญซึ่งความบริสุทธิ์ ก็การเผาไม้นี้
เป็นของภายนอก ผู้ฉลาดทั้งหลายย่อมไม่กล่าวความบริสุทธิ์ด้วยการเผา
ไม้นั้น ดูกรพราหมณ์ เราละการเผาไม้ซึ่งบุคคลพึงปรารถนาความ
บริสุทธิ์ด้วยการเผาไม้อันเป็นของมีในภายนอก แล้วยังไฟคือญาณให้
โพลงภายในตนทีเดียว เราเป็นพระอรหันต์ มีไฟอันโพลงแล้วเป็น
นิตย์ มีจิตตั้งไว้ชอบแล้วเป็นนิตย์ ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ดูกรพราหมณ์
มานะแลเป็นดุจภาระคือ หาบของท่าน ความโกรธดุจควัน มุสาวาท
เป็นดุจเถ้า ลิ้นเป็นประดุจภาชนะเครื่องบูชา หทัยเป็นที่ตั้งกองกูณฑ์
ตนที่ฝึกดีแล้ว เป็นความรุ่งเรืองของบุรุษ ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้ถึง
เวททั้งหลายนั้นแล อาบในห้วงน้ำคือธรรมของบุรุษทั้งหลาย มีท่าคือ
ศีลไม่ขุ่นมัว อันบัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญแล้ว มีตัวไม่เปียกแล้ว ย่อม
ข้ามถึงฝั่ง ดูกรพราหมณ์ สัจจะธรรม ความสำรวม พรหมจรรย์
การถึงธรรมอันประเสริฐ อาศัยในท่ามกลาง ท่านจงกระทำความนอบ
น้อมในพระขีณาสพผู้ตรงทั้งหลาย เรากล่าวคนนั้นว่าผู้มีธรรมเป็นสาระ ฯ

[๖๖๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุนทริกภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ก็แหละท่านพระภารทวาชะ ได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

พหุธิติสูตรที่ ๑๐

[๖๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในชัฏป่าแห่งหนึ่ง ในโกศลชนบท ฯ ก็โดยสมัยนั้นแล โคใช้ ๑๔ ตัว ของพราหมณ์ภารทวาชโคตรคนหนึ่งหายไป ฯ

[๖๖๘] ครั้งนั้นแล พราหมณ์ภารทวาชโคตรเที่ยวแสวงหาโคใช้เหล่านั้นอยู่ เข้าไปถึงชัฏป่านั้น ครั้นแล้ว ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในชัฏป่านั้นทรงคู้บัลลังก์ ตั้งพระกาย

ตรง ทรงดำรงพระสติเฉพาะพระพักตร์ ครั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาคว่า

โคใช้ ๑๔ ตัว ของพระสมณะนี้ไม่มีแน่ แต่ของเราหายไปได้ ๖๐ วัน
เข้าวันนี้ เพราะเหตุนั้น พระสมณะนี้จึงเป็นผู้มีความสุข งาทั้งหลายอัน
เลวมีใบหนึ่งและสองใบในไร่ ของพระสมณะนี้ไม่มีเป็นแน่ เพราะ
เหตุนั้น พระสมณะนี้จึงเป็นผู้มีความสุข หนูทั้งหลายในฉางเปล่า ย่อม
ไม่รบกวนแก่พระสมณะนี้ด้วยการยกหูหางขึ้นแล้วกระโดดโลดเต้นเป็น
แน่เพราะเหตุนั้น พระสมณะนี้จึงเป็นผู้มีความสุข เครื่องลาดของ
พระสมณะนี้ใช้ตั้งเจ็ดเดือนไม่ดาดาษแล้ว ด้วยสัตว์ทั้งหลายที่บังเกิด
ขึ้นเป็นแน่ เพราะเหตุนั้น พระสมณะนี้จึงเป็นผู้มีความสุข หญิงหม้าย
บุตรธิดามีบุตรคนหนึ่งและสองคนของพระสมณะนี้ย่อมไม่มีแน่ เพราะ
เหตุนั้น พระสมณะนี้จึงเป็นผู้มีความสุข แมลงวันมีตัวอันลาย ไต่
ตอมบุคคลผู้หลับด้วยเท้า ย่อมไม่ไต่ตอมพระสมณะนี้เป็นแน่ เพราะ
เหตุนั้น พระสมณะนี้จึงเป็นผู้มีความสุข ในเวลาใกล้รุ่ง เจ้าหนี้
ทั้งหลาย ย่อมไม่ทวงพระสมณะนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงให้ ดังนี้เป็นแน่
เพราะเหตุนั้น พระสมณะนี้จึงเป็นผู้มีความสุข ฯ

[๖๖๙] พระผู้มีพระภาคได้ภาษิตพระคาถาตอบว่า

ดูกรพราหมณ์ โคใช้ ๑๔ ตัวของเราไม่มีเลย แต่ของท่านหายไปได้
๖๐ วันเข้าวันนี้ ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุนั้นเราจึงเป็นผู้มีความสุข
ดูกรพราหมณ์ งาทั้งหลายอันเลวมีใบหนึ่งและสองใบในไร่ ของเราไม่
มีเลย ดูกรพราหมณ์ หนูทั้งหลายในฉางเปล่า ย่อมไม่รบกวนเราเลย
ด้วยการยกหูหางขึ้นแล้วกระโดดโลดเต้น ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุนั้น
เราจึงเป็นผู้มีความสุข ดูกรพราหมณ์ เครื่องลาดของเราใช้ตั้งเจ็ดเดือน
ไม่ดาดาษเลย ด้วยสัตว์ทั้งหลายที่บังเกิดขึ้น ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุ
นั้น เราจึงเป็นผู้มีความสุข ดูกรพราหมณ์หญิงหม้าย บุตรธิดามีบุตร
คนหนึ่งและสองคน ของเราไม่มีเลย ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุนั้น
เราจึงเป็นผู้มีความสุขแมลงวันมีตัวอันลาย ไต่ตอมบุคคลผู้หลับด้วย

เท้า ย่อมไม่ไต่ตอมเราเลย ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุนั้น เราจึงเป็น
ผู้มีความสุข ดูกรพราหมณ์ ในเวลาใกล้รุ่ง เจ้าหนี้ทั้งหลาย ย่อมไม่
ทวงเราเลยว่า ท่านทั้งหลายจงให้ ท่านทั้งหลายจงให้ ดูกรพราหมณ์
เพราะเหตุนั้น เราจึงเป็นผู้มีความสุข ฯ

[๖๗๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์ภารทวาชโคตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระโคดมผู้เจริญทรงประกาศพระธรรมโดยปริยายเป็นอันมาก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า คนมีจักษุย่อมเห็นรูปฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระสมณโคดมผู้เจริญ พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักของพระโคดมผู้เจริญ ฯ

พราหมณ์ภารทวาชโคตรได้บรรพชา ได้อุปสมบทแล้วในสำนักของพระผู้มีพระภาค ก็ท่านพระภารทวาชะอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกไปอยู่ผู้เดียวไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ ไม่นานเท่าไรนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ มีความต้องการ ด้วยปัญญาเครื่องรู้ยิ่งเองในปัจจุบันนี้เข้าถึงอยู่ ได้ทราบว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แหละท่านพระภารทวาชะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

จบ อรหันตวรรค ที่ ๑

รวมพระสูตรในวรรคนี้ ๑๐ สูตร คือ

ธนัญชานีสูตร ๑ อักโกสกสูตร ๑ อสุรินทกสูตร ๑ พิลังคิกสูตร ๑
อหิงสกสูตร ๑ ชฎาสูตร ๑ สุทธิกสูตร ๑ อัคคิกสูตร ๑ สุนทริก
สูตร ๑ พหุธิติสูตร ๑ ฯ

พราหมณสังยุตต์

อุปาสกวรรคที่ ๒

กสิสูตรที่ ๑

[๖๗๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับอยู่ ณ พราหมณคามชื่อว่าเอกนาลา ในทักขิณาคีรีชนบท แคว้นมคธ ก็ในสมัยนั้น กสิภารทวาชพราหมณ์เทียมไถมีจำนวน ๕๐๐ ในกาล (ฤดู) หว่านข้าว ฯ

[๖๗๒] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังที่ทำการงานของกสิภารทวาชพราหมณ์ในเวลาเช้า ฯ

สมัยนั้นแล กสิภารทวาชพราหมณ์กำลังเลี้ยงอาหาร (มื้อเช้า) ฯ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังที่เลี้ยงอาหาร (ของเขา) ครั้นแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

กสิภารทวาชพราหมณ์ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับยืนบิณฑบาตอยู่ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระสมณะ ข้าพเจ้าไถและหว่านครั้นไถและหว่านแล้วย่อมบริโภค ข้าแต่พระสมณะ แม้พระองค์ก็จงไถและหว่าน ครั้นไถและหว่านแล้ว จงบริโภคเถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ แม้เราก็ไถและหว่าน ครั้นไถและหว่านแล้วก็บริโภค ฯ

กสิภารทวาชพราหมณ์กราบทูลว่า ก็ข้าพเจ้าไม่เห็นแอก ไถ ผาล ประตัก หรือโคทั้งหลายของท่านพระโคดมเลย เมื่อเช่นนี้ท่านพระโคดมยังกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรพราหมณ์ แม้เราก็ไถและหว่าน ครั้นไถและหว่านแล้วก็บริโภค ฯ

[๖๗๓] ครั้งนั้นแล กสิภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

พระองค์ปฏิญาณว่าเป็นชาวนา แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นการไถของพระองค์
พระองค์ผู้เป็นชาวนา ข้าพเจ้าถามแล้วขอจงตรัสบอก ไฉน ข้า
พระองค์จะรู้การทำนาของพระองค์นั้นได้ ฯ

[๖๗๔] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศรัทธาเป็นพืช ความเพียรเป็นฝน ปัญญาของเราเป็นแอกและไถ หิริ
เป็นงอนไถ ใจเป็นเชือก สติของเราเป็นผาลและประตัก เรามีกาย
คุ้มครองแล้ว มีวาจาคุ้มครองแล้ว เป็นผู้สำรวมแล้วในการบริโภคอาหาร
เราทำการดายหญ้า (คือวาจาสับปรับ) ด้วยคำสัตย์ โสรัจจะของเราเป็น
เครื่องให้แล้วเสร็จงาน ความเพียรของเราเป็นเครื่องนำธุระไปให้สมหวัง
นำไปถึงความเกษมจากโยคะ ไปไม่ถอยหลัง ยังที่ซึ่งบุคคลไปแล้วไม่
เศร้าโศก ฯ

เราทำนาอย่างนี้ นาที่เราทำนั้นย่อมมีผลเป็นอมตะ บุคคลทำนาอย่างนี้
แล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ฯ

กสิภารทวาชพราหมณ์กราบทูลว่า ท่านพระโคดมผู้เป็นชาวนา ขอจงบริโภคอมฤตผล
ที่ท่านพระโคดมไถนั้นเถิด ฯ

[๖๗๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เราไม่พึงบริโภคโภชนะ ซึ่งได้เพราะความ
ขับกล่อม ดูกรพราหมณ์ นี่เป็นธรรมของบุคคล ผู้เห็นอรรถและธรรม
อยู่ ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ย่อมรังเกียจโภชนะที่ได้เพราะการขับกล่อม ดูกร
พราหมณ์ เมื่อธรรมมีอยู่ ความเป็นไป (อาชีวะ) นี้ก็ยังมีอยู่ แต่ท่าน
จงบำรุง ซึ่งพระขีณาสพทั้งสิ้น ผู้แสวงหาคุณใหญ่ มีความคะนอง
ระงับแล้วด้วยข้าวน้ำอันอื่น ด้วยว่าการบำรุงนั้นเป็นนาบุญของผู้มุ่งบุญ ฯ

[๖๗๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว กสิภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักษุจักมองเห็นได้ ข้าแต่พระโคดม ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอ

พระผู้มีพระภาคทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจนตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

อุทัยสูตรที่ ๒

[๖๗๗] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของอุทัยพราหมณ์ ฯ

ลำดับนั้น อุทัยพราหมณ์เอาข้าวใส่บาตรถวายพระผู้มีพระภาคจนเต็ม ฯ

[๖๗๘] แม้ครั้งที่ ๒ ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของอุทัยพราหมณ์ ฯ

ลำดับนั้น อุทัยพราหมณ์เอาข้าวใส่บาตรถวายพระผู้มีพระภาคจนเต็ม ฯ

[๖๗๙] แม้ครั้งที่ ๓ เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของอุทัยพราหมณ์ แม้ในครั้งที่ ๓ อุทัยพราหมณ์เอาข้าวใส่บาตรถวายพระผู้มีพระภาคจนเต็มแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าพระสมณโคดมนี้ติดในรส (ติดใจในอาหาร) จึงเสด็จมาบ่อยๆ ฯ

[๖๘๐] พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า กสิกรย่อมหว่านพืชบ่อยๆ ฝนย่อมตกบ่อยๆ ชาวนาย่อมไถนาบ่อยๆ แว่นแคว้นย่อมบริบูรณ์ด้วยธัญชาติบ่อยๆยาจกย่อมขอบ่อยๆ ทานบดีก็ให้บ่อยๆ ทานบดีให้บ่อยๆ แล้ว ก็เข้าถึงสวรรค์บ่อยๆ ผู้ต้องการน้ำนมย่อมรีดนมบ่อยๆ ลูกโคย่อมเข้าหาแม่โคบ่อยๆ บุคคลย่อมลำบากและดิ้นรนบ่อยๆ คนเขลาย่อมเข้าถึงครรภ์บ่อยๆ สัตว์ย่อมเกิดและตายบ่อยๆ บุคคลทั้งหลายย่อมนำซากศพไปป่าช้าบ่อยๆ ส่วนผู้มีปัญญาถึงจะเกิดบ่อยๆ ก็เพื่อได้มรรคแล้วไม่เกิดอีก ดังนี้ ฯ

[๖๘๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อุทัยพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหงายภาชนะที่คว่ำเปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าคนมีจักษุจักมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดม

ข้าพรองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์ทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

เทวหิตสูตรที่ ๓

[๖๘๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อันเป็นอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประชวรด้วยโรคลม ฯ

ท่านพระอุปวาณะ เป็นอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค ฯ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเรียกท่านพระอุปวาณะมาตรัสว่า อุปวาณะเธอจงรู้น้ำร้อนเพื่อฉัน ท่านพระอุปวาณะทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว นุ่งสบงถือบาตรและจีวรเข้าไปยังที่อยู่ของเทวหิตพราหมณ์ แล้วยืนนิ่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๘๓] เทวหิตพราหมณ์ได้เห็นท่านพระอุปวาณะยืนนิ่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กล่าวกะท่านพระอุปวาณะด้วยคาถาว่า

ท่านเป็นสมณะศีรษะโล้น ครองผ้าสังฆาฏิยืนนิ่งอยู่ ท่านปรารถนาอะไร
แสวงหาอะไร มาเพื่อขออะไรหรือ ฯ

[๖๘๔] ท่านพระอุปวาณะตอบว่า

พระสุคตมุนีเป็นอรหันต์ในโลกประชวรด้วยโรคลม ถ้ามีน้ำร้อน ขอท่าน
จงถวายแก่พระสุคตมุนีเถิดพราหมณ์ ฉันปรารถนาจะเอาไปถวายพระผู้มี
พระภาค ในบรรดาผู้ที่ควรแก่การบูชา สักการะ นอบน้อมทั้งหลาย
อันบุคคลได้บูชาสักการะ นอบน้อมแล้วนั้น ฯ

[๖๘๕] ครั้งนั้น เทวหิตพราหมณ์ให้บุรุษ (คนใช้) ถือกาน้ำร้อน และห่อน้ำอ้อย (ตามไป) ถวายท่านพระอุปวาณะ ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอุปวาณะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับแล้ว อัญเชิญให้พระผู้มีพระภาคสรงสนาน และละลายน้ำอ้อยด้วยน้ำร้อนแล้วถวายพระผู้มีพระภาค ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายประชวรนั้น ฯ

[๖๘๖] ต่อมา เทวหิตพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับแล้ว ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ เทวหิตพราหมณ์นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

พึงให้ไทยธรรมที่ไหน ทานอันบุคคลให้ที่ไหนมีผลมาก ทักษิณาสำเร็จในที่ไหน แก่บุคคลผู้บูชาอย่างไร ฯ

[๖๘๗] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ผู้ใดรู้ขันธ์ที่เคยอาศัยในก่อน แลเห็นสวรรค์และอบาย บรรลุพระอรหัต
อันเป็นที่สิ้นชาติ อยู่จบแล้วเพราะรู้ยิ่ง เป็นมุนี พึงให้ไทยธรรมในผู้นี้
ทานที่ให้แล้วในผู้นี้มีผลมาก ทักษิณาย่อมสำเร็จแก่บุคคลผู้บูชาอย่างนี้
แหละ ฯ

[๖๘๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เทวหิตพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักษุจักมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดมข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

มหาศาลสูตรที่ ๔

[๖๘๙] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น พราหมณ์มหาศาลคนหนึ่ง เป็นคนปอน นุ่งห่มปอน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน

ไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพราหมณ์มหาศาลนั้น ผู้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วว่า ดูกรพราหมณ์ทำไมท่านจึงเป็นคนปอน นุ่งห่มก็ปอน ฯ

พราหมณ์มหาศาลกราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม พวกบุตรของข้าพระองค์ ๔ คน ในบ้านนี้คบคิดกับภรรยาแล้วขับข้าพระองค์ออกจากเรือน ฯ

[๖๙๐] ดูกรพราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเรียนคาถานี้แล้ว เมื่อหมู่มหาชนประชุมกันที่สภา และเมื่อพวกบุตรมาประชุมพร้อมแล้ว จงกล่าวว่า

เราชื่นชม และปรารถนาความเจริญแก่บุตรเหล่าใด บุตรเหล่านั้นคบคิด
กันกับภรรยารุมว่าเรา ดังสุนัขรุมเห่าสุกร เขาว่าพวกมันเป็นอสัตบุรุษ
ลามก ร้องเรียกเราว่าพ่อๆ พวกมันประดุจยักษ์แปลงเป็นบุตรมา ละทิ้ง
เราผู้ล่วงเข้าปัจฉิมวัยไว้ ฯ

พวกมันกำจัดคนแก่ไม่มีสมบัติออกจากที่ (อาศัย) กิน ดังม้าแก่ที่เจ้าของ
ปล่อยทิ้งฉะนั้น ฯ

บิดาของบุตรพาลเป็นผู้เฒ่าต้องขอในเรือนผู้อื่นได้ยินว่าไม้เท้าของเรา
ยังจะดีกว่า พวกบุตรที่ไม่เชื่อฟังจะดีอะไร เพราะไม้เท้ายังป้องกันโค
หรือสุนัขดุได้ ในที่มืดยังใช้ยันไปข้างหน้าได้ ในที่ลึกยังใช้หยั่งดูได้
พลาดแล้วยังยั้งอยู่ได้ด้วยอานุภาพไม้เท้า ฯ

[๖๙๑] ครั้งนั้นแล พราหมณ์มหาศาลนั้นเรียนคาถานี้ในสำนักพระผู้พระภาคแล้ว เมื่อหมู่มหาชนประชุมกันในสภา และเมื่อพวกบุตรมาประชุมแล้วจึงได้กล่าวว่า

เราชื่นชมและปรารถนาความเจริญแก่บุตรเหล่าใด บุตรเหล่านั้น คบคิด
กันกับภรรยารุมว่าเรา ดังสุนัขรุมเห่าสุกร เขาว่าพวกมันเป็นอสัตบุรุษ
ลามก ร้องเรียกเราว่าพ่อๆ พวกมันประดุจยักษ์แปลงเป็นบุตรมา
ละทิ้งเราผู้ล่วงเข้าปัจฉิมวัยไว้ ฯ

พวกมันกำจัดคนแก่ไม่มีสมบัติออกจากที่ (อาศัย) กินดังม้าแก่ที่เจ้าของ
ปล่อยทิ้งฉะนั้น ฯ

บิดาของบุตรพาลเป็นผู้เฒ่าต้องขอในเรือนผู้อื่น ได้ยินว่าไม้เท้าของเรา
ยังจะดีกว่า พวกบุตรที่ไม่เชื่อฟังจะดีอะไร เพราะไม้เท้ายังป้องกันโค

หรือสุนัขดุได้ ในที่มืดยังใช้ยันไปข้างหน้าได้ ในที่ลึกยังใช้หยั่งดูได้
พลาดแล้วยังยั้งอยู่ได้ด้วยอานุภาพไม้เท้า ฯ

[๖๙๒] ลำดับนั้น พวกบุตรนำพราหมณ์มหาศาลนั้นไปยังเรือนให้อาบน้ำแล้วให้นุ่งห่มผ้าคู่หนึ่งๆ ทุกๆ คน ฯ

พราหมณ์มหาศาลนั้น ถือผ้าคู่หนึ่งไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ข้าพเจ้าชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับอาจารย์มาให้อาจารย์ ขอท่านพระโคดมผู้เป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าจงรับส่วนของอาจารย์เถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยความอนุเคราะห์ ฯ

[๖๙๓] ครั้งนั้น พราหมณ์มหาศาลนั้น ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าคนมีจักษุจักมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดม ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

มานัตถัทธสูตรที่ ๕

[๖๙๔] สาวัตถีนิทาน ฯ

สมัยนั้น พราหมณ์มีนามว่ามานัตถัทธะ สำนักอยู่ในกรุงสาวัตถี เขาไม่ไหว้มารดาบิดา อาจารย์ พี่ชาย ฯ

[๖๙๕] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอันบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมทรงแสดงธรรมอยู่ ฯ
ครั้งนั้น มานัตถัทธพราหมณ์มีความดำริว่า พระสมณโคดมนี้อันบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแสดงธรรมอยู่ ถ้ากระไร เราจะเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมยังที่ประทับ ถ้าพระสมณโคดมตรัสกะเรา เราก็จะพูดกะท่าน ถ้าพระสมณโคดมไม่ตรัสกะเรา เราก็จะไม่พูดกะท่าน ลำดับนั้นแล มานัตถัทธพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสด้วย มานัตถัทธพราหมณ์ต้องการจะกลับจากที่นั้น ด้วยคิดว่า พระสมณโคดมนี้ไม่รู้อะไร ฯ

[๖๙๖] ทีนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกในใจของมานัตถัทธพราหมณ์ด้วยพระหฤทัยแล้ว ได้ตรัสกะมานัตถัทธพราหมณ์ด้วยพระคาถาว่า

ดูกรพราหมณ์ ใครในโลกนี้มีมานะไม่ดีเลย ผู้ใดมาด้วยประโยชน์ใด
ผู้นั้นพึงเพิ่มพูนประโยชน์นั้นแล ฯ

[๖๙๗] ครั้งนั้น มานัตถัทธพราหมณ์คิดว่า พระสมณโคดมทราบจิตเรา จึงหมอบลงด้วยศีรษะที่ใกล้พระบาทพระผู้มีพระภาค ณ ที่นั้นเอง แล้วจูบพระบาทพระผู้มีพระภาคด้วยปากและนวดด้วยมือ ประกาศชื่อว่า ข้าแต่ท่านพระโคดมข้าพระองค์มีนามว่า มานัตถัทธะๆ ฯ ครั้งนั้น บริษัทนั้นเกิดประหลาดใจว่า น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยมีหนอ มานัตถัทธพราหมณ์นี้ไม่ไหว้มารดา บิดา อาจารย์ พี่ชาย แต่พระสมณโคดมทรงทำคนเห็นปานนี้ให้ทำนอบนบได้เป็นอย่างดียิ่ง ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะมานัตถัทธพราหมณ์ว่า พอละพราหมณ์ เชิญลุกขึ้นนั่งบนอาสนะของตนเถิด เพราะท่านมีจิตเลื่อมใสในเราแล้ว ฯ

[๖๙๘] ลำดับนั้น มานัตถัทธพราหมณ์นั่งบนอาสนะของตนแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ไม่ควรทำมานะในใคร ควรมีความเคารพในใคร พึงยำเกรงใคร บูชาใคร
ด้วยดีแล้ว จึงเป็นการดี ฯ

[๖๙๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ไม่ควรทำมานะในมารดา บิดา พี่ชาย และในอาจารย์เป็นที่ ๔ พึงมี
ความเคารพในบุคคลเหล่านั้น พึงยำเกรงบุคคลเหล่านั้น บูชาบุคคล
เหล่านั้นด้วยดีแล้วจึงเป็นการดี บุคคลพึงทำลายมานะเสีย ไม่ควรมี
ความกระด้างในพระอรหันต์ผู้เย็นสนิท ผู้ทำกิจเสร็จแล้ว หาอาสวะมิได้
ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่าเพราะอนุสัยนั้น ฯ

[๗๐๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว มานัตถัทธพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิต

ของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทางส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักษุจักมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดมข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ปัจจนิกสูตรที่ ๖

[๗๐๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้น พราหมณ์มีนามว่าปัจจนิกสาตะ สำนักอยู่ในกรุงสาวัตถี ปัจจนิกสาตพราหมณ์มีความดำริว่า อย่ากระนั้นเลย เราพึงเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมยังที่ประทับเถิด พระสมณโคดมจักตรัสคำใดๆ เราจักเป็นข้าศึกคำนั้นๆ ดังนี้ ฯ

[๗๐๒] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ลำดับนั้น ปัจจนิกสาตพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้ว เดินตามพระผู้มีพระภาคซึ่งกำลังเสด็จจงกรมอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอท่านพระสมณะจงตรัสธรรม ฯ

[๗๐๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คำอันเป็นสุภาษิต อันบุคคลผู้ยินดีจะเป็นข้าศึก มีจิตเศร้าหมอง มากไป
ด้วยความแข่งดี จะเห็นแจ้งด้วยดีไม่ได้ ส่วนว่าบุคคลใด กำจัดความ
แข่งดีและความไม่เลื่อมใสแห่งใจ ถอนความอาฆาตได้แล้ว ผู้นั้นแล
พึงรู้คำอันเป็นสุภาษิต ฯ

[๗๐๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว ปัจจนิกสาตพราหมณ์กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าคนมีจักษุจะมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดม ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

นวกรรมิกสูตรที่ ๗

[๗๐๕] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์แห่งหนึ่งในแคว้นโกศล ฯ สมัยหนึ่ง นวกรรมิกภารทวาชพราหมณ์ให้คนทำงานอยู่ในไพรสณฑ์นั้นเขาได้เห็นพระผู้มีพระภาคซึ่งประทับนั่งคู้บัลลังก์ (นั่งขัดสมาธิ) ตั้งพระกายตรงดำรงพระสติไว้เฉพาะหน้าที่โคนสาลพฤกษ์ต้นหนึ่ง ครั้นเห็นแล้ว เขามีความคิดว่า เราให้คนทำงานอยู่ในไพรสณฑ์นี้จึงยินดี ส่วนพระสมณะนี้ ให้คนทำอะไรอยู่จึงยินดี ฯ

[๗๐๖] ลำดับนั้น นวกรรมิกภารทวาชพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ข้าแต่ท่านภิกษุ ท่านทำงานอะไรหรือ จึงอยู่ในป่าสาลพฤกษ์ พระโคดม
อยู่ในป่าผู้เดียว ได้ความยินดีอะไร ฯ

[๗๐๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เราไม่มีกรณียกิจในป่าดอก เพราะเราถอนรากเง่าป่า อันเป็นข้าศึก
เสียแล้ว เราไม่มีป่าคือกิเลส ปราศจากลูกศรคือกิเลสละความกระสัน
เสียแล้ว จึงยินดีอยู่ผู้เดียวในป่า ฯ

[๗๐๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว นวกรรมิกภารทวาชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทางส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักษุจะมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดมข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

กัฏฐหารสูตรที่ ๘

[๗๐๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์แห่งหนึ่งในแคว้นโกศล โน้น ฯ

ก็สมัยนั้น พวกมาณพหลายคน ซึ่งเป็นอันเตวาสิกของพราหมณ์ภารทวาชโคตรคนหนึ่ง เที่ยวหาฟืนพากันเข้าไปยังไพรสณฑ์นั้น แล้วได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงพระสติไว้เฉพาะหน้า อยู่ในไพรสณฑ์นั้น จึงเข้าไปหาพราหมณ์ภารทวาชโคตรถึงที่อยู่ แล้วบอกพราหมณ์ภารทวาชโคตรว่า ขอท่านพึงทราบ พระสมณโคดมประทับนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงพระสติไว้เฉพาะหน้า อยู่ในไพรสณฑ์ ฯ

[๗๑๐] ลำดับนั้น พราหมณ์ภารทวาชโคตรพร้อมด้วยมาณพเหล่านั้นเข้าไปยังไพรสณฑ์นั้นแล้ว ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงพระสติไว้เฉพาะหน้า ครั้นเห็นแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่นั้น แล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ภิกษุ ท่านเข้าไปสู่ป่าที่ว่างเปล่าปราศจากคนในป่าหนาทึบ น่าหวาด
เสียวนัก มีกายไม่หวั่นเป็นประโยชน์ งาม เพ่งพินิจอย่างดีหนอ
ท่านเป็นมุนีอาศัยป่า อยู่ในป่าผู้เดียว ซึ่งไม่มีการขับร้อง และการ
บรรเลง การที่ท่านมีจิตยินดี อยู่ในป่าแต่ผู้เดียวนี้ ปรากฏเป็นข้อ
น่าอัศจรรย์แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าปรารถนาไตรทิพย์อันสูงสุด จึง
มุ่งหมายความเป็นสหายกับท้าวมหาพรหมผู้เป็นอธิบดีของโลก เหตุไร
ท่านจึงชอบใจป่าที่ปราศจากคน ท่านทำความเพียรในที่นี้เพื่อบังเกิด
เป็นพรหมหรือ ฯ

[๗๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ความมุ่งหวังหรือความเพลิดเพลินอย่างใดๆ ในอารมณ์หลายชนิด ซึ่งมี
ประจำอยู่ทุกเมื่อ นานาประการ หรือตัณหาอันเป็นเหตุให้กระชับแน่น
ซึ่งมีอวิชชาเป็นมูลราก ก่อให้เกิดทั้งหมด เราทำให้สิ้นสุดพร้อมทั้งราก
แล้ว เราจึงไม่มีความมุ่งหวัง ไม่มีตัณหาประจำ ไม่มีตัณหาเข้ามาใกล้
มีปรกติเห็นหมดจดในธรรมทั้งปวง บรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุดประเสริฐ
เราควรเป็นพรหม แกล้วกล้าเพ่งอยู่ ฯ

[๗๑๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว พราหมณ์ภารทวาชโคตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของ

ที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักษุจะมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดมข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

มาตุโปสกสูตรที่ ๙

[๗๑๓] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น มาตุโปสกพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง มาตุโปสกพราหมณ์นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดมผู้เจริญ ข้าพเจ้าแสวงหาภิกษาโดยชอบแล้วเลี้ยงมารดาและบิดา ข้าพระองค์ทำเช่นนี้ ชื่อว่าทำกิจที่ควรทำหรือไม่ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ชอบยิ่ง พราหมณ์ ท่านทำดังนี้ ชื่อว่าได้ทำกิจที่ควรทำแล้ว ด้วยว่า ผู้ใดแสวงหาภิกษาโดยชอบแล้ว เลี้ยงมารดาและบิดาผู้นั้นย่อมได้บุญเป็นอันมาก ฯ

[๗๑๔] พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

บุคคลใดเลี้ยงมารดาและบิดาโดยชอบ เพราะการบำรุงมารดาและบิดา
นั่นแล บัณฑิตย่อมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ทีเดียว บุคคลนั้นละ
ไปจากโลกนี้แล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ ฯ

[๗๑๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว มาตุโปสกพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักษุจะมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดมข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระองค์

จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ภิกขกสูตรที่ ๑๐

[๗๑๖] สาวัตถีนิทาน ฯ

ครั้งนั้น ภิกขกพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ภิกขกพราหมณ์นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นคนขอ พระองค์ก็เป็นผู้ขอ ในความข้อนี้ เราจะต่างอะไรกัน ฯ

[๗๑๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

บุคคลหาชื่อว่าเป็นภิกษุเพียงด้วยการขอคนอื่นไม่ บุคคลสมาทานธรรม
เป็นพิษ หาชื่อว่าเป็นภิกษุได้ไม่ ผู้ใดในโลกนี้ละบุญและบาปเสียแล้ว
ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยการพิจารณา ผู้นั้นแลชื่อว่าเป็นภิกษุ ฯ

[๗๑๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว ภิกขกพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดมภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักษุจักมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดม ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

สังครวสูตรที่ ๑๑

[๗๑๙] สาวัตถีนิทาน ฯ

สมัยนั้น สังครวพราหมณ์อาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี มีลัทธิถือความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ปรารถนาความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ประพฤติการลงอาบน้ำชำระร่างกายทั้งเวลาเย็นเวลาเช้าเป็นนิตย์ ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์นุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถีใน
เวลาเช้า ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถีแล้วกลับมาเวลาหลังอาหารเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๗๒๐] ท่านพระอานนท์นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
พระเจ้าข้า สังครวพราหมณ์อาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี เขามีลัทธิถือความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ปรารถนา
ความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ประพฤติการลงอาบน้ำชำระร่างกาย ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้าเป็นนิตย์
ข้าพระองค์ขอโอกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงเสด็จไปหาสังครวพราหมณ์ยังที่อยู่อาศัย ด้วยความ
อนุเคราะห์เถิดพระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุษณีภาพ ฯ

ครั้งนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปหาสังครว
พราหมณ์ยังที่อยู่อาศัย แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ฯ

[๗๒๑] ลำดับนั้น สังครวพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วสนทนาปราศรัย
กับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามสังครวพราหมณ์ ซึ่งนั่งอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรพราหมณ์
เขาว่า ท่านได้ชื่อว่าถือความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ปรารถนาความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ท่านถือการลงอาบน้ำ
ชำระร่างกาย ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้าเป็นนิตย์ จริงหรือ ฯ

สังครวพราหมณ์กราบทูลว่า จริงเช่นนั้น ท่านพระโคดมผู้เจริญ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ท่านเห็นอำนาจประโยชน์อะไรจึงได้ชื่อว่ามีลัทธิถือความบริสุทธิ์
ด้วยน้ำ ปรารถนาความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ถือการลงอาบน้ำชำระร่างกาย ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า
เป็นนิตย์ ฯ

ส. ท่านพระโคดม บาปกรรมใดที่ข้าพระองค์ทำในเวลากลางวัน ข้าพระองค์ลอยบาป
กรรมนั้นเสียด้วยการอาบน้ำในเวลาเย็น บาปกรรมใดที่ข้าพระองค์ทำในเวลากลางคืน ข้าพระองค์
ลอยบาปกรรมนั้นเสียด้วยการอาบน้ำในเวลาเช้า ท่านพระโคดม ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์
นี้แหละ จึงได้ชื่อว่า มีลัทธิถือความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ปรารถนาความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ถือการลง
อาบน้ำชำระร่างกาย ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้าเป็นนิตย์ ฯ

[๗๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรพราหมณ์ ห้วงน้ำคือธรรมมีศีลเป็นท่าไม่ขุ่น สัตบุรุษสรรเสริญ
ต่อสัตบุรุษ เป็นที่ที่บุคคลผู้ถึงเวทอาบแล้ว บุคคลผู้มีตัวไม่เปียก
เท่านั้นจึงจะข้ามถึงฝั่งได้ ฯ

[๗๒๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว สังครวพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดมภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักษุจักมองเห็นรูปได้ ข้าแต่ท่านพระโคดม ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะขอพระองค์ทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

โขมทุสสสูตรที่ ๑๒

[๗๒๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมชื่อว่า โขมทุสสะของเจ้าศากยะ ในแคว้นสักกะ ฯ

ครั้งนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้วทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังโขมทุสสนิคม ฯ

สมัยนั้น พราหมณ์และคฤหบดีชาวโขมทุสสนิคม ประชุมกันอยู่ในสภา ด้วยกรณียกิจบางอย่าง และฝนกำลังตกอยู่ประปราย ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังสภานั้น ฯ

พราหมณ์และคฤหบดีชาวโขมทุสสนิคม ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า คนพวกไหนชื่อว่าสมณะโล้น และคนพวกไหนรู้จักธรรมของสภา ฯ

[๗๒๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพราหมณ์และคฤหบดีชาวโขมทุสสนิคด้วยพระคาถาว่า

ในที่ใดไม่มีคนสงบ ที่นั้นไม่ชื่อว่าสภา คนเหล่าใดไม่กล่าวธรรม
คนเหล่านั้นไม่ชื่อว่าคนสงบ คนสงบละราคะ โทสะ และโมหะแล้ว
กล่าวธรรมอยู่ ฯ

[๗๒๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์และคฤหบดีชาวโขมทุสสนิคม ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิดบอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าคนมีจักษุจักเห็นรูปฉะนั้น พวกข้าพระองค์เหล่านี้ขอถึงท่านพระโคดมผู้เจริญกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมทรงจำพวกข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้ ฯ

จบอุบาสกวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กสิสูตร ๒. อุทัยสูตร ๓. เทวหิตสูตร ๔. มหาศาลสูตร๕. มานัตถัทธสูตร

๖. ปัจจนิกสูตร ๗. นวกรรมิกสูตร ๘. กัฏฐหารสูตร๙. มาตุโปสกสูตร ๑๐. ภิกขกสูตร

๑๑. สังครวสูตร ๑๒. โขมทุสสสูตร ฯ

จบพราหมณสังยุต

วังคีสสังยุต

นิกขันตสูตรที่ ๑

[๗๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระวังคีสะ อยู่ที่อัคคาฬวเจดีย์ เขตเมืองอาฬวี กับท่านพระนิโครธกัปปะผู้เป็นอุปัชฌาย์ ก็สมัยนั้น ท่านพระวังคีสะยังเป็นภิกษุใหม่บวชได้ไม่นาน ถูกละไว้ให้เฝ้าวิหาร ฯ

[๗๒๘] ครั้งนั้น สตรีเป็นอันมาก ประดับประดาร่างกายแล้ว เข้าไปยังอารามเที่ยวดูที่อยู่ของพวกภิกษุ

ครั้งนั้นแล ความกระสันย่อมบังเกิดขึ้น ความกำหนัดย่อมรบกวนจิตของท่านพระวังคีสะเพราะได้เห็นสตรีเหล่านั้น ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระวังคีสะ มีความคิดดังนี้ว่า ไม่เป็นลาภของเราหนอ ไม่ใช่ลาภของเราหนอ เราได้ชั่วเสียแล้วหนอ เราไม่ได้ดีเสียแล้วหนอ ที่เราเกิดความกระสัน ที่ความกำหนัดรบกวนจิตเรา เหตุที่คนอื่นๆ จะพึงบรรเทาความกระสันแล้วยังความยินดีให้บังเกิดขึ้นแก่เราในความกำหนัดที่บังเกิดขึ้นแล้วนี้เราจะได้แต่ที่ไหน อย่ากระนั้นเลย เราพึงบรรเทาความกระสันเสียแล้วยังความยินดีให้เกิดขึ้นแก่ตนด้วยตนเองเถิด ฯ

[๗๒๙] ในกาลนั้นแล ท่านพระวังคีสะบรรเทาความกระสันเสียแล้ว ยังความยินดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเองแล้ว ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

วิตกทั้งหลายเป็นเหตุให้คะนอง (เกิดมา) แต่ฝ่ายธรรมดำเหล่านี้ ย่อม
วิ่งเข้ามาสู่เราผู้ออกจากเรือนบวช เป็นผู้ไม่มีเหย้าเรือนแล้ว ฯ
บุตรของคนชั้นสูงทั้งหลาย ผู้มีฝีมืออันเชี่ยวชาญ ศึกษาดีแล้ว ทรงธนู
ไว้มั่นคง พึงทำจำนวนคนที่ไม่ยอมหนีตั้งพันๆ ให้กระจัดกระจายไป
รอบด้าน (ฉันใด)

ถึงแม้ว่าสตรีมากยิ่งกว่านี้จักมา สตรีเหล่านั้นก็จักเบียดเบียนเรา ผู้ตั้งมั่น
แล้วในธรรมของตนไม่ได้เลย (ฉันนั้น)
เพราะว่า เราได้ฟังทางเป็นที่ไปสู่พระนิพพานนี้ในที่เฉพาะพระพักตร์
ของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ พระอาทิตย์แล้วใจของเรายินดีแล้วใน
ทางเป็นที่ไปสู่พระนิพพานนั้น ฯ

แน่ะมารผู้ชั่วร้าย ถ้าท่านจะเข้ามาหาเราผู้อยู่อย่างนี้ แน่ะมฤตยุราช
เราจักทำโดยวิธีที่ท่านจักไม่เห็นแม้ซึ่งทางของเราได้เลย ดังนี้ ฯ

อรติสูตรที่ ๒

[๗๓๐] สมัยหนึ่ง ท่านวังคีสะ อยู่ที่อัคคาฬวเจดีย์ เขตเมืองอาฬวีกับท่านพระนิโครธกัปปะผู้เป็นอุปัชฌาย์ โดยสมัยนั้นแล ท่านพระนิโครธกัปปะกลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉาภัต ย่อมเข้าไปสู่วิหาร ย่อมออกในเวลาเย็นบ้างในวันรุ่งขึ้นหรือในเวลาภิกษาจารบ้าง ฯ

[๗๓๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ความกระสันย่อมบังเกิดขึ้น ความกำหนัดย่อมรบกวนจิตของท่านพระวังคีสะ ลำดับนั้น ท่านพระวังคีสะมีความคิดดังนี้ว่าไม่เป็นลาภของเราหนอ ไม่ใช่ลาภของเราหนอ เราได้ชั่วเสียแล้วหนอ เราไม่ได้ดีเสียแล้วหนอ ที่เราเกิดความกระสันขึ้นแล้วที่ความกำหนัดรบกวนจิตเรา เราจะได้เหตุที่คนอื่นๆ จะพึงบรรเทาความกระสันแล้วยังความยินดีให้เกิดขึ้นแก่เราในความกำหนัดที่เกิดขึ้นแล้วนี้แต่ที่ไหน อย่ากระนั้นเลย เราพึงบรรเทาความกระสันแล้ว ยังความยินดีให้เกิดขึ้นแก่ตนด้วยตนเองเถิด ฯ

[๗๓๒] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะบรรเทาความกระสันแล้ว ยังความยินดีให้เกิดขึ้นแก่ตนด้วยตนเอง ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า
บุคคลใดละความไม่ยินดี (ในศาสนา) และความยินดี (ในกามคุณ
ทั้งหลาย) และวิตกอันอาศัยเรือนโดยประการทั้งปวงแล้ว ไม่พึงทำป่า
ใหญ่คือกิเลสในอารมณ์ไหนๆ เป็นผู้ไม่มีป่าคือกิเลส เป็นผู้ไม่น้อมใจ
ไปแล้ว ผู้นั้นแลชื่อว่าเป็นภิกษุ ฯ

รูปอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกนี้ ที่ตั้งอยู่บนแผ่นดินก็ดี ทั้งตั้งอยู่ใน
เวหาสก็ดี ที่อยู่ในแผ่นดินก็ดี ย่อมทรุดโทรม เป็นของไม่เที่ยง
ทั้งหมด บุคคลทั้งหลายผู้สำนึกตน ย่อมถึงความตกลงอย่างนี้เที่ยวไป ฯ

ชนทั้งหลายเป็นผู้ติดแล้ว ในอุปธิทั้งหลายคือ ในรูปอันตนเห็นแล้ว ในเสียงอันตนได้ฟังแล้ว ในกลิ่นและรสอันตนได้กระทบแล้ว และในโผฏฐัพพารมณ์อันตนรู้แล้ว ท่านจงบรรเทาความพอใจในกามคุณ ๕ เหล่านั้น เป็นผู้ไม่หวั่นไหวบุคคลใดไม่ติดอยู่ในกามคุณ ๕ เหล่านั้น บัณฑิตทั้งหลายเรียกบุคคลนั้นว่า เป็นมุนี ฯ

วิตกของคนทั้งหลายอาศัยปิยรูปสาตรูป ๖๐ เป็นอันมาก ตั้งลงแล้ว โดยไม่เป็นธรรมในหมู่ปุถุชน บุคคลไม่พึงถึงวังวนกิเลสในอารมณ์ไหนๆ และบุคคลผู้ไม่พูดจาชั่วหยาบ จึงชื่อว่าเป็นภิกษุ ฯ บัณฑิตผู้มีจิตตั้งมั่นแล้วตลอดกาลนาน ผู้ไม่ลวงโลก ผู้มีปัญญาแก่กล้า ผู้ไม่ทะเยอทะยาน เป็นมุนี ผู้ถึงบทอันระงับแล้ว อาศัยพระนิพพาน เป็นผู้ดับกิเลสได้แล้ว ย่อมรอคอยกาล (เป็นที่ปรินิพพาน) ดังนี้ ฯ

เปสลาติมัญญนาสูตรที่ ๓

[๗๓๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระวังคีสะอยู่ที่อัคคาฬวเจดีย์ เขตเมืองอาฬวี กับท่านพระนิโครธกัปปะผู้อุปัชฌาย์ ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระวังคีสะนึกดูหมิ่นภิกษุทั้งหลาย ผู้มีศีลเป็นที่รักเหล่าอื่น ด้วยปฏิภาณของตน ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะมีความคิดดังนี้ว่า ไม่เป็นลาภของเราหนอ ไม่ใช่ลาภของเราหนอ เราได้ชั่วเสียแล้วหนอ เราไม่ได้ดีเสียแล้วหนอ ที่เราดูหมิ่นภิกษุทั้งหลาย ผู้มีศีลเป็นที่รักเหล่าอื่น ด้วยปฏิภาณของตน ดังนี้ ฯ

[๗๓๔] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะยังความวิปฏิสารให้เกิดขึ้นแก่ตนด้วยตนเองแล้ว ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

ดูกรท่านผู้เป็นสาวกของพระโคดม ท่านจงละมานะเสียท่านจงละหนทางแห่งมานะในโลกนี้เสีย อย่าให้มีส่วนเหลือได้ (เพราะ) หมู่สัตว์ผู้อันความลบหลู่ทำให้มัวหมอง แล้วย่อมเป็นผู้มีความเดือดร้อนตลอดกาลนาน สัตว์ทั้งหลายผู้อันมานะกำจัดแล้วย่อมตกนรก ชนทั้งหลายผู้อัน

มานะกำจัดแล้ว เข้าถึงนรกแล้ว ย่อมเศร้าโศกสิ้นกาลนาน ภิกษุผู้
ชำนะกิเลสด้วยมรรคเป็นผู้ปฏิบัติชอบ ย่อมไม่เศร้าโศกเลยในกาลไหนๆ
ย่อมได้รับเกียรติคุณและความสุข บัณฑิตทั้งหลายย่อมเรียกภิกษุผู้เช่น
นั้นว่า เป็นผู้เห็นธรรม เพราะฉะนั้น ท่านจงเป็นผู้ไม่มีกิเลสเพียงตะปู
เครื่องตรึงใจในโลกนี้ เป็นผู้มีความเพียรจงละนิวรณ์ทั้งหลายเสีย
เป็นผู้บริสุทธิ์ และละมานะอย่าให้มีส่วนเหลือแล้ว ทำที่สุดแห่งกิเลส
ด้วยวิชชา เป็นผู้สงบระงับ ดังนี้ ฯ

อานันทสูตรที่ ๔

[๗๓๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล ในเวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งห่มแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปเที่ยว บิณฑบาตในพระนครสาวัตถี มีท่านพระวังคีสะเป็นปัจฉาสมณะ ก็โดยสมัยนั้นแล ความกระสัน ได้เกิดขึ้น ความกำหนัดย่อมรบกวนจิตของท่านพระวังคีสะ ฯ

[๗๓๖] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ด้วยคาถาว่า
ข้าพเจ้าเร่าร้อนเพราะกามราคะ จิตของข้าพเจ้ารุ่มร้อน ขอท่านจงบอก
วิธีเป็นเครื่องดับราคะ เพื่ออนุเคราะห์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ท่านผู้โคดม ฯ

ท่านพระอานนท์จึงกล่าวว่า

[๗๓๗] จิตของท่านรุ่มร้อน เพราะสัญญาอันวิปลาส ท่านจงละเว้นนิมิตอัน
สวยงาม อันเป็นที่ตั้งแห่งราคะเสีย ท่านจงเห็นสังขารทั้งหลาย โดย
ความเป็นของแปรปรวน โดยเป็นทุกข์และอย่าเห็นโดยความเป็นตน
ท่านจงดับราคะอันแรงกล้าท่านจงอย่าถูกราคะเผาผลาญบ่อยๆ ท่าน
จงเจริญจิตในอสุภกัมมัฏฐาน ให้เป็นจิตมีอารมณ์เป็นอันเดียวตั้งมั่น
ด้วยดีเถิด ท่านจงมีกายคตาสติ ท่านจงเป็นผู้มากด้วยความหน่าย ท่าน
จงเจริญความไม่มีนิมิต และจงถอนมานานุสัยเสีย เพราะการรู้เท่าถึง
มานะ ท่านจักเป็นผู้สงบระงับเที่ยวไป ดังนี้ ฯ

สุภาษิตสูตรที่ ๕

[๗๓๘] สาวัตถีนิทาน ฯ

ในสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระพุทธดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาจาอันประกอบด้วยองค์๔ เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และเป็นวาจาอันวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน องค์ ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมกล่าวแต่วาจาที่บุคคลกล่าวดีแล้วอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาที่บุคคลกล่าวชั่วแล้ว ๑ ย่อมกล่าวแต่วาจาที่เป็นธรรมอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรม ๑ ย่อมกล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก ๑ย่อมกล่าวแต่วาจาจริงอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาเท็จ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๔ เหล่านี้แล เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และเป็นวาจาอันวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน ฯ

[๗๓๙] พระผู้มีพระภาค ผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

สัตบุรุษทั้งหลาย ได้กล่าววาจาสุภาษิตว่าเป็นที่หนึ่ง บุคคลพึงกล่าววาจา
ที่เป็นธรรม ไม่พึงกล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรม เป็นที่สอง บุคคลพึงกล่าว
วาจาอันเป็นที่รัก ไม่พึงกล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก เป็นที่สาม บุคคลพึง
กล่าววาจาจริง ไม่พึงกล่าววาจาเท็จ เป็นที่สี่ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะลุกขึ้นจากอาสนะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีเฉพาะพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ฯ
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เนื้อความนี้จงแจ่มแจ้งกะเธอเถิด วังคีสะ ฯ

[๗๔๐] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะได้ทูลสรรเสริญพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควร ณ ที่เฉพาะพระพักตร์ว่า

บุคคลพึงกล่าวแต่วาจาที่ไม่เป็นเหตุยังตนให้เดือดร้อน และไม่เป็นเหตุ
เบียดเบียนผู้อื่น วาจานั้นแลเป็นสุภาษิต บุคคลพึงกล่าวแต่วาจาอันเป็น

ที่รัก ที่ชนทั้งหลายชื่นชมแล้ว ไม่ถือเอาคำที่ชั่วช้าทั้งหลาย กล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักแก่ชนเหล่าอื่น คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย ธรรมนี้เป็นของมีมาแต่เก่าก่อน สัตบุรุษทั้งหลายเป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในคำสัตย์ ที่เป็นอรรถและเป็นธรรม พระพุทธเจ้าตรัสพระวาจาใด ซึ่งเป็นวาจาเกษมเพื่อให้ถึงพระนิพพาน เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์พระวาจานั้นแลเป็นสูงสุดกว่าวาจาทั้งหลาย ดังนี้ ฯ

สารีปุตตสูตรที่ ๖

[๗๔๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลาย เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา ด้วยวาจาของชาวเมือง สละสลวย ไม่มีโทษไม่เคลื่อนคลาด อาจยังผู้ฟังให้รู้เนื้อความได้แจ่มแจ้ง ฯ

ส่วนภิกษุเหล่านั้นก็ทำธรรมนั้นให้เป็นประโยชน์ ใส่ใจกำหนดด้วยจิตทั้งปวง เงี่ยโสตลงฟังธรรม ฯ

[๗๔๒] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะมีความคิดดังนี้ว่า ท่านพระสารีบุตรนี้ แนะนำชักชวนภิกษุทั้งหลายให้อาจหาญ รื่นเริงด้วยธรรมีกถา ด้วยวาจาของชาวเมือง สละสลวย ไม่มีโทษ ไม่เคลื่อนคลาด อาจยังผู้ฟังให้รู้เนื้อความได้แจ่มแจ้ง ฯ

ส่วนภิกษุเหล่านั้นเล่า ก็ทำธรรมนั้นให้เป็นประโยชน์ ใส่ใจกำหนดด้วยจิตทั้งปวง เงี่ยโสตลงฟังธรรม อย่ากระนั้นเลย เราควรสรรเสริญท่านพระสารีบุตรด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรในที่เฉพาะหน้าเถิด ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระวังคีสะลุกจากอาสนะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว ประนมอัญชลีเฉพาะท่านพระสารีบุตรแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า ท่านสารีบุตร เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพเจ้า ท่านสารีบุตร เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพเจ้า ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวกะท่านพระวังคีสะว่า เนื้อความนั้นจงแจ่มแจ้งกะท่านเถิด ท่านวังคีสะ ฯ

[๗๔๓] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะได้สรรเสริญท่านพระสารีบุตร ต่อหน้าด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรว่า

ท่านสารีบุตรเป็นนักปราชญ์ มีปัญญาลึกซึ้ง ฉลาดในทางและมิใช่
ทาง มีปัญญามาก ย่อมแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายแสดงโดยย่อก็ได้
แสดงโดยพิสดารก็ได้ เสียงของท่านไพเราะดังก้อง เหมือนเสียง
นกสาริกา ปฏิภาณเกิดขึ้นโดยไม่รู้สิ้นสุด เมื่อท่านแสดงธรรมอยู่ ภิกษุ
ทั้งหลายย่อมฟังเสียงอันไพเราะ เป็นผู้ปลื้มจิตยินดีด้วยเสียงอันเพราะ
น่ายินดี น่าฟัง เงี่ยโสตอยู่ ดังนี้ ฯ

ปวารณาสูตรที่ ๗

[๗๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับที่พระวิหารบุพพาราม ปราสาทของนางวิสาขาผู้เป็นมารดามิคารเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี กับพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ล้วนเป็นอรหันต์ทั้งหมด ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเป็นผู้อันภิกษุสงฆ์แวดล้อม ประทับนั่งในที่แจ้งเพื่อทรงปวารณาในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ ฯ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูเห็นภิกษุสงฆ์เป็นผู้นิ่งอยู่แล้ว จึงรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอปวารณาเธอทั้งหลายเธอทั้งหลายจะไม่ติเตียนกรรมไรๆ ที่เป็นไปทางกายหรือทางวาจาของเราบ้างหรือ ฯ

[๗๔๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรลุกขึ้นจากอาสนะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว ประนมอัญชลีเฉพาะพระผู้มีพระภาคแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายติเตียนกรรมไรๆ อันเป็นไปทางพระกายหรือทางพระวาจาของพระผู้มีพระภาคไม่ได้เลยข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะว่า พระผู้มีพระภาคทรงยังทางที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นทรงยังทางที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดมี ทรงบอกทางที่ยังไม่มีผู้บอก เป็นผู้ทรงรู้ทางทรงรู้แจ้งทาง ทรงฉลาดในทาง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สาวกทั้งหลายในบัดนี้เป็นผู้เดินตามทาง บัดนี้แลขอปวารณาพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงติเตียนกรรมไรๆ อันเป็นไปทางกายหรือทางวาจาของข้าพระองค์บ้างหรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สารีบุตร เราติเตียนกรรมไรๆ อันเป็นไปทางกายหรือทางวาจาของเธอไม่ได้เลย สารีบุตร เธอเป็นบัณฑิต สารีบุตร เธอเป็นผู้มีปัญญามาก เป็นผู้มีปัญญาแน่นหนา สารีบุตร เธอเป็นผู้มีปัญญาชวนให้ร่าเริงเป็นผู้มีปัญญาว่องไว เป็นผู้มีปัญญาหลักแหลม เป็นผู้มีปัญญาสยายกิเลสได้สารีบุตร โอรสพระองค์ใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิ ย่อมยังจักรอันพระราชบิดาให้เป็นไปแล้ว ให้เป็นไปตามได้โดยชอบ ฉันใด สารีบุตร เธอก็ฉันนั้นเหมือนกันย่อมยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันเราให้เป็นไปแล้วให้เป็นไปตามได้โดยชอบแท้จริง ฯ

ท่านพระสารีบุตรจึงกราบทูลอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากว่าพระผู้มีพระภาค ไม่ทรงติเตียนกรรมไรๆ อันเป็นไปทางกาย หรือทางวาจาของข้าพระองค์ไซร้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญก็พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงติเตียนกรรมไรๆ อันเป็นไปทางกายหรือทางวาจาของภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้บ้างหรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สารีบุตร เราไม่ติเตียนกรรมไรๆ อันเป็นไปทางกายหรือทางวาจา ของภิกษุ ๕๐๐ รูปแม้เหล่านี้ สารีบุตร เพราะบรรดาภิกษุ๕๐๐ รูปเหล่านี้ ภิกษุ ๖๐ รูปเป็นผู้ได้วิชชา ๓ อีก ๖๐ รูป เป็นผู้ได้อภิญญา ๖อีก ๖๐ รูป เป็นผู้ได้อุภโตภาควิมุติ ส่วนที่ยังเหลือเป็นผู้ได้ปัญญาวิมุติ ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะลุกขึ้นจากอาสนะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว ประนมอัญชลีเฉพาะพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่าข้าแต่พระผู้มีพระภาคเนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคตเนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า เนื้อความนั้นจงแจ่มแจ้งกะเธอเถิด วังคีสะ ฯ

[๗๔๖] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะ ได้สรรเสริญพระผู้มีพระภาคในที่เฉพาะพระพักตร์ด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรว่า

วันนี้เป็นวันอุโบสถที่ ๑๕ ภิกษุ ๕๐๐ รูป มาประชุมกันแล้ว เพื่อความ
บริสุทธิ์ ล้วนเป็นผู้ตัดกิเลส เครื่องประกอบและเครื่องผูกได้แล้ว เป็น
ผู้ไม่มีความคับแค้น เป็นผู้มีภพใหม่สิ้นแล้ว เป็นผู้แสวงหาคุณอัน
ประเสริฐ พระเจ้าจักรพรรดิห้อมล้อมด้วยอำมาตย์เสด็จเลียบพระมหา
อาณาจักรนี้ ซึ่งมีสมุทรสาครปืนขอบเขตโดยรอบ ฉันใด สาวกทั้งหลาย
ผู้บรรลุไตรวิชชา ผู้ละมฤตยุราชเสียได้ ย่อมนั่งห้อมล้อมพระผู้มีพระภาค
ผู้ชำนะสงครามแล้ว เป็นผู้นำพวกอันหาผู้นำอื่นยิ่งกว่าไม่มี ฉันนั้น

พระสาวกทั้งหมดเป็นบุตรของพระผู้มีพระภาค ผู้ชั่วช้าไม่มีในสมาคมนี้
ข้าพระองค์ขอถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ผู้หักลูกศร คือตัณหาเสียได้
ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ พระอาทิตย์ ดังนี้ ฯ

ปโรสหัสสสูตรที่ ๘

[๗๔๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี กับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่๑,๒๕๐ รูป ฯ
ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายเห็นแจ้ง ให้สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันประกอบด้วยนิพพาน ฯ
ฝ่ายภิกษุเหล่านั้น ได้ทำธรรมนั้นให้สำเร็จประโยชน์ ใส่ใจกำหนดด้วยจิตทั้งปวง เงี่ยโสตลงฟังธรรม ฯ

[๗๔๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะมีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคนี้ทรงแนะนำ ทรงชักชวนภิกษุทั้งหลายให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันประกอบด้วยนิพพาน ฝ่ายภิกษุเหล่านั้น ก็ทำธรรมนั้นให้สำเร็จประโยชน์ ใส่ใจกำหนดด้วยจิตทั้งปวง เงี่ยโสตลงฟังธรรมนั้น อย่ากระนั้นเลย เราควรจะสรรเสริญพระผู้มีพระภาคในที่เฉพาะพระพักตร์ ด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรเถิด ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะลุกขึ้นจากอาสนะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว ประนมอัญชลีเฉพาะพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่าข้าแต่พระผู้มีพระภาค เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคตเนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ฯ
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า เนื้อความนั่นจงแจ่มแจ้งกะเธอเถิด วังคีสะ ฯ

[๗๔๙] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะได้กราบทูลสรรเสริญพระผู้มีพระภาคในที่เฉพาะพระพักตร์ ด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรว่า

ภิกษุมากกว่าพัน ย่อมนั่งห้อมล้อมพระสุคตผู้ทรงแสดงธรรมอันปราศจาก
ธุลีคือพระนิพพาน ธรรมอันหาภัยแต่ไหนมิได้ภิกษุทั้งหลายย่อมฟัง
ธรรมอันปราศจากมลทิน ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว พระ

สัมพุทธเจ้าผู้อันหมู่ภิกษุห้อมล้อมแล้ว ย่อมงามจริงหนอ ข้าแต่
พระผู้มีพระภาคพระองค์เป็นผู้ทรงนามว่าพญาช้างอันประเสริฐ เป็น
พระฤาษีที่ ๗ แห่งพระฤาษีทั้งหลาย เป็นผู้ดุจมหาเมฆยังฝนให้ตกใน
พระสาวก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงแกล้วกล้าใหญ่ วังคีสะสาวกของพระองค์
ออกจากที่พักกลางวันด้วยความใคร่เพื่อเฝ้าพระศาสดา ขอถวายบังคม
พระบาท ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า วังคีสะ คาถาเหล่านี้เธอตรึกตรองไว้ก่อนหรือๆ ว่าแจ่มแจ้งกะเธอโดยฉับพลัน ฯ

ท่านพระวังคีสะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คาถาเหล่านี้ ข้าพระองค์มิได้ตรึกตรองไว้ก่อนเลย แต่ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์โดยทันทีเทียวแล ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วังคีสะ คาถาทั้งหลายที่เธอไม่ได้ตรึกตรองไว้ในกาลก่อน จงแจ่มแจ้งกะเธอยิ่งกว่าประมาณเถิด ฯ

[๗๕๐] ท่านพระวังคีสะ ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคว่า ได้พระเจ้าข้า แล้วได้ทูลสรรเสริญพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาทั้งหลายซึ่งตนไม่ได้ตรึกตรองไว้ในกาลก่อน โดยยิ่งกว่าประมาณว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ทรงครอบงำหนทางผิดตั้งร้อยของมาร
เสียได้ ทรงทำลายกิเลสเครื่องตรึงใจเพียงดังตะปูทั้งหลายเสียได้เสด็จ
เที่ยวไป ท่านทั้งหลายจงดูพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ทรงทำ
การแก้เครื่องผูกเสียได้ ผู้อันกิเลสอาศัยไม่ได้แล้ว ผู้ทรงจำแนกธรรม
เป็นส่วนๆพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดได้ทรงบอกทางมีอย่างต่างๆ
เพื่อเป็นเครื่องข้ามโอฆะ เมื่อหนทางนั้น ซึ่งเป็นทางไม่ตาย อันพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้านั้นตรัสบอกแล้ว พระสาวกทั้งหลายเป็นผู้เห็นธรรมไม่
ง่อนแง่น ตั้งมั่นแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ทรงทำความ
รุ่งเรืองแทงตลอดซึ่งธรรมแล้ว ได้ทรงเห็นธรรมเป็นที่ก้าวล่วงทิฐิทั้งปวง
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ครั้นทรงทราบแล้วและทรงกระทำให้
แจ้ง(ธรรมนั้น) แล้ว ได้ทรงแสดงฐานะทั้ง ๑๐ อันเลิศ ความประมาท
อะไร ในธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้วด้วยดีอย่างนี้

จักมีแก่ผู้รู้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแล บุคคลพึงเป็นผู้ไม่ประมาท น้อมใจ
ศึกษาในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทุกเมื่อ ดังนี้ ฯ

โกณฑัญญสูตรที่ ๘

[๗๕๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับต่อกาลนานนักทีเดียว ครั้นแล้วได้หมอบลงแทบพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า จูบพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยปากนวดฟั้นด้วยมือทั้งสอง และประกาศชื่อว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ชื่อว่า โกณฑัญญะ ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ชื่อว่าโกณฑัญญะ ดังนี้ ฯ

[๗๕๒] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะมีความคิดดังนี้ว่า ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะนี้นานนักทีเดียวจึงได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นเข้าเฝ้าแล้ว ได้หมอบลงแทบพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า จูบพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยปาก นวดฟั้นด้วยมือทั้งสอง และประกาศชื่อว่าข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ชื่อว่า โกณฑัญญะ ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ชื่อว่า โกณฑัญญะ อย่ากระนั้นเลย เราพึงชมเชยท่านพระอัญญาโกณฑัญญะในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาทั้งหลายตามสมควรเถิด ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะลุกขึ้นจากอาสนะแล้ว ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า เนื้อความนั้นจงแจ่มแจ้งกะเธอเถิด วังคีสะดังนี้ ฯ

[๗๕๓] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะได้ชมเชยท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรว่า

พระโกณฑัญญะเถระนี้ เป็นผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธองค์ เป็นผู้มีความเพียร
เครื่องก้าวหน้าอย่างแรงกล้า เป็นผู้ได้ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขทั้งหลาย
อันเกิดแต่วิเวกเนืองนิตย์ คุณอันใดอันพระสาวกผู้ทำตามคำสอนของ

พระศาสดาพึงบรรลุ คุณอันนั้นทุกอย่างอันพระโกณฑัญญะเถระนั้น
เป็นผู้ไม่ประมาทศึกษาอยู่บรรลุแล้วโดยลำดับ พระโกณฑัญญะเถระ
เป็นผู้มีอานุภาพมาก เป็นผู้ได้วิชชา ๓ เป็นผู้ฉลาดในเจโตปริยญาณ
เป็นทายาทของพระพุทธองค์ ไหว้อยู่ซึ่งพระบาททั้งสองของพระศาสดา
ดังนี้ ฯ

โมคคัลลานสูตรที่ ๑๐

[๗๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับ ณ กาฬสิลา ข้างภูเขาอิสิคิลิ เขตพระนครราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ฯ

ได้ยินว่า ท่านพระมหาโมคคัลลานะตามพิจารณาจิตอันหลุดพ้นพิเศษ (จากกิเลส) อันหาอุปธิมิได้ ของภิกษุเหล่านั้นด้วยจิตอยู่ ฯ

[๗๕๕] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะมีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคนี้แลประทับที่กาฬสิลา ข้างภูเขาอิสิคิลิ เขตกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ตามพิจารณาจิตอันหลุดพ้นพิเศษ (จากกิเลส) อันหาอุปธิมิได้ของภิกษุเหล่านั้นด้วยจิตอยู่ อย่ากระนั้นเลย เราพึงชมเชยท่านพระมหาโมคคัลลานะเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรเถิด ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะลุกขึ้นจากอาสนะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่งประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เนื้อความนั่นจงแจ่มแจ้งกะเธอเถิด วังคีสะ ฯ

[๗๕๖] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะ ได้ชมเชยท่านพระมหาโมคคัลลานะเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรว่า

พระสาวกทั้งหลายผู้สำเร็จไตรวิชชา ผู้ละมฤตยูเสียได้ ย่อมนั่งห้อมล้อม
พระมุนี ผู้ถึงฝั่งแห่งทุกข์ ซึ่งประทับนั่งอยู่ที่ข้างแห่งภูเขา พระมหา
โมคคัลลานะผู้มีฤทธิ์มาก ย่อมสอดส่องพระสาวกเหล่านั้นด้วยจิต ตาม
พิจารณาจิตอันหลุดพ้นพิเศษแล้ว อันหาอุปธิมิได้ของพระสาวกเหล่านั้น

อยู่ พระสาวกทั้งหลายย่อมนั่งห้อมล้อมพระโคดม ผู้เป็นมุนี ซึ่ง
สมบูรณ์ด้วยพระคุณทั้งปวงอย่างนี้ ผู้ถึงฝั่งแห่งทุกข์ ผู้ประกอบด้วย
พระคุณเป็นอเนกประการ ดังนี้ ฯ

คัคคราสูตรที่ ๑๑

[๗๕๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ที่ริมฝั่งสระบัวชื่อว่า คัคครา เขตนครจัมปา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป อุบาสกประมาณ ๗๐๐ คน และเทวดาหลายพันองค์ ฯ

นัยว่า พระผู้มีพระภาครุ่งเรืองล่วงภิกษุ อุบาสกและเทวดาเหล่านั้น ด้วยพระวรรณะและด้วยพระยศ ฯ

[๗๕๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะ มีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคนี้แล ประทับอยู่ที่ฝั่งสระบัวชื่อว่าคัคครา เขตนครจัมปา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป อุบาสกประมาณ ๗๐๐ คน และเทวดาหลายพันองค์นัยว่า พระผู้มีพระภาครุ่งเรืองล่วงภิกษุ อุบาสกและเทวดาเหล่านั้น ด้วยพระวรรณะและด้วยพระยศ อย่ากระนั้นเลย เราพึงชมเชยพระผู้มีพระภาค ณ ที่เฉพาะพระพักตร์ ด้วยคาถาอันสมควรเถิด ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะ ลุกขึ้นจากอาสนะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต เนื้อความนี้ย่อมแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า เนื้อความนั่นจงแจ่มแจ้งกะเธอเถิด วังคีสะ ฯ

[๗๕๙] ครั้งนั้นแล ท่านพระวังคีสะ ได้ชมเชยพระผู้มีพระภาค ณ ที่เฉพาะพระพักตร์ ด้วยคาถาอันสมควรว่า

พระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งปราศจากมลทิน ย่อมแจ่มกระจ่างในท้องฟ้า
ซึ่งปราศจากเมฆฝน ฉันใด ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระรัศมีซ่านออกแต่
พระสรีรกาย ผู้เป็นมหามุนี พระองค์ย่อมรุ่งเรืองล่วงสรรพสัตว์โลก
ด้วยพระยศ ฉันนั้น ดังนี้ ฯ

วังคีสสูตรที่ ๑๒

[๗๖๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระวังคีสะ อยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท่านพระวังคีสะ เป็นผู้บรรลุพระอรหัตแล้วไม่นาน เสวยวิมุตติสุขอยู่ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ในเวลานั้นว่า

ในกาลก่อน เราเป็นผู้มัวเมาด้วยความเป็นกวี ได้เที่ยวไปแล้ว สู่บ้าน
จากบ้าน สู่เมืองจากเมือง ครั้นเราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า
ศรัทธาจึงบังเกิดขึ้นแก่เรา พระสัมพุทธเจ้านั้นได้ทรงแสดงธรรม
คือขันธ์ อายตนะ ธาตุแก่เรา เราได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว
ก็บรรพชาเป็นผู้หาเรือนมิได้ พระมุนีได้ตรัสรู้พระโพธิญาณ เพื่อ
ประโยชน์แก่ประชุมชนเป็นอันมากแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลาย ผู้ได้ถึง ได้
เห็นนิยามธรรมการมาของเราในสำนักของพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการ
มาดีจริงหนอ วิชชา ๓ อันเราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ พระศาสนาของ
พระพุทธองค์เราได้ทำแล้ว เราย่อมรู้ขันธสันดานอันเราเคยอยู่ในกาล
ก่อน ทิพจักษุญาณเราทำให้หมดจดแล้ว เราเป็นผู้สำเร็จไตรวิชชา บรรลุ
อิทธิวิธี ฉลาดในเจโตปริยญาณดังนี้ ฯ

จบวังคีสสังยุต

รวมพระสูตรแห่งวังคีสสังยุตมี ๑๒ สูตร คือ
นิกขันตสูตรที่ ๑ อรติสูตรที่ ๒ เปสลาติมัญญนาสูตรที่ ๓ อานันทสูตรที่ ๔ สุภาษิตสูตรที่ ๕ สารีปุตตสูตรที่ ๖ ปวารณาสูตรที่ ๗ ปโรสหัสสสูตรที่ ๘ โกณฑัญญสูตรที่ ๙ โมคคัลลานสูตรที่ ๑๐ คัคคราสูตรที่ ๑๑ กับวังคีสสูตรครบ ๑๒ ฯ

วนสังยุต

วิเวกสูตรที่ ๑

[๗๖๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่ง พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่ง ในแคว้นโกศล สมัยนั้นแล ภิกษุรูปนั้น พักผ่อนกลางวัน ตรึกอกุศลวิตกลามกอิงอาศัยเรือน ฯ

[๗๖๒] ครั้งนั้น เทวดาที่สิงอยู่ในป่านั้น มีความเอ็นดูใคร่ประโยชน์แก่ภิกษุนั้น หวังจะให้เธอสลดใจ จึงเข้าไปหาแล้วกล่าวกะเธอด้วยคาถาว่า

ท่านใคร่วิเวก จึงเข้าป่า ส่วนใจของท่านแส่ซ่านไปภายนอก ท่านเป็นคน
จงกำจัดความพอใจในคนเสีย แต่นั้น ท่านจักเป็นผู้มีความสุข ปราศจาก
ความกำหนัด ท่านมีสติ ละความไม่ยินดีเสียได้ เราเตือนให้ท่าน
ระลึกถึงธรรมของสัตบุรุษ ธุลีคือกิเลสประดุจบาดาลที่ข้ามได้ยาก ได้แก่
ความกำหนัดในกามอย่าได้ครอบงำท่านเลย นกที่เปื้อนฝุ่น ย่อมสลัดธุลี
ที่แปดเปื้อนให้ตกไป ฉันใด ภิกษุผู้มีเพียร มีสติย่อมสลัดธุลีคือกิเลส
ที่แปดเปื้อนให้ตกไป ฉันนั้น ดังนี้

ลำดับนั้น ภิกษุนั้นเป็นผู้อันเทวดานั้นเตือนให้สังเวช ถึงซึ่งความสลดใจแล้วแล ฯ

อุปัฏฐานสูตรที่ ๒

[๗๖๓] สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่ง พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล สมัยนั้นแล ภิกษุรูปนั้น ไปนอนหลับในที่พักกลางวัน ฯ

[๗๖๔] ครั้งนั้น เทวดาที่สิงอยู่ในป่านั้น มีความเอ็นดูใคร่ประโยชน์แก่ภิกษุรูปนั้น หวังจะให้เธอสลดใจจึงเข้าไปหาแล้วได้กล่าวกะเธอด้วยคาถาว่า

ท่านจงลุกขึ้นเถิดภิกษุ ท่านจะต้องการอะไรด้วยความหลับ ท่านผู้เร่าร้อน
ด้วยกิเลส อันลูกศรคือตัณหาเสียบแทง ดิ้นรนอยู่ จะมัวหลับ
มีประโยชน์อะไร ท่านออกจากเรือนบวชด้วยความเป็นผู้ไม่มีเรือน
ด้วยศรัทธาใด ท่านจงเพิ่มพูนศรัทธานั้นเถิด อย่าไปสู่อำนาจของความ
หลับเลย ฯ

[๗๖๕] คนเขลาหมกมุ่นอยู่ในกามารมณ์เหล่าใด กามารมณ์เหล่านั้น ไม่เที่ยง
ไม่ยั่งยืน ความหลับจะแผดเผาบรรพชิตผู้พ้นแล้ว ผู้ไม่เกี่ยวข้องใน
กามารมณ์ซึ่งยังสัตว์ให้ติดอยู่ได้อย่างไร เพราะกำจัดฉันทราคะเสียได้
และเพราะก้าวล่วงอวิชชาเสียได้ ญาณนั้นเป็นของบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ไฉน
ความหลับจะแผดเผาบรรพชิตได้ ความหลับจะแผดเผาบรรพชิต ผู้ไม่มีโศก
ไม่มีความแค้นใจ เพราะทำลายอวิชชาเสียด้วยวิชชา และเพราะอาสวะ
สิ้นไปหมดแล้วอย่างไรได้ ความหลับจะแผดเผาบรรพชิตผู้ปรารภความ
เพียร ผู้มีตนอันส่งไปแล้ว ผู้บากบั่นมั่นเป็นนิตย์ ผู้จำนงพระนิพพาน
อยู่อย่างไรได้ ฯ

กัสสปโคตตสูตรที่ ๓

[๗๖๖] สมัยหนึ่ง ท่านพระกัสสปโคตร พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล
สมัยนั้นแล ท่านอยู่ในที่พักกลางวัน กล่าวสอนนายพรานเนื้อคนหนึ่ง ฯ

[๗๖๗] ครั้งนั้น เทวดาผู้สิงอยู่ในป่านั้น มีความเอ็นดูใคร่ประโยชน์แก่ท่านพระ
กัสสปโคตร หวังจะให้ท่านสลดใจจึงเข้าไปหา แล้วได้กล่าวกะท่านด้วยคาถาว่า
ภิกษุผู้กล่าวสอนนายพรานเนื้อซึ่งเที่ยวไปตามซอกเขาผู้ทรามปัญญา ไม่รู้
เท่าถึงการณ์ ในกาลอันไม่ควร ย่อมปรากฏแก่เราประดุจคนเขลา
เขาเป็นคนพาล ถึงฟังธรรมอยู่ก็ไม่เข้าใจเนื้อความ แสงประทีปโพลงอยู่
ก็ไม่เห็น เมื่อท่านกล่าวธรรมอยู่ ย่อมไม่รู้เนื้อความ ข้าแต่ท่าน

กัสสป ถึงแม้ท่านจักทรงประทีปอันโพลงตั้ง ๑๐ ดวง เขาก็จักไม่เห็น

รูป เพราะจักษุ (คือญาณ) ของเขาไม่มี ฯ

ลำดับนั้น ท่านกัสสปโคตร ผู้อันเทวดานั้นให้สังเวช ถึงซึ่งความสลดใจแล้ว ฯ

สัมพหุลสูตรที่ ๔

[๗๖๘] สมัยหนึ่ง ภิกษุมากด้วยกัน พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล ครั้งนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นอยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาสแล้วหลีกไปสู่จาริก ฯ

[๗๖๙] ครั้งนั้น เทวดาผู้สิงอยู่ในแนวป่านั้น เมื่อไม่เห็นภิกษุเหล่านั้นก็คร่ำครวญถึง ได้กล่าวคาถานี้ในเวลานั้นว่า

ความสนิทสนมย่อมปรากฏประดุจความไม่ยินดีเพราะเห็นภิกษุเป็น

อันมากในอาสนะอันสงัด ท่านเหล่านั้น เป็นพหุสูตมีถ้อยคำไพเราะ

ท่านเป็นสาวกของพระโคดม ไปที่ไหนกันเสียแล้ว ฯ

[๗๗๐] เมื่อเทวดานั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว เทวดาอีกองค์หนึ่งได้กล่าวกะเทวดานั้นด้วย คาถาว่า

ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ไม่อาลัยที่อยู่ เที่ยวไปเป็นหมู่ประดุจวานร ไปสู่

แคว้นมคธและโกศล บางพวกก็บ่ายหน้าไปสู่แคว้นวัชชี ฯ

อานันทสูตรที่ ๕

[๗๗๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์ พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล สมัยนั้นแล ท่านพระอานนท์ เป็นผู้มากไปด้วยการรับแขกฝ่ายคฤหัสถ์เกินเวลาอยู่ ฯ

[๗๗๒] ครั้งนั้นแล เทวดาผู้สิงอยู่ในแนวป่านั้น มีความเอ็นดู ใคร่ประโยชน์แก่ท่าน พระอานนท์ ใคร่จะให้ท่านสังเวชจึงเข้าไปหาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านด้วยคาถาว่า

ท่านเข้าไปสู่ที่รกคือโคนต้นไม้แล้ว จงใส่ใจถึงพระนิพพาน โคตมะ ท่านจงเพ่งฌาน อย่าประมาท ถ้อยคำที่สนทนาของท่านจักทำอะไรได้ ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ เป็นผู้อันเทวดานั้นให้สังเวชถึงซึ่งความสลดใจแล้วแล ฯ

อนุรุทธสูตรที่ ๖

[๗๗๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธพำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล ฯ

[๗๗๔] ครั้งนั้นแล เทวดาชั้นดาวดึงส์องค์หนึ่งชื่อชาลิ นีเป็นภรรยาเก่าของท่านพระอนุรุทธ เข้าไปหาท่านถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านด้วยคาถาว่า ท่านจงตั้งจิตของท่านไว้ในหมู่ทวยเทพชั้นดาวดึงส์ ซึ่งพรั่งพร้อมด้วยอารมณ์อันน่าใคร่ทั้งปวง ที่ท่านเคยอยู่ในกาลก่อนท่านจะเป็นผู้อันหมู่เทวดาแวดล้อมเป็นบริวาร ย่อมงดงาม ฯ

[๗๗๕] อ. เหล่านางเทพกัลยาผู้มีคติอันทราม ดำรงมั่นอยู่ในกายของตน สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น แม้เป็นผู้มีคติอันทรามก็ถูกนางเทพกัลยาปรารถนา ฯ

[๗๗๖] ท. เหล่าสัตว์ผู้ไม่ได้เห็นที่อยู่อันเป็นที่น่าเพลิดเพลินของนรเทพชั้นไตรทศ ผู้มียศ ก็ชื่อว่าไม่รู้จักความสุข ฯ

[๗๗๗] อ. ดูกรเทวดาผู้เขลา ท่านไม่รู้แจ้งตามคำของพระอรหันต์ว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยง มีอันเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา บังเกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไป การเข้าไประงับสังขารเหล่านั้นเสียได้เป็นสุข บัดนี้การอยู่ครอบครองของเราไม่มีอีกต่อไป ตัณหาประดุจดังว่าข่ายในหมู่เทพของเราก็ไม่มีสงสารคือชาติสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ ไม่มีอีกต่อไป ฯ

นาคทัตตสูตรที่ ๗

[๗๗๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระนาคทัตตะ พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล สมัยนั้นแล ท่านพระนาคทัตตะเข้าไปสู่บ้านแต่เช้าตรู่และกลับมาหลังเที่ยง ฯ

[๗๗๙] ครั้งนั้นแล เทวดาผู้สิงอยู่ในแนวป่านั้น มีความเอ็นดู ใคร่ประโยชน์แก่ท่านพระนาคทัตตะ ใคร่จะให้ท่านสังเวช จึงเข้าไปหาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านด้วยคาถาว่า

ท่านนาคทัตตะ ท่านเข้าไปแล้วในกาลและกลับมาในกลางวัน(ท่าน)
มีปรกติเที่ยวไปเกินเวลา คลุกคลีกับคฤหัสถ์ พลอยร่วมสุขร่วมทุกข์
กับเขา เราย่อมกลัวพระนาคทัตตะ ผู้คะนองสิ้นดี และพัวพันในสกุล
ทั้งหลาย ท่านอย่าไปสู่อำนาจของมัจจุราชผู้มีกำลัง ผู้กระทำซึ่งที่สุดเลย ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระนาคทัตตะ เป็นผู้อันเทวดานั้นให้สังเวชถึงซึ่งความสลดใจแล้วแล ฯ

กุลฆรณีสูตรที่ ๘

[๗๘๐] สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่ง พำนักอยู่ในราวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล สมัยนั้นแล ภิกษุนั้นไปอยู่คลุกคลีในสกุลแห่งหนึ่งเกินเวลา ฯ

[๗๘๑] ครั้งนั้นแล เทวดาผู้สิงอยู่ในราวป่านั้น มีความเอ็นดูใคร่ประโยชน์แก่ภิกษุนั้น ใคร่จะให้เธอสังเวช จึงเนรมิตเพศแห่งหญิงแม่เรือนในตระกูลนั้นเข้าไปหาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะภิกษุนั้นด้วยคาถาว่า

ชนทั้งหลาย ย่อมประชุมสนทนากันที่ฝั่งแม่น้ำในโรงที่พัก ในสภา และ
ในถนน ส่วนเราและท่านเป็นดังรือ ฯ

[๗๘๒] แท้จริงเสียงที่เป็นข้าศึกมีมากอันท่านผู้มีตบะ พึงอดทน ไม่พึงเก้อเขิน
เพราะเหตุนั้น เพราะสัตว์หาได้เศร้าหมองด้วยเหตุนั้นไม่ แต่ผู้ใด
มักสะดุ้งเพราะเสียงประดุจเนื้อทรายในป่า นักปราชญ์กล่าวผู้นั้นว่า
มีจิตเบา วัตรของเขาย่อมไม่สมบูรณ์ ฯ

วัชชีปุตตสูตรที่ ๙

[๗๘๓] สมัยหนึ่ง ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่ง พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งใกล้เมืองเวสาลี สมัยนั้นแล วาระแห่งมหรสพตลอดราตรีทั้งปวงย่อมมีในเมืองเวสาลี ฯ

[๗๘๔] ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้นได้ฟังเสียงกึกก้องแห่งดนตรี อันบุคคลตีและบรรเลงแล้วในเมืองเวสาลี คร่ำครวญอยู่ ได้ภาษิตคาถานี้ในเวลานั้นว่า

เราเป็นคนๆ เดียวอยู่ในป่า ประดุจท่อนไม้ที่เขาทิ้งแล้วในป่า ฉะนั้น
ใครจะเป็นผู้ลามกกว่าเราในราตรีเช่นนี้หนอ ฯ

[๗๘๕] ลำดับนั้น เทวดาผู้สิงอยู่ในแนวป่านั้น มีความเอ็นดู ใคร่ประโยชน์แก่เธอ ใคร่จะยังเธอให้สลดจึงเข้าไปหาจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะเธอด้วยคาถาว่า

ท่านเป็นคนๆ เดียวเท่านั้นอยู่ในป่า ประดุจท่อนไม้ที่เขาทิ้งแล้วในป่า
ฉะนั้น เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมากย่อมรักท่าน ประดุจ
สัตว์นรกรักผู้ที่จะไปสวรรค์ ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้นแล ภิกษุนั้นเป็นผู้อันเทวดาให้สังเวชถึงซึ่งความสลดแล้วแล ฯ

สัชฌายสูตรที่ ๑๐

[๗๘๖] สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่ง พำนักอยู่ในป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล สมัยนั้น ภิกษุนั้น นัยว่าเมื่อก่อนเป็นผู้มากไปด้วยการสาธยายเกินเวลาอยู่ สมัยต่อมา เธอเป็นผู้ขวนขวายน้อยเป็นผู้นิ่ง ยังกาลให้ล่วงไป ฯ

[๗๘๗] ครั้งนั้นแล เทวดาผู้สิงอยู่ในแนวป่านั้น ไม่ได้ฟังธรรมของเธอ จึงเข้าไปหาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะเธอด้วยคาถาว่า

ภิกษุ ท่านอยู่ร่วมกับภิกษุทั้งหลาย ย่อมไม่สาธยายบทแห่ง พระธรรม
เพราะเหตุไร บุคคลฟังธรรมแล้วย่อมได้ความเลื่อมใส ผู้กล่าวธรรม
ย่อมได้รับความสรรเสริญในทิฏฐธรรมเทียว ฯ

[๗๘๘] ภิ. ความพอใจในบทแห่งพระธรรมได้มีแล้วในกาลก่อน จนถึงกาลที่
เรามาร่วมด้วยวิราคะและเพราะเรามาร่วมด้วยวิราคะแล้ว สัตบุรุษ
ทั้งหลายรู้ทั่วถึง รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ อย่างใดอย่าง
หนึ่งแล้ว ได้กล่าวการเสียสละ(อารมณ์นั้นๆ) เสีย ฯ

อโยนิโสมนสิการสูตรที่ ๑๑

[๗๘๙] สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่ง พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล สมัยนั้นแล เธอไปที่พักในกลางวัน ตรึกอกุศลวิตกอันลามกคือกามวิตกพยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตก ฯ

[๗๙๐] ครั้งนั้นแล เทวดาผู้สิงอยู่ในแนวป่านั้น มีความเอ็นดู ใคร่ประโยชน์ แก่ภิกษุนั้น หวังจะให้ภิกษุนั้นสังเวช จึงเข้าไปหาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะภิกษุนั้นด้วยคาถาว่า

ท่านถูกวิตกกิน เพราะมนสิการไม่แยบคาย ท่านจงละมนสิการไม่แยบคายเสีย และจงใคร่ครวญโดยแยบคาย ท่านปรารภพระศาสดา พระธรรม พระสงฆ์ และศีลของตนแล้วจะบรรลุความปราโมทย์ ปีติ และสุขโดยไม่ต้องสงสัย แต่นั้นท่านจักเป็นผู้มากด้วยความปราโมทย์ จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

ลำดับนั้นแล ภิกษุนั้น เป็นผู้อันเทวดานั้นให้สังเวชถึงซึ่งความสลดใจแล้วแล ฯ

มัชฌันติกสูตรที่ ๑๒

[๗๙๑] สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่ง พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล ฯ

[๗๙๒] ครั้งนั้นแล เทวดาผู้สิงอยู่ในป่านั้น เข้าไปหาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ในสำนักของภิกษุนั้นว่า

ในกาลกำลังเที่ยงวัน เมื่อนกทั้งหลายจับเจ่าแล้ว ภัยนั้นย่อมปรากฏแก่เรา ประดุจป่าใหญ่ส่งเสียงอยู่ ฯ

ภิ. ในกาลกำลังเที่ยง เมื่อนกทั้งหลายจับเจ่าแล้ว ความยินดีนั้นย่อมปรากฏแก่เรา ประดุจป่าใหญ่ส่งเสียงอยู่ ฉะนั้น ฯ

ปากตินทริยสูตรที่ ๑๓

[๗๙๓] สมัยหนึ่ง ภิกษุมากด้วยกัน พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล ล้วนเป็นผู้ฟุ้งซ่าน เห่อเหิม ขี้โอ่ ปากกล้า พูดเหลวไหลมีสติฟั่นเฟือน ไม่รู้สึกตน ไม่หนักแน่น จิตไม่มั่นคง มีอินทรีย์อันเปิดเผย ฯ

[๗๙๔] ครั้งนั้นแล เทวดาผู้สิงอยู่ในแนวป่านั้น มีความเอ็นดู ใคร่ประโยชน์แก่ภิกษุเหล่านั้น หวังจะให้พวกเธอสังเวชจึงเข้าไปหาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะพวกเธอด้วยคาถาว่า

ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสาวก ของพระสมณโคดมในกาลก่อน มีปกติเป็นอยู่
ง่าย ไม่มักได้ แสวงหาบิณฑบาต [ตามได้] ไม่มักได้แสวงหาเสนาสนะ
[ตามได้] ท่านเหล่านั้นรู้ความไม่เที่ยงในโลกแล้ว ได้กระทำที่สุดแห่ง
ทุกข์แล้ว [ส่วนพวกท่าน] ทำตนให้เป็นผู้เลี้ยงยาก ประดุจผู้เอาเปรียบ
ชาวบ้านในบ้าน กินแล้วๆ ก็นอนหมกมุ่นอยู่ในเรือนของคนอื่น เรา
ขอกระทำอัญชลีแก่พระสงฆ์แล้วขอกล่าวถึงภิกษุที่ควรกล่าวบางพวก
ในพระศาสนานี้ ท่านเหล่านั้นถูกเขาทอดทิ้งหาที่พึ่งมิได้ เหมือนอย่าง
คนที่ตายแล้ว ถูกเขาทอดทิ้งไว้ในป่าช้า ฉะนั้น เรากล่าวหมายถึงภิกษุ
จำพวกที่เป็นผู้ประมาทอยู่ แต่ท่านเหล่าใดเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ เราขอ
กระทำการนอบน้อมแก่ท่านเหล่านั้น ฯ

ลำดับนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้อันเทวดานั้นให้สังเวชถึงซึ่งความสลดใจแล้วแล ฯ

ปทุมปุบผสูตรที่ ๑๔

[๗๙๕] สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่ง พำนักอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล สมัยนั้นแล ภิกษุนั้นกลับจากบิณฑบาตภายหลังเวลาฉัน ลงสู่สระโบกขรณีแล้วสูดดมดอกปทุม ฯ

[๗๙๖] ครั้งนั้นแล เทวดาผู้สิงอยู่ในแนวป่านั้น มีความเอ็นดู ใคร่ประโยชน์แก่ภิกษุนั้น หวังจะให้เธอสลด จึงเข้าไปหาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะเธอด้วยคาถาว่า

ท่านสูดดมดอกไม้ที่เกิดในน้ำซึ่งใครๆ ไม่ได้ให้แล้ว นี้เป็นองค์อันหนึ่ง
แห่งความเป็นขะโมย ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านเป็นผู้ขะโมยกลิ่น ฯ

[๗๙๗] ภิ. เราไม่ได้นำไป เราไม่ได้หัก เราดมดอกไม้ที่เกิดในน้ำห่างๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านจะเรียกว่าเป็นผู้ขะโมยกลิ่นด้วยเหตุดังรือ ส่วนบุคคลที่ขุดเง่าบัว หักดอกบัวบุณฑริกเป็นผู้มีการงานอันเกลื่อนกล่นอย่างนี้ไฉนท่านจึงไม่เรียกเขาว่าเป็นขะโมย ฯ

[๗๙๘] เท. บุรุษผู้มีบาปหนา แปดเปื้อนด้วยราคาทิกิเลสเกินเหตุเราไม่พูดถึงคนนั้น แต่เราควรจะกล่าวกะท่าน บาปประมาณเท่าปลายขนทราย ย่อมปรากฏประดุจเท่าก้อนเมฆในนภากาศแก่บุรุษผู้ไม่มีกิเลส ดังว่าเนิน ผู้มักแสวงหาไตรสิกขาอันสะอาดเป็นนิจ ฯ

[๗๙๙] ภิ. ดูก่อนเทวดา ท่านรู้จักเราแน่ละ และท่านเอ็นดูเราดูก่อนเทวดา ท่านเห็นกรรมเช่นนี้ในกาลใด ท่านพึงกล่าวอีก[ในกาลนั้น] เถิด ฯ

[๘๐๐] เราไม่ได้อาศัยท่านเป็นอยู่เลย และเราไม่ได้มีความเจริญ เพราะท่านดูก่อนภิกษุ ท่านพึงไปสุคติได้ด้วยกรรมที่ท่านพึงรู้ ฯ

ลำดับนั้นแล ภิกษุนั้นเป็นผู้อันเทวดานั้นให้สลด ถึงซึ่งความสังเวชแล้วแล ฯ

วนสังยุต จบบริบูรณ์

รวมพระสูตรแห่งวนสังยุต มี ๑๔ สูตร คือ

วิเวกสูตรที่ ๑ อุปัฏฐานสูตรที่ ๒ กัสสปโคตตสูตรที่ ๓ สัมพหุลสูตรที่ ๔ อานันทสูตรที่ ๕ อนุรุทธสูตรที่ ๖ นาคทัตตสูตรที่ ๗ กุลฆรณีสูตรที่ ๘ วัชชีปุตตสูตรที่ ๙ สัชฌายสูตรที่ ๑๐ อโยนิโสมนสิการสูตรที่ ๑๑ มัชฌันติกสูตรที่ ๑๒ปากตินทริยสูตรที่ ๑๓ กับปทุมปุบผสูตรครบ ๑๔ ฯ

ยักขสังยุต

อินทกสูตรที่ ๑

[๘๐๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่บนภูเขาอินทกูฏ ซึ่งอินทกยักษ์ ครอบครอง เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

[๘๐๒] ครั้งนั้นแล อินทกยักษ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กราบทูลด้วยคาถาว่า

"[ถ้า] ท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่า รูปหาใช่ชีพไม่ สัตว์นี้จะประสพ
ร่างกายนี้ได้อย่างไรหนอ กระดูกและก้อนเนื้อ จะมาแต่ไหน สัตว์นี้จะ
ติดอยู่ในครรภ์ได้อย่างไร"

[๘๐๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "รูปนี้เป็นกลละก่อนจากกลละเป็นอัพพุทะ
จากอัพพุทะเกิดเป็นเปสิ จากเปสิเกิดเป็นฆนะจากฆนะเกิดเป็น ๕ ปุ่ม
(ปัญจสาขา) ต่อจากนั้น มีผมขนและเล็บ (เป็นต้น) เกิดขึ้น มารดา
ของสัตว์ในครรภ์บริโภคข้าวน้ำโภชนาหารอย่างใด สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์
มารดา ก็ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยอาหารอย่างนั้นในครรภ์นั้น" ฯ

สักกสูตรที่ ๒

[๘๐๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

[๘๐๕] ครั้งนั้นแล ยักษ์มีชื่อว่าสักกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กราบทูลด้วยคาถาว่า

"การสั่งสอนคนอื่นนั้น ไม่เหมาะแก่สมณะเช่นท่าน ผู้ละกิเลสได้
ทั้งหมด ผู้พ้นจากไตรภพ"

[๘๐๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ดูกรสักกะ ธรรมเครื่องอยู่ร่วมกัน ย่อมเกิดด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง คนมีปัญญาไม่ควรที่จะไหวตามเหตุนั้นด้วยใจ ถ้าคนมีใจผ่องใสแล้วสั่งสอนคนอื่นบุคคลนั้นย่อมไม่เป็นผู้พัวพันด้วยเหตุนั้น นอกจากจะอนุเคราะห์เอ็นดู" ฯ

สูจิโลมสูตรที่ ๓

[๘๐๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับบนเตียงชนิดมีเท้าตรึงติดกับแม่แคร่ อันเป็นที่ครอบครองของสูจิโลมยักษ์ เขตบ้านคยา ฯ

สมัยนั้นแล ยักษ์ชื่อขระและยักษ์ชื่อสูจิโลมะเดินผ่านเข้าไปไม่ไกลพระผู้มีพระภาค ฯ

ครั้งนั้นแล ยักษ์ชื่อขระได้พูดกับสูจิโลมยักษ์ว่า

นั่นสมณะ ฯ

นั่นไม่ใช่สมณะ เป็นสมณะน้อย แต่จะเป็นสมณะหรือสมณะน้อยเราพอจะรู้ได้ ฯ

[๘๐๘] ครั้งนั้นแล สูจิโลมยักษ์ได้เข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ครั้นแล้วได้เข้าไปเหนี่ยวพระกายของพระองค์ ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงกระเถิบถอยพระกายไปเล็กน้อย ฯ

ครั้งนั้นแล สูจิโลมยักษ์ได้ถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านกลัวเราไหมสมณะ ฯ

อาวุโส เราไม่กลัวท่านเลย แต่สัมผัสของท่านเลวทราม ฯ

สมณะ เราจักถามปัญหากะท่าน ถ้าท่านไม่กล่าวแก้แก่เรา เราจักทำจิตของท่านให้พลุ่งพล่าน หรือจักฉีกหัวใจของท่าน หรือจักจับที่เท้าแล้วเหวี่ยงไปฝั่งโน้นแห่งแม่น้ำคงคา ฯ

อาวุโส เราไม่เห็นใครเลยในโลก ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะพึงทำจิตของเราให้พลุ่งพล่าน หรือฉีกหัวใจเรา หรือจับเราที่เท้าแล้วเหวี่ยงไปฝั่งโน้นแห่งแม่น้ำคงคาได้ อาวุโส เอาเถอะ ท่านจงถามตามที่ท่านจำนงเถิด ฯ

[๘๐๙] สูจิโลมยักษ์ จึงถามว่า

ราคะแลโทสะ มีอะไรเป็นเหตุความไม่ยินดี ความยินดี และความสยดสยอง เกิดแต่อะไรความตรึกในใจเกิดแต่อะไรแล้วดักจิตไว้ได้เหมือนพวกเด็กดักกา ฉะนั้น ฯ

[๘๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ราคะแลโทสะมีอัตภาพนี้เป็นเหตุ ความไม่ยินดี ความยินดี และความสยดสยองเกิดแต่อัตภาพนี้ ความตรึกในใจเกิดแต่อัตภาพนี้แล้ว ดักจิตไว้ได้เหมือนพวกเด็กดักกา ฉะนั้น ฯ

อกุศลวิตกเป็นอันมาก เกิดแต่ความเยื่อใยคือตัณหา เกิดขึ้นในตนแล้วแผ่ซ่านไปในวัตถุกามทั้งหลาย เหมือนย่านไทร เกิดแต่ลำต้นไทรแล้วแผ่ซ่านไปในป่า ฉะนั้น ฯ

ชนเหล่าใดย่อมรู้ อัตภาพนั้นว่าเกิดแต่สิ่งใด ชนเหล่านั้นย่อมบรรเทาเหตุเกิดนั้นเสียได้ ดูกรยักษ์ ท่านจงฟัง ชนเหล่านั้นย่อมข้ามห้วงกิเลสนี้ ซึ่งข้ามได้ยาก และไม่เคยข้ามเพื่อความไม่มีภพอีกต่อไป ฯ

มณิภัททสูตรที่ ๔

[๘๑๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่เจดีย์ชื่อมณิมาฬกะ อันเป็นที่ครอบครองของยักษ์ชื่อมณีภัท ในแคว้นมคธ ฯ

[๘๑๒] ครั้งนั้นแล ยักษ์ชื่อมณิภัททะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ความเจริญย่อมมีแก่คนมีสติทุกเมื่อ คนมีสติย่อมได้ความสุข ความดีย่อมมีแก่คนมีสติเป็นนิตย์ และคนมีสติย่อมหลุดพ้นจากเวร ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ความเจริญย่อมมีแก่คนมีสติทุกเมื่อ คนมีสติย่อมได้ความสุข ความดีย่อมมีแก่คนมีสติเป็นนิตย์ แต่คนมีสติยังไม่หลุดพ้นจากเวร ฯ

[๘๑๓] แต่ผู้ใดมีใจยินดีในความไม่เบียดเบียนตลอดวันและคืนทั้งหมด และเป็นผู้มีส่วนแห่งเมตตาในสรรพสัตว์ ผู้นั้นย่อมไม่มีเวรกับใครๆ ฯ

สานุสูตรที่ ๕

[๘๑๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตเมืองสาวัตถี ฯ

สมัยนั้นแล บุตรของอุบาสิกาคนหนึ่งชื่อสานุ ถูกยักษ์เข้าสิง ฯ

[๘๑๕] ครั้งนั้นแล อุบาสิกานั้นได้ปริเวทนาการกล่าวคาถาเหล่านี้ในเวลานั้น

ว่าฉันได้สดับต่อพระอรหันต์ทั้งหลายว่า ชนเหล่าใดเข้าอยู่อุโบสถอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการด้วยดี ตลอดดิถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ และที่ ๘
แห่งปักษ์ ทั้งตลอดปาริหาริกปักษ์ ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ยักษ์
ทั้งหลายย่อมไม่เล่นกับชนเหล่านั้นบัดนี้ ฉันเห็นในวันนี้ ยักษ์เล่น
กับสามเณรสานุ ฯ

[๘๑๖] ยักษ์กล่าวว่า

ท่านได้สดับต่อพระอรหันต์ทั้งหลายว่า ชนเหล่าใดเข้าอยู่อุโบสถอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ตลอดดิถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ และที่ ๘ แห่ง
ปักษ์ ทั้งตลอดปาริหาริกปักษ์ ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ยักษ์ทั้งหลาย
ย่อมไม่เล่นกับชนเหล่านั้น เป็นการชอบ ท่านพึงบอกสานุผู้ฟื้นขึ้นแล้ว
ว่า ยักษ์สั่งคำนี้ไว้ว่าท่านอย่าได้กระทำกรรมอันลามกทั้งในที่แจ้งและ
ที่ลับ ถ้าท่านจักกระทำหรือกำลังกระทำกรรมอันลามกไซร้ ถึงท่านจะ
เหาะหนีไปก็ไม่พ้นจากทุกข์ ฯ

[๘๑๗] สามเณรสานุฟื้นขึ้นแล้วกล่าวว่า

โยม ญาติ และมิตรทั้งหลายย่อมร้องไห้ถึงคนที่ตายแล้ว หรือยังเป็นอยู่
แต่หายไป โยมยังเห็นฉันเป็นอยู่ ไฉนเหตุไรโยมจึงร้องไห้ถึงฉัน ฯ

[๘๑๘] อุบาสิกากล่าวว่า

ลูกเอ๋ย ญาติและมิตรทั้งหลายย่อมร้องไห้ถึงคนที่ตายแล้วหรือยังเป็นอยู่
แต่หายไป แต่คนใดละกามทั้งหลายแล้วจะกลับมาในกามนี้อีก ลูกรัก

ญาติและมิตรทั้งหลายย่อมร้องไห้ถึงคนนั้น เพราะเขาเป็นอยู่ต่อไปอีกก็เหมือนตายแล้ว แน่พ่อเรายกท่านขึ้นจากเถ้ารึงที่ยังร้อนระอุแล้ว ท่านอยากจะตกลงไปสู่เถ้ารึงอีก แน่พ่อ เรายกท่านขึ้นจากเหวแล้ว ท่านอยากจะตกลงไปสู่เหวอีก เราจะโพนทะนาแก่ใครเล่าว่า ขอท่านจงช่วยกัน ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน ประดุจสิ่งของที่ขนออกแล้วจากเรือนที่ไฟไหม้ แต่ท่านอยากจะเผามันเสียอีก ฯ

ปิยังกรสูตรที่ ๖

[๘๑๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธอยู่ในพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ฯ

สมัยนั้นแล ท่านพระอนุรุทธลุกขึ้นในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี กล่าวบทแห่งพระธรรมอยู่ ฯ

[๘๒๐] ครั้งนั้นแล นางยักษิณีผู้เป็นมารดาของปิยังกระปลอบบุตรน้อยอย่างนี้ว่า ปิยังกระ อย่าอึกทึกไป ภิกษุกำลังกล่าวบทพระธรรมอยู่ อนึ่ง เรารู้แจ้งบทพระธรรมแล้วปฏิบัติ ข้อนั้นจะพึงมีเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เรา ฯ

[๘๒๑] เราสำรวมในเหล่าสัตว์มีปราณ เราไม่กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ เราศึกษาทำตนให้เป็นผู้มีศีลดีนั่นแหละ เราจะพ้นจากกำเนิดปีศาจ ฯ

ปุนัพพสุสูตรที่ ๗

[๘๒๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ฯ

สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงอยู่ด้วยธรรมีกถาอันปฏิสังยุตด้วยพระนิพพาน ฯ

ภิกษุเหล่านั้นตั้งใจมนสิการ ประมวลไว้ด้วยใจทั้งหมด เงี่ยโสตลงสดับพระธรรม ฯ

[๘๒๓] ครั้งนั้นแล นางยักษิณีผู้เป็นมารดาของปุนัพสุปลอบบุตรน้อยอย่างนี้ว่า นิ่งเสียเถิดลูกอุตรา นิ่งเสียเถิดลูกปุนัพสุ จนกว่าแม่จะฟังธรรมของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ผู้เป็นพระศาสดาจบ พระผู้มีพระภาคตรัสนิพพานอันเป็นเครื่องเปลื้องตนเสีย จากกิเลสเครื่องร้อยกรองทั้งปวง เวลาที่ปรารถนาในธรรมนั้นจะล่วงเลยแม่ไปเสีย ลูกของตนเป็นที่รักในโลก ผัวของตนเป็นที่รักในโลก แต่ความปรารถนาในธรรมนั้น เป็นที่รักของแม่ยิ่งกว่าลูกและผัวนั้น เพราะลูกหรือผัวที่รัก พึงปลดเปลื้องจากทุกข์ไม่ได้ เหมือนการฟังธรรมย่อมปลดเปลื้องเหล่าสัตว์จากทุกข์ได้ ในเมื่อโลกอันทุกข์วงล้อมแล้วประกอบด้วยชราและมรณะ แม่ปรารถนาจะฟังธรรม ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยพระปัญญาอันยิ่ง เพื่อพ้นจากชราและมรณะจงนิ่งเสียเถิดลูกปุนัพสุ ฯ

[๘๒๔] ปุนัพสุพูดว่า

แม่จ๋า ฉันจักไม่พูด อุตราน้องสาวของฉันก็จักเป็นผู้นิ่งเชิญแม่ฟังธรรมอย่างเดียว การฟังพระสัทธรรมนำความสุขมาให้ แม่จ๋า เราไม่รู้พระสัทธรรมจึงได้เที่ยวไปลำบากพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ เป็นผู้ทำความสว่างไสวแก่เทวดาและมนุษย์ผู้ลุ่มหลง มีพระสรีระครั้งสุดท้าย มีพระจักษุ แสดงธรรมอยู่ ฯ

[๘๒๕] ยักษิณีพูดว่า

น่าชื่นชมนัก ลูกผู้นอนบนอกของแม่เป็นคนฉลาด ลูกของแม่ย่อมรักใคร่พระธรรมอันบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ปุนัพสุเจ้าจงมีความสุขเถิด วันนี้แม่เป็นผู้ย่างขึ้นไปในพระศาสนา แม่และเจ้าเห็นอริยสัจแล้ว แม้แม่อุตราก็จงฟังแม่ ฯ

สุทัตตสูตรที่ ๘

[๘๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับในสีตวัน เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

สมัยนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีไปถึงกรุงราชคฤห์ด้วยกรณียกิจบางอย่าง ฯ

อนาถบิณฑิกคฤหบดีได้สดับว่า เขาลือกันว่าพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติแล้วในโลก จึงในขณะนั้นเอง ปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีได้ดำริว่า วันนี้เป็นกาลไม่ควรเพื่อจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค พรุ่งนี้เถิด เราจึงจักเข้าเฝ้าท่านคฤหบดีนอนรำพึงถึงพระพุทธเจ้า สำคัญว่าสว่างแล้วลุกขึ้นในราตรีถึง ๓ ครั้ง ฯ

ลำดับนั้น ท่านคฤหบดีเดินไปทางประตูป่าช้า พวกอมนุษย์เปิดประตูให้ ฯ

[๘๒๗] ครั้นเมื่ออนาถบิณฑิกคฤหบดีออกจากเมืองไป แสงสว่างก็อันตรธานไป ความมืดปรากฏขึ้น ความกลัว ความหวาดเสียว ขนพองสยองเกล้าบังเกิดขึ้น ท่านคฤหบดีจึงใคร่ที่จะกลับเสียจากที่นั้น ฯ

ครั้งนั้น ยักษ์ชื่อสีวกะไม่ปรากฏร่างได้ส่งเสียงให้ได้ยินว่า

ช้างแสนหนึ่ง ม้าแสนหนึ่ง รถเทียมด้วยม้าอัศดรแสนหนึ่ง หญิงสาว
ที่สอดสวมแก้วมณีและกุณฑลแสนหนึ่ง ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ อัน
จำแนกแล้ว ๑๖ ครั้ง แห่งการยกย่างเท้าไปก้าวหนึ่ง ท่านจงก้าวหน้า
ไปเถิดคฤหบดี ท่านจงก้าวหน้าไปเถิดคฤหบดี การก้าวหน้าไปของท่าน
ประเสริฐ การถอยหลังไม่ประเสริฐเลย ฯ

ครั้งนั้นแล ความมืดได้หายไป แสงสว่างปรากฏขึ้นแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ความกลัว ความหวาดเสียว และขนพองสยองเกล้าก็ระงับไป ฯ

[๘๒๘] แม้ครั้งที่ ๒ แสงสว่างหายไป ความมืดปรากฏขึ้นแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ความกลัว ความหวาดเสียว และขนพองสยองเกล้าบังเกิดขึ้น ท่านคฤหบดีจึงใคร่ที่จะกลับเสียจากที่นั้นอีก ฯ

แม้ครั้งที่ ๒ ยักษ์ชื่อสิวกะไม่ปรากฏร่างได้ส่งเสียงให้ได้ยินว่า

ช้างแสนหนึ่ง ม้าแสนหนึ่ง ฯลฯ ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖อันจำแนก
แล้ว ๑๖ ครั้ง แห่งการยกย่างเท้าไปก้าวหนึ่งท่านจงก้าวหน้าไปเถิด
คฤหบดี ท่านจงก้าวหน้าไปเถิดคฤหบดีการก้าวหน้าไปของท่าน
ประเสริฐ การถอยหลังไม่ประเสริฐเลย ฯ

ครั้งนั้นแล ความมืดได้หายไป แสงสว่างปรากฏขึ้นแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ความกลัว ความหวาดเสียว และขนพองสยองเกล้าก็ระงับไป ฯ

[๘๒๙] แม้ครั้งที่ ๓ แสงสว่างหายไป ความมืดปรากฏขึ้นแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ความกลัว ความหวาดเสียว และขนพองสยองเกล้าบังเกิดขึ้น ท่านคฤหบดีจึงใคร่ที่จะกลับเสียจากที่นั้นอีก ฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ยักษ์ชื่อสิวกะไม่ปรากฏร่างได้ส่งเสียงให้ได้ยินว่า

ช้างแสนหนึ่ง ม้าแสนหนึ่ง ฯลฯ ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ อันจำแนก
แล้ว ๑๖ ครั้ง แห่งการยกย่างเท้าไปก้าวหนึ่งท่านจงก้าวหน้าไปเถิด
คฤหบดี ท่านจงก้าวหน้าไปเถิดคฤหบดีการก้าวหน้าไปของท่านประเสริฐ
การถอยหลังไม่ประเสริฐเลย ฯ

ครั้งนั้นแล ความมืดได้หายไป แสงสว่างได้ปรากฏขึ้นแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ความกลัว ความหวาดเสียว และขนพองสยองเกล้าก็ระงับไป ฯ

[๘๓๐] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีเดินเข้าไปถึงสีตวัน ฯ

สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี เสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นอนาถบิณฑิกคฤหบดีผู้มาแต่ไกลครั้นแล้วเสด็จลงจากที่จงกรมประทับบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสเรียกอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า มานี่เถิดสุทัตตะ ฯ ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงทักเราโดยชื่อ จึงหมอบลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าในที่นั้นเอง แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ พระองค์ประทับอยู่เป็นสุขหรือพระเจ้าข้า ฯ

[๘๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

พราหมณ์ผู้ดับกิเลสเสียได้แล้วไม่ติดอยู่ในกามทั้งหลาย เป็นผู้เย็น
ปราศจากอุปธิ ย่อมอยู่เป็นสุขเสมอไป ผู้ที่ตัดตัณหาเครื่องเกี่ยวข้องได้
หมดแล้ว กำจัดความกระวนกระวายในใจเสียได้ เป็นผู้สงบอยู่เป็นสุข
เพราะถึงสันติด้วยใจ ฯ

ปฐมสุกกาสูตรที่ ๙

[๘๓๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

สมัยนั้นแล ภิกษุณีชื่อสุกกา อันบริษัทใหญ่แวดล้อมแสดงธรรมอยู่ ฯ

[๘๓๓] ครั้งนั้นแล ยักษ์ผู้เลื่อมใสยิ่งในสุกกาภิกษุณีจากถนนนี้ไปยังถนนโน้น จากตรอกนี้ไปยังตรอกโน้น ในกรุงราชคฤห์ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

มนุษย์ทั้งหลายในกรุงราชคฤห์ ไม่เข้าไปนั่งใกล้สุกกาภิกษุณี ผู้แสดง
อมตบทอยู่ มัวทำอะไรกัน เป็นผู้ประดุจดื่มน้ำผึ้งหอมแล้วก็นอน ก็แล
อมตบทนั้นใครจะคัดค้านไม่ได้ เป็นของไม่ได้เจือปรุง แต่มีโอชา ผู้มี
ปัญญาคงได้ดื่มอมตธรรมเหมือนคนเดินทางได้ดื่มน้ำฝน ฉะนั้น ฯ

ทุติยสุกกาสูตรที่ ๑๐

[๘๓๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

สมัยนั้นแล อุบาสกคนหนึ่งได้ถวายโภชนาหารแก่สุกกาภิกษุณี ฯ

[๘๓๕] ครั้งนั้นแล ยักษ์ผู้เลื่อมใสยิ่งในสุกกาภิกษุณีจากถนนนี้ไปยังถนนโน้น จากตรอกนี้ไปยังตรอกโน้น ในพระนครราชคฤห์ ได้ภาษิตคาถานี้ในเวลานั้นว่า

อุบาสกผู้ได้ถวายโภชนะแก่สุกกาภิกษุณีผู้หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องร้อย
รัดทั้งปวง เป็นคนมีปัญญาแท้ ประสพบุญมากหนอ ฯ

จิราสูตรที่ ๑๑

[๘๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวันอันเป็นที่ให้เหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

สมัยนั้นแล อุบาสกคนหนึ่งได้ถวายจีวรแก่จิราภิกษุณี ฯ

[๘๓๗] ครั้งนั้น ยักษ์ผู้เลื่อมใสยิ่งในจิราภิกษุณี จากถนนนี้ไปยังถนนโน้น จาก ตรอกนี้ไปยังตรอกโน้น ในพระนครราชคฤห์ ได้ภาษิตคาถานี้ในเวลานั้นว่า

อุบาสกผู้ได้ถวายจีวรแก่จีราภิกษุณีผู้หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องประกอบทั้งปวง เป็น คนมีปัญญาแท้ ประสพบุญมากหนอ ฯ

อาฬวกสูตรที่ ๑๒

[๘๓๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับในที่อยู่ของอาฬวกยักษ์ เขตเมืองอาฬวี ฯ ครั้งนั้นแล อาฬวกยักษ์เข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ท่านจงออกมา สมณะ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีแล้วผู้มีอายุ แล้วก็เสด็จออกมา ฯ

ยักษ์กล่าวว่า ท่านจงเข้าไป สมณะ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีแล้วผู้มีอายุ แล้วก็เสด็จเข้าไป ฯ แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ อาฬวกยักษ์ได้กล่าวว่า ฯลฯพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ฯลฯ

[๘๓๙] ครั้นครั้งที่ ๔ อาฬวกยักษ์ได้กล่าวว่า ท่านจงออกมา สมณะ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้มีอายุ เราจักไม่ออกไปละท่านจะทำอะไรก็จงทำเถิด ฯ สมณะ เราจักถามปัญหากะท่าน ถ้าท่านพยากรณ์แก่เราไม่ได้ เราจักทำจิตของท่านให้ ฟุ้งซ่าน หรือฉีกหัวใจของท่านหรือจักจับที่เท้าแล้วเหวี่ยงไปยังแม่น้ำคงคาฝั่งโน้น ฯ

อาวุโส เราไม่เห็นใครเลยในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่ สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ที่จะพึงทำจิตของเราให้ฟุ้งซ่านได้ หรือขยี้หัวใจ ของเรา หรือจับเราที่เท้าแล้วเหวี่ยงไปยังแม่น้ำคงคาฝั่งโน้น เอาเถิด อาวุโส เชิญถามปัญหา ตามที่ท่านจำนงเถิด ฯ

[๘๔๐] อาฬวกยักษ์ทูลถามว่า

อะไรหนอ เป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐของคนในโลกนี้ อะไรหนอที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้ อะไรหนอเป็นรสอันล้ำเลิศกว่ารสทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของผู้ที่เป็นอยู่อย่างไร ว่าประเสริฐสุด ฯ

[๘๔๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศรัทธาเป็นทรัพย์ อันประเสริฐของคนในโลกนี้ ธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้ว นำความสุขมาให้ ความสัตย์แลเป็นรสอันล้ำเลิศกว่ารสทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของผู้ที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าประเสริฐสุด ฯ

[๘๔๒] อาฬวกยักษ์ทูลถามว่า

คนข้ามโอฆะได้อย่างไรหนอ ข้ามอรรณพได้อย่างไร ล่วงทุกข์ได้อย่างไร บริสุทธิ์ได้อย่างไร

[๘๔๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

คนข้ามโอฆะได้ด้วยศรัทธา ข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร บริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา ฯ

[๘๔๔] อาฬวกยักษ์ทูลถามว่า

คนได้ปัญญาอย่างไรหนอ ทำอย่างไรจึงจะหาทรัพย์ได้ คนได้ชื่อเสียงอย่างไรหนอ ทำอย่างไรจึงจะผูกมิตรไว้ได้ คนละโลกนี้ไปสู่โลกหน้าทำอย่างไรจึงจะไม่เศร้าโศก ฯ

[๘๔๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุคคลเชื่อธรรมของพระอรหันต์ เพื่อบรรลุนิพพาน ฟังอยู่ด้วยดีย่อมได้ปัญญา เป็นผู้ไม่ประมาท มีวิจาร คนทำเหมาะเจาะ ไม่ทอดธุระเป็นผู้หมั่น ย่อมหาทรัพย์ได้ คนย่อมได้ชื่อเสียงเพราะความสัตย์ ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้ บุคคลใดผู้อยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม ๔ ประการนี้คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ จาคะ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศก เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่นดูซิว่าในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ จาคะและขันติ ฯ

[๘๔๖] อาฬวกยักษ์กราบทูลว่า

ทำไมหนอ ข้าพเจ้าจึงจะต้องถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากในบัดนี้
วันนี้ข้าพเจ้ารู้ชัดถึงสัมปรายิกประโยชน์ พระพุทธเจ้าเสด็จมาอยู่เมือง
อาฬวี เพื่อประโยชน์แก่ข้าพเจ้าโดยแท้วันนี้ข้าพเจ้ารู้ชัดถึงทานที่บุคคล
ให้ในที่ใดมีผลมาก ข้าพเจ้าจักเที่ยวจากบ้านไปสู่บ้าน จากบุรีไปสู่บุรี
พลางนมัสการพระสัมพุทธเจ้าและพระธรรมซึ่งเป็นธรรมที่ดี ฯ

จบยักขสังยุตบริบูรณ์

รวมพระสูตรแห่งยักขสังยุต ๑๒ สูตร คือ

อินทกสูตรที่ ๑ สักกสูตรที่ ๒ สูจิโลมสูตรที่ ๓ มณิภัทสูตรที่ ๔สานุสูตรที่ ๕
ปิยังกรสูตรที่ ๖ ปุนัพสุสูตรที่ ๗ สุทัตตสูตรที่ ๘ สุกกาสูตร ๒ สูตร จีราสูตร ๑๑
อาฬวกสูตร ๑ รวม ๑๒ สูตร ฯ

สักกสังยุต

ปฐมวรรคที่ ๑

สุวีรสูตรที่ ๑

[๘๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฯ ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๘๔๘] พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว พวกอสูรได้รบกับพวกเทวดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทวดาตรัสเรียกสุวีรเทพบุตรมาบัญชาว่า พ่อสุวีระ พวกอสูรเหล่านี้กำลังพากันมารบพวกเทวดา พ่อจงไปป้องกันพวกอสูรไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุวีรเทพบุตรรับบัญชาของท้าวสักกะจอมเทวดาว่า ขอเดชะ ขอพระองค์จงทรงพระเจริญดังนี้ แล้วมัวประมาทเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๒ แลท้าวสักกะจอมเทวดาก็ได้ตรัสเรียกสุวีรเทพบุตรมาสั่งว่า พ่อสุวีระ พวกอสูรเหล่านี้กำลังพากันมารบพวกเทวดา พ่อจงไปป้องกันพวกอสูรไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๒สุวีรเทพบุตรรับบัญชาของท้าวสักกะจอมเทวดาว่า ขอเดชะ ขอพระองค์จงทรงพระเจริญ แล้วมัวประมาทเสีย ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๓ ท้าวสักกะจอมเทวดาก็ได้ตรัสเรียกสุวีรเทพบุตรมาสั่งว่า พ่อสุวีระ พวกอสูรเหล่านี้กำลังพากันมารบพวกเทวดา พ่อจงไปป้องกันพวกอสูรไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๓ สุวีรเทพบุตรรับบัญชาของท้าวสักกะจอมเทวดาว่า ขอเดชะ ขอพระองค์จงทรงพระเจริญ แล้วมัวประมาทเสีย ฯ

[๘๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทวดาตรัสกะสุวีรเทพบุตรด้วยคาถาว่า

บุคคลไม่หมั่น ไม่พยายาม จะประสพสุขได้ ณ ที่ใด ดูกรสุวีระ เจ้า
จงไป ณ ที่นั้น และจงพาเราไปให้ถึง ณ ที่นั้นด้วยเถิด ฯ

[๘๕๐] สุวีรเทพบุตรกราบทูลว่า
บุคคลเป็นผู้เกียจคร้าน ไม่หมั่น และไม่ใช้ใครๆ ให้กระทำกิจทั้งหลาย
อีกด้วย เขาพึงพรั่งพร้อมด้วยกามทุกอย่าง ข้าแต่ท้าวสักกะ ขอพระองค์
จงตรัสบอกฐานะอันประเสริฐนั้นแก่ข้าพระองค์

[๘๕๑] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า
ที่ใด บุคคลเกียจคร้าน ไม่หมั่น ถึงความสุขล่วงส่วนได้ สุวีระ เ
จ้าจงไป ณ ที่นั้นและจงพาเราไปให้ถึง ณ ที่นั้นด้วยเถิด ฯ

[๘๕๒] สุวีรเทพบุตรทูลว่า
ข้าแต่ท้าวสักกะผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงได้ความ
สุขใด โดยไม่ต้องทำการงาน ข้าแต่ท้าวสักกะขอพระองค์จงตรัสบอก
ความสุขนั้นอันประเสริฐ ที่ไม่มีความแห้งใจ ไม่มีความคับแค้นแก่
ข้าพระองค์เถิด ฯ

[๘๕๓] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า
หากความสุขจะมีได้โดยไม่ต้องทำการงาน ไม่ว่าในที่ไหนๆใครๆ
ย่อมทรงชีพอยู่ไม่ได้ เพราะนั่นเป็นทางแห่งนิพพานสุวีระ เจ้าจงไป
ณ ที่นั้น และจงพาเราไปให้ถึง ณ ที่นั้นด้วยเถิด ฯ

[๘๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ท้าวสักกะจอมเทวดาพระองค์นั้น อาศัยผลบุญของพระองค์เป็นอยู่ เสวยรัชสมบัติอันมีความเป็นใหญ่ยิ่งด้วยความเป็นอิสระแห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์ ยังมาพรรณนาคุณแห่งความเพียรคือความหมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวชอบแล้วอย่างนี้ พึงหมั่น เพียรพยายาม เพื่อบรรลุมรรคผลที่ยังไม่บรรลุ เพื่อได้มรรคผลที่ยังไม่ได้ เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งมรรคผลที่ยังไม่ได้กระทำให้แจ้ง ข้อนี้จะพึงงดงามในธรรมวินัยนี้โดยแท้ ฯ

สุสิมสูตรที่ ๒

[๘๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฯ ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๘๕๖] พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว พวกอสูรได้พากันมารบกับพวกเทวดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทวดาตรัสเรียกสุสิมเทพบุตรมาบัญชาว่า พ่อสุสิมะ พวกอสูรเหล่านี้กำลังพากันมารบพวกเทวดา พ่อจงไปป้องกันพวกอสูรไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุสิมเทพบุตรรับบัญชาท้าวสักกะจอมเทวดาว่า ขอเดชะ ขอพระองค์จงทรงพระเจริญดังนี้ แล้วมัวประมาทเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ ท้าวสักกะจอมเทวดาก็ได้ตรัสเรียกสุสิมเทพบุตรมาบัญชาว่า พ่อสุสิมะ พวกอสูรเหล่านี้กำลังพากันมารบพวกเทวดา พ่อจงไปป้องกันพวกอสูรไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลายแม้ในครั้งที่ ๓ สุสิมเทพบุตรรับบัญชาท้าวสักกะจอมเทวดาว่า ขอเดชะขอพระองค์จงทรงพระเจริญ ดังนี้ แล้วมัวประมาทเสีย ฯ

[๘๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทวดาตรัสกะสุสิมเทพบุตรด้วยคาถาว่า

บุคคลไม่หมั่น ไม่พยายาม แต่ประสบความสุขได้ ณ ที่ใด ดูกรสุสิมะ
เจ้าจงไป ณ ที่นั้น และจงพาเราไปให้ถึง ณ ที่นั้นด้วยเถิด ฯ

[๘๕๘] สุสิมเทพบุตรกราบทูลว่า

บุคคลเป็นผู้เกียจคร้าน ไม่หมั่น และไม่ใช้ใครๆ ให้กระทำกิจทั้งหลาย
อีกด้วย เขาพึงพรั่งพร้อมด้วยกามทุกอย่าง ข้าแต่ท้าวสักกะ ขอพระองค์
จงตรัสบอกฐานะอันประเสริฐนั้นแก่ข้าพระองค์ ฯ

[๘๕๙] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า

ที่ใด บุคคลเกียจคร้าน ไม่หมั่น ถึงความสุขล่วงส่วนได้สุสิมะ เจ้า
จงไป ณ ที่นั้น และจงพาเราไปให้ถึง ณ ที่นั้นด้วยเถิด ฯ

[๘๖๐] สุสิมเทพบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่ท้าวสักกะผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะพึงได้
ความสุขใด โดยไม่ต้องทำการงาน ข้าแต่ท้าวสักกะ ขอพระองค์จง
ตรัสบอกความสุขนั้นอันประเสริฐ ที่ไม่มีความแห้งใจ ไม่มีความ
คับแค้นแก่ข้าพระองค์เถิด ฯ

[๘๖๑] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า

หากความสุขจะมีได้โดยไม่ต้องทำการงาน ไม่ว่าในที่ไหนๆใครๆ
ย่อมยังชีพอยู่ไม่ได้ เพราะนั่นเป็นทางแห่งนิพพาน สุสิมะ เจ้าจงไป
ณ ที่นั้น และจงพาเราไปให้ถึง ณ ที่นั้นด้วยเถิด ฯ

[๘๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ท้าวสักกะจอมเทวดาพระองค์นั้นอาศัย ผลบุญของพระองค์เป็นอยู่ เสวยรัชสมบัติมีความเป็นใหญ่ยิ่งด้วยความเป็นอิสระแห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์ จึงจักพรรณนาคุณแห่งความเพียรคือความหมั่น ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอบวชแล้วในธรรมวินัยอันเรากล่าวชอบแล้วอย่างนี้ พึงหมั่นเพียร พยายาม เพื่อบรรลุมรรคผลที่ยังไม่บรรลุ เพื่อได้มรรคผลที่ยังไม่ได้ เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งมรรคผลอันตนยังมิได้ทำให้แจ้ง ข้อนี้จะพึงงดงามในธรรมวินัยนี้โดยแท้ ฯ

ธชัคคสูตรที่ ๓

[๘๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ
ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฯ
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๘๖๔] พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้วสงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกันแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลายครั้งนั้นแล ท้าวสักกะผู้เป็นจอมแห่งเทวดาตรัสเรียกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาสั่งว่าแน่ะ ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย หากความกลัวก็ดี ความหวาดเสียวก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี จะพึงเกิดขึ้นแก่พวกเทวดาผู้ไปในสงครามสมัยนั้นพวกท่านพึงแลดูยอดธงของเราทีเดียว เพราะว่าเมื่อพวกท่านแลดูยอดธงของเราอยู่ ความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี ที่จักมีขึ้นก็จักหายไป ถ้าพวกท่านไม่แลดูยอดธงของเรา ทีนั้นพวกท่านพึงแลดูยอดธงของท้าวปชาบดีเทวราชเถิด เพราะว่าเมื่อพวกท่านแลดูยอดธงของท้าวปชาบดีเทวราชอยู่ความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี ที่จักมีขึ้นก็จักหายไป หากพวกท่านไม่แลดูยอดธงของท้าวปชาบดีเทวราช ทีนั้นพวกท่านพึงแลดูยอดธงของท้าววรุณเทวราชเถิด เพราะว่าเมื่อพวกท่านแลดูยอดธงของท้าววรุณเทวราชอยู่

ความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี ที่จักมีขึ้นก็จักหายไป หากพวกท่านไม่แลดูยอดธงของท้าววรุณเทวราช ทีนั้นพวกท่านพึงแลดูยอดธงของท้าวอีสานเทวราชเถิด เพราะว่าเมื่อพวกท่านแลดูยอดธงของท้าวอีสานเทวราชอยู่ ความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี ที่จักมีขึ้นก็จักหายไป ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกเทวดาแลดูยอดธงของท้าวสักกะผู้เป็นจอมแห่งเทวดาก็ดี แลดูยอดธงของท้าวปชาบดีเทวราชอยู่ก็ดี แลดูยอดธงของท้าววรุณเทวราชอยู่ก็ดี แลดูยอดธงของท้าวอีสานเทวราชอยู่ก็ดี ความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี ที่จักมีขึ้นพึงหายไปได้บ้าง ไม่ได้บ้างข้อนั้นเป็นเหตุแห่งอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุว่า ท้าวสักกะผู้เป็นจอมแห่งเทวดา ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากราคะ ไม่ปราศจากโทสะ ไม่ปราศจากโมหะ ยังเป็นผู้กลัว หวาดสะดุ้ง หนีไปอยู่ ฯ

[๘๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนเราแลกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย หากความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดีพึงบังเกิดแก่พวกเธอผู้ไปในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนที่ว่างเปล่าก็ดีทีนั้นพวกเธอพึงตามระลึกถึงเรานี้แหละว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นจะยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะว่า เมื่อพวกเธอตามระลึกถึงเราอยู่ความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี ที่จักมีขึ้นก็จักหายไป หากพวกเธอไม่ตามระลึกถึงเรา ทีนั้นพวกเธอพึงตามระลึกถึงพระธรรมว่าพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว บุคคลพึงเห็นได้เอง ไม่ประกอบด้วยกาลควรเรียกให้มาดูได้ ควรน้อมเข้าไปในตน อันวิญญูชนพึงรู้แจ้งได้เฉพาะตน ดังนี้ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะว่า เมื่อพวกเธอตามระลึกถึงพระธรรมอยู่ ความกลัวก็ดีความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี ที่จักมีขึ้นก็จักหายไป หากพวกเธอไม่ตามระลึกถึงพระธรรม ทีนั้นพวกเธอพึงตามระลึกถึงพระสงฆ์ว่าพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบยิ่ง พระสงฆ์นั้นคือใคร ได้แก่คู่แห่งบุรุษสี่รวมเป็นบุรุษบุคคลแปด นี้คือพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา เป็นผู้ควรแก่ของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักขิณา เป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลี

เป็นบุญเขตของโลก ไม่มีบุญเขตอื่นยิ่งไปกว่า เพราะว่า เมื่อพวกเธอตามระลึกถึงพระสงฆ์อยู่ ความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี ที่จักมีขึ้นก็จักหายไป ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุแห่งอะไร เพราะว่าพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ไม่เป็นผู้กลัว ไม่หวาด ไม่สะดุ้ง ไม่หนีไป ฯ

[๘๖๖] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดีอยู่ใน
เรือนว่างเปล่าก็ดี พึงระลึกถึงพระสัมพุทธเจ้าเถิด ความกลัวไม่
พึงมีแก่เธอทั้งหลาย ถ้าว่าเธอทั้งหลายไม่พึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้เจริญ
ที่สุดในโลก ผู้องอาจกว่านรชน ทีนั้นเธอทั้งหลายพึงระลึกถึงพระธรรม
อันนำออกจากทุกข์ อันพระพุทธเจ้าทรงแสดงดีแล้ว ถ้าเธอทั้งหลายไม่
พึงระลึกถึงพระธรรมอันนำออกจากทุกข์ อันพระพุทธเจ้าทรงแสดงดีแล้ว
ทีนั้น เธอทั้งหลายพึงระลึกถึงพระสงฆ์ผู้เป็นบุญเขต ไม่มีบุญเขตอื่น
ยิ่งไปกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายระลึกถึงพระพุทธเจ้า
พระธรรมและพระสงฆ์อยู่ ความกลัวก็ดีความหวาดสะดุ้งก็ดี ความ
ขนพองสยองเกล้าก็ดี จักไม่มีเลย ฯ

เวปจิตติสูตรที่ ๔

[๘๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ฯลฯ

[๘๖๘] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกันแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลายครั้งนั้นแล ท้าวเวปจิตติจอมอสูรตรัสกะพวกอสูรว่า ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลายถ้าเมื่อสงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกัน พวกอสูรพึงชนะ พวกเทวดาพึงปราชัยไซร้ ท่านทั้งหลายพึงมัดท้าวสักกะจอมเทวดา ด้วยการมัด

ห้าแห่งอันมีคอเป็นที่ ๕ แล้วพึงนำมายังอสูรบุรี ในสำนักของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ท้าวสักกะจอมเทวดาก็บัญชากะเทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลายถ้าเมื่อสงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกัน พวกเทวดาพึงชนะ พวกอสูรถึงปราชัยไซร้ ท่านทั้งหลายพึงมัดท้าวเวปจิตติจอมอสูร ด้วยการมัดห้าแห่งอันมีคอเป็นที่ ๕ แล้วพึงนำมายังสุธรรมาสภา ในสำนักของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลในสงครามครั้งนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรปราชัย ครั้งนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์ได้จับท้าวเวปจิตติจอมอสูรมัดด้วยการมัดห้าแห่ง อันมีคอเป็นที่ ๕ แล้วนำมายังสุธรรมาสภา ในสำนักของท้าวสักกะจอมเทวดา ฯ

[๘๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ทราบว่า ในครั้งนั้น ท้าวเวปจิตติจอมอสูรถูกมัดด้วยการมัดห้าแห่งอันมีคอเป็นที่ ๕ ได้ด่าบริภาษท้าวสักกะจอมเทวดาซึ่งกำลังเสด็จเข้าและออกยังสุธรรมาสภา ด้วยวาจาอันหยาบคาย มิใช่ของสัตบุรุษ ฯ

[๘๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล มาตลีเทพบุตร ผู้สงเคราะห์ได้ทูลถามท้าวสักกะจอมเทวดาด้วยคาถาว่า

ข้าแต่ท้าวสักกะมฆวาฬ พระองค์ได้ทรงสดับถ้อยคำอันหยาบคาย เฉพาะ
หน้า ของท้าวเวปจิตติจอมอสูร ยังทรงอดทนได้ เพราะความกลัว
หรือเพราะไม่มีกำลัง พระเจ้าข้า ฯ

[๘๗๑] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า

เราอดทนถ้อยคำอันหยาบคายของท้าวเวปจิตติได้ เพราะความกลัวหรือ
เพราะไม่มีกำลัง ก็หาไม่ วิญญูชนผู้เช่นเราไฉนจะพึงโต้ตอบกับคน
พาลเล่า ฯ

[๘๗๒] มาตลีเทพบุตรกราบทูลว่า

คนพาลพึงทำลายได้อย่างยิ่ง ถ้าไม่พึงเกียดกันเสียก่อน เพราะฉะนั้น
ธีรชนพึงเกียดกันคนพาลด้วยอาชญาอย่างรุนแรง ฯ

[๘๗๓] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า

ผู้ใดรู้ว่าคนอื่นโกรธแล้ว เป็นผู้มีสติสงบระงับได้ เราเห็นว่า การสงบ
ระงับได้ของผู้นั้นแล เป็นการเกียดกันคนพาลละ ฯ

[๘๗๔] มาตลีเทพบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่ท้าววาสวะ ข้าพระองค์เห็นโทษในความอดทนนี้แล เมื่อใด คน
พาลย่อมสำคัญบุคคลนั้นว่า ผู้นี้ย่อมอดกลั้นต่อเราเพราะความกลัว
เมื่อนั้น คนมีปัญญาทรามยิ่งข่มขี่ผู้นั้นเหมือนโคยิ่งข่มขี่โคตัวที่แพ้หนี
ไป ฉะนั้น ฯ

[๘๗๕] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า
บุคคลจงสำคัญเห็นว่า ผู้นี้อดกลั้นต่อเราเพราะความกลัวหรือหาไม่ก็ตาม
ที ประโยชน์ทั้งหลายมีประโยชน์ของตนเป็นอย่างยิ่ง ประโยชน์ยิ่งกว่า
ขันติไม่มี ผู้ใดแลเป็นคนมีกำลังอดกลั้นต่อคนผู้ทุรพลไว้ได้ ความ
อดกลั้นของผู้นั้น บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่าเป็นขันติอย่างยิ่ง คนทุรพล
จำต้องอดทนอยู่เป็นนิตย์ บัณฑิตทั้งหลายกล่าวกำลังของผู้ซึ่งมีกำลัง
อย่างคนพาลว่ามิใช่กำลัง ไม่มีผู้ใดที่จะกล่าวโต้ต่อผู้มีกำลังผู้ซึ่งธรรม
คุ้มครองแล้วได้เลย เพราะความโกรธนั้น โทษที่ลามกจึงมีแก่ผู้ที่โกรธ
ตอบต่อผู้ที่โกรธ บุคคลผู้ไม่โกรธตอบต่อผู้ที่โกรธ ย่อมชื่อว่าชนะ
สงครามซึ่งเอาชนะได้ยาก ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธแล้ว เป็นผู้มีสติระงับไว้ได้
ผู้นั้นชื่อว่าประพฤติประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายตนและคนอื่น
คนที่ไม่ฉลาดในธรรม ย่อมสำคัญเห็นผู้รักษาประโยชน์ของทั้งสอง
ฝ่าย คือ ของตนและของคนอื่น ว่าเป็นคนโง่ ดังนี้ ฯ

[๘๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ท้าวสักกะจอมเทวดาพระองค์นั้น เข้าไปอาศัยผลบุญของพระองค์เป็นอยู่ เสวยรัชสมบัติมีความเป็นใหญ่ยิ่งด้วยความเป็นอิสระแห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์ ยังจักพรรณนาคุณของขันติและโสรัจจะได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่พวกเธอบวชแล้วในธรรมวินัยที่เรากล่าวชอบแล้วเช่นนี้ เป็นผู้อดทนและสงบเสงี่ยมนี้ จะพึงงามในธรรมวินัยนี้โดยแท้ ฯ

สุภาษิตชยสูตรที่ ๕

[๘๗๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ฯลฯ

[๘๗๘] พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างพวกเทวดากับอสูรได้ประชิดกันแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้ตรัสกะท้าวสักกะจอมเทวดาว่าแน่จอมเทวดา เราจงเอาชนะกันด้วยการกล่าวคำสุภาษิตเถิด ฯ

ท้าวสักกะจอมเทวดาตรัสว่า แน่ะท้าวเวปจิตติ ตกลงเราจงเอาชนะกันด้วยการกล่าวคำสุภาษิต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พวกเทวดาและพวกอสูรได้ร่วมกันตั้งผู้ตัดสินว่า ผู้ตัดสินเหล่านี้จักรู้ทั่วถึงคำสุภาษิต คำทุพภาษิต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล ท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้ตรัสกะท้าวสักกจอมเทวดาว่า แน่ะจอมเทวดา ท่านจงตรัสคาถา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวเวปจิตติตรัสเช่นนี้ ท้าวสักกะจอมเทวดาได้ตรัสกะท้าวเวปจิตติจอมอสูรว่าแน่ะท้าวเวปจิตติในเทวโลกนี้ท่านเป็นเทพมาก่อน ท่านจงกล่าวคาถาเถิด ฯ

[๘๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวสักกะตรัสเช่นนี้แล้ว ท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้ตรัสคาถานี้ว่า

พวกคนพาลยิ่งกริ้วโกรธ ถ้าหากบุคคลไม่ตัดรอนเสีย ฉะนั้นนักปราชญ์
ผู้มีปัญญา จึงควรกำจัดคนพาลเสียด้วยอาญาอันรุนแรง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้ตรัสคาถาแล้ว เหล่าอสูรพากันอนุโมทนา พวกเทวดาต่างก็พากันนิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแลท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้กล่าวกะท้าวสักกะจอมเทวดาว่า แน่ะจอมเทวดา ท่านจงกล่าวคาถาเถิด ฯ

[๘๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวเวปจิตติตรัสเช่นนี้แล้ว ท้าวสักกะจอมเทวดาได้ตรัสคาถานี้ว่า ฯ

ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธแล้ว เป็นผู้มีสติระงับไว้ได้ เราเห็นว่าการระงับไว้
ได้ของผู้นั้น เป็นเครื่องตัดรอนคนพาล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อท้าวสักกะจอมเทวดาได้ภาษิตคาถาแล้ว พวกเทวดาพากันอนุโมทนา เหล่าอสูรต่างก็นิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทวดาตรัสกะท้าวเวปจิตติจอมอสูรว่า ดูกรท้าวเวปจิตติ ท่านจงตรัสคาถาเถิด ฯ

[๘๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวสักกะตรัสเช่นนี้ ท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้ตรัสคาถานี้ว่า

ดูกรท้าววาสวะ เราเห็นโทษของการอดกลั้นนี่แหละ เพราะว่าเมื่อใด
คนพาลสำคัญเห็นผู้นั้นว่า ผู้นี้อดกลั้นต่อเราเพราะความกลัว เมื่อนั้น
คนพาลผู้ทรามปัญญายิ่งข่มขี่ผู้นั้นเหมือนโคยิ่งข่มขี่โคตัวแพ้ที่หนีไป
ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวเวปจิตติจอมอสูรภาษิตคาถาแล้ว เหล่าอสูรพากันอนุโมทนา พวกเทวดาต่างก็นิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล ท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้ตรัสกะท้าวสักกะจอมเทวดาว่า แน่ะจอมเทวดา ท่านจงตรัสคาถาเถิด ฯ

[๘๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวเวปจิตติจอมอสูรตรัสเช่นนี้ ท้าวสักกะจอมเทวดาได้ตรัสคาถาเหล่านี้ว่า

บุคคลจงสำคัญเห็นว่า ผู้นี้อดกลั้นต่อเราเพราะความกลัวหรือหาไม่ก็ตามที
ประโยชน์ทั้งหลายมีประโยชน์ของตนเป็นอย่างยิ่ง ประโยชน์ยิ่งกว่าขันติ
ไม่มี ผู้ใดแลเป็นคนมีกำลังอดกลั้นต่อคนทุรพลไว้ได้ ความอดกลั้น
ไว้ได้ของผู้นั้นบัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่าเป็นขันติอย่างยิ่ง คนทุรพล
ย่อมจะอดทนอยู่เป็นนิตย์ บัณฑิตทั้งหลายเรียกกำลังของผู้ที่มีกำลัง
อย่างคนพาลว่ามิใช่กำลัง ไม่มีผู้ใดที่จะกล่าวโต้ต่อผู้ที่มีกำลังอันธรรม
คุ้มครองแล้วได้เลย เพราะความโกรธนั้น โทษอันลามกจึงมีแก่ผู้ที่
โกรธตอบผู้ที่โกรธแล้ว บุคคลผู้ไม่โกรธตอบผู้ที่โกรธแล้ว ย่อมชื่อว่าชนะ
สงครามซึ่งเอาชนะได้ยาก ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธแล้ว เป็นผู้มีสติระงับ
ไว้ได้ ผู้นั้นชื่อว่าประพฤติประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายตน
และคนอื่น คนผู้ที่ไม่ฉลาดในธรรม ย่อมสำคัญเห็นผู้ที่รักษาประโยชน์
ของทั้งสองฝ่าย คือ ของตนและคนอื่น ว่าเป็นคนโง่ ดังนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวสักกะจอมเทวดาได้ภาษิตคาถาเหล่านี้แล้วพวกเทวดาพากันอนุโมทนา เหล่าอสูรต่างก็นิ่ง ฯ

[๘๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ผู้ตัดสินทั้งของพวกเทวดาและพวกอสูรได้กล่าวคำนี้ว่า ท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้ตรัสคาถาทั้งหลายแล้วแล แต่คาถาเหล่านั้นมีความเกี่ยวเกาะด้วยอาชญา มีความเกี่ยวเกาะด้วยศาตรา เพราะเหตุเช่นนี้ จึงมีความหมายมั่น ความแก่งแย่ง ความทะเลาะวิวาท ท้าวสักกะจอมเทวดาได้ตรัสคาถาทั้งหลายแล้วแล ก็คาถาเหล่านั้นไม่เกี่ยวเกาะด้วยอาชญา ไม่เกี่ยวเกาะด้วยศาตรา เพราะเหตุเช่นนี้ จึงมีความไม่หมายมั่น ความไม่แก่งแย่ง ความไม่ทะเลาะวิวาท ท้าวสักกะจอมเทวดาชนะเพราะได้ตรัสคำสุภาษิต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชัยชนะด้วยการกล่าวคำสุภาษิตได้เป็นของท้าวสักกะจอมเทวดาด้วยประการฉะนี้แล ฯ

กุลาวกสูตรที่ ๖

[๘๘๔] สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างพวกเทวดาและอสูรได้ประชิดกันแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ในสงครามคราวนั้น พวกอสูรเป็นฝ่ายมีชัย พวกเทวดาเป็นฝ่ายปราชัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเทวดาผู้พ่ายแพ้ต่างพากันหนีไปทางทิศอุดร พวกอสูรได้ชวนกันไล่พวกเทวดาเหล่านั้นไปแล้วทีแล้ว ฯ

[๘๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทวดาได้ตรัส กะมาตลีสังคาหกเทพบุตรด้วยคาถาว่า

ดูกรมาตลี เธอจงหลีกเลี่ยงรังนกในป่าไม้งิ้ว โดยบ่ายหน้างอนรถกลับ
ถึงเราจะต้องเสียสละชีวิตในพวกอสูรก็ตามทีนกเหล่านี้อย่าได้ปราศจาก
รังเสียเลย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตลีสังคาหกเทพบุตรรับพระดำรัสของท้าวสักกะจอมเทวดาว่า ขอความเจริญจงมีแด่พระองค์ ดั่งนี้แล้ว ให้รถซึ่งเทียมด้วยม้าอาชาไนยพันตัวหันหลังกลับ ฯ

[๘๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พวกอสูรคิดว่า บัดนี้รถ ซึ่งเทียมด้วยม้าอาชาไนยพันตัวของท้าวสักกะจอมเทวดาหันกลับมาแล้ว พวกเทวดาจักทำสงครามกับพวกอสูรแม้เป็นครั้งที่สองแล พวกอสูรต่างตกใจกลับเข้าไปสู่อสูรบุรี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชัยชนะโดยธรรมแท้ๆ ได้เป็นของท้าวสักกะจอมเทวดาแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

นทุพภิยสูตรที่ ๗

[๘๘๗] สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทวดาผู้หลีกเร้นออกอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความตรึกนึกคิดขึ้นว่า เราไม่ควรประทุษร้ายแม้แก่ผู้ที่เป็นข้าศึกต่อเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวเวปจิตติจอมอสูร ได้ทราบความดำริของท้าวสักกะจอมเทวดาด้วยใจของตนแล้ว เข้าไปหาท้าวสักกะจอมเทวดาจนถึงที่ประทับ ฯ

[๘๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทวดาได้ทอดพระเนตรเห็นท้าวเวปจิตติจอมอสูรผู้มาแต่ไกลทีเดียว ครั้นแล้วจึงตรัสกะท้าวเวปจิตติจอมอสูรว่าหยุดเถอะ ท่านท้าวเวปจิตติ ท่านถูกจับเสียแล้ว ฯ

ท้าวเวปจิตติตรัสถามว่า แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ ท่านละทิ้งความคิดเมื่อก่อนของท่านเสียแล้วหรือ ฯ

ท้าวสักกะตรัสว่า ท้าวเวปจิตติ ก็ท่านจงสาบานเพื่อที่จะไม่ประทุษร้ายต่อเรา ฯ

[๘๘๙] ท้าวเวปจิตติตรัสคาถาว่า

แน่ะท้าวสุชัมบดี บาปของคนพูดเท็จ บาปของคนผู้ติเตียนพระอริยะเจ้า
บาปของคนผู้ประทุษร้ายต่อมิตร และบาปของคนอกตัญญู จงถูกต้อง
ผู้ที่ประทุษร้ายต่อท่าน ฯ

วิโรจนอสุรินทสูตรที่ ๘

[๘๙๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จเข้าที่พักกลางวัน ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทวดากับท้าววิโรจนะจอมอสูร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้ยืนพิงบานพระทวารองค์ละข้าง ฯ

[๘๙๑] ลำดับนั้นแล ท้าวเวโรจนะจอมอสูรได้ตรัสคาถานี้ ในสำนักของพระผู้มีพระภาคว่า เป็นชายควรพยายามไปจนกว่าประโยชน์สำเร็จ ประโยชน์งดงามอยู่ที่ความสำเร็จ นี้เป็นถ้อยคำของเวโรจนะ ฯ

[๘๙๒] ท้าวสักกะจอมเทวดาตรัสว่า

เป็นชายควรพยายามไปจนกว่าประโยชน์สำเร็จ ประโยชน์ทั้งหลาย
งดงามอยู่ที่ความสำเร็จ ประโยชน์ยิ่งกว่าขันติไม่มี ฯ

[๘๙๓] ท้าวเวโรจนะจอมอสูรตรัสว่า

สรรพสัตว์ย่อมเกิดความต้องการในสิ่งนั้นๆ ตามควร ส่วนการบริโภค
ของสรรพสัตว์มีการปรุงประกอบเป็นอย่างยิ่ง ประโยชน์ทั้งหลาย
งดงามอยู่ที่ความสำเร็จ นี้เป็นถ้อยคำของเวโรจนะ ฯ

[๘๙๔] ท้าวสักกะจอมเทวดาตรัสว่า

สรรพสัตว์ย่อมเกิดความต้องการในสิ่งนั้นๆ ตามควร ส่วนการบริโภค
ของสรรพสัตว์ มีการปรุงประกอบเป็นอย่างยิ่งประโยชน์ทั้งหลายง
ดงามอยู่ที่ความสำเร็จ ประโยชน์ยิ่งกว่าขันติไม่มี ฯ

อารัญญกสูตรที่ ๘

[๘๙๕] สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมมากรูปด้วยกัน อาศัยอยู่ในกุฎีที่มุงบังด้วยใบไม้ ในราวป่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทวดากับท้าวเวปจิตติจอมอสูร เข้าไปหาฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้นถึงที่อยู่ ฯ

[๘๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวเวปจิตติจอมอสูรสวมรองเท้าหนาหลายชั้นสะพายดาบ มีผู้กั้นร่มให้ เข้าไปสู่อาศรมทางทวารอันเลิศเข้าไปใกล้ฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้นห่างไม่ถึงวา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแลท้าวสักกะจอมเทวดาทรงถอดฉลองพระบาทประทานพระขรรค์ให้แก่ผู้อื่นรับสั่งให้ลดฉัตรเสด็จเข้าไปทางอาศรมโดยทางทวารเข้าออกประทับประคองอัญชลีนมัสการฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้นอยู่ใต้ลม ฯ

[๘๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล ฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้นได้กล่าวกะท้าวสักกะจอมเทวดาด้วยคาถาว่า

กลิ่นของพวกฤาษีผู้ประพฤติพรตมานาน ย่อมจะฟุ้งจากกายไปตามลม ดูกร
ท้าวสหัสนัยน์ พระองค์จงถอยไปเสียจากที่นี้ดูกรท้าวเทวราช กลิ่นของ
พวกฤาษีไม่สะอาด ฯ

[๘๙๘] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า

กลิ่นของพวกฤาษีผู้ประพฤติพรตมานาน ย่อมจะฟุ้งจากกายไปตามลม
ท่านเจ้าข้า พวกข้าพเจ้าต่างก็มุ่งหวังกลิ่นนี้เหมือนกับบุคคลมุ่งหวังระเบียบ
ดอกไม้อันวิจิตร งดงาม บนศีรษะ ฉะนั้น ก็พวกเทวดาหามีความ
สำคัญในกลิ่นของผู้มีศีลนี้ว่าเป็นกลิ่นปฏิกูลไม่ ฯ

สมุททกสูตรที่ ๑๐

[๘๙๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ฯลฯ

[๙๐๐] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมมากรูปด้วยกัน อาศัยอยู่ในกุฎีที่มุงบังด้วยใบไม้แทบฝั่งสมุทร ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยนั้นแล สงครามระหว่างพวกเทวดากับอสูรได้ประชิดกันแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พวกฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้นพากันคิดเห็นว่า พวกเทวดาตั้งอยู่ในธรรม พวกอสูรไม่ตั้งอยู่ในธรรม ภัยนั้นพึงเกิดแก่พวกเราเพราะอสูรโดยแท้ อย่ากระนั้นเลย พวกเราควรเข้าไปหาท้าวสมพรจอมอสูรแล้วขออภัยทานเถิด ฯ

[๙๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้นได้อันตรธานไปในบรรณกุฎีแทบฝั่งสมุทร ไปปรากฏอยู่ตรงหน้าท้าวสมพรจอมอสูรเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายลำดับนั้น พวกฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้น ได้กล่าวกะท้าวสมพรจอมอสูรด้วยคาถาว่า ฯ

พวกฤาษีมาขออภัยกะท่านท้าวสมพร การให้ภัยหรือให้อภัยท่านกระทำ
ได้โดยแท้ ฯ

[๙๐๒] ท้าวสมพรจอมอสูรได้กล่าวตอบว่า

การอภัยไม่มีแก่พวกฤาษี ผู้ชั่วช้าคบหาท้าวสักกะ เราให้เฉพาะแต่ภัย
เท่านั้นแก่พวกท่านผู้ขออภัย ฯ

[๙๐๓] พวกฤาษีกล่าวว่า

ท่านให้เฉพาะแต่ภัยเท่านั้นแก่พวกเราผู้ขออภัย พวกเราขอรับเอาแต่อภัย
อย่างเดียว ส่วนภัยจงเป็นของท่านเถิด บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อม
ได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วก็ย่อมได้ชั่ว แน่ะพ่อ ท่านหว่าน
พืชลงไปไว้แล้ว ท่านจักต้องเสวยผลของมัน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้น ได้สาปแช่งท้าวสมพรจอมอสูร แล้วอันตรธานหายไปในที่ตรงหน้าท้าวสมพรจอมอสูร แล้วไปปรากฏอยู่ในบรรณกุฎีแทบฝั่งสมุทร เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ฯ

[๙๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสมพรจอมอสูรถูกฤาษีผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านั้นสาปแช่งแล้ว ได้ยินว่าในคืนวันนั้น ตกใจหวาดหวั่นถึงสามครั้ง ฯ

จบวรรคที่หนึ่ง

รวมพระสูตรแห่งสักกสังยุตมี ๑๐ สูตร คือ

สุวีรสูตรที่ ๑ สุสิมสูตรที่ ๒ ธชัคคสูตรที่ ๓ เวปจิตติสูตรที่ ๔สุภาสิตชยสูตรที่ ๕ กุลาวกสูตรที่ ๖ นทุพภิยสูตรที่ ๗ วิโรจนอสุรินทสูตรที่ ๘อารัญญกสูตรที่ ๙ สมุททกสูตรที่ ๑๐ ฯ

ทุติยวรรคที่ ๒

ปฐมเทวสูตรที่ ๑

[๘๐๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ในกาลครั้งนั้นแล ฯลฯ

[๘๐๖] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้สมาทานวัตรบท ๗ ประการบริบูรณ์ เพราะเป็นผู้สมาทานวัตรบท ๗ ประการ จึงได้ถึงความเป็นท้าวสักกะวัตรบท ๗ ประการเป็นไฉน คือ เราพึงเลี้ยงมารดาบิดาจนตลอดชีวิต ๑ เราพึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลจนตลอดชีวิต ๑ เราพึงพูดวาจาอ่อนหวานตลอดชีวิต ๑ เราไม่พึงพูดวาจาส่อเสียดตลอดชีวิต ๑ เราพึงมีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทินอยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่มยินดีในการสละควรแก่การขอ ยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต ๑ เราพึงพูดคำสัตย์ตลอดชีวิต ๑ เราไม่พึงโกรธตลอดชีวิต ๑ ถ้าแม้ความโกรธพึงเกิดขึ้นแก่เรา เราพึงกำจัดมันเสียโดยฉับพลันทีเดียว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้สมาทานวัตรบท ๗ ประการนี้บริบูรณ์ เพราะเป็นผู้สมาทานวัตรบท ๗ ประการดังนี้ จึงได้ถึงความเป็นท้าวสักกะ ฯ

[๘๐๗] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

เทวดาชั้นดาวดึงส์ กล่าวถึงนรชน ผู้เป็นบุคคลเลี้ยงมารดาบิดามีปรกติ
ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล เจรจาอ่อนหวาน กล่าวแต่คำ
สมานมิตรสหาย ละคำส่อเสียด ประกอบในอุบายเป็นเครื่องกำจัดความ
ตระหนี่ มีวาจาสัตย์ ครอบงำความโกรธได้ นั้นแลว่า เป็นสัปบุรุษ
ดังนี้

ทุติยเทวสูตรที่ ๒

[๘๐๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ในกาลครั้งนั้นแล ฯลฯ

[๙๐๙] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน เป็นมาณพชื่อว่ามฆะ เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าวมฆวา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อนได้ให้ทานมาก่อน เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าวปุรินททะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้ให้ทาน โดยเคารพ เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าวสักกะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะ จอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้ให้ที่พักอาศัยเพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าววาสวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพย่อมทรงคิดเนื้อความได้ตั้งพันโดยครู่เดียว เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าวสหัสนัยน์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพทรงมีนาง อสุรกัญญานามว่าสุชาเป็นปชาบดี เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าวสุชัมบดี ดูกรภิกษุ ทั้งหลายท้าวสักกะจอมเทพเสวยรัชสมบัติเป็นอิสราธิบดีของทวยเทพชั้นดาวดึงส์ เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า เทวานมินทะ ฯ

[๙๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้ สมาทานวัตรบท ๗ ประการบริบูรณ์ เพราะเป็นผู้สมาทานวัตรบท ๗ประการบริบูรณ์ จึงได้ถึง ความเป็นท้าวสักกะ วัตรบท ๗ ประการเป็นไฉน คือเราพึงเลี้ยงมารดาบิดาจนตลอดชีวิต ๑ ... ถ้าแม้ความโกรธพึงเกิดขึ้นแก่เรา เราพึงกำจัดมันเสียโดยฉับพลันทีเดียว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้สมาทานวัตรบท ๗ ประการนี้บริบูรณ์ เพราะเป็นผู้สมาทานวัตรบท ๗ ประการดังนี้ จึงได้ถึงความเป็นท้าวสักกะ ฯ

[๙๑๑] พระผู้มีพระภาค ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า เทวดาชั้นดาวดึงส์กล่าวนรชนผู้เป็นบุคคลเลี้ยงมารดาบิดา...ว่า เป็นสัปบุรุษ ดังนี้ ฯ

ตติยเทวสูตรที่ ๓

[๙๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ในป่ามหาวัน เขตเมือง เวสาลี ฯ

ครั้งนั้นแล เจ้าลิจฉวีพระนามว่ามหาลี เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง เมื่อประทับนั่ง

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเรียบร้อยแล้ว ได้ตรัสถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงเห็นท้าวสักกะจอมเทพหรือพระพุทธเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรมหาลี อาตมาเห็นท้าวสักกะจอมเทพถวายพร ฯ

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ผู้ที่พระองค์ทรงเห็นนั้น จักเป็นรูปเปรียบของท้าวสักกะเป็นแน่ เพราะว่าท้าวสักกะจอมเทพยากที่ใครๆ จะเห็นได้พระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๙๑๓] พ. ดูกรมหาลี อาตมารู้จักท้าวสักกะด้วย รู้ธรรมเครื่องกระทำให้เป็นท้าวสักกะด้วย และรู้ถึงธรรมที่ท้าวสักกะได้ถึงความเป็นท้าวสักกะเพราะเป็นผู้สมาทานธรรมนั้นด้วย ดูกรมหาลี ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์ในกาลก่อน เป็นมาณพชื่อว่ามฆะ เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าวมฆวา ดูกรมหาลี ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้ให้ทานมาก่อนเพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าวปุรินททะ ดูกรมหาลี ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้ให้ทานโดยเคารพ เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่าท้าวสักกะ ดูกรมหาลี ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้ให้ที่พักอาศัย เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่า ท้าววาสวะ ดูกรมหาลี ท้าวสักกะจอมเทพย่อมทรงคิดเนื้อความได้ตั้งพันโดยครู่เดียว เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่าท้าวสหัสนัยน์ ดูกรมหาลี ท้าวสักกะจอมเทพทรงมีนางอสุรกัญญานามว่าสุชาเป็นปชาบดี เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่าท้าวสุชัมบดี ดูกรมหาลี ท้าวสักกะจอมเทพเสวยรัชสมบัติเป็นอิสราธิบดีของทวยเทพชั้นดาวดึงส์ เพราะเหตุนั้น จึงถูกเรียกว่าเทวานมินทะ ฯ

[๙๑๔] ดูกรมหาลี ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อนได้สมาทานวัตรบท ๗ ประการบริบูรณ์ เพราะเป็นผู้สมาทานวัตรบท ๗ ประการจึงได้ถึงความเป็นท้าวสักกะ วัตรบท ๗ ประการเป็นไฉน คือ เราพึงเลี้ยงมารดาบิดาจนตลอดชีวิต ๑ เราพึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต ๑เราพึงพูดวาจาอ่อนหวานตลอดชีวิต ๑ เราไม่พึงพูดวาจาส่อเสียดตลอดชีวิต ๑ เราพึงมีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทินอยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต ๑ เราพึงพูดคำสัตย์ตลอดชีวิต ๑ เราไม่พึงโกรธตลอดชีวิต ถ้าแม้ความโกรธพึงเกิดขึ้นแก่เรา เราพึงกำจัดมันเสียโดยฉับพลันทีเดียว ๑ ดูกรมหาลีท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้สมาทานวัตรบท ๗ ประการนี้บริบูรณ์ เพราะเป็นผู้สมาทานวัตรบท ๗ ประการดังนี้ จึงได้ถึงความเป็นท้าวสักกะ ฯ

[๘๑๕] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

เทวดาชั้นดาวดึงส์ กล่าวนรชนผู้เป็นบุคคลเลี้ยงมารดาบิดา มีปรกติ
ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล เจรจาอ่อนหวาน กล่าวแต่คำ
สมานมิตรสหาย ละคำส่อเสียด ประกอบในอุบายเป็นเครื่องกำจัด
ความตระหนี่ มีวาจาสัตย์ ครอบงำความโกรธได้ นั่นแลว่า เป็น
สัปปุรุษ ดังนี้

ทฬิททสูตรที่ ๔

[๘๑๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์ ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่าพระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๘๑๗] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเรื่องเคยมีมาแล้ว ในพระนครราชคฤห์นี้แล ได้มีบุรุษคนหนึ่งเป็นมนุษย์ขัดสนเป็นมนุษย์กำพร้า เป็นมนุษย์ยากไร้ เขายึดมั่นศรัทธา ศีล สุตะ จาคะปัญญา ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ครั้นเขายึดมั่นศรัทธา ศีล สุตะจาคะ ปัญญา ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว เมื่อแตกกายตายไป ได้อุบัติยังสุคติโลกสวรรค์ คือ ความเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ เทพบุตรนั้นรุ่งเรืองล่วงเทวดาเหล่าอื่นด้วยรัศมีและยศ ฯ

[๘๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ในกาลครั้งนั้น พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์พากันยกโทษตำหนิติเตียนว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย น่าอัศจรรย์นักดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยังไม่เคยมีมาเลย เทพบุตรผู้นี้เมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน เป็นมนุษย์ขัดสน เป็นมนุษย์กำพร้า เป็นมนุษย์ยากไร้ เมื่อแตกกายตายแล้ว เขาอุบัติยังสุคติโลกสวรรค์ คือ ความเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ย่อมรุ่งเรืองล่วงเทวดาเหล่าอื่นด้วยรัศมีและยศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแลท้าวสักกะจอมเทพตรัสกะเทวดาชั้นดาวดึงส์ว่า ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่ายกโทษต่อเทพบุตรนี้เลย ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย เทพบุตรนี้แลเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ยึดมั่นศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว ครั้นยึดมั่นศรัทธา ศีล สุตะจาคะ ปัญญา ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคต

ประกาศแล้ว เมื่อแตกกายตายลงจึงอุบัติยังสุคติโลกสวรรค์ คือ ความเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ย่อมรุ่งเรืองล่วงเทวดาเหล่าอื่นด้วยรัศมีและยศ ฯ

[๘๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อจะทรงพลอยยินดีกะพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ จึงได้ตรัสคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

บุคคลใด มีศรัทธาตั้งมั่นไม่หวั่นไหวในพระตถาคต มีศีลงามที่พระอริยะ
เจ้าพอใจสรรเสริญ มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์และมีความเห็นตรง
บัณฑิตทั้งหลายเรียกบุคคลนั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของบุคคลนั้น
ไม่เปล่าประโยชน์เพราะเหตุนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอน
ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบเนืองๆ ซึ่งศรัทธา ศีล ความ
เลื่อมใส และความเห็นธรรมเถิด ฯ

รามเณยยกสูตรที่ ๕

[๘๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วทรงถวายบังคมแล้วประทับอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ทรงประทับเรียบร้อยแล้ว ได้ตรัสถามพระผู้มีพระภาคว่า สถานที่เช่นไรหนอ เป็นภูมิสถานอันน่ารื่นรมย์ ฯ

[๘๒๑] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบด้วยพระคาถาว่า

อารามอันวิจิตร ป่าอันวิจิตร สระโบกขรณีที่สร้างอย่างดี ย่อมไม่ถึง
เสี้ยวที่ ๑๖ อันแบ่งออก ๑๖ ครั้ง แห่งภูมิสถานอันรื่นรมย์ของมนุษย์
พระอรหันต์ทั้งหลายอยู่ในที่ใด เป็นบ้านหรือป่าก็ตาม เป็นที่ลุ่มหรือ
ที่ดอนก็ตาม ที่นั้นเป็นภูมิสถานอันน่ารื่นรมย์ ฯ

ยชมานสูตรที่ ๖

[๘๒๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วทรงถวายบังคมแล้ว ประทับอยู่ ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง ฯ

[๙๒๓] ท้าวสักกะจอมเทพประทับ ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง เรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

เมื่อมนุษย์ทั้งหลายผู้เป็นสัตว์ปรารถนาบุญบูชาอยู่ กระทำบุญมีอุปธิเป็นผล ทานที่ให้แล้วในที่ไหนมีผลมาก พระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๙๒๔] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ท่านผู้ปฏิบัติ ๔ จำพวก ท่านผู้ตั้งอยู่ในผล ๔ จำพวก นั่นคือพระสงฆ์
เป็นผู้ซื่อตรง ประกอบด้วยปัญญาและศีล เมื่อมนุษย์ทั้งหลายผู้เป็น
สัตว์ปรารถนาบุญบูชาอยู่ กระทำบุญมีอุปธิเป็นผล ทานที่ให้แล้วใน
สงฆ์มีผลมาก ฯ

วันทนสูตรที่ ๗

[๙๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่พักกลางวัน ฯ

ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพ และท้าวสหัมบดีพรหมเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ประทับยืนพิงบานพระทวารอยู่องค์ละบาน ฯ

[๙๒๖] ลำดับนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพได้ตรัสพระคาถานี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้า ทรงชนะสงครามแล้ว ทรงปลงภาระลงแล้ว
ไม่ทรงมีหนี้ ขอเชิญพระองค์เสด็จลุกขึ้นเสด็จเที่ยวไปในโลกเถิด อนึ่ง
จิตของพระองค์หลุดพ้นดีแล้ว เหมือนพระจันทร์ในราตรีวันเพ็ญ ฉะนั้น ฯ

[๙๒๗] ท้าวสหัมบดีพรหมตรัสค้านว่า ดูกรจอมเทพ พระองค์ไม่ควรกราบทูลพระตถาคตอย่างนี้เลย แต่ควรจะกราบทูลพระตถาคตอย่างนี้แลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้า ทรงชนะสงครามแล้ว ทรงเป็นผู้นำพวก ไม่
ทรงมีหนี้สิน ขอเชิญพระองค์เสด็จลุกขึ้นเสด็จเที่ยวไปในโลก ขอเชิญ
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมจักมีผู้รู้ทั่วถึงธรรมเป็นแน่ ฯ

ปฐมสักกนมัสนสูตรที่ ๘

[๙๒๘] สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพตรัสกะมาตลีสังคาหกเทพบุตรว่า ดูกรสหายมาตลี ท่านจงเตรียมจัดรถม้าอาชาไนยซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัว เราจะไปยังพื้นที่อุทยานเพื่อชมภูมิภาคอันงดงาม ดูกรภิกษุทั้งหลายมาตลีสังคาหกเทพบุตรทูลรับพระดำรัสท้าวสักกะจอมเทพว่า ขอเดชะ ขอความเจริญจงมีแด่พระองค์ ดังนี้แล้ว เตรียมจัดรถม้าอาชาไนยซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัวเสร็จแล้ว กราบทูลแด่ท้าวสักกะจอมเทพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ รถม้าอาชาไนยซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัวสำหรับพระองค์เตรียมจัดไว้เสร็จแล้ว ขอพระองค์ทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ได้ทราบว่าท้าวสักกะจอมเทพขณะเสด็จลงจากเวชยันตปราสาท ทรงประนมอัญชลีนมัสการทิศเป็นอันมาก ฯ

[๙๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล มาตลีสังคาหกเทพบุตร ได้ทูลถามท้าวสักกะจอมเทพด้วยคาถาว่า

พราหมณ์ทั้งหลายผู้บรรลุไตรวิชชา กษัตริย์ทั้งหลาย ณ ภูมิภาคทั้งหมด
ท้าวมหาราชทั้ง ๔ และทวยเทพชาวไตรทศผู้มียศย่อมนอบน้อมพระองค์
ข้าแต่ท้าวสักกะ เมื่อเป็นเช่นนั้นพระองค์ทรงนอบน้อมท่านผู้ควรบูชา
คนใด ท่านผู้ควรบูชาคนนั้นชื่อไรเล่า ขอเดชะ ฯ

[๙๓๐] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า

พราหมณ์ทั้งหลายผู้บรรลุไตรวิชชา กษัตริย์ทั้งหลาย ณ ภูมิภาคทั้งหมด
ท้าวมหาราชทั้ง ๔ และทวยเทพชาวไตรทศ ผู้มียศ นอบน้อมท่านผู้ใด
ซึ่งเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล มีจิตตั้งมั่นตลอดกาลนาน ผู้บวชแล้วโดยชอบ
มีพรหมจรรย์เป็นเบื้องหน้า คฤหัสถ์เหล่าใดเป็นผู้ทำบุญ มีศีล เป็น
อุบาสกเลี้ยงดูภรรยาโดยชอบธรรม ดูกรมาตลี เรานอบน้อมคฤหัสถ์
เหล่านั้น ฯ

[๙๓๑] มา. ข้าแต่ท้าวสักกะ ได้ยินว่า พระองค์ทรงนอบน้อมบุคคลเหล่าใด บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลกเทียว

ข้าแต่ท้าววาสวะ พระองค์ทรงนอบน้อมบุคคลเหล่าใด ถึง ข้าพระองค์ก็ขอ
นอบน้อมบุคคลเหล่านั้น ฯ

[๙๓๒] ท้าวมฆวาสุชัมบดีเทวราชผู้เป็นประมุขของเทวดาทั้งหลาย ครั้นตรัส
ดังนี้แล้ว ทรงน้อมนมัสการทิศเป็นอันมาก แล้วเสด็จขึ้นรถ ฯ

ทุติยสักกนมัสนสูตรที่ ๙

[๙๓๓] สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพได้ตรัสกะมาตลีสังคาหกเทพบุตรว่า ดูกรสหายมาตลี ท่านจงเตรียมจัดรถม้าอาชาไนยซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัว เราจะไปยังพื้นที่อุทยานเพื่อชมภูมิภาคอันงดงาม ดูกรภิกษุทั้งหลายมาตลีสังคาหกเทพบุตรทูลรับพระดำรัสท้าวสักกะจอมเทพว่า ขอเดชะ ขอความเจริญจงมีแด่พระองค์ ดังนี้แล้ว จัดเตรียมรถม้าอาชาไนยซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัวเสร็จแล้ว กราบทูลแก่ท้าวสักกะจอมเทพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ รถม้าอาชาไนยซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัวสำหรับพระองค์ จัดเตรียมไว้เสร็จแล้ว ขอพระองค์ทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ทราบว่า ครั้งนั้นแลท้าวสักกะจอมเทพขณะเสด็จลงจากเวชยันตปราสาท ทรงประนมอัญชลีนมัสการพระผู้มีพระภาคอยู่ ฯ

[๙๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล มาตลีสังคาหกเทพบุตรได้ทูลถามท้าวสักกะจอมเทพด้วยคาถาว่า

ข้าแต่ท้าววาสวะ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมนอบน้อมพระองค์นั่น
เทียว ข้าแต่ท้าวสักกะ เมื่อเช่นนั้น พระองค์ทรงนอบน้อมท่านผู้ควร
บูชาคนใด ท่านผู้ควรบูชาคนนั้น คือใครเล่า ฯ

[๙๓๕] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า

ดูกรมาตลี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดในโลกพร้อมทั้งเทวโลก
เรานอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นศาสดามีพระนาม
ไม่ทราม ดูกรมาตลี ท่านเหล่าใดสำรอกราคะ โทสะและอวิชชาแล้ว
เป็นพระอรหันตขีณาสพ เรานอบน้อมท่านเหล่านั้น ดูกรมาตลี ท่าน

เหล่าใดกำจัดราคะและโทสะก้าวล่วงอวิชชา ยังเป็นพระเสขะ ยินดี
ในธรรมเครื่องปราศจากการสั่งสม เป็นผู้ไม่ประมาท ตามศึกษาอยู่
เรานอบน้อมท่านเหล่านั้น ฯ

[๙๓๖] มา. ข้าแต่ท้าวสักกะ ได้ยินว่า พระองค์ทรงนอบน้อม บุคคลเหล่าใด
บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลกเทียว ข้าแต่ท้าววาสวะ พระ
องค์ทรงนอบน้อมบุคคลเหล่าใดแม้ข้าพระองค์ก็ขอนอบน้อมบุคคล
เหล่านั้น ฯ

[๙๓๗] ท้าวมฆวาสุชัมบดีเทวราช ผู้เป็นประมุขของเทวดาทั้งหลาย ครั้นตรัส
ดังนี้แล้ว ทรงน้อมนมัสการพระผู้มีพระภาค แล้วเสด็จขึ้นรถ ฯ

ตติยสักกนมัสนสูตรที่ ๑๐

[๙๓๘] สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพได้ตรัสกะมาตลีสังคาหก
เทพบุตรว่า ดูกรสหายมาตลี ท่านจงเตรียมจัดรถม้าอาชาไนยซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัว เราจะไป
ยังพื้นที่อุทยานเพื่อชมภูมิภาคอันงดงาม ดูกรภิกษุทั้งหลายมาตลีสังคาหกเทพบุตรทูลรับพระดำรัส
ท้าวสักกะจอมเทพว่า ขอเดชะ ขอความเจริญจงมีแด่พระองค์ ดังนี้แล้ว จัดเตรียมรถม้าอาชาไนย
ซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัวเสร็จแล้ว กราบทูลแก่ท้าวสักกะจอมเทพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์
รถม้าอาชาไนยซึ่งเทียมด้วยม้าพันตัวสำหรับพระองค์ จัดเตรียมไว้เสร็จแล้ว ขอพระองค์
ทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ทราบว่า ครั้งนั้นแลท้าวสักกะจอม
เทพขณะเสด็จลงจากเวชยันตปราสาท ทรงประนมอัญชลีน้อมนมัสการพระภิกษุสงฆ์อยู่ ฯ

[๙๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล มาตลีสังคาหกเทพบุตรได้ทูลถามท้าวสักกะ
จอมเทพด้วยคาถาว่า

นรชนผู้นอนทับกายอันเปื่อยเน่าเหล่านี้ พึงนอบน้อมพระองค์นั่นเทียว
พวกเขาจมอยู่ในซากอันเต็มไปด้วยความหิวและความกระหาย ข้าแต่
ท้าววาสวะ เพราะเหตุไรหนอพระองค์จึงทรงโปรดปรานท่านผู้ไม่มีเรือน

เหล่านั้น ขอพระองค์ตรัสบอกมรรยาทของฤาษีทั้งหลาย ข้าพระองค์ขอฟังพระดำรัสของพระองค์ ฯ

[๘๔๐] ท้าวสักกะตรัสตอบว่า

ดูกรมาตลี เราโปรดปรานมรรยาทของท่านผู้ไม่มีเรือนเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ไม่มีความห่วงใยในบ้านที่ท่านหลีกออกไป บุคคลผู้จะเก็บข้าวเปลือกของท่านเหล่านั้นไว้ในฉางก็ไม่มี ผู้จะเก็บไว้ในหม้อก็ไม่มี ผู้จะเก็บไว้ในกระเช้าก็ไม่มี ท่านเหล่านั้นมีวัตรอันงาม แสวงหาอาหารที่ผู้อื่นทำเสร็จแล้วเยียวยาอัตภาพด้วยอาหารนั้น ท่านเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์กล่าวคำสุภาษิต เป็นผู้นิ่งประพฤติสม่ำเสมอ ดูกรมาตลี พวกเทวดายังโกรธกับพวกอสูร และสัตว์เป็นอันมากยังมีโกรธกันและกัน เมื่อเขายังโกรธกัน ท่านเหล่านั้นไม่โกรธ ดับเสียได้ในบุคคลผู้มีอาชญาในตน เมื่อชนทั้งหลายยังมีความถือมั่นท่านเหล่านั้นไม่ถือมั่น ดูกรมาตลี เราน้อมนมัสการท่านเหล่านั้น ฯ

[๘๔๑] มา. ข้าแต่ท้าวสักกะ ได้ยินว่า พระองค์ทรงนอบน้อมบุคคลเหล่าใด บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลกเทียว ข้าแต่ท้าววาสวะ พระองค์ทรงนอบน้อมบุคคลเหล่าใดแม้ข้าพระองค์ก็ขอนอบน้อมบุคคลเหล่านั้น ฯ

[๘๔๒] ท้าวมฆวาสุชัมบดีเทวราช ผู้เป็นประมุขของเทวดาทั้งหลาย ครั้นตรัสดังนี้แล้วทรงน้อมนมัสการพระภิกษุสงฆ์แล้วเสด็จขึ้นรถ ฉะนี้แล ฯ

จบวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

สักกปัญจกะที่ ๓

ฆัตวาสูตรที่ ๑

[๙๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วทรงถวายบังคม แล้วประทับอยู่ ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง ฯ

[๙๔๔] ท้าวสักกะจอมเทพประทับอยู่ ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง เรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

บุคคลฆ่าอะไรแล้วสิจึงจะอยู่เป็นสุข ฆ่าอะไรแล้วสิจึงจะไม่เศร้าโศก
ข้าแต่พระโคดม พระองค์ทรงชอบการฆ่าอะไรอันเป็นธรรมอย่างเอก ฯ

[๙๔๕] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

บุคคลฆ่าความโกรธเสียแล้ว ย่อมอยู่เป็นสุข ฆ่าความโกรธเสียแล้ว
ย่อมไม่เศร้าโศก ดูกรท้าววาสวะ พระอริยะเจ้าทั้งหลายย่อมสรรเสริญ
การฆ่าความโกรธอันมีรากเป็นพิษมียอดหวาน เพราะว่าบุคคลฆ่าความ
โกรธนั้นเสียแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก ฯ

ทุพพรรณิยสูตรที่ ๒

[๙๔๖] สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ยักษ์ตนหนึ่งมีผิวพรรณทราม ต่ำเตี้ย พุงพลุ้ย นั่งอยู่บนอาสนะแห่งท้าวสักกะจอมเทพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่าในที่นั้น พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์พากันยกโทษตำหนิติเตียนว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย น่าอัศจรรย์หนอ ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ยักษ์นี้มีผิวพรรณทราม ต่ำเตี้ย พุงพลุ้ย นั่งอยู่บน

อาสนะแห่งท้าวสักกะจอมเทพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ยกโทษตำหนิติเตียนด้วยประการใดๆ ยักษ์นั้นยิ่งเป็นผู้มีรูปงามทั้งน่าดูน่าชมและน่าเลื่อมใสยิ่งขึ้นกว่าเดิมด้วยประการนั้นๆ ฯ

[๙๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์พากันเข้าไปเฝ้าท้าวสักกะจอมเทพถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ขอประทานโอกาสต่อพระองค์ ยักษ์ตนหนึ่งมีผิวพรรณทราม ต่ำเตี้ยพุงพลุ้ย นั่งอยู่บนอาสนะของพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ทราบว่า ณ ที่นั้นพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์พากันยกโทษตำหนิติเตียนว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย น่าอัศจรรย์หนอ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ไม่เคยมีมาหนอ ยักษ์นี้มีผิวพรรณทรามต่ำเตี้ย พุงพลุ้ย นั่งอยู่บนอาสนะของท้าวสักกะจอมเทพ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ยกโทษตำหนิติเตียนด้วยประการใดๆ ยักษ์นั้นยิ่งเป็นผู้มีรูปงามทั้งน่าดูน่าชมและน่าเลื่อมใสยิ่งกว่าเดิม ด้วยประการนั้นๆ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ยักษ์นั้นจักเป็นผู้มีความโกรธเป็นอาหารเป็นแน่เทียว ขอเดชะ ฯ

[๙๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จเข้าไปหายักษ์ผู้มีความโกรธเป็นอาหารนั้นจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้วทรงห่มผ้าเฉวียงพระอังสาข้างหนึ่ง ทรงคุกพระชานุมณฑลเบื้องขวาลง ณ พื้นดิน ทรงประนมอัญชลีไปทางที่ยักษ์ตนนั้นอยู่ แล้วประกาศพระนาม ๓ ครั้งว่า ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ เราคือท้าวสักกะจอมเทพ ... ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ เราคือท้าวสักกะจอมเทพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพทรงประกาศพระนามด้วยประการใดๆ ยักษ์ตนนั้นยิ่งมีผิวพรรณทรามและต่ำเตี้ยพุงพลุ้ยยิ่งกว่าเดิม ยักษ์นั้นเป็นผู้มีผิวพรรณทรามและต่ำเตี้ยพุงพลุ้ยยิ่งกว่าเดิมแล้ว ได้หายไป ณ ที่นั้นนั่นเอง ฯ

[๙๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพประทับนั่งบนอาสนะของพระองค์แล้ว เมื่อจะทรงยังพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ให้ยินดี จึงได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ไว้ในเวลานั้นว่า

เราเป็นผู้มีจิตอันโทสะไม่กระทบกระทั่ง เป็นผู้อันความหมุน(มาร) นำ
ไปไม่ได้ง่าย เราไม่โกรธมานานแล ความโกรธย่อมไม่ตั้งอยู่ในเรา ถึง
เราโกรธก็ไม่กล่าวคำหยาบ และไม่กล่าวคำไม่ชอบธรรม เราเห็นประโยชน์
ของตนจึงข่มตนไว้ ฯ

มายาสูตรที่ ๓

[๙๕๐] สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวเวปจิตติจอมอสูรป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จไปเยี่ยมท้าวเวปจิตติจอมอสูรถึงที่ประทับ ตรัสถามถึงความเจ็บไข้ ดูกรภิกษุทั้งหลายท้าวเวปจิตติจอมอสูรทรงเห็นท้าวสักกะจอมเทพ กำลังเสด็จมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้ตรัสกะท้าวสักกะจอมเทพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้จอมเทพ ขอจงช่วยรักษาหม่อมฉันด้วยเถิด ฯ

ท้าวสักกะตรัสว่า ข้าแต่ท้าวเวปจิตติ ขอเชิญตรัสบอกมายาของอสุรินทร์กะหม่อมฉัน ก่อน ฯ

เว. ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ หม่อมฉันยังกราบทูลไม่ได้จนกว่าจะได้สอบถามพวกอสูร ดูก่อน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล ท้าวเวปจิตติจอมอสูรตรัสสอบถามพวกอสูรว่า ดูกร ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย เราจะบอกมายาของอสุรินทร์กะท้าวสักกะจอมเทพนะ ฯ
พวกอสูรทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระองค์อย่าตรัสบอกมายาของอสุรินทร์ กะท้าวสักกะจอมเทพเลย ฯ

[๙๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวเวปจิตติจอมอสูรได้ตรัสกะท้าวสักกะจอมเทพ ด้วยคาถาว่า

ข้าแต่ท้าวมฆวาสุชัมบดีสักกเทวราช บุคคลผู้มีมายาย่อมเข้าถึงนรก
ครบร้อยปี เหมือนดังอสุรินทร์ ฉะนั้น ฯ

อัจจยสูตรที่ ๔

[๙๕๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุสองรูปโต้เถียงกัน ในการโต้เถียงกันนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้พูดล่วงเกิน ฯ

ครั้งนั้นแล ภิกษุผู้พูดล่วงเกินนั้นแสดงโทษโดยความเป็นโทษ (รับผิดและขอโทษ) ในสำนักของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นไม่รับ ฯ

[๙๕๓] ครั้งนั้นแล ภิกษุเป็นอันมาก พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง เมื่อนั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ภิกษุสองรูปโต้เถียงกัน ในการโต้เถียงกันนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้พูดล่วงเกิน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลำดับนั้นภิกษุผู้พูดล่วงเกินแสดงโทษโดยความเป็นโทษในสำนักของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นไม่รับพระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๙๕๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลมี ๒ จำพวกนี้ คือ ผู้ไม่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ ผู้ไม่รับตามสมควรแก่ธรรมเมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลมี ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายบัณฑิตมี ๒ จำพวกนี้ คือ ผู้เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ ผู้รับตามสมควรแก่ธรรมเมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตมี ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๙๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อจะทรงยังเทวดาชั้นดาวดึงส์ให้พลอยยินดี ณ สุธรรมาสภา จึงได้ตรัสพระคาถานี้ในเวลานั้นว่า

ขอความโกรธจงตกอยู่ในอำนาจของท่านทั้งหลาย ขอความเสื่อมคลาย
ในมิตรธรรมอย่าได้เกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ติเตียนผู้ที่
ไม่ควรติเตียน และอย่าได้พูดคำส่อเสียดเลย ก็ความโกรธเปรียบปาน
ดังภูเขา ย่อมย่ำยีคนลามก ฯ

อักโกธสูตรที่ ๕

[๙๕๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ในกาลครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ

[๙๕๗] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อจะทรงยังเทวดาชั้นดาวดึงส์ให้พลอยยินดี ณ สุธรรมาสภา จึงได้ตรัสพระคาถานี้ในเวลานั้นว่า

ความโกรธอย่าได้ครอบงำท่านทั้งหลาย และท่านทั้งหลายอย่าได้โกรธ
ตอบต่อบุคคลผู้โกรธ ความไม่โกรธและความไม่เบียดเบียน ย่อมมีใน
ท่านผู้ประเสริฐทุกเมื่อ ก็ความโกรธเปรียบปานดังภูเขา ย่อมย่ำยีคน
ลามก ฉะนี้แล ฯ

จบสักกปัญจกะ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ฆัตวาสูตร ๑ ทุพรรณิยสูตร ๑ มายาสูตร ๑ อัจจยสูตร ๑ อักโกธสูตร ๑
สักกสูตร ๕ สูตรนี้ พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐทรงแสดงไว้แล้ว ฯ

จบสักกสังยุตบริบูรณ์

รวมสังยุตที่มีในสคาถวรรคนี้ ๑๑ สังยุต คือ

เทวตาสังยุต ๑ เทวปุตตสังยุต ๑ โกศลสังยุต ๑ มารสังยุต ๑ ภิกขุนีสังยุต ๑
พรหมสังยุต ๑ พราหมณสังยุต ๑ วังคีสสังยุต ๑ วนสังยุต ๑ยักขสังยุต ๑ สักกสังยุต ๑ ฯ

จบสคาถวรรค
